МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ (м. Київ)
Факультет аграрного менеджменту
Кафедра виробничого та інвестиційного менеджменту
Vytautas Magnus University (Lithuania)
WSHIU Academy of Applied Sciences (Poland)
Purdue University (USA)
Fater Academy of India (India)
Хайфський університет (Ізраїль)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

IX МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ, МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНИ ТА РОЛЬ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ, ДОСВІД І СПІВПРАЦЯ З ЄС»

21-22 жовтня 2025 р.

м. Київ, Україна

Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору, досвід і співпраця з ЄС. Збірник матеріалів IX міжнар. наук.-практ. конф. (21-22 жовтня 2025 р.). Київ: НУБіП України, 2025. 301с. PDF-формат; мережеве видання; інституційний репозитарій.

КОНФЕРЕНЦІЯ ПРОВЕДЕНА В РАМКАХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРОЄКТУ МОДУЛЬ ЖАНА МОНЕ **«ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗІЇ В ЄС» ЗА ПІДТРИМКИ ЕРАЗМУС+, 101127466 – EPSEI – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH**

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the authors only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Рекомендовано до друку Вченою Радою факультету аграрного менеджменту (протокол № 3 від 17 жовтня 2025 року)

Збірник укладено за матеріалами IX міжнародної науково-практичної конференції «Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору, досвід і співпраця з ЄС». Наповнення рубрик синхронізовано з основними напрямами роботи конференції.

Видання розраховано на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти.

The collection has been compiled based on the materials of the 9th International Scientific and Practical Conference «Inclusive Development of the National Economy: Global Trends, Opportunities of Ukraine and the Role of the Agrarian Sector, Experience and Cooperation with the EU». The content of the sections is synchronized with the main areas of the conference. The publication is intended for researchers, educators, and higher education students..

Редакційна колегія:

Шинкарук Л.В., д. екон. наук, проф., член-кореспондент НАН України (голова); Дєліні М.М., д. екон. наук, професор; Прушківська Е. В., д. екон. наук, професор; Власенко Т.О, к. екон. наук, доцент; Алексеєва К.А., к.наук з держ. упр., доцент; Гаврилюк В.П. к.екон. наук, доцент; Дергач А.В., к.наук з держ. упр., доцент; Лобунець Т.В., к. екон. наук, доцент; Суханова А.В. к. екон. наук, доцент, Чемодуров О.М., к. екон. наук, доцент Мовчун С.В., к.екон.наук; Голєва М.С.,PhD, асистент; Кендус Д.І., асистент.

Тези доповідей подано в авторській редакції.
Автори відповідають за достовірність викладеного матеріалу,
за правильне цитування джерел, посилання на них та інших відомостей.
Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали
дозволяється тільки за згодою авторів

© НУБіП України,
2025 © Автори, 2025

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 1.
МОЖЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ ЄС В УКРАЇНІ

Danylchenko M.V. **HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT AS THE BASIS FOR INCLUSIVE ECONOMIC GROWTH IN UKRAINE**	**12**
Ivanenko D.O. **MANAGEMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF THE PROJECT APPROACH**	**13**
Ivanova L.L. **INCLUSIVE COMPONENT OF EDUCATION DEVELOPMENT IN UKRAINE**	**15**
Mazur O. Ye. **BALANCE OF ECONOMIC AND SOCIAL GOALS IN THE FORMATION OF A PRODUCT PORTFOLIO: EUROPEAN GUIDELINES FOR UKRAINE**	**18**
Movchun S. V., Molchanova A. A. **OPPORTUNITIES FOR INCLUSIVE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN ECONOMY AND IMPLEMENTATION OF THE EU EXPERIENCE**	**20**
Борецька З.А. **ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**	**22**
Дергач А.В., Бобко А.С. **КРЕАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В ОРГАНІЗАЦІЯХ: КОНЦЕПЦІЇ, ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ**	**24**
Дергач А.В., Новіцька А.Д., **ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ ТА НОВІ ПІДХОДИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**	**26**
Дергач А.В., Рябов А.К. **АКТУАЛЬНІ ТРЕНДИ ТА ПОТЕНЦІАЛ ЗРОСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РИНКУ УКРАЇНИ**	**28**
Дєліні М.М., Дєліні О.С. **ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ: ЗАСАДИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ**	**30**
Дісковський А.С. **ІНКЛЮЗІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПАРАДИГМА: ПРИНЦИПИ, ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ**	**32**
Пащенко О., Жарікова О. **ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**	**34**
Житар М.О. **ESG-ФІНАНСИ ЯК КАТАЛІЗАТОР СТАЛОГО ТА ІНКЛЮЗИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ**	**36**
Заволічна Т.Р., Дробот Ю.А. **ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТРЕНДІВ**	**38**
Зварун Б.І.,Файчук О.М. **ЦИФРОВІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕД СІЛЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ**	**41**
Єрмакова М.С. **ЗЕЛЕНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК: ДОСВІД ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ**	**44**
Ігнатенко А.Д. **ЛОКАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ДРАЙВЕР ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**	**46**

Камшилов Д.Т. **СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ РОЗВИТКОМ НОВОГО ПРОДУКТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ APPLE**	**47**
Князєва Т.В. **ІНКЛЮЗИВНИЙ ТУРИЗМ: МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ**	**49**
Колісніченко П., Чуницька І. **ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ДОСВІД ЄС**	**52**
Коломієць О.М. **МОЖЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ ЄС**	**55**
Кондратюк О. І., Клименко Д. А. **ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ЧИННИК ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ ЄС**	**56**
Гаврилюк В.П., Красноштан А.О. **ВПЛИВ ГАСТРОНОМІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД: КЕЙС ПРОЄКТУ "МЕДОВАРНЯ"**	**59**
Левунець А.С. **СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРЕВАГИ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ**	**61**
Мосіюк С.І. **ІНКЛЮЗІЯ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ**	**64**
Церінг Є. А. **ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ: УРОКИ ЄС ДЛЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**	**66**
Чемодуров О. М. **ВПРОВАДЖЕННЯ ESG-СТАНДАРТІВ НА ШЛЯХУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ КРИТИЧНИХ МІНЕРАЛІВ УКРАЇНИ**	**69**
Шахрай.Н.О. **ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ**	**71**
Шундрик С.Ю. **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ЧЕРЕЗ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЮ АГРОСЕКТОРУ: ОРІЄНТИРИ НА СТАНДАРТИ ТА СПІВПРАЦЮ З ЄС**	**73**
Шушляк А.М. **ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ РІВНЕНЩИНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ**	**75**

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 2.
ОСОБЛИВОСТІ І РИЗИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Medvediuk I.A., Alekseieva K.A. **RELEVANCE OF USING PROJECT MANAGEMENT AT UKRAINIAN ENTERPRISING**	**78**
Prokhorenko Y.P., Ivanova M.I. **DEVELOPMENT OF CRITICAL RAW MATERIALS SUPPLY CHAINS CONSIDERING ECO-TRENDS DURING WARTIME CHALLENGES**	**80**
Ван Ї **СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВ: ІНКЛЮЗИВНИЙ АСПЕКТ**	**81**
Вовченко О. С. **ТРАНСФОРМАЦІЙНА РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНКЛЮЗИВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**	**83**
Ганущак Т. В., Настаси В.В. **КІБЕРЗАХИСТ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ ТА РОЗВИТОК ПЛАТІЖНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВІЙНИ**	**85**
Гольцов А. Г. **ГЕОПОЛІТИЧНІ РИЗИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ**	**87**
Грищенко А.О., Тюріна А.А. **ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ**	**89**
Гурська Л.Л. **ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ**	**92**
Дяченко В. О. **СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУВАННЯ**	**94**
Жук. О.Г. **ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ**	**96**
Іванюта О.В. **ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ**	**98**
Кириченко А.В. **ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК РИНКУ ХАРЧОВИХ ТОВАРІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**	**100**
Коломієць А. В. **РОЗВИТОК СФЕРИ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**	**103**
Кудінова І.П.**ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНКЛЮЗИВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ**	**105**
Кусакова Ю.О. Тимофєєв В.О. **АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ**	**107**
Левунець А.С. **ОСОБЛИВОСТІ І РИЗИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ**	**110**
Лобунець Т. В. **ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ**	**112**

Макарчук О.Г., Макарчук В.П. **ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**	**115**
Макарчук О.Г., **Шиманська Т.С. ІНКЛЮЗИВНА МОДЕЛЬ АГРАРНОГОРОЗВИТКУ УКРАЇНИ**	**117**
Мороз К.В. **ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ НА ШЛЯХУ ДО ІНКЛЮЗІЇ: ЯК ЗМІНИТИ СТАВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА**	**119**
Олексенко Б.В. **ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНУ ІНКЛЮЗІЮ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ**	**120**
Онищенко Д.В. **ЕКОНОМІКА ТУРБОТИ ЯК ЧИННИК ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: НОВІ ПІДХОДИ ДО ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ**	**123**
Пересунько М.М. **МЕХАНІЗМИ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ У МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЯХ УКРАЇНСЬКИХ КОМПАНІЙ**	**125**
Поночовний Д. О. **ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ**	**127**
Ряшенцев Д.А. **ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА СОЦІАЛЬНУ СТІЙКІСТЬ ТА ІНКЛЮЗИВНІСТЬ МІСЦЕВИХ ЕКОНОМІК**	**130**
Салій І.І. **ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЕЛЕКТРОМОБІЛІВ В УКРАЇНІ**	**132**
Суханова А.В., Кудря А.А. **ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНА ПІДТРИМКА ІНКЛЮЗІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**	**134**
Суханова А.В., Матвієнко Т.А. **SMART-ТЕХНОЛОГІЇ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ**	**136**
Суханова А.В., **Матвієнко Ю.А. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ЇХ ПЕРСПЕКТИВИ**	**138**
Степаненко Л. Р. **ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**	**140**
Щербань І.В. **ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**	**142**
Яценко А. О.**ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**	**145**

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 3.
ДОСВІД ЄС ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ І ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Andraos M.E. **HUMAN CAPITAL AS AN ENGINE FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: UKRAINE'S PATH TO A KNOWLEDGE ECONOMY**	**148**
Pomohaiev S. O., Ivanova M.I. **THE GREEN TRANSFORMATION OF CRITICAL RAW MATERIAL SUPPLY CHAINS: STRATEGIC RISKS AND OPPORTUNITIES FOR UKRAINE**	**149**
Білошицька Д.А. **ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ВИКОРИСТАННЯ НАЙКРАЩИХ ПРАКТИК В УКРАЇНІ**	**151**
Власенко Т.О. **ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ**	**153**
Власенко Ю.Г. **ІНКЛЮЗИВНІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ**	**155**
Геращенко М.В. **КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ**	**157**
Голєва М.С. **ПРОЄКТНО-ОРІЄНТОВАНІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ**	**160**
Кендус Д. І. **РОЛЬ МАЛИХ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ СИСТЕМИ**	**162**
Кісліков В.О. **ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТОЧКИ ОБМІНУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ**	**164**
Ковальчук О.М. **СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ БОРИСПІЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ**	**166**
Коломієць О.М. **СОЦІОЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД ЄС ТА МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНИ**	**168**
Кондратьєв Ю.В. **СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В РОЗВИТКУ РИНКУ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ ТА СВІТІ**	**171**
Матвієнко Д.С. **МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКУПЦІВ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА КІННОГО ЕКІПІРУВАННЯ MAGNAT SHOP**	**173**
Мосіюк В.І. **ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В МОЛОЧНІЙ ГАЛУЗІ ЯК ЧИННИК ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ**	**175**

Сидоренко А.А. **МОЖЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ МИРГОРОДСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГРОМАДИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**	**178**
Сімак С.В. ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: СИНЕРГІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПІДХОДІВ	**180**
Соломаха А.В. **ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА**	**182**
Субутович І.В. **МОЖЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ЛОКАЛЬНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ: КЕЙС СТАВИЩЕНСЬКОЇ ГРОМАДИ**	**185**
Сус Т.Й. РИНКОТВОРЧІ ІННОВАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ	**187**
Ходзицька В.В. **ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ МСФЗ В ЄС**	**190**
Пікуліна М. Д. **МІСЦЕ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ АГРАРНОМУ РИНКУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**	**192**
Погнерибко В.С. **СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**	**194**
Присяжнюк Б.М. **ДОСВІД ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ**	**197**
Рябов А.К. **ЄС І ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА: МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ МАЛИХ ФЕРМЕРІВ ТА ВРАЗЛИВИХ ГРУП**	**200**
Степаньков Р.С. **ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ПРОЦЕСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**	**202**
Цикунов В.В.**ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**	**205**
Чорненька Л. М. **КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ**	**207**

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 4.
СОЦІОЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ТА ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У СТРАТЕГІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД ЄС ТА МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНИ

Балалаєва О. Ю. **ГЕНДЕРНИЙ БАЛАНС У ДЗЕРКАЛІ СТАНДАРТУ МІЖНАРОДНОЇ РАДИ З ПИТАНЬ ПРЕСИ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ**	**211**
Вансаровська К.Т. **ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВІЙНИ**	**214**
Вегера І.О. **ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ІНКЛЮЗИВНОГО МОВЛЕННЯ ЯК ЧИННИКА СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ В ПЕРІОД ВІЙНИ**	**216**
Возняк В. Ю. **ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ У ФОРМУВАННІ СПРАВЕДЛИВОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ГРОМАДИ**	**218**
Ворона І. **ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СТРАТЕГІЯХ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ**	**221**
Галанін А. А. **ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ НА ФОРМУВАННЯ АГРЕСИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ**	**223**
Гладкий В.В. **СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ТА РЕІНТЕГРАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ХАБУ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ**	**225**
Галицька О.В. **МОВНА ПОЛІТИКА ІНКЛЮЗИВНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА СУСПІЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ**	**227**
Гильярді Н.В. **ФІЛОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОСТІ У МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ**	**229**
Гуляєва У. М., **МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЕФЕКТИВНОГО ПЛАНУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**	**232**
Давидчук К.Я. **МОВА, КУЛЬТУРА І ТОЛЕРАНТНІСТЬ: ФІЛОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ**	**234**
Дергач А.В., Дашкель Б.О. **ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ: НОВІ МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ**	**236**
Дергач А.В., Телендій Д.О. **КЛЮЧОВІ МЕХАНІЗМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУВАННЯ В УКРАЇНІ**	**238**
Дєліні М.М. **СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ В ЄС**	**240**

Дзюба Н.С. **РОЛЬ МОВИ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.**	**242**
Дяченко В.О. **ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ НА ШЛЯХУ ДО ІНКЛЮЗІЇ: ЯК ЗМІНИТИ СТАВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА**	**244**
Івлєва В. О. **ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ СЕКТОРІ: ДОСВІД ЄС ТА ІНКЛЮЗИВНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ЖІНОК-ФЕРМЕРОК В УКРАЇНІ**	**246**
Кобець І. О. **ІНКЛЮЗИВНА МОВНА ОСВІТА У ВОЄННИХ РЕАЛІЯХ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ФІЛОЛОГА**	**248**
Козуб Є., Пащенко О.ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ	**251**
Коломієць А.В. **ШЛЯХ ДО ІНКЛЮЗІЇ: ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРИЙНЯТТЯ ТА РІВНОСТІ**	**253**
Крупко В.М. **МОВА РІВНОСТІ: ФІЛОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ГЕНДЕРНО ІНКЛЮЗИВНОГО ДИСКУРСУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**	**254**
Корнєєва В. Д. **ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ**	**256**
Кугот А.В. **ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕННИХ ОСІБ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ**	**257**
Лещенко А. **МОВА ПІДТРИМКИ: РОЛЬ ФІЛОЛОГА У ФОРМУВАННІ БЕЗПЕЧНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**	**260**
Лушпей Н.С. **ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**	**261**
Макаренко С.А. **СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ**	**264**
Молчанова А.А. **ФІЛОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ТА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ**	**266**
Мовчун С.В. **СОЦІОЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ТА ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У СТРАТЕГІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД ЄС І МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНИ**	**269**
Мороз К.В. **БІЗНЕС- ПЛАНУВАННЯ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УПРАВЛІННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА**	**271**
Петрук А.С. **РОЛЬ ФІЛОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОГО СОЦІОЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ: ВІД ТЕОРІЇ ГЕНДЕРУ ДО ПРАКТИКИ РІВНОСТІ**	**273**
Подкова С.В. **КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І МОВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ**	**275**

Панасенко О.С. **КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНСЬКОМУ ПУБЛІЧНОМУ ДИСКУРСІ ВОЄННОГО ЧАСУ.**	**276**
Сивириненко А.В. **РОЛЬ ЖІНОК У РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ**	**279**
Соломаха А.В. **ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЇ: УРОКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДЛЯ УКРАЇНИ**	**281**
Терещенко З.П. **МАЛИЙ БІЗНЕС У СФЕРІ ГОСТИННОСТІ ЯК ОСЕРЕДОК ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД**	**283**
Туз А.М. **МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ: ФІЛОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНО ІНКЛЮЗИВНИХ СТРАТЕГІЙ.**	**285**
Халюк М. В **ПРОБЛЕМА ТА ПОДОЛАННЯ РІЗНИЦІ В ОПЛАТІ ПРАЦІ ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК В УКРАЇНІ ТА ЕС**	**286**
Цюпа О. П. **ГЕНДЕРНО ОРІЄНТОВАНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ БЮДЖЕТАМИ**	**289**
Цегельник Н. І., Петренко В. В. **ESG-ЗВІТНІСТЬ ЯК НОВИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ**	**292**
Черненко Д.Є. **ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРИ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**	**295**
Ткачик Ф., Оліфіров О. **СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ПОВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ**	**297**
Свириденко О. В. **РОЗВИТОК КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**	**299**

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 1.
МОЖЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ ЄС В УКРАЇНІ

UDC 330.341.1:331.548

Danylchenko M.V., *first (bachelor's) level higher education degree holder*
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
***Scientific supervisor: Holieva Mariia,** PhD,*
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, (Kyiv, Ukraine)

HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT AS THE BASIS FOR INCLUSIVE ECONOMIC GROWTH IN UKRAINE

In the modern globalized world, the development of human capital has become one of the main determinants of sustainable and inclusive economic growth. For Ukraine, which is undergoing complex economic transformations and striving for European integration, the formation of a highly educated, healthy, and innovative population is a strategic priority. Human capital - encompassing education, health, skills, creativity, and social values - plays a crucial role in ensuring economic competitiveness and social stability. Unlike natural or material resources, human capital is renewable and can constantly increase in value through investment in knowledge and innovation.

The importance of human capital development in Ukraine lies in its ability to promote inclusive growth - that is, growth that benefits all members of society and reduces inequality. Inclusive growth ensures not only the quantitative expansion of the economy but also qualitative improvement in living standards, employment, and access to social services.[2] In the Ukrainian context, this means overcoming regional disparities, integrating vulnerable groups into the labor market, and ensuring equal access to education and professional opportunities for youth and women.[3]

Education is the cornerstone of human capital development. Ukraine possesses a strong educational tradition, but the system requires modernization to meet the demands of the digital economy. The introduction of innovative teaching methods, digital literacy programs, and closer cooperation between educational institutions and businesses will enhance the relevance of skills and increase labor productivity. At the same time, continuous professional development and lifelong learning should become a social norm, allowing individuals to adapt to the rapidly changing technological environment.[3]

Equally important is the health component of human capital. A healthy workforce ensures higher productivity, creativity, and resilience to stress. Therefore, investments in public health, preventive care, and access to quality medical services are necessary preconditions for the country's sustainable development. Social policies

that support work-life balance, mental health, and environmental safety also contribute to strengthening human capital.[1]

Innovation and entrepreneurship are further pillars of human capital utilization. Ukraine has significant potential in the fields of information technology, engineering, and creative industries. Encouraging innovative startups, research and development, and cooperation between universities and businesses can transform Ukraine into a knowledge-based economy. Government incentives, transparent institutions, and effective protection of intellectual property rights will further enhance this process.[2]

In conclusion, the development of human capital is the foundation of inclusive economic growth in Ukraine. Investing in people - their education, health, and professional potential - generates long-term economic and social returns. For Ukraine to achieve stable and equitable growth, it must implement comprehensive policies that prioritize human development at all levels. Only by building a society of educated, healthy, and motivated citizens can Ukraine ensure sustainable progress and integration into the global knowledge economy.

References:

1. United Nations. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. New York: UN, 2006.
2. UNESCO. A Guide for Ensuring Inclusion and Equity in Education. Paris: UNESCO, 2017.
3. Waitoller, F. R., & Artiles, A. J. A decade of research on inclusive education in the global south: A critical review. Review of Research in Education. 2013. Vol. 37, No. 1. P. 298-329.

UDC 338.3

***Ivanenko D.O.**, applicant of the first (bachelor's) level of higher education,*
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
***Alekseieva K.A.,** PhD, As. Professor,*
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

MANAGEMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF THE PROJECT APPROACH

In modern economic conditions, enterprises are forced to adapt to rapid changes in the external environment and growing competition. This requires the introduction of effective management tools, among which the project approach plays a key role. The project approach to enterprise management is based on the concept of managing each initiative or activity as a project – a temporary, goal-oriented system that has defined resources, deadlines, and performance indicators.

Management of agricultural enterprises in the context of the project approach is characterized by the following key elements [2, 3]:

– identification of areas of application of projects and opportunities for the development activities through the implementation of innovation projects;

– establishment of partnerships with other organizations and building an ecosystem to support innovation projects;

– encouragement of agricultural entrepreneurs and farmers to implement projects;

– monitoring and evaluating the results of implementing projects in agricultural enterprises;

– promotion of projects in agriculture through the commercialization of innovative technologies and products;

In case if enterprise operates in the agricultural sector, the project approach provides a structured way to plan and implement programs, technological upgrades, and innovations in production. In agriculture, where activities are influenced by natural, climatic, and market factors, project-based management enables flexible adaptation to external changes and more effective use of available resources.

As a matter of fact, the project approach involves defining clear goals (such as increasing productivity, expanding crop varieties, or implementing eco-friendly farming technologies) and managing all related processes as part of specific projects. Each project has a defined budget, time frame, and team responsible for achieving results.

For example, the introduction of drip irrigation technology or the creation of a new grain storage complex can be organized as separate projects. This allows some agricultural enterprise to control every stage - from feasibility studies and procurement to commissioning and evaluation of effectiveness. [1, 4]

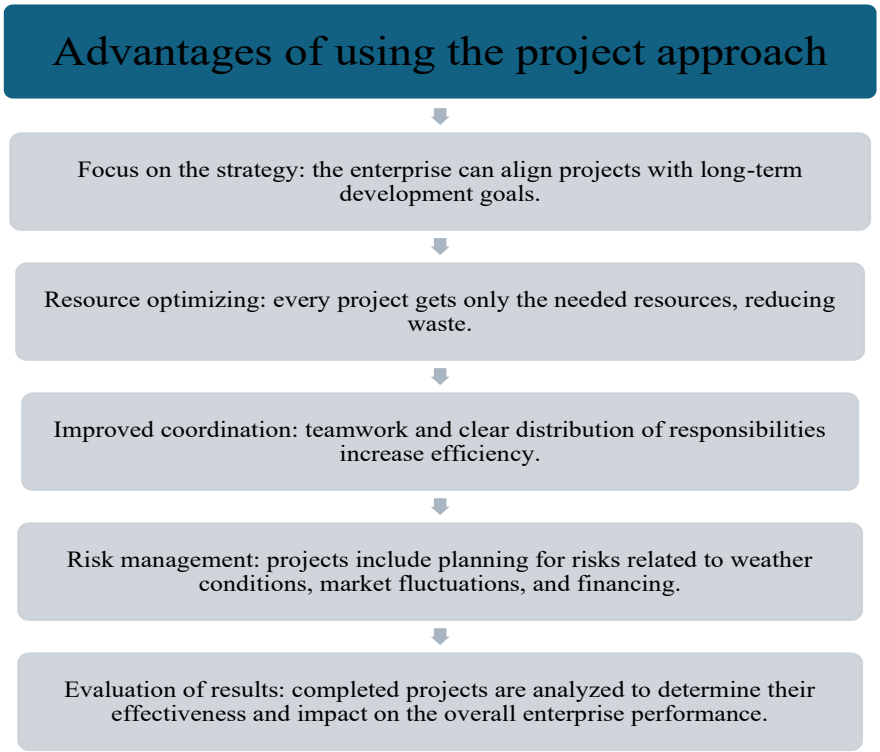

Fig. 1 Advantages of using project approach

created by authors on the basis of [4]

So that, introduction of the project approach helps agricultural enterprises to become more competitive, increase productivity, and ensure sustainable development. Thanks to effective project management, the agricultural enterprises can implement innovations, reduce operational risks, and improve the quality of its products. In the long term, the project approach enables economic entities to expand production, enter new markets, and strengthen its reputation as a modern, efficiently managed agricultural enterprise.

References:

1. Бобров С. В., Беляченко В. В., Утюшев М. К. Методологічні основи підходу до оцінювання результативності та ефективності управління проектами створення автоматизованих систем. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняховського*. 2018. № 1-62. С. 102–106. DOI: https://doi.org/10.33099/2304-2745/2018-1-62/102-106 (дата звернення: 09.10.2025).
2. Горбань В. І., Алексеєва К. А. Інновації та технологічний прогрес у сільському господарстві: управління проєктами для підвищення продуктивності. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*. №3. 2024. DOI: https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-3-9763
3. Єфремова Н. Організаційно-економічний механізм управління інноваційною діяльністю аграрних підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2023. Т. 81, № 2. С. 115-122. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.02.115
4. A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK Guide). Seventh Edition and the standard for Project Management. 2021. URL: https://tegnum.edu.pe/wp-content/uploads/2023/09/Project-Management-Institute-A-Guide-to-the-Project-Management-Body-of-Knowledge-PMBOK-R-Guide-PMBOK%C2%AE%EF%B8%8F-Guide-Project-Management-Institute-2021.pdf

UDC 376.1

***Ivanova L.L.**, first (bachelor) level higher education student,*
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
***Scientific advisor: Lobunets T. V.**, Ph.D in Economics, Associate Professor,*
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

INCLUSIVE COMPONENT OF EDUCATION DEVELOPMENT IN UKRAINE

As the Ukrainian writer Taras Prokhasko says, "You can be yourself without denying the other - this is the only cultural and ideological movement that should be

decisive for today's Ukraine. This is the cultivation of tolerance for otherness, and so that this otherness - cultural or linguistic or customary or mental - does not cause a feeling of alienation. Otherness is not alienation"

In the general sense, the term "inclusion" is entry, switching-on in something, as part of a whole. In the field of education, inclusion is understood as the process of responding to the diverse needs of people who participate in education. The goal of inclusion is to create a free, barrier-free environment in the education and professional training of people with disabilities.

Inclusive education is a format of education that gives everyone the opportunity to study in general education institutions [1].

The urgency of the problem is due to the fact that the need for reform has increased, which is associated with increasing requirements for the professional competence of specialists. At the same time, the principle of humanization is increasingly being introduced into the educational process. Ukraine is one of the countries in which significant attention is paid to primary and preschool education, in particular to specialists in inclusive education. “New realities, the orientation of Ukrainian society to democratic principles, the reorganization of the preschool education system (changing the ratio of family and public preschool education, diversifying its forms, and the variety of educational programs) necessitate changes in the system of training preschool education specialists” [5]. This explains the need to increase the level of professional training of future specialists in inclusive education, which is considered as a multifactorial structure and begins with preschool education.

The main features of inclusive education [1]:

1. Inclusion blurs the lines between the education system and the system of assistance to students with special educational needs;
2. Helps parents to take a direct part in the child's education;
3. Thanks to inclusive education, children are in a team, develop their abilities;
4. Children can study in vocational schools and universities;
5. Children communicate, make friends with peers in the educational institution and outside it, interact with the team;
6. All students in an inclusive class calmly perceive differences between people.

The implementation of inclusive education in Ukrainian schools began in 2016, and at that time there were about 4,000 children with SEN in “regular educational institutions”. In two years, this number increased to 12,000, and in 2020 there were already more than 20,000 such children.

The Law on Inclusive Education was adopted in 2017. According to it [2]:

- every child has the right to study in any educational institution, regardless of their disability group;
- an inclusive class should have up to 30 children, a maximum of three of whom are children with SEN;
- each child with SEN should be assigned an assistant who helps and supports them during their studies and during breaks;

- an individual learning plan should be developed for students with SEN, which includes classes with correctional teachers, psychologists, speech therapists, etc.

In Ukraine, according to official statistics, the number of children with disabilities as of 2016 reaches 15 percent. This figure is shocking. These are children with impaired vision, hearing, speech, motor system, psycho-speech development delays, neurological problems, etc. In this regard, the important issue of introducing inclusive education, forming a new philosophy of state policy towards children and youth with special educational needs, improving and developing the regulatory framework in accordance with international treaties in the field of human rights arises [3].

At the level of educational organization, inclusive education in Ukraine is mostly based on two main models: full inclusion and partial inclusion. Within the framework of the first model, children with special needs study together with other students in regular classes with additional remedial classes, while the second model involves the creation of specialized classes or groups within a general education institution. Both approaches have their advantages and challenges: full inclusion stimulates social adaptation, but often does not provide sufficient support for students with severe developmental disabilities, while partial inclusion allows for a more individualized learning environment, but can lead to segregation [4].

In our country, the integration processes of "special children" into the mass school system began in the 1990s. In 2001, the Ministry of Education and Science of Ukraine, the Institute of Special Pedagogy of the Academy of Sciences of Ukraine, and the All-Ukrainian Foundation "Step by Step" launched a scientific and pedagogical experiment "Social adaptation and integration into society of children with psychophysical development characteristics by organizing their education in general educational institutions", the main goal of which is to develop and implement a mechanism for the integration of children with psychophysical development characteristics into general educational institutions, and the early integration of these children into the social environment, taking into account their typological and individual characteristics. But inclusive education has finally been supported by the legislative framework of Ukraine since 2010, when amendments were made to the Law of Ukraine "On General Secondary Education", according to which general education institutions could fully create special and inclusive classes for the education of children with special needs. In October 2010, the Ministry of Education, Youth and Sports of Ukraine approved the "Concept for the Development of Inclusive Education", and in August 2011, the Cabinet of Ministers of Ukraine approved the "Procedure for the Organization of Inclusive Education in General Education Institutions". Currently, inclusive education is spreading in all regions of Ukraine [3].

In conclusion, I can note that the development of inclusive education is one of the key issues in modern society. Inclusive education allows every child to feel like a full part of society and provides development opportunities for children with disabilities. Adherence to the principles of inclusiveness ensures equality in society, and therefore the opportunity for development for all members of society. Inclusive education is affected by many factors, such as economic, social and moral. Tolerance

is not only about a good attitude towards people with disabilities, it is about their full inclusion in the mechanism of state functioning.

Today, Ukraine is actively reforming the education system towards inclusion, forming relevant legislation. Therefore, the success of implementing inclusion in Ukraine depends not only on the legal aspect, but also on the willingness of society to take an active part in the process of implementing inclusive education.

References:

1. Інклюзивна освіта в Україні: засади та розвиток. Катерина Г. 2025. URL: https://buki.com.ua/news/inkluzyvna-osvita/
2. Інклюзивна освіта в Україні та світі. Cluster. 2023. URL: https://www.educluster.com.ua/blog-ua/inkluzyvna-osvita/inkljuzivna-osvita-v-ukrajini-ta-sviti
3. Розвиток інклюзивної освіти в Україні. Зозуля І.Є. Вінницький національний технічний університет URL:https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17705/2227.pdf?sequence=3
4. Особливості впровадження інклюзивної освіти в Україні: виклики, стратегії та перспективи розвитку. Єфременко, А. Г., Луканська, Г. А., & Багно, Я. В. (2024). URL: https://reicst.com.ua/pmtp/article/view/2024-6-03-02
5. Перспективи розвитку інклюзивної освіти в україні. Лоїк Г.Б. 2020. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/72/part_1/13.pdf

UDC 658.8:339.138.22

Mazur O. Ye., *PhD (Economics),*
As. Professor Odesa National University
named after I. I. Mechnikov
(Odesa, Ukraine)

BALANCE OF ECONOMIC AND SOCIAL GOALS IN THE FORMATION OF A PRODUCT PORTFOLIO: EUROPEAN GUIDELINES FOR UKRAINE

In the contemporary world, where consumers increasingly pay attention not only to price but also to the ethical, safety, and environmental aspects of products, enterprises are compelled to seek a balance between economic and social goals. Therefore, corporate product policy, particularly the management of their product portfolio, is increasingly oriented not only toward profitability but also toward achieving socially significant outcomes. This aligns with the modern paradigm of inclusive and sustainable development, which prioritizes human well-being and quality of life. Consequently, the creation of a product portfolio is not merely a selection of profitable products but a strategy that must consider quality, safety, and accessibility for different population groups.

The experience of the European Union demonstrates that integrating social and environmental guidelines into product policy not only does not reduce business profitability but also creates added value by strengthening consumer trust and

enhancing brand loyalty. Such an approach fosters the formation of long-term competitive advantages, as enterprises simultaneously satisfy basic market needs and respond to societal demands for sustainable development. In European practice, this is manifested in key areas such as:

- product portfolio ethics – ensuring transparency of product origin, accurate labeling, and responsibility toward consumers;
- environmental friendliness of the assortment – focusing on products that adhere to "green economy" principles, minimizing the negative environmental impact of production, and promoting eco- and bio-products;
- certification according to international standards – guaranteeing the safety and high quality of products, which increases the competitiveness of enterprises in the European market.

For Ukraine, the challenge of combining economic and social objectives in the formation of a product portfolio is particularly significant. First, the consumer market is characterized by considerable social differentiation, necessitating the development of an assortment policy that considers the purchasing power of different population groups. Second, integration into the European economic space requires the adoption of international quality, safety, and environmental standards. Third, the agro-food sector, which is strategic for Ukraine, has a direct impact on social stability and national food security.

Scientific works and practical research by Ukrainian scholars also confirm the importance of incorporating social components into product policy. For instance, O. Kovalenko [1] investigates the role of innovations that integrate social aspects into Ukraine's food system. In a joint study [2], the authors examine the alignment of quality and safety standards in the food industry with international requirements and practices. In Ukraine, there are also studies focusing on product policy as a tool for enhancing competitiveness. For example, report [3] analyzes how assortment optimization and the development of new products (including high-tech ones) can strengthen competitive advantages.

European standards and certifications, such as CE marking, ISO systems, EN standards, eco-labels (e.g., EU Ecolabel), and regulations such as the General Product Safety Regulation (EU) 2023/988, serve as guidelines that help enterprises improve product quality, consumer trust, and international competitiveness. A practical benchmark for Ukraine is the implementation of ISO standards, particularly in the food industry. For example, ISO 22000 (HACCP) as a food safety management system is recognized in the EU and increasingly adopted in Ukraine, ensuring quality control at all stages of production and delivery.

For Ukrainian producers, it is advisable to consider several key aspects when forming a socially oriented product portfolio:

1. Analysis of consumer purchasing power. It is necessary to study the demand structure of various socio-economic groups to ensure an optimal balance between mass-market (basic) and premium segments of the product assortment. This allows targeting offerings to consumers' actual capabilities while also developing the market for ethical and environmentally certified products.
2. Investments in standardization and certification. Implementing international quality standards (ISO, HACCP, CE, EU Ecolabel, etc.) enhances consumer trust, provides access to EU markets, and strengthens global product competitiveness.
3. Institutional and financial support from the state. It is important to activate government programs supporting small and medium-sized enterprises through grants,

preferential financing, and technical assistance programs, enabling the adoption of standards without excessive financial burden on producers.

4. The social role of consumers and civil society. Creating conscious demand for certified, ethical, and environmentally friendly products serves as a powerful market incentive for increasing corporate social responsibility and developing inclusive product policies.

Overall, the formation of a product portfolio should follow a comprehensive approach. It should not only combine profitability principles with ethics, environmental considerations, and adherence to international standards but also actively leverage state support programs for SMEs in certification and implement educational and awareness initiatives to foster conscious demand for socially responsible products. This will contribute to strengthening consumer trust, enhancing the competitiveness of Ukrainian producers, and facilitating their integration into both domestic and European markets.

References:

1. Kovalenko O. Inclusive Innovations in the Transformed and Monopolized Food System of Ukraine. Food Resources. 2019. No. 7(12), pp. 210–228. URL: https://doi.org/10.31073/foodresources2019-12-22

2. Romanchuk I., Kopylova K., Verbytskyi S., Kozachenko O., Pacera N. Improvement of National Standards in the Meat and Dairy Industry. Food Resources. 2021. No. 9(16). pp. 150–163. URL: https://doi.org/10.31073/foodresources2021-16-15

3. Reznichenko A. O., Blyzniuk A. O. Product Policy as a Tool for Enhancing Enterprise Competitiveness // Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference "Management and Marketing as Factors of Business Development," April 17-19, 2024 / [Ed. V. V. Khrapkina, K. V. Pichik]; National University "Kyiv-Mohyla Academy" [et al.]. Kyiv: Publishing House "Kyiv-Mohyla Academy," 2024. Vol. 1, pp. 267–269.

UDC 338.4

Movchun S. V., *PhD (Economics), As. Professor,*
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine
Molchanova A. A., *applicant of the first*
(bachelor's) level of higher education,
National University of Life and Environmental
Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

OPPORTUNITIES FOR INCLUSIVE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN ECONOMY AND IMPLEMENTATION OF THE EU EXPERIENCE

The economic content of the «inclusive development» definition was finally formed in 2012–2017. Currently, inclusive development comprises processes of economic growth and development, inclusiveness as a system of inclusions, takes into

account the anthropogenic burden on the ecosystem, as well as the relational nature of socio-economic transformations.

The economic content of the «inclusive development» definition was finally formed in 2012–2017. Currently, inclusive development comprises processes of economic growth and development, inclusiveness as a system of inclusions, takes into account the anthropogenic burden on the ecosystem, as well as the relational nature of socio-economic transformations.

The economic content of the «inclusive development» definition was finally formed in 2012–2017. Currently, inclusive development comprises processes of economic growth and development, inclusiveness as a system of inclusions, takes into account the anthropogenic burden on the ecosystem, as well as the relational nature of socio-economic transformations.

The idea of inclusive development is pretty straightforward: it’s not enough for the national economy to simply grow; the benefits of that growth must be shared by everyone, everywhere in the country. This means reducing inequality and making sure that all citizens have a real opportunity to succeed, regardless of where they live or what their background is. For Ukraine, especially now, embracing this model isn’t just about social justice; it’s a smart economic strategy for building a resilient, modern country integrated with the EU.

The generalization of the views on the problem of inclusive economic growth in the EU countries shows that the well-being of people with disabilities is central to the regional, national and international economic policies of most states.

The European Union’s experience is vital here because it has spent decades working to reduce the disparities between its regions and social groups. Their policies, particularly in areas like structural funds, regional development, and the Common Agricultural Policy (CAP), offer a huge playbook for Ukraine. We don’t have to reinvent the wheel; we can adapt their best practices to our unique challenges.

One of the biggest obstacles to true inclusion in Ukraine is the regional gap. Opportunities, good jobs, and high-quality services are often concentrated in a few large cities, leaving rural areas and smaller towns behind. This is a clear barrier to inclusive growth, as it forces people to migrate just to find a decent livelihood.

The EU tackles this with strong Cohesion Policy, which channels significant funding to less-developed regions. For Ukraine, implementing this means creating our own domestic version of regional development funds. These funds should specifically target investment in local infrastructure, creating business incubators in smaller cities, and supporting small and medium-sized enterprises (SMEs) that provide stable, localized employment. The goal is to make every part of Ukraine an attractive place to live and work.

Furthermore, this policy must be decentralized. EU experience shows that local communities and regional authorities are best placed to identify their specific needs and opportunities. We need to empower local governments with the resources and autonomy to manage development projects, moving away from a purely Kyiv-centric decision-making model.

Our agri-food sector is Ukraine's powerhouse, but its growth often benefits large corporations more than the rural population that sustains it. This sector presents a massive opportunity to drive inclusion, provided we change how we support it.

We must adopt an EU-style focus on supporting small and family farms. The EU's CAP doesn't just subsidize production; it supports environmental sustainability, rural services, and farm diversity. Ukraine needs to develop mechanisms - be it preferential loans, grants for modern equipment, or simplified export procedures - that empower smaller producers to access high-value markets, including the EU.

No economy can be inclusive if a significant portion of its workforce lacks the necessary skills for the future. Digital transformation is a major global trend, but it can also widen the opportunity gap if access is uneven.

In the environment of inclusive development, technological innovations provide a change in technological arrangements, enhancing the productivity and intensity, using all means of production.

Implementing the EU's focus on lifelong learning and digital education is key. We need to rapidly expand quality, affordable vocational and technical education programs in rural and post-industrial regions. These programs should teach skills directly relevant to the modernized agri-food sector and emerging green and digital industries.

Finally, digital infrastructure is non-negotiable for inclusion. Just as the EU prioritizes high-speed internet across all member states, Ukraine needs a national strategy to ensure 100 % digital connectivity. Remote work, telemedicine, online education, and e-governance all depend on reliable internet access, which in turn offers opportunities that transcend geography. Inclusive development means a village in western Ukraine has the same access to global information and markets as a neighborhood in Kyiv.

References:

1. Pylipiv, V. V., Pryimak, V. V., Ruzhenskyi, O. O., (2020). Inclusive Development of the Ukrainian Economy. *TEM Journal,* 9(1), 296-303. DOI: 10.18421/TEM91-41. ISSN 2217-8309.
2. Skrylnik, A., Skrylnyk, O., Kulakova, S., & Byba, V. (2018). Inclusive Economic Growth in Ukraine: The Social Aspect. *International Journal of Engineering & Technology*, 7(4.8), 608-612.
3. Hutorov, A., Lupenko, Y., Zakharchuk, O., Hutorova, O., & Dorokhov, O. (2020). Inclusive Development of the Ukrainian Economy. *TEM Journal*, 9(1), 296-303. DOI: 10.18421/TEM91-41. ISSN 2217-8309.

УДК 330.338.2

***Борецька З.А.**, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,*
***Науковий керівник: Власенко Т.О.**, к.е.н., доцент,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Сьогодні економічний розвиток країни неможливо уявити без інновацій та інвестицій. У світі, де технології змінюються швидше, ніж політичні рішення,

саме інноваційно-інвестиційна діяльність формує основу конкурентоспроможності держави. Саме завдяки інноваціям формуються нові ринки, створюються продукти з високою доданою вартістю, а інвестиції забезпечують їх масштабування та сталий розвиток.

Проблематика інноваційно-інвестиційного розвитку в Україні має високу актуальність, з огляду на необхідність модернізації національної економіки в умовах воєнного часу, цифровізації та глобальних викликів. Вивчення цієї теми дозволяє краще зрозуміти шляхи ефективного залучення інвестицій у високотехнологічні сектори, зокрема IT, енергетику, агропромисловість. Крім того, це сприяє адаптації економіки до вимог сталого розвитку та інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості [1, 2].

Досліджуючи особливості, проблеми та перспективи інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні, необхідно звертати увагу на чинники, які впливають на її ефективність у сучасних умовах. До таких чинників належать економічна стабільність, правове середовище, доступ до фінансування, розвиток інфраструктури для досліджень і розробок, рівень людського капіталу.

Основна ідея дослідження особливостей інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні полягає в тому, що інноваційно-інвестиційна діяльність може стати ключовим важелем економічного зростання України за умови створення сприятливого середовища для інвесторів, підтримки інноваційної інфраструктури та ефективної державної політики. Це можливо шляхом реалізації стратегічних проєктів державно-приватного партнерства, спрощення регуляторних процедур і розвитку міжнародної кооперації у сфері науки й бізнесу.

Однією з ключових проблем є низький рівень фінансування науки. Витрати на науково-дослідні розробки в Україні не перевищують 0,4% ВВП, що суттєво нижче за показники країн ЄС. Це обмежує можливості для появи проривних інновацій та знижує конкурентоспроможність українських підприємств на глобальному ринку. До того ж, низький рівень комерціалізації наукових результатів ще більше ускладнює перетворення знань у конкретні продукти чи технології [3].

Окрему увагу слід звернути на проблеми інвестиційного клімату. Серед основних бар'єрів: економічна нестабільність, слабкий захист прав інтелектуальної власності, надмірна бюрократія та відсутність чіткої державної стратегії підтримки інновацій. Це стримує прихід іноземного капіталу та знижує інтерес бізнесу до вкладення коштів у наукоємні проєкти [4, 5]. Досвід країн Центральної Європи демонструє, що чіткі правила гри та прозорі механізми фінансування можуть значно активізувати інноваційну активність.

Попри зазначені труднощі, в Україні є низка позитивних тенденцій. IT-сектор активно зростає та демонструє здатність до створення інноваційних продуктів і залучення венчурних інвестицій. Режим «Дія.City» та розвиток інноваційних парків, зокрема UNIT.City, є прикладами ефективних ініціатив, що сприяють формуванню нової екосистеми інновацій [5]. Зростає кількість стартапів, які орієнтовані на глобальні ринки, а також партнерств із європейськими акселераторами.

Окреме місце займає питання інтеграції України до європейського наукового простору. Участь у міжнародних програмах, таких як Horizon Europe, відкриває нові можливості для фінансування досліджень, трансферу технологій та розвитку науково-освітньої співпраці [4]. Важливо також забезпечити ефективне використання коштів, отриманих через ці програми, шляхом підвищення якості підготовки проєктних заявок та управлінської спроможності установ-реципієнтів.

Таким чином, інноваційно-інвестиційна діяльність в Україні має значний потенціал, однак потребує системної державної підтримки, інституційних змін та посилення міжнародної інтеграції. Тільки за умови комплексного підходу ця сфера зможе стати рушієм сталого економічного розвитку країни. Важливо також забезпечити ефективну взаємодію між наукою, бізнесом і державою, щоб створити повноцінну інноваційну екосистему. Лише за умов прозорих правил, довіри інвесторів та розвитку людського капіталу інновації зможуть реалізувати свій трансформаційний потенціал.

Список використаних джерел:

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 лип. 2002 року № 40-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15
2. Національна економічна стратегія України до 2030 року: офіційний веб-сайт. URL: https://nes2030.org.ua
3. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт. URL: https://ukrstat.gov.ua
4. OECD Innovation Policy Review: Ukraine, 2022: офіційний веб-сайт. URL: https://www.oecd.org/ukraine
5. Дія.City: спеціальний правовий режим для IT-індустрії: офіційний веб-сайт. URL: https://city.diia.gov.ua

УДК 330.338.2

Дергач А.В., *к.держ.упр., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Бобко А.С. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КРЕАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В ОРГАНІЗАЦІЯХ: КОНЦЕПЦІЇ, ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах високої динаміки змін, цифрової трансформації та глобальної конкуренції зростає потреба у нових управлінських підходах, які здатні забезпечити швидку адаптацію організацій. Одним із таких підходів виступає креативне управління, що передбачає орієнтацію на розвиток творчого

потенціалу персоналу, підтримку інноваційних ініціатив та побудову гнучкої організаційної культури [1].

У науковій літературі окреслено декілька підходів до розуміння креативного менеджменту – стратегічний, процесний, культурно-організаційний та інклюзивний [2, 3]. Спільною рисою цих підходів є акцент на створенні внутрішнього середовища, що стимулює ідеєутворення, експерименти та швидке впровадження новацій. Однак, за даними І. Скавронської, в українських реаліях управлінські інновації здебільшого залишаються фрагментарними, що значно знижує їхню ефективність [3].

Дослідження перспектив розвитку креативного управління в організаціях дозволяє виокремити ключові підходи до впровадження креативного управління в організаціях України, а результати аналізу існуючих моделей свідчать про необхідність розробки адаптивної системи управління, яка відповідала б сучасним викликам. При цьому об'єктом дослідження виступають організації різних галузей, а предметом – інструменти, методи та моделі креативного управління. На основі аналізу наукових джерел [2, 4] можна виділити три основні моделі, що заслуговують на увагу:

– модель креативно-комфортного середовища, в якій головний акцент робиться на психологічному добробуті працівників, довірі та вільному обміні ідеями;

– структурно-процесна модель, що систематизує креативність у межах управлінських функцій, встановлюючи чіткі етапи генерування, відбору й реалізації ідей [4];

– модель інноваційної креативності, яка поєднує креативність з технологічними інструментами та міждисциплінарним підходом, створюючи інфраструктуру для впровадження інновацій [1, 3].

Спираючись на ці підходи, адаптивна модель креативного управління повинна передбачати наступні елементи:

– формування сприятливого емоційного клімату в команді [2];

– організаційну підтримку процесів генерації ідей, зокрема, через цифрові інструменти та вбудовані механізми мотивації [3];

– міждисциплінарну співпрацю для розширення спектру рішень [4];

– ефективний зворотний зв'язок, що дає змогу адаптувати моделі в реальному часі;

– впровадження метрик оцінки ефективності: кількість реалізованих ідей, рівень задоволеності персоналу, динаміка адаптації до змін [1].

Очікуваним результатом впровадження такої моделі є підвищення залученості працівників, зміцнення інноваційної культури та підвищення конкурентоспроможності організацій. Все це можливо при умові адаптування креативного управління до умов обмеженого фінансування, при цьому акцент необхідно робити на малобюджетних, але високоефективних інноваціях.

Таким чином, впровадження креативного управління в Україні є не просто бажаним, а стратегічно необхідним. Це дозволить організаціям бути гнучкими, швидко реагувати на виклики, залучати молоді таланти та створювати середовище, де інновації стають нормою.

Успішна європейська інтеграція України безпосередньо залежить від швидкості імплементації креативних управлінських стандартів, прийнятих у Європейському Союзі. Тому, на нашу думку, перспективи подальших

досліджень полягають у розробці прикладних інструментів для діагностики рівня креативності управлінських процесів та побудові національної моделі креативного менеджменту на основі українських умов і реалій з використанням найкращих практик ЄС.

Крім того, важливим напрямом розвитку є підготовка управлінців нового покоління, здатних працювати у творчих командах, ухвалювати рішення в умовах невизначеності та формувати культуру інновацій у колективах. Саме поєднання професійної підготовки, цифрових компетентностей та креативного мислення створює передумови для системних змін в управлінні як у бізнесі, так і в державному секторі.

Список використаних джерел:

1. Свидрук І.І, Турянській Ю.І. Соціально-економічне підгрунття креативного менеджменту організації URL: https://doi.org/10.36477/2522-1205-2019-58-11

2. Василик Н. Система креативного менеджменту в організації: суть та складові. *International Science Journal of Management Economics & Finance.* 3(6): 80-89. DOI: 10.46299/j.isjmef.20240306.08

3. Skavronska, I. V. (2017), Creative Industries in Ukraine: Analysis and Prospects of the Development, Economics and Sociology, Vol. 10, No. 2, pp. 87-106. URL: https://www.economics-sociology.eu/files/11_413_Skavronska.pdf

4. Левицький В.В. Моделі організації креативного менеджменту на підприємстві у контексті управління його стратегічними змінами та розвитком URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-18

УДК 330.338.2

Дергач А.В., *к.держ.упр., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Новіцька А.Д., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ ТА НОВІ ПІДХОДИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Менеджмент в Україні переживає значні виклики, пов’язані з нестабільною соціально-економічною ситуацією, війною, глобалізацією та швидким розвитком цифрових технологій. У таких умовах виникає потреба у переосмисленні управлінських моделей і стратегій, які застосовуються як у державному, так і в приватному секторах.

Сучасні умови високої динаміки змін, глобальної конкуренції та економічної турбулентності вимагають від українських організацій негайної

трансформації управлінських стандартів. Особливої актуальності це набуває в Україні, де топ-менеджмент має адаптуватися до унікальних викликів воєнного часу та необхідності післявоєнного відновлення. У цьому контексті, дослідження зосереджено на аналізі управлінської трансформації як критичного фактору забезпечення стійкого та довгострокового розвитку. Саме дослідження ключових викликів, які стоять перед українським менеджментом, та ідентифікація інноваційних підходів для їх ефективного подолання дозволяє сформувати теоретичну основу для розробки адаптивних управлінських стратегій, що відповідають потребам сьогодення і стратегічному вектору євроінтеграції.

Розглянемо на конкретних прикладах основні проблеми розвитку менеджменту в Україні та шляхи їх розв'язку.

Розпочнемо з проблеми неефективної організаційної структури. Дана проблема пов'язана з тим, що багато українських підприємств досі функціонують за ієрархічною системою управління, яка стримує швидкість прийняття рішень і адаптацію до змін. Це наглядно видно на прикладі АТ «Українська залізниця», де централізоване управління уповільнює оперативність реагування на ринкові зміни [1]. Тому, для подолання цих недоліків, в умовах ринкової нестабільності, важливо впроваджувати гнучкіші організаційні структури, де відповідальність та повноваження делегуються на нижчі рівні управління.

Друга проблема розвитку менеджменту в Україні – це недостатня цифровізація управлінських процесів. Відбувається це через те, що цифрові інструменти широко використовуються в усьому світі для автоматизації та покращення управління, однак в Україні їх впровадження відбувається повільно. Можна побачити, що за даними Міністерства економіки, у 2023 році лише 27% компаній в Україні використовували CRM-системи, а ERP – 15% [2]. Це свідчить про недостатній рівень технологічної зрілості вітчизняного менеджменту, що гальмує ефективність ухвалення рішень.

Щодо кадрового дефіциту у сфері менеджменту, – третій проблемі сучасного менеджменту, зауважимо, що в Україні спостерігається нестача кваліфікованих управлінських кадрів, особливо в регіонах. Внаслідок цього, статистика Work.ua показала, що лише 40% претендентів на управлінські посади в 2024 році відповідали професійним вимогам [3]. Тому, низький рівень підготовки менеджерів є наслідком недостатньої практичної складової у навчанні та міграції фахівців за кордон.

Розглядаючи проблемні питання, які гальмують розвиток менеджменту в Україні, варто визначити перспективи, які полягають в трансформації менеджменту в Україні, що є стратегічною необхідністю, а не лише реакцією на поточні кризи. Успішність цього процесу залежить від швидкого впровадження адаптивних, гнучких та цифрових управлінських моделей, здатних працювати в умовах невизначеності. Прикладом успішної української компанії, яка адаптувала новітні моделі управління, демонструючи високу ефективність, є IT-компанія SoftServe. Дане підприємство впровадило гнучкий формат управління (Agile), що дозволило скоротити час реалізації проєктів на 35% [4].

Аналізуючи, ми бачимо, що це доводить, що сучасні підходи до менеджменту – це не лише світовий тренд, а й необхідність для виживання бізнесу в Україні.

Таким чином, в результаті аналізу сучасних викликів та пошуку перспектив розвитку менеджменту в Україні можна зробити висновок, що менеджмент в Україні потребує оновлення, орієнтованого на децентралізацію, цифровізацію та інноваційність. Важливо забезпечити підготовку нової генерації управлінців, здатних ефективно діяти в умовах змін і невизначеності. Для успішного розвитку менеджменту в Україні потрібно сформувати стратегічне бачення на рівні держави та бізнесу, забезпечити сприятливе середовище для інновацій та підприємництва, а також системно інвестувати в людський капітал – основний рушій змін та прогресу.

Список використаних джерел:

1. Звіт про управління державними підприємствами в Україні. Transparency International Ukraine: вебсайт, 2023. URL: https://ti-ukraine.org/research/state-enterprises-2023/.
2. Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи: мат-ли XI Міжн. Наук.-практ. конференції, 28 трав. 2024 р., м.Київ. URL : https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/04/tezi_dopov-dey_x-_m-zhnarodno-_naukovo_praktichno-_konferents-_pr-oriteti.pdf.
3. Аналітика ринку праці в Україні. Work.ua: веб-сайт. URL: https://www.work.ua/stat/.
4. Agile transformations: key metrics. Harvard Business Review. URL: https://hbr.org/search?term=agile

УДК 330.338.2

Дергач А.В., *к.держ.упр., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Рябов А.К.*, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

АКТУАЛЬНІ ТРЕНДИ ТА ПОТЕНЦІАЛ ЗРОСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-РИНКУ УКРАЇНИ

Розвиток інтернет-бізнесу в Україні набуває дедалі більшої актуальності в контексті цифровізації економіки, зміни споживчих уподобань і глобальних трансформацій ринку праці. В умовах війни та післяпандемічного періоду саме цифрові інструменти забезпечили стійкість багатьох підприємств, сприяючи

збереженню робочих місць та створенню нових можливостей для самозайнятості [1].

Однією з основних переваг інтернет-бізнесу є низький поріг входу на ринок і гнучкість його функціонування. Наприклад, запуск власного інтернет-магазину або надання цифрових послуг не потребує значного капіталу, що стало особливо важливим у кризових умовах. Прикладом слугує платформа Prom.ua, яка надає можливість започаткування продажів без великих вкладень [2].

Другим важливим чинником є сприятливе цифрове середовище. Ініціатива «Дія» та створення спеціального правового режиму Diia.City стали каталізатором для розвитку стартапів та цифрової інфраструктури. За даними Міністерства цифрової трансформації, кількість користувачів цифрових держпослуг перевищила 18 мільйонів [3].

Однак інтернет-бізнес також стикається з низкою викликів. Серед них – правова невизначеність у сфері електронної комерції, кіберзагрози та проблеми з логістикою в умовах війни. У грудні 2023 року хакерська атака на найбільшого мобільного оператора України підсвітила вразливість цифрових систем [4].

Попри ці труднощі, інтернет-підприємництво має значний потенціал як інструмент зростання та інклюзії. Онлайн-торгівля дозволяє охопити віддалені регіони, а цифрові платформи забезпечують працевлаштування молоді, жінок і внутрішньо переміщених осіб.

Окремої уваги заслуговує розвиток нішевих сфер інтернет-бізнесу, таких як EdTech, HealthTech і фріланс-платформи. Під час пандемії та повномасштабної війни саме онлайн-освіта стала рятівним інструментом для студентів та викладачів, а медичні онлайн-консультації – для пацієнтів із тимчасово окупованих або прифронтових територій [5].

Крім того, варто зазначити, що міжнародна підтримка українських онлайн-ініціатив відіграє важливу роль у їхньому розвитку. Гранти від USAID, ЄС та інших донорів стимулюють створення нових платформ і сервісів, орієнтованих на експорт. Таким чином, український інтернет-бізнес інтегрується у світову економіку, зміцнюючи зовнішньоекономічні зв’язки країни навіть у період кризи.

Отже, цифрова трансформація та значне зростання проникнення інтернету в Україні створили потужний фундамент для стрімкого розвитку національного інтернет-бізнесу. Ключовою сучасною тенденцією є перехід від класичної e-commerce до омніканальних моделей, що забезпечують безшовну взаємодію клієнта в онлайн- та офлайн-середовищах. Значного поштовху розвитку надала логістична інфраструктура, яка суттєво покращила швидкість та надійність доставки товарів, стимулюючи довіру споживачів. Водночас, вагомою перевагою українського ринку є високий рівень цифрової грамотності населення, що сприяє швидкій адаптації нових технологічних рішень і сервісів.

Також глобальна конкурентоспроможність українських ІТ-фахівців, у свою чергу, відкриває можливості для масштабування локальних інтернет-проєктів на міжнародні ринки. Цей розвиток стимулює зростання креативної економіки та створює нові робочі місця у відповідних сферах. Низькі бар’єри входу для старту онлайн-проєктів є суттєвою перевагою, але мобільна комерція (m-commerce) домінує, вимагаючи від суб’єктів бізнесу пріоритетної оптимізації всіх процесів під мобільні пристрої. Перспективи розвитку також пов’язані з

поглибленням кібербезпеки та вдосконаленням регуляторного поля. З макроекономічної точки зору, інтернет-бізнес виступає ключовим елементом економічної стійкості держави. На часі стоїть завдання інтеграції українських цифрових стандартів та платформ у європейське цифрове поле, що відкриває доступ до ринку ЄС. Таким чином, довгострокова перспектива полягає у формуванні системи державної підтримки для інноваційних стартапів, що працюють у сфері інтернет-технологій та бізнесу.

Список використаних джерел:

1. GTInvest. E-Commerce Earnings in Ukraine for 2023 Show Resilience Amid War. 2024. https://good-time-invest.com (дата звернення: 19.09.2025).
2. Promodo. The State of Ukrainian E-commerce in 2023. 2023. https://promodo.com (дата звернення: 19.09.2025).
3. Міністерство цифрової трансформації України. Офіційний сайт. https://thedigital.gov.ua (дата звернення: 19.09.2025).
4. CMS Expert Guide: E-commerce in Ukraine. 2023. https://cms.law/en/ukr/ (дата звернення: 19.09.2025).
5. How the war fueled e-commerce boom in Ukraine. TS2. 2025. https://ts2.tech (дата звернення: 19.09.2025).

УДК 004.738.5:339.138(477)

Дєліні М.М., *д.е.н., професор,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Дєліні О.С., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЦИФРОВИЙ МАРКЕТИНГ: ЗАСАДИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Сучасний технологічний та цифровий розвиток надає великі можливості для різних сфер діяльності. Вони дозволяють підвищити продуктивність, покращити якість, збільшити обсяги виробництва тощо. Значний потенціал мають цифрові технології й в маркетингу. Так, з’являється такий термін як «цифровий маркетинг» або digital-маркетинг, який визначається вченими як «використання Інтернету та пов’язаних цифрових технологій у поєднанні з традиційними комунікаціями для досягнення маркетингових цілей» [1]. Тобто, це застосування нових цифрових технологій для провадження маркетингової діяльності. Можемо припустити, що використання цих технологій дозволяє значно підвищити обсяг охоплення аудиторії та результативність маркетингових активностей.

На рис. 1 наведено види цифрового маркетингу, які запропоновані Витвицькою О.М., Суворовою С.Г., Корюгіним А.В. в своєму науковому дослідженні.

Рисунок 1. Види цифрового маркетингу

Джерело: сформовано авторами на основі [2]

Як бачимо, видів цифрового маркетингу доволі багато. Вони дозволяють різнобічно охопити аудиторію та досягти маркетингових цілей. Шляхи для цього можуть бути як соціальні мережі, так й сайти, електронні скриньки тощо. Зростання обсягу використання цифрового маркетингу обґрунтовується ще збільшенням кількістю інтернет споживачів. Так, згідно нових досліджень, кількість інтернет-користувачів в Україні досягла 31,5 млн осіб. Що має позитивний результат по відношенню до 2024 р., відображаючи зростання на 690 тисяч осіб. Також великою популярністю серед українців користуються соціальні мережі. Так, 21,6 млн. населення є активними користувачами соціальних платформ. З них, найбільш популярними є платформа YouTube (21,6 млн користувачів), TikTok (17 млн користувачів) та Facebook (13,9 млн осіб) [3]. Дані цифри свідчать про значний потенціал, який мають саме інструменти цифрового маркетингу в досягненні своїх цілей та розвитку бізнесу. Особливо враховуючи, що у 2024 р. витрати українців на онлайн-шопінг склали 239 млрд грн [3].

Враховуючи все вищенаведене, можемо стверджувати, що цифровий маркетинг є гарні засади для розвитку в Україні, адже переважна більшість населення вже має доступ до Інтернету та є активними його користувачами. Також широкого розвитку отримують соціальні мережі, що дозволяє також досягати значних маркетингових цілей шляхом використання різних видів цифрового маркетингу. Проте, при веденні нашої діяльності, ми не маємо забувати й про загрози, які несе цифровізація будь-якої активності – це

кіберзагрози та шахрайство, коли, використовуючи шахрайські схеми, злочинці можуть використовувати ваше ім'я для застосування шахрайських схем. Тому, при формуванні плану використання цифрового маркетингу, необхідно застосовувати й елементи ризик-менеджменту задля запобігання та максимального уникнення даних загроз.

Підприємства, використовуючи інструменти цифрового маркетингу отримують значні можливості в розвитку свого бізнесу, шляхом збільшення охоплення аудиторії, підвищення онлайн продажів, відслідковування зацікавленості споживачів, їхніх інтересів та онлайн-поведінки тощо. Цифровий маркетинг має значний потенціал в розвитку вітчизняного підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Пойта І.О., Мосійчук І.В., Калініченко О.О. Digital- маркетинг: сучасний стан і перспективи розвитку України. *БізнесІнформ,* 2023, №7. С. 219-224. https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-7-219-224
2. Витвицька О.М., Суворова С.Г., Корюгін А.В. Вплив цифрового маркетингу на розвиток підприємництва в умовах війни. *Економіка та суспільство,* 2022. Випуск №40 /2022. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-66
3. Рівень проникнення інтернету в Україні сягнув 82,4% - дослідження Digital. Fintech insider. URL: https://surl.li/bcpzoi

УДК 316.334.3

Дісковський А.С., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Голєва М.С., *PhD,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНКЛЮЗІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПАРАДИГМА: ПРИНЦИПИ, ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Інклюзія (від лат. Inclusio – включення, залучення) є прогресивним процесом створення та забезпечення середовища, у якому кожна людина, незалежно від її індивідуальних особливостей, відмінностей чи потреб, має рівні можливості для повноцінної участі в усіх аспектах життя суспільства. Вона ґрунтується на повазі до різноманіття та прагненні системно усунути бар'єри, що обмежують участь. Інклюзія виходить за межі простої інтеграції, вимагаючи не пристосування особи до існуючої системи, а трансформації самої системи

відповідно до потреб усіх громадян, ґрунтуючись на засадах прав людини та людської гідності.

Фундаментальні засади інклюзії формують систему координат для її впровадження. Перш за все, це рівність прав і можливостей, що гарантує однаковий доступ до всіх суспільних ресурсів і послуг. Другим ключовим принципом є участь і залучення: кожна людина має право бути активним суб'єктом прийняття рішень, які її стосуються. Наступний важливий принцип – повага до різноманіття, що означає сприйняття індивідуальних відмінностей як цінності, а не як проблеми. Нарешті, недискримінація вимагає активної боротьби проти будь-яких форм утисків чи виключення на основі відмінностей.

У сфері освіти інклюзія передбачає, що діти з особливими освітніми потребами (ООП) навчаються разом з однолітками в загальноосвітніх закладах. Ключовим моментом є те, що школа адаптує середовище, методи навчання та підходи, а не вимагає пристосування від дитини. Успіх цього процесу залежить від скоординованої роботи команди підтримки, що включає вчителів, асистентів, психологів та батьків. У ширшому суспільному та робочому контексті інклюзія вимагає створення безбар'єрного середовища, що охоплює архітектурну, інформаційну та комунікаційну доступність. Вона також заохочує різноманітність у колективах, оскільки люди з різним досвідом збагачують організацію, і вимагає впровадження чітких політик антидискримінації та рівності в компаніях та установах.

Впровадження інклюзивних підходів приносить значні позитивні ефекти. Воно сприяє формуванню більш справедливого та згуртованого суспільства, а також зростанню рівня емпатії, толерантності та громадянської відповідальності. Інклюзія забезпечує ефективніше використання людського потенціалу, оскільки ніхто не залишається «поза грою», та покращує якість освіти та соціальних послуг для всіх. Проте процес імплементації стикається із серйозними викликами, такими як недостатнє фінансування та ресурси, нестача підготовлених кадрів і знань про інклюзивні підходи, а також сильні суспільні упередження та стереотипи. Для успіху необхідні системні зміни – від політик до щоденних практик.

Подолання цих викликів вимагає багатовекторного підходу. Необхідне впровадження освітніх програм для педагогів і суспільства в цілому для підвищення обізнаності. Ключове значення має прийняття та виконання законодавства про рівність і недискримінацію. Важливою є активна участь громадських організацій та спільнот у розробці та впровадженні рішень. Крім того, слід систематично поширювати історії успіху та позитивні приклади інклюзії для стимулювання соціального наслідування. Інклюзія є стратегічною інвестицією в майбутнє суспільства, що веде до більш справедливого, ефективного та стійкого світу.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю. (2006). Організація Об'єднаних Націй.

2. Самелюк О. А. Інклюзивна освіта: сутність та принципи впровадження. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка, (1), 2017. С. 13-18.
3. Harkins, C., & Heward, S. The social and economic benefits of inclusion. Disability Policy Review. Vol. 15, No. 3, 2021. Pp. 45-62.

УДК 330.342.146:330.34(477)

Пащенко О., *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Жарікова О., *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Поняття «інклюзія» уперше було використано у 1970 році у процесі аналізу міри і масштабів участі громадян у вдосконаленні соціального життя, а саме зростання ступеня участі всіх громадян, які сприймаються суспільством як окремі індивідуальності, у соціумі. Визначення даного поняття є у проєкті 3.0 «Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року»: «інклюзивність – процес участі всіх людей в житті соціуму, коли всі зацікавлені сторони беруть активну участь у громадському житті. Інклюзивність передбачає залучення кожного в життя спільноти та відсутність будь-якої дискримінації» [1]. Термін «інклюзивний розвиток» відображає розуміння того, що добробут суспільства складається не тільки із зростання реального ВВП і матеріальних доходів населення, але, будучи поняттям багатовимірним, включає в себе такі сфери життя, як: освіта, охорона здоров'я, особиста безпека, екологія та багато інших [2].

Інклюзивний розвиток не заперечує економічне зростання і сталий розвиток, а навпаки вдосконалює їх, він спрямовує забезпечення високих і стабільних темпів розбудови економіки на основі інтенсивних факторів зростання соціальних стандартів та збереження навколишнього середовища на задоволення потреб і реалізацію інтересів всіх членів суспільства [3]. Це здійснюється через формування для людини незалежно від її статі, місця проживання, етнічного і соціального походження рівних можливостей доступу до ресурсів, можливості реалізувати свій інтелектуальний потенціал у різних сферах і галузях суспільства.

Концепція інклюзивного зростання у питаннях створення «рівних можливостей» перекликається із положеннями інституціональної теорії щодо розуміння інклюзивних і екстрактних інститутів[4]. У концепції інклюзивного зростання «інклюзивність» економічних, політичних і соціальних інститутів є визначальною. Адже такі інститути спрямовують розвиток економік країн на задоволення потреб, підвищення рівня життя громадян, реалізацію інтересів суспільства.

Модель сталого розвитку в загальних рисах характеризується високими темпами економічного зростання та підвищенням соціальних стандартів, широким

використанням новітніх і ресурсозберігаючих технологій, спрямованістю господарської системи на екологічне чисте виробництво, посилення конкурентоспроможності економіки[3]. Інклюзивний розвиток включає рівну можливість доступу громадян до найважливіших сфер життєдіяльності [3]: якісної освіти, розвитку наукових знань, підвищення кваліфікації, духовних здібностей, інтелектуального потенціалу, але також має надати людям рівні можливості через механізм «соціальних ліфтів», знайти своє місце і отримати відповідні статуси в економіці, політиці та інших галузях, де вони в повній мірі можуть реалізувати свій інтелектуальний капітал.

Концепція інклюзивного розвитку є своєрідним продовженням концепції сталого розвитку [3], а її виникнення спричинене такими викликами сучасності, як посилення нерівності, відсутність успіху в боротьбі з бідністю та виникнення цілої низки соціальних та економічних диспропорцій у розвитку регіонів, країн та верств суспільства. Ця концепція розширює традиційні моделі економічного зростання шляхом зміщення акцентів на рівність людського капіталу, рівень та якість життя населення, довкілля, соціального захисту, продовольчої безпеки, доступу до ключових ресурсів, розподілу доходу та багатства [5]. В основі даної концепції лежить продуктивна зайнятість, яка направлена на рівності у суспільстві за рівнем доходів та якістю життя та має забезпечувати збереження навколишнього середовища та здоров'я людей.

Економічне зростання – є одним із основних показників розвитку, ціллю макроекономіки країни, досягнення якої можливе за рахунок нарощування та посилення економічного потенціалу й її могутності, зростання рівня життя населення. Показниками економічного зростання є зростання обсягів реального валового внутрішнього продукту (ВВП), що можливе за рахунок збільшення кількості і якості виробничих ресурсів, їх ефективного розподілу й удосконалення, зростання ВВП на душу населення; на одного зайнятого; визначається річними темпами економічного зростання. У її структурі основним агрегованим показником є індекс інклюзивного розвитку (IDI), який характеризують стан економіки, рівень соціальних стандартів та рівень сталості розвитку та містить три групи показників [3]. До першої групи належать показники: ВВП на душу населення; ВВП на одного працюючого; зайнятість населення; середня тривалість здорового життя. Друга група включає: медіанний дохід домогосподарства; коефіцієнт Джині, що характеризує розшарування суспільства за доходами; рівень бідності; коефіцієнт Джині, що характеризує розшарування суспільства за рівнем багатства. В третю групу входять показники: скориговані чисті заощадження; коефіцієнт демографічного навантаження; державний борг; інтенсивність промислових викидів в атмосферу. Таким чином, реалізація в життя концепції інклюзивної економіки сприятиме ефективному відновленню, формуванню рівноправного та справедливого суспільства, що можливе за допомогою підтримки та залучення ресурсів усіх учасників економічної системи, сприятливого підприємницького середовища, розвитку соціальних інновацій та співпраці різних країн світу.

Список використаної літератури:

1. Войчук М. В. Етимологія поняття «Економічна інклюзія» в контексті циклічного розвитку економіки. *Інноваційна економіка.* 2021. Вип. 3-4 (87). С. 28-33.
2. Манцуров І.Г. Інклюзивний розвиток як основа протидії глобальним викликам сьогодення. Економіка України. 2018. № 10. С. 71-87.
3. Круш П.В., Круш П.П. Інклюзивний розвиток національної економіки. Підприємництво та іновації. Вип. 8. 2019. URL: http://www.ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/184/171
4. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Пер. З англ. І. Дзюб. Київ, 2000. 198 с.
5. Бобух І.М., Щегель С.М. Стратегічні орієнтири економічного зростання України: інклюзивність як ключовий пріоритет. *Вісник Національної академії наук України.* 2018. № 7. С. 55-70.

УДК 336.71:330.15

Житар М.О., *д.е.н., професор,*
Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

ESG-ФІНАНСИ ЯК КАТАЛІЗАТОР СТАЛОГО ТА ІНКЛЮЗИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

У сучасних умовах глобальної економічної трансформації концепція ESG формується як нова парадигма економічного розвитку, яка поєднує екологічну відповідальність, соціальну орієнтованість і належне корпоративне управління. Для України, що живе в умовах військового стану, впровадження ESG-принципів у фінансову систему має стати одним із ключових напрямів післявоєнного відновлення та модернізації економіки. Система ESG-фінансів створює основу для залучення довгострокових інвестицій, посилення фінансової стійкості та забезпечення інклюзивного зростання, орієнтованого на потреби суспільства і майбутніх поколінь.

Інституційна структура ESG-фінансів охоплює не лише банки, а й страхові компанії, інститути спільного інвестування, пенсійні фонди, муніципальні фінансові органи, які інтегрують у свою діяльність екологічні, соціальні та управлінські критерії. В умовах війни та руйнування промислової й енергетичної інфраструктури саме фінансові інститути можуть відіграти роль посередника у перерозподілі ресурсів на користь проєктів, що забезпечують соціальну стабільність, зайнятість і відновлення критично важливих територій. ESG-фінанси таким чином перетворюються на потужний каталізатор інституційних реформ і соціально-економічної інтеграції України з ЄС.

Європейський досвід демонструє, що розвиток ринку сталих фінансів ґрунтується на трьох ключових компонентах: нормативній узгодженості

(Regulatory Consistency), прозорості звітності (Disclosure) та інституційній підтримці (Institutional Support). У ЄС ці компоненти реалізуються через так звану EU Taxonomy for Sustainable Activities, яка визначає критерії «зелених» інвестицій, та Директиву щодо корпоративної звітності про сталий розвиток (CSRD), яка запроваджує обов'язкову нефінансову звітність для великих компаній. Для України адаптація цих стандартів до національної правової системи відкриє шлях до інтеграції в європейський фінансовий простір і збільшення припливу капіталу з фондів сталого інвестування.

Важливим напрямом є розвиток ринку «зелених» та соціальних облігацій, які дозволяють спрямовувати ресурси на фінансування проєктів у сфері енергоефективності, відновлюваної енергетики, охорони навколишнього середовища, охорони здоров'я, освіти та підтримки вразливих груп населення. У 2023–2024 рр. державні установи, місцеві громади та комерційні банки України здійснили перші пілотні випуски таких фінансових інструментів у співпраці з ЄБРР та МФК. Ці ініціативи засвідчили високий рівень зацікавленості інвесторів у прозорих і відповідальних фінансових продуктах навіть у період війни.

ESG-фінанси також сприяють інклюзивному розвитку, створюючи можливості для залучення до економічної активності різних соціальних груп, включно з ветеранами, внутрішньо переміщеними особами, жінками та молоддю. Банківські програми соціального мікрокредитування, грантові ініціативи для малого бізнесу, проєкти енергомодернізації житлового фонду, підтримувані міжнародними донорами, є прикладами фінансової інклюзії, що базується на принципах ESG. У цьому контексті фінансова освіта та цифровізація набувають особливого значення, оскільки підвищують довіру населення до фінансових інституцій і формують нову фінансову культуру, орієнтовану на соціальну відповідальність.

Ключову роль у формуванні ESG-фінансів відіграє державна політика, яка має бути спрямована на створення сприятливого інституційного середовища, податкових стимулів і системи державних гарантій для «зелених» і соціальних проєктів. Необхідно запровадити стандарти звітності за ESG-критеріями для підприємств реального сектору, розробити систему сертифікації сталих фінансових продуктів, а також посилити роль фінансових регуляторів у моніторингу екологічних і соціальних ризиків. Держава може використовувати ESG-орієнтоване бюджетування, інтегруючи принципи сталості у фінансування освіти, охорони здоров'я, енергоефективності та інфраструктури.

Окремої уваги заслуговує роль ESG-факторів у зміцненні макрофінансової стабільності. Досвід провідних економік ЄС показує, що інвестування у «зелену» економіку підвищує енергонезалежність, знижує інфляційний тиск через скорочення імпорту енергоносіїв і стимулює інноваційні галузі з високою доданою вартістю. Для України це відкриває можливість структурного оновлення промисловості, модернізації аграрного сектору, розвитку фінтеху, «розумної» енергетики та транспортної логістики, що формує довгострокову базу для переходу від моделі відновлення до моделі сталого зростання.

Отже, розвиток ESG-фінансів в Україні є стратегічним напрямом інтеграції до європейського фінансового простору та побудови «економіки добробуту». Він поєднує фінансову ефективність із соціальною справедливістю, забезпечує баланс між економічним зростанням і збереженням природного середовища. В умовах глобальної нестабільності та внутрішніх викликів ESG-фінанси можуть стати не лише інструментом мобілізації ресурсів, а й символом нової моделі держави – відповідальної, інклюзивної та орієнтованої на сталий розвиток.

Список використаних джерел:

1. OECD. ESG Investing and Sustainability Reporting: Policy Frameworks and Practices. Paris: OECD Publishing.

2. World Bank. Green Recovery and Inclusive Growth in Eastern Europe and Central Asia. Washington, DC.

3. Житар, М. (2025). Глобальні тренди та виклики впровадження ESG-стандартів у фінансові стратегії компаній: інтеграція, адаптація та оцінка ефективності. Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку. *1*(16), 33-42. DOI: https://doi.org/10.26565/2786-4995-2025-1-03

УДК 338.24

Заволічна Т.Р., *к.е.н., доцент,*
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Дробот Ю.А*., викладач, Чорнівська гімназія,*
Чернівецький національний університет
імені Юрія федьковича
(м.Чернівці, Чорнівка,
Чернівецька область, Україна)

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТРЕНДІВ

Інклюзивність економічного розвитку у сучасному світі є домінуючим концептом сталого розвитку, навіть своєрідною мантрою, яка є невід'ємним атрибутом діяльності практично всіх провідних країн світу, глобальних організацій і стратегічних рішень, що приймаються на глобальному рівні. Не випадково цим питанням останніми роками присвячена велика кількість наукових публікацій – як за межами, так і всередині України. За останнє десятиліття в Україні проведено ґрунтовні дослідження теоретикометодологічних засад феномену інклюзивності в соціально-економічному розвитку, зокрема із застосуванням сучасних наукових парадигм – теорії хвильового розвитку та синергетики. Низка досліджень присвячена міжнародним (глобальним і регіональним) аспектам феномену інклюзивності, їхнім проявам в умовах України.

У сфері економіки й менеджменту багато дискусій точиться навколо управління сучасними глобальними трендами[1]. Однією з ключових тенденцій, яка часто обговорюється, є глобалізація, яка означає зростаючий взаємозв'язок і взаємозалежність економік і суспільств у всьому світі. Наукові джерела свідчать, що як і в будь-яких питаннях існують полярні точки зору. Низка економістів стверджує, що глобалізація принесла значні переваги, такі, як зростання торгівлі, інвестицій та економічне зростання. Однак інші висловлюють занепокоєння щодо негативних наслідків глобалізації, таких, як зростання нерівності, погіршення стану навколишнього середовища та переміщення робочих місць. Проблема управління глобальними тенденціями розвитку сучасних економічних систем має велике значення як для наукових, так і для практичних цілей. Розуміння цих тенденцій, процесу управління ними, їхніх наслідків є важливим для компаній, політиків і окремих осіб, які прагнуть орієнтуватися е викликах і можливостях глобальної економіки. З наукового боку, вивчення глобальних тенденцій в економіці має вирішальне значення для вдосконалення нашого розуміння економічних систем. Це може допомогти нам виявити закономірності, передбачити майбутні події та оцінити вплив різних економічних політик і втручань. Крім того, він може дати цінну інформацію про те, як економічні системи взаємодіють з іншими соціальними та екологічними системами, і як ними можна керувати для сприяння сталості та соціального добробуту. З практичної точки зору, вивчення глобальних тенденцій в економіці, а також процесу управління такими тенденціями має важливе значення для політиків і компаній, які прагнуть приймати обґрунтовані рішення щодо інвестицій, політичних втручань і розподілу ресурсів.

Таким чином, інклюзивність соціально-економічного розвитку у сучасному світі стала домінуючим концептом і невід'ємною соціальною складовою самої ідеї сталого розвитку, вираженої у політичному гаслі "ніхто не залишається позаду". Однак цей процес зазнає визначального впливу з боку низки глобальних трендів – динаміки економічної глобалізації, розвитку та поширення кардинальних технологічних інновацій, становлення екологічно сприятливих економічних моделей. Зазначені тренди мають неоднозначний вплив на параметри інклюзивності, не лише створюючи позитивні передумови для неї, але й породжуючи помітну контртенденцію зростання економічної нерівності. Довгострокові ряди статистичних даних щодо розвитку світової економіки засвідчують, що за останні десятиліття з моменту інтенсивного поширення процесів економічної глобалізації у світі відбувався прискорений процес соціальної диференціації всередині багатьох національних економік, і ще більшою мірою – між різними групами країн у межах світового господарства. Цей процес призвів до загострення соціальних і міжнародних протиріч, які відіграли важливу роль у сучасній кризі міжнародного порядку та кризі самого процесу неоліберальної глобалізації. Процес кардинальних технологічних трансформацій, який набуває дедалі більшого темпу, зумовлює масштабні структурні зрушення в економіці під впливом швидкого підйому нових видів

виробництва та занепаду старих галузей. Тим самим він стає новітнім глобальним трендом із суперечливим впливом на процес інклюзивності за видами виробництва, створює передумови для більшої економічної нерівності. З іншого боку, цьому ефекту зростання нерівності можна запобігти інструментами економічної та соціальної політик. Крім того, у довгостроковому періоді завдяки досягненню нового рівня продуктивності даний процес може істотно сприяти більшому рівню інклюзивності. Для України процес технологічних трансформацій відбувається специфічно через уповільнення упродовж тривалого періоду процесу технологічних інновацій. Проте початок війни в Україні, з її високими вимогами до розвитку нових оборонних технологій має змінити цю ситуацію. Істотні руйнування основних фондів багатьох підприємств та інфраструктурних об'єктів робить шлях відновлення на новій технологічній основі практично безальтернативним вибором для економічної політики. Водночас її побічним наслідком може стати зростаюча економічна нерівність, яка вимагатиме відповідних корекцій на рівні соціальної політики. Війна в Україні є потужним каталізатором глобальної безпекової кризи, хоча остання зумовлена не лише воєнними конфліктами, але й небезпечними змінами клімату, зростаючою деградацією довкілля, біонебезпеками. Ефективний розвиток міжнародних зв'язків і діяльність глобальних інститутів та регіональних інтеграційних утворень створює і додаткові можливості для знаходження відповідей на вказані ризики та загрози. Україна, формуючи свою політику інклюзивності як основу для процесу солідарного соціально-економічного розвитку, з огляду на специфіку національних умов має енергійно втілювати головні рекомендації глобальних інститутів регулювання політики інклюзивності в органічному поєднанні з програмою заходів адаптації України до вимог соціальної політики ЄС. Перспективи подальших наукових досліджень вказаної проблеми пов'язані з поглибленим вивченням впливу на перспективи інклюзивного розвитку з боку новітніх тенденцій фрагментації світової економіки, процесу переформатування світового порядку, нових консервативних засад політики в США та посилення консервативних сил в Європі, що матиме важливі наслідки для політики розвитку України та її приєднання до ЄС.

Список використаних джерел:

1. Тимків А.О. Інклюзивна економіка як об'єкт сучасних наукових досліджень. Інклюзивна економіка. 2023. № 1. С. 41–47. DOI: https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.1-7

2. Степаненко С.В. Теоретико-концептуальні основи інклюзивного розвитку економіки. Науковий погляд: економіка та управління. 2023. № 3. С. 56–63. DOI : https://doi.org/10.32782/2521-666X/ 2023-83-8

3. Стратегічні аспекти сталого та інклюзивного розвитку Економіки України: від теорії до практики. Матеріали наукового колоквіуму 19 вересня

2024 року / кафедра економіки промисловості. Одеса: Одеський національний технологічний університет, 2024. 230 с.

4. Седікова І.О., Палвашова Г.І. Концепція інклюзивного розвитку як базис протидії глобальним викликам сьогодення. Інклюзивна економіка. 2024. № 1 (3). С. 64–71. DOI: https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.3-10

УДК 338.43:004.9:339.564(477)

***Зварун Б.І.**, здобувач третього (освітньо-наукового)рівня вищої освіти, Національний університет біоресурсів і природокористування України,*
***Файчук О.М.**, к.е.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України,*
(м. Київ, Україна)

ЦИФРОВІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕД СІЛЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ

Цифровізація управління зовнішньоекономічною діяльністю сількогосподарських підприємств стає ключовою умовою доступу до глобальних ринків і підвищення конкурентоспроможності в логіці Європейського зеленого курсу: від прозорості ланцюгів постачання до доказової сталості та високої операційної ефективності. Сучасні дослідження показують, що цифрові технології змінюють структуру створення та розподілу доданої вартості в агропродовольчих ланцюгах, розширюючи участь малих і середніх виробників, знижуючи бар'єри входу й трансакційні витрати, а також перерозподіляючи вигоди між учасниками за рахунок кращого доступу до інформації та стандартів взаємодії.

З практичного погляду цифрова трансформація ЗЕД має дві взаємопов'язані площини: технологічну та інституційну. Технологічна площина охоплює інтероперабельність даних по всьому ланцюгу, від «поля» (геопросторові й агрономічні дані, ідентифікація ділянок і виробників) до «митниці та полиці» (логістичні події, партійність, сертифікації, показники безпечності й якості). Інституційна площина, в свою чергу, це впорядковані практики використання й обміну даними, включно з корпоративними політиками даних, цифровими компетенціями персоналу, інтеграцією з митними/контрольними сервісами, узгодженими форматами електронних документів і цифровою довірою між акторами ланцюга.

Емпіричні оцінки впливу цифровізації митних і торговельних процедур підтверджують, що електронізація взаємодії з контролюючими органами та цифрове виконання нетарифних вимог (paperless trade, електронні сертифікати, цифрові декларації, попереднє інформування) статистично значуще збільшують

агропродовольчу торгівлю, слугуючи каналом зниження трансакційних витрат і часових затримок на кордоні. Для аграрних експортерів це означає не лише скорочення «часу до доходу», а й зменшення ризику псування/втрат, а отже і кращі ціни та ширший набір доступних ринків. Показово, що такі ефекти зберігаються й для країн, які тільки розгортають цифрові рішення, тобто маржинальна віддача на ранніх стадіях впровадження може бути особливо високою [1].

Ще один стратегічний блок, це цифрова простежуваність. Сучасні огляди наукової літератури щодо застосування блокчейн-технологій в агропродовольчих ланцюгах послідовно демонструють підвищення прозорості й довіри між контрагентами, здатність швидше локалізувати джерело ризику (забруднення, фальсифікації, порушення умов холодового ланцюга) та зменшувати інформаційну асиметрію. Водночас на передньому плані залишаються питання масштабованості, якості вхідних даних, взаємодії з існуючими корпоративними системами управління, без яких «незаперечний ланцюг записів» залишається сліпим до фізичної реальності. Для управління ЗЕД це означає, що блокчейн має працювати не як автономна «чорна скринька», а як компонент платформи даних, куди автоматично заходять сертифікаційні записи, показники контролю якості, геопросторові маркери походження та транспортні події і тоді цифрова простежуваність дійсно перетворюється на управлінський актив, що підкріплює вимоги сталості та відповідального ланцюга постачання [2].

Геопросторовий вимір створює опорні «докази походження» та екологічної належності продукту, особливо коли йдеться про вимоги сталості та недопущення незаконної вирубки, деградації земель чи порушення режимів землекористування. Прорив останніх років відбувся через поєднання супутникових спостережень з алгоритмами комп'ютерного зору та штучного інтелекту, що дозволяє надійно виділяти межі полів, відстежувати динаміку угідь і подій (орні роботи, посів, вегетація, збирання) та під'єднувати ці дані до «партійності» товару. Набори даних та методики, сформовані міжнародними дослідницькими колабораціями, створюють відкриті еталони для розгортання сервісів моніторингу й перевірки сталості критично важливих для експортерів, що працюють на ринках з високими вимогами до простежуваності [3].

Склавши ці блоки в єдину архітектуру, сільськогосподарське підприємство може побудувати керовану «від даних» модель ЗЕД: від цифрового опису активів і процесів до автоматизованої документації для торгівлі та контролю якості. У виробничому контурі це передбачає систематичний збір та зв'язування даних про поля, сорти, засоби виробництва, агротехнічні операції й контрольні точки безпечності; у логістичному це подієва модель руху вантажів, оптимізовану під цифрові сервіси брокерів, лабораторій і перевізників; у торговельному це електронні сертифікати, попередні повідомлення, узгоджені формати обміну з покупцями. На рівні управління ризиками це означає, що комплаєнс-перевірки (походження, партійність, відповідність контрактним і покупецьким вимогам)

відбуваються не постфактум, а «на льоту», за рахунок автоматичних звірок і попереджувальних індикаторів.

Водночас межі та ризики впровадження не слід недооцінювати, враховуючи сучасні реалії та тенденції, які існують в середовищі. По-перше, ефект цифровізації є контекстно залежним: без інвестицій у цифрові навички кадрів, належне управління даними й мінімальну інфраструктуру (зв'язок, сенсори, інтеграційні шлюзи) «залізна логіка» ринку не гарантує ані зростання експорту, ані зменшення нерівності в доступі до ринків. По-друге, інтеграція блокчейна, і супутникових даних потребує узгодження стандартів якості вхідних даних і процедур аудиту, бо інакше технічна складність лише маскує прогалини в реальному контролі. По-третє, при виході на високо-керовані ринки критичним стає питання довіри до алгоритмів: використання методів штучного інтелекту при інтерпретації супутникових зображень потребує вбудованої доказовості, пояснюваності та перевіреності, щоб цифрові «докази» не перетворювалися на джерело нової невизначеності [3].

Узагальнюючи, цифровізація управління ЗЕД сількогосподарських підприємств це не проста інформатизація документів, а цілісна перебудова процесів на основі даних: інтероперабельних, перевірних і корисних для прийняття рішень. Досвід і емпіричні дослідження свідчать, що поєднання торгівельно-логістичної електронізації з технологіями простежуваності та геоаналітики приносить вимірювані вигоди, від зростання торговельних обсягів і різноманітності експорту до підвищення довіри на ринках зі строгими вимогами до сталості. Саме така «архітектура довіри й даних» відповідає інклюзивній логіці сучасної євроінтеграції агросектору: вона знижує трансакційні витрати, вирівнює інформаційні можливості різних учасників і перетворює підтверджувані атрибути якості та походження на капітал, який монетизується в ланцюгу постачання.

Список використаних джерел:

1. Bueno Rezende de Castro A., Kornher L. The effect of trade and customs digitalization on agrifood trade: A gravity approach // Q Open. 2023. Vol. 3, No. 1. Article: qoac037. DOI: https://doi.org/10.1093/qopen/qoac037
2. Ellahi R. M., Wood L. C., Bekhit A. E.-D. A. Blockchain-Driven Food Supply Chains: A Systematic Review for Unexplored Opportunities // Applied Sciences. 2024. Vol. 14, No. 19. Article: 8944. DOI: https://doi.org/10.3390/app14198944
3. d'Andrimont R., Claverie M., Kempeneers P., Muraro D., Yordanov M., Peressutti D., Batič M., Waldner F. AI4Boundaries: an open AI-ready dataset to map field boundaries with Sentinel-2 and aerial photography // Earth System Science Data. 2023. Vol. 15. P. 317–329. DOI: https://doi.org/10.5194/essd-15-317-2023

УДК 330.34:330.322

Єрмакова М.С., *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
***Науковий керівник**: **Прушківська Е.В.**,*
д.е.н. професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЗЕЛЕНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК: ДОСВІД ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

В українському контексті аналіз перспектив ринку зелених інвестицій показує, що існують як потенційні можливості, так і суттєві бар'єри. Однією з ключових переваг України є природні ресурси, наявність незадіяного потенціалу відновлюваної енергії, а також зростаючий інтерес з боку міжнародних донорів і партнерів до фінансування «зелених» проєктів [2]. Зазначаємо, що «зелені» інвестиції – це інвестиції в технології, проєкти та підприємства, спрямовані на зменшення негативного екологічного впливу, підвищення енергоефективності, розвиток відновлюваних джерел енергії, а також сталого використання природних ресурсів[1].

Інклюзивний розвиток передбачає не лише збереження довкілля, але й забезпечення рівних можливостей для всіх груп населення: у регіонах, серед малих і середніх підприємств, серед жінок, внутрішньо переміщених осіб тощо.

Переваги від впровадження зеленого курсу в національну економіку проявляють в наступних ефектах. По-перше, зелені проєкти у сфері енергоефективності та чистої енергетики можуть створювати робочі місця переважно у місцевих громадах, сприяючи зменшенню регіональних нерівностей. По-друге, запровадження зелених облігацій як одного із фінансових інструментів дозволяє залучати інвестиції під умови екологічного і соціального контролю, що потенційно сприяє прозорості та врахуванню інтересів широких верств населення[4]. По-третє, для територіальних громад важливим є доступ до фінансових джерел та міжнародної технічної допомоги, щоб забезпечити екологічну стійкість інфраструктури, зокрема в умовах, коли громади постраждали від війни[5].

Аналіз експертних досліджень свідчить про наявність низки ключових проблем у сфері залучення «зелених» інвестицій. Зокрема, спостерігається недостатній розвиток нормативно-правової бази, яка б регулювала стандарти, механізми верифікації та контроль екологічних показників. Крім того, існує дефіцит фінансових ресурсів і слабка мотивація для приватного сектору через відсутність ефективних податкових стимулів, гарантій і пільгових умов. Водночас залишається ризик нерівномірного розподілу вигод від реалізації зелених проєктів, коли переваги отримують переважно економічно розвинені або центральні регіони, а периферійні та постраждалі громади залишаються осторонь. Додатковим ускладненням є наслідки війни, проявом яких є:

руйнування енергетичної та транспортної інфраструктури, логістичні труднощі, а також нестача кадрів, матеріальних ресурсів і сучасних технологій.

Слід підкреслити, що Європейський Союз запроваджує низку ефективних практик, які можуть бути адаптовані в Україні для розвитку «зелених» інвестицій. Зокрема, застосовується модель змішаного фінансування, що поєднує гранти, кредити та гарантії з метою зниження ризиків для приватних інвесторів. Важливим інструментом є проведення «зелених» аукціонів, які забезпечують конкурентний відбір проєктів із найкращими екологічними результатами та найнижчими витратами. Також велику увагу приділяють прозорості, а саме, запроваджуються вимоги до звітності за екологічними й соціальними показниками, місцеві громади залучаються до процесів ухвалення рішень. Крім того, ЄС активно підтримує інновації у сфері «зелених» технологій та стимулює розвиток малих і середніх підприємств, здатних швидко впроваджувати екологічно орієнтовані рішення.

На наш погляд, для підвищення ефективності залучення «зелених» інвестицій в Україні доцільно реалізувати низку стратегічних кроків. По-перше, необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, запровадивши стандарти екологічної сертифікації та чіткі вимоги до стейкхолдерів щодо екологічних і соціальних показників у межах усіх інвестиційних проєктів. По-друге, варто створити систему стимулів (податкових пільг, державних гарантій і субсидій) для заохочення приватного сектору, зокрема малих і середніх підприємств, а також регіонів із низьким інвестиційним потенціалом. По-третє, слід розвивати сучасні фінансові інструменти, такі як зелені облігації чи фонди сталого розвитку, що дозволять залучати кошти громадян і місцевих громад до реалізації екологічних ініціатив. Важливим напрямом є забезпечення соціальної інклюзивності, в контексті розширення участі у «зелених» проєктах жінок, внутрішньо переміщених осіб, місцевих мешканців, створення можливостей для навчання та працевлаштування. Крім того, необхідно запровадити прозорі механізми моніторингу та звітності щодо екологічних і соціальних результатів, а також забезпечити відкритий доступ громадськості до інформації про реалізацію таких проєктів.

Із вище зазначеного слідує, що, для ефективного залучення «зелених» інвестицій Україні слід удосконалити нормативно-правову базу, запровадивши стандарти екологічної сертифікації та вимоги до екологічних і соціальних показників проєктів. Варто створити стимули для приватного сектору, малого та середнього бізнесу, прифронтових територій.

Список використаних джерел:

1. Зінченко, О. А. «Світові тренди «зеленого» інвестування». *Економічний простір*, 2022. С.31-34.

2. Пімоненко, Т. В. «Українські перспективи розвитку ринку зелених інвестицій: досвід ЄС». *Економіка і регіон*, 2018. С.5-15.

3. Жуковська, А., Желюк, Т. «Інклюзивний розвиток територіальних громад в умовах війни та післявоєнної відбудови». *Вісник Економіки*, № 4 (2024). С. 24-39

4. Завальський, А. А. «Зелені інвестиції: перспективи впровадження в Україні». *Фінансово-кредитний механізм розвитку економіки та соціальної сфери*, матеріали II Міжнародної конф., 2019. С. 55-58.

УДК 334.012.64:330.34:332.122(477)

Ігнатенко А.Д., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Науковий керівник: Гаврилюк В.П., *к.е.н., доцент Національний університет біоресурсів і природокористування України*

ЛОКАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ДРАЙВЕР ІНКЛЮЗИВНОГО ЗРОСТАННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Розвиток інклюзивної економіки вимагає поєднання соціальної відповідальності бізнесу з економічною ефективністю. Локальне підприємництво у сільських громадах є важливим чинником підвищення зайнятості, створення соціального капіталу та зміцнення місцевої економіки. Як зазначає Гаврилюк В.П., розвиток соціально орієнтованого бізнесу є ключовою умовою подолання соціально-економічних диспропорцій між містом і селом [1].

Метою дослідження є аналіз економічної та соціальної доцільності створення кав'ярні "Harvest Coffee" у сільській місцевості як прикладу інклюзивного бізнесу, що поєднує прибутковість із суспільною користю.

На прикладі "Harvest Coffee" розглянуто, як малий бізнес може виступати інструментом соціального згуртування. Концепція кав'ярні базується на використанні місцевих ресурсів – фермерського молока, домашньої випічки, сезонних фруктів. Партнерство з місцевими виробниками не лише знижує логістичні витрати, а й забезпечує сталість економічних зв'язків у громаді. Подібна модель відповідає підходам ЄС до розвитку «соціальної економіки», де підприємства створюють додану вартість усередині локальних екосистем [2].

Економічна доцільність проєкту визначається через зниження витрат і підтримку місцевих фермерів, тоді як соціальний ефект полягає у створенні простору для спілкування, творчості та неформальної освіти. Кав'ярня може стати осередком соціальної взаємодії – місцем проведення майстер-класів, благодійних ярмарків, освітніх зустрічей. Це сприяє підвищенню соціальної активності та довіри в громаді [3].

Згідно з підходом, викладеним у дослідженні Рудаченко та Коненко [3], соціальне підприємництво є важливою умовою сталого розвитку територіальних громад, оскільки формує соціальний капітал і культуру партнерства. Саме ці принципи реалізуються у моделі "Harvest Coffee", орієнтованій на місцевих мешканців, туристів і працівників навколишніх підприємств. Її цінність полягає

у створенні комфортного простору для взаємодії та підтримці місцевої економіки.

Таким чином, розвиток локального підприємництва у форматі соціальної кав'ярні сприяє формуванню сталого економічного середовища, де поєднуються економічна ефективність і соціальна місія. "Harvest Coffee" може стати прикладом того, як навіть невеликий бізнес створює мультиплікативний ефект – через зайнятість, співпрацю з фермерами та підвищення якості життя населення.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк В.П. Соціальна нерівність як перепона на шляху ефективного економічного росту України // *Економіка та управління АПК.* – 2014. – №2 (115). – С. 31–35.
2. European Commission. *Social Enterprises and their Ecosystems in Europe: Comparative Synthesis Report.* – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. – 124 p. – URL: https://base.socioeco.org/docs/social_enterprises_and_their_ecosystems_in_europe_comparative_synthesis_report.pdf (дата звернення: 20.10.2025).
3. Рудаченко О.О., Коненко В.В. Соціальне підприємництво як основа сталого розвитку територіальних громад // *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління.* – 2024. – №11. – DOI: 10.54929/2786-5738-2024-11-03-13.

УДК 330.338.2

***Камшилов Д.Т.**, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
***Науковий керівник**: **Дергач А.В**.,*
к. держ.упр, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ РОЗВИТКОМ НОВОГО ПРОДУКТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ APPLE

В умовах глобальної цифровізації та швидкого технологічного розвитку стратегічне управління інноваціями стало центральним чинником стабільності та успіху компаній. Одним із найвідоміших прикладів ефективного впровадження інновацій є діяльність корпорації Apple Inc., яка вже понад два десятиліття зберігає провідні позиції на світовому ринку електроніки та цифрових послуг. За підсумками 2024 року частка компанії на ринку смартфонів становила близько 21%, а ринкова капіталізація перевищила 3 трлн дол. США, що свідчить про стратегічну ефективність управління її продуктами [1].

Основою успіху Apple є інтегрована система стратегічного управління розвитком нових продуктів, яка поєднує технологічні інновації, маркетингові дослідження та управління ризиками. Кожен новий продукт компанії проходить етапи системного аналізу, тестування, позиціонування та постійного удосконалення. Apple реалізує принцип «інноваційної спадковості» - кожне нове покоління продуктів не лише оновлює технічні параметри, а й створює нові стандарти користувацького досвіду. Так, запровадження процесора Apple Silicon M3 у 2024 році підвищило продуктивність ноутбуків Mac на 25%, що зміцнило конкурентоспроможність компанії на ринку персональних комп'ютерів [2].

Згідно з концепцією стратегічного управління, успіх нових продуктів Apple зумовлений не лише технічними характеристиками, а й здатністю формувати екосистему цінності, у якій продукти, сервіси та користувач взаємопов'язані. Інтеграція між пристроями (iPhone, MacBook, iPad, Apple Watch) створює ефект "замкненого циклу", коли користувачі залишаються всередині брендової системи. Такий підхід забезпечує високу лояльність споживачів – понад 88% клієнтів Apple повторно купують продукцію компанії [3].

Одним із ключових стратегічних підходів компанії є дизайн-орієнтоване мислення (Design Thinking), що фокусується на глибокому розумінні потреб споживачів. Цей підхід дає змогу створювати продукти, які поєднують естетику, інтуїтивність і технологічну інновацію. Як підкреслює Т. Браун, дизайн-мислення не лише стимулює креативність, а й створює умови для стратегічної диференціації бренду, що повністю підтверджується практикою Apple [4].

Управління життєвим циклом продукту (PLM) у компанії реалізується через багаторівневу систему стратегічного контролю. На ранніх етапах Apple проводить попереднє тестування концепцій із залученням невеликих груп споживачів, а також аналітику великих даних (Big Data) для прогнозування попиту. У процесі виробництва використовуються принципи "lean innovation" – скорочення витрат через автоматизацію, цифрове моделювання й оптимізацію постачань. Згідно з корпоративними звітами, понад 70% виробничих процесів Apple у 2024 році були оцифровані, що дало змогу зменшити терміни розроблення нових продуктів на 15% [5].

Важливою складовою стратегії є управління ризиками інноваційної діяльності. Компанія застосовує багаторівневу систему моніторингу ринку, яка дозволяє прогнозувати зміни у споживчих пріоритетах і швидко реагувати на технологічні тренди. Наприклад, у 2023–2024 рр. Apple розширила інвестиції в напрям штучного інтелекту та доповненої реальності, що дало змогу створити платформу Apple Intelligence і гарнітуру Vision Pro. Такий крок забезпечив компанії лідерство у сфері інтеграції ІІ у споживчі продукти.

Крім того, Apple активно впроваджує принципи стійкого розвитку. Виробництво MacBook Air 2024 року стало першим повністю "вуглецево нейтральним" серед персональних комп'ютерів компанії. Це свідчить, що стратегічне управління в Apple поєднує економічні, екологічні й соціальні аспекти, формуючи репутацію компанії як інноваційного та відповідального глобального бренду [1].

Важливу роль у реалізації стратегічних підходів відіграє корпоративна культура, орієнтована на інновації, командну роботу та особисту відповідальність. Малі кросфункціональні групи розробників, дизайнерів і маркетологів мають автономію у прийнятті рішень, що скорочує час на створення нових продуктів. Саме така структура сприяє появі проривних рішень, зокрема впровадженню процесорів власної розробки або інтеграції її у сервіси Apple Music і Siri [5].

Отже, стратегічні підходи Apple у розвитку нових продуктів базуються на комплексному поєднанні інновацій, ринкової аналітики, управління ризиками, цифрової трансформації та сталого розвитку. Компанія не лише формує нові стандарти технологій, а й задає вектор розвитку глобальної економіки, демонструючи приклад того, як інновації стають фундаментом стратегічного управління майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Apple Inc. *Annual Report 2024.* URL: https://www.apple.com/investor
2. Kotler P., Keller K. *Marketing Management.* Pearson Education, 2023.
3. Christensen C. *The Innovator's Dilemma.* Harvard Business Review Press, 2016.
4. Brown T. *Design Thinking: A Human-Centered Approach to Innovation.* Harvard Business Review, 2020.
5. Овчаренко Л.І. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства. *Економічний вісник НУБіП України*, №4, 2023.

УДК 338.48:005.346:339.138

Князєва Т.В., *д.е.н., професор,*
Державний торговельно-економічний університет
(м. Київ, Україна)

ІНКЛЮЗИВНИЙ ТУРИЗМ: МАРКЕТИНГОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

У роботі розглядаються теоретичні та практичні аспекти формування маркетингових інструментів у сфері інклюзивного туризму. Акцент зроблено на необхідності врахування потреб вразливих груп населення – осіб з особливими потребами, людей похилого віку, сімей із дітьми та соціально вразливих категорій споживачів – у процесі розроблення туристичних продуктів і комунікацій. Обґрунтовано роль цифрових технологій, партнерських платформ і соціально відповідального маркетингу у забезпеченні рівного доступу до туристичних послуг. Доведено, що інклюзивний підхід сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств та зміцненню позитивного іміджу

дестинацій. Результати дослідження мають практичне значення для формування національної стратегії розвитку інклюзивного туризму в Україні з урахуванням європейського досвіду.

Інклюзивний туризм є одним із ключових напрямів сталого розвитку, спрямованим на забезпечення рівного доступу до туристичних послуг для всіх категорій населення, зокрема людей з особливими потребами, літніх осіб, сімей із малими дітьми, внутрішньо переміщених осіб та інших соціально вразливих груп. Його розвиток в Україні набуває особливого значення у контексті євроінтеграційних процесів, коли стандарти доступності та соціальної відповідальності стають важливою умовою конкурентоспроможності туристичних підприємств.

Сучасні тенденції розвитку інклюзивного туризму в ЄС демонструють, що маркетинг відіграє ключову роль у формуванні нової культури споживання, заснованої на принципах різноманіття, доступності та емпатії. Для українських компаній це означає необхідність переосмислення маркетингових стратегій – від розробки туристичного продукту до системи комунікацій, що враховують специфіку потреб різних груп споживачів.

Маркетинг інклюзивного туризму передбачає створення не лише фізично доступного середовища, а й позитивного емоційного досвіду для кожного клієнта. Це можливо завдяки інтеграції підходів «universal design», персоналізованих сервісів та соціального маркетингу. Компанії, які впроваджують принципи інклюзивності, формують довгострокову лояльність клієнтів і зміцнюють власний бренд як соціально відповідальний.

В умовах українського ринку важливим аспектом стає інформаційна доступність. Часто вразливі категорії споживачів стикаються не лише з бар'єрами фізичного пересування, а й з комунікаційними перешкодами – відсутністю адаптованих вебсайтів, нечіткою навігацією або браком релевантної інформації про доступні туристичні об'єкти. Використання інструментів digital-маркетингу, зокрема таргетованої реклами, соціальних мереж, відеоінструкцій із субтитрами та голосовим супроводом, допомагає розширити охоплення та підвищити довіру цільових сегментів.

Одним із перспективних напрямів є партнерський маркетинг у сфері інклюзивного туризму – співпраця туристичних компаній із громадськими організаціями, фондами, муніципалітетами та міжнародними донорами. Така взаємодія сприяє формуванню спільних програм доступних подорожей, що поєднують соціальний ефект із економічною вигодою для бізнесу.

Для ефективного залучення вразливих груп до туристичної активності доцільно формувати сегментовані маркетингові стратегії, які враховують специфіку мотивацій, потреб і бар'єрів споживачів. Приклад такої сегментації подано в таблиці.

Таблиця 1.

Маркетингові інструменти інклюзивного туризму за основними групами споживачів

Цільова група	*Ключові потреби*	*Основні бар'єри*	*Маркетингові інструменти*
Люди з особливими потребами	Доступна інфраструктура, спеціалізовані послуги, безпечний транспорт	Фізичні обмеження, відсутність адаптованих сервісів	Маркетинг через асоціації осіб з особливими потребами, інформаційні платформи, відеоконтент з аудіоописом
Літні туристи	Комфорт, медичний супровід, довіра	Страх ризику, низька цифрова грамотність	Соціальні кампанії через локальні ЗМІ, рекомендаційний маркетинг, партнерства з клініками
Сім'ї з дітьми	Зручна логістика, дитяча інфраструктура, розваги	Висока вартість, нестача сервісів для дітей	Програми сімейної лояльності, таргетинг у соцмережах, пакетні пропозиції
ВПО та ветерани	Емоційна підтримка, соціалізація, пільгові умови	Психологічні бар'єри, фінансові обмеження	Соціальні проєкти з НГО, storytelling, партнерство з держустановами
Особи з низьким доходом	Доступні ціни, базовий комфорт	Фінансові обмеження	Маркетинг доступних маршрутів, крос-промо з місцевими брендами

Джерело: авторська розробка з урахуванням [1, 4, 5]

Інклюзивний туризм є важливим напрямом розвитку сучасної туристичної індустрії, що поєднує економічну ефективність із соціальною відповідальністю. Застосування маркетингових стратегій, орієнтованих на вразливі групи населення, дозволяє не лише розширити клієнтську базу, але й підвищити рівень соціальної інтеграції в суспільстві. Ключову роль у цьому процесі відіграє глибоке розуміння потреб різних категорій туристів – людей з інвалідністю, літніх осіб, сімей з дітьми, маломобільних громадян – та адаптація пропозиції до їхніх очікувань і можливостей.

Використання цифрових інструментів, аналіз поведінкових даних і формування емоційно орієнтованих комунікацій сприяють підвищенню якості взаємодії між туроператорами та споживачами. Впровадження інклюзивних підходів у маркетинг туризму не лише підсилює конкурентоспроможність галузі, а й сприяє досягненню цілей сталого розвитку, створюючи передумови для більш справедливого та доступного суспільства.

Наукова новизна дослідження полягає у систематизації підходів до формування маркетингових інструментів у сфері інклюзивного туризму з урахуванням потреб вразливих груп населення в українському соціально-економічному контексті. У роботі запропоновано адаптовану модель сегментації споживачів, що базується на принципах соціальної відповідальності та цифрової доступності, а також обґрунтовано доцільність використання партнерських і

комунікаційних стратегій для підвищення рівня залученості цільових груп. Практична значущість полягає у розробленні рекомендацій для туристичних підприємств щодо інтеграції інклюзивних підходів у маркетингову діяльність із метою підвищення лояльності та формування позитивного іміджу бренду.

Список використаних джерел:

1. Данчевська, І., & Калайтан, Т. (2024). Інклюзивний туризм: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні. *Development Service Industry Management*, №2, С. 96-104. DOI: https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6(14) dsim.khmnu.edu.ua
2. Безугла, Л., Куваєва, Т., & Герасименко, Т. (2022). Проблеми та перспективи розвитку інклюзивного туризму в Україні та Європі. *Економіка та суспільство*, № 43. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-3
3. Кравченко, О., & Резніченко, І. (2022). Інклюзивний туризм як засіб формування національно-патріотичного та екологічного виховання дітей та молоді. *Актуальні питання гуманітарних наук*, № 56(3). DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-3-25
4. Gavioli, L., Remoaldo, P., & Mourão, P. (2025). Policies and practices of accessible tourism in Europe: a case study of two municipalities in Italy and Portugal. *The Annals of Regional Science*, 74, article 27. DOI: https://doi.org/10.1007/s00168-024-01330-w
5. Wall-Reinius, S., et al. (2023). Access to nature for persons with disabilities: inclusive forms of tourism in natural settings. *Tourism Planning & Development*. Vol. 20, Issue 3. DOI: https://doi.org/10.1080/21568316.2022.2160489

УДК 336.71:004.7(477) (4ЄС)

Колісніченко П., *д.е.н., віце-ректор,*
ВШТІП Академія Прикладних Наук
(м. Познань, Республіка Польща)
Чуницька І., *док.екон.наук, професор,*
Державний податковий університет,
(м. Ірпінь, Україна)

ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ДОСВІД ЄС

Інклюзивний розвиток є ключовим напрямом сучасної економічної політики України, що узгоджується з Цілями сталого розвитку ООН до 2030 року. Його реалізація передбачає забезпечення рівного доступу населення до економічних можливостей, фінансових послуг, освіти та ринку праці [1]. Одним із визначальних чинників інклюзивного розвитку виступає фінансова інклюзія, яка сприяє залученню громадян до користування фінансовими послугами та зменшенню економічної нерівності. Водночас впровадження фінансових технологій (FinTech) відкриває нові можливості для розширення доступу до фінансових ресурсів, підвищення прозорості й ефективності фінансових

операцій. Досвід країн Європейського Союзу підтверджує, що розвиток FinTech-сектору є дієвим інструментом інклюзивного економічного зростання та важливою умовою інтеграції України до європейського фінансового простору.

У цьому контексті актуалізується питання імплементації європейського досвіду на рівні економічної інклюзії, в якій фінансова інклюзія розглядається як один із ключових драйверів сталого розвитку. Адже на міжнародному рівні економічна інклюзія передбачає: а) створення умов для взаємодії та співпраці між країнами з метою сприяння вільному руху товарів, послуг, капіталу та робочої сили; б) укладання міжнародних торговельних угод, зниження торговельних бар'єрів, створення сприятливого інвестиційного клімату та підтримки економічної співпраці між країнами; в) надання міжнародними фінансовими установами у межах програм розвитку економіки країн фінансової підтримки та технічної допомоги, використовуючи при цьому фінансові технології [3]. Разом з цим мета використання фінансових технологій розкривається у допомозі компаніям керувати фінансами, шляхом запровадження нових програм, процесів, а також бізнес-моделей. Це відіграє вагому роль в процесі отримання фінансових послуг як фізичними особами, так і бізнесом, а саме дистанційно здійснювати фінансові операції шляхом використання засобів електронного зв'язку (мобільних додатків та інших програмних інтерфейсів), що забезпечує автоматизованість, безпечність, швидкість та зручність без участі представників банку, чи іншої фінансової установи. Ґрунтуючись на досвіді Європейського Союзу очевидним є те, що використання фінансових технологій (FinTech) суттєво сприяє розширенню доступу населення до фінансових ресурсів і послуг. Зокрема, у країнах ЄС активно розвиваються платформи мобільного банкінгу, цифрові гаманці, технології «відкритого банкінгу» (open banking) та інструменти краудфандингу та краудсорсингу, які забезпечують прозорість, ефективність і безпечність фінансових операцій, а також сервіси аналізу Big Data, криптовалюти та технологія блокчейн, необанки, платформи з використанням штучного інтелекту для бізнесу та споживачів, автоматизація страхових продуктів (Insure Tech), цифрова автоматизація адаптування бізнесу до змін законодавства та умов ринку (Per Tex) та ін. [4].

Отже розвиток і запровадження фінансових технологій обумовлено низкою переваг, до яких відносять: швидкість та зручність; широкий асортимент фінансових продуктів; менша вартість послуг; високий рівень персоналізації. Однак, поряд з перевагами є й недоліки, такі як: недосконаліть або відсутність нормативно-регуляторної бази; технологічні ризики щодо збереження персональних даних; проблеми фінансової інклюзії та цифрової культури, грамотності.

В Україні розвиток FinTech-сектору набуває динамічного характеру з появою необанків, які створюють повністю цифрові екосистеми, а також платіжних платформ (Revolut, Wise). Яскравим прикладом цього є поява необанку – Monobank, який здійснює свою діяльність виключно тільки через мережу Інтернет. Цільова аудиторія якого сягає понад 7 млн клієнтів. Доречно відмітити, що саме поява необанків змінила траєкторію погляду на діяльність

традиційних банківських установ і спонукала їх до модернізації своїх банківських послуг, шляхом використання інноваційних технологій, а саме цифровізації. Очевидним є те, що банківські установи все більше адаптуються до викликів сьогодення змінюючи підходи до ведення банківського бізнесу, взаємодії з клієнтами, а також підприємницьким сектором. Вагому роль у цьому питанні відіграє політика держави, яка провадить заходи щодо підтримки його розвитку, а саме впровадження національної стратегії фінансової інклюзії 2025, розробленої Національним банком України спільно з міжнародними партнерами. Одним із пріоритетів цієї стратегії є залучення малих і середніх підприємств до цифрового фінансового середовища, що відповідає цілям Стратегії сталого розвитку «Україна–2030» [5].

Застосування фінансових технологій в інклюзивному розвитку сприяє цифровій трансформації фінансової системи, підвищенню її прозорості, зниженню трансакційних витрат і формуванню «цифрової довіри» між громадянами, бізнесом і державою. У перспективі це може забезпечити стійке економічне зростання, збільшення зайнятості та покращення фінансової грамотності населення. Водночас імплементація європейського досвіду вимагає створення відповідної нормативно-правової та інституційної бази, яка б регулювала діяльність FinTech-компаній, захищала права споживачів фінансових послуг і забезпечувала кібербезпеку. Важливим напрямом співпраці між Україною та ЄС є інтеграція у Єдиний цифровий ринок ЄС (Digital Single Market), що відкриває нові можливості для розширення економічної інклюзії через інноваційні фінансові сервіси.

Таким чином, фінансові технології стають потужним інструментом інклюзивного розвитку економіки України, сприяючи реалізації принципів соціальної справедливості, рівності та сталого зростання у відповідності до європейських стандартів.

Список використаних джерел:

1. По Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. *Указ Президента України* від 30.09.2019 № 722/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text

2. Винник Р. Ю. Розвиток фінансової інклюзії в Україні. *Економіка та суспільство*. Випуск № 31, 2021. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/714/686

3. Птащенко О. Економічна інклюзія на міжнародному та регіональному рівнях: фінансовий аспект. *Світ фінансів. 2 (75)/2023.* URL: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/50041/1/%D0%9F%D0%A2%D0%90%D0%A9%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E.PDF.

4. Ременяк А. В., Клек А. Р., Шевчук М. С. Фінансові технології у цифровізованому суспільстві: інноваційні моделі впровадження та фінансова інклюзія для післявоєнного відновлення України. *Інвестиції: практика та досвід* № 20/2024. DOI: 10.32702/2306-6814.2024.20.210 URL: https://www.nayka.com.ua

5. Оновлена Стратегія розвитку фінансового сектору України: збереження стабільності, залучення інвестицій та євроінтеграція, 2025. *Міністерство*

фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/onovlena_strategiia_rozvitku_finansovogo_sektoru_ukraini_zberezhennia_stabilnosti_zaluchennia_investitsii_ta_ievrointegratsiia-5276

УДК 338.71

Коломієць О.М., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Науковий керівник: Голєва М.С., *PhD, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

МОЖЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ ЄС

Інклюзивний розвиток економіки є однією з ключових передумов для сталого майбутнього будь-якої країни, оскільки передбачає справедливий розподіл економічних вигод між усіма верствами населення та регіонами. Для України ця проблема набуває особливої актуальності у зв'язку з наслідками війни, регіональними диспропорціями, високим рівнем соціальної нерівності та потребою у відновленні й модернізації економіки. Європейський Союз, до якого Україна прагне інтегруватися, вже має значний досвід у сфері формування інклюзивної політики, тому важливим завданням є аналіз можливостей розвитку інклюзивної економіки України та імплементація кращих практик ЄС [1].

Нині в Україні спостерігається недостатній рівень інклюзивності. Соціальні та економічні вигоди розподіляються нерівномірно, що посилює регіональні відмінності, ускладнює доступ окремих груп населення до ринку праці, освіти та медичних послуг. Серед найбільш уразливих категорій - внутрішньо переміщені особи, ветерани війни, люди з інвалідністю та мешканці депресивних регіонів. Брак соціальної інфраструктури, нерівний доступ до фінансових та освітніх ресурсів створюють додаткові бар'єри для їхньої економічної активності [2].

Попри складну ситуацію, в Україні існують значні можливості для інклюзивного розвитку. По-перше, важливим є розвиток людського капіталу через інвестиції в освіту, перепідготовку кадрів, професійне навчання та охорону здоров'я. Особливо актуальним є створення програм для ветеранів та внутрішньо переміщених осіб, які потребують інтеграції у трудові колективи. По-друге, великі перспективи має розвиток регіональної економіки шляхом інвестування в інфраструктуру, підтримки малого та середнього бізнесу, особливо у сільській місцевості. По-третє, цифровізація відкриває нові можливості для дистанційної освіти, роботи й надання державних послуг, що зменшує регіональні відмінності [3].

Важливим напрямом також є перехід України до зеленої економіки. Використання відновлюваних джерел енергії, впровадження енергоефективних технологій та екологічних інновацій сприятиме не лише збереженню довкілля, але й створенню нових робочих місць, залученню інвестицій та посиленню

енергетичної незалежності. У цьому контексті Україна може скористатися досвідом ЄС, який активно розвиває «зелену угоду» та підтримує підприємства, що переходять на екологічні стандарти [4].

Європейський Союз має чітко вибудувану систему інклюзивного розвитку, зокрема у рамках стратегії «Європа-2020». Вона передбачає скорочення бідності, підвищення рівня зайнятості та забезпечення соціальної інтеграції. Для України корисним може стати досвід використання структурних та інвестиційних фондів ЄС, які спрямовуються на розвиток депресивних регіонів та подолання соціально-економічних диспропорцій [4]. Крім того, активна політика на ринку праці, яка реалізується в ЄС, зосереджується на перекваліфікації та адаптації працівників до умов цифровізації, що також має бути враховано в українських реаліях.

Отже, інклюзивний розвиток є однією з ключових передумов економічного відновлення України. Його реалізація можлива за умови ефективного використання внутрішніх ресурсів, залучення інвестицій, активного розвитку людського капіталу та застосування передового досвіду ЄС. Імплементація європейських практик дасть змогу Україні не лише подолати сучасні виклики, але й створити більш справедливе суспільство, у якому економічний розвиток стає спільним благом для всіх громадян [1][4].

Список використаних джерел:

1. Дослідження інклюзивного розвитку економіки України. MESTE Journal. URL: meste.org (дата звернення: 02.10.2025).
2. Коваль О. Інклюзивний розвиток економіки: проблеми та перспективи України. Науковий вісник КНЕУ. URL: ir.kneu.edu.ua (дата звернення: 02.10.2025).
3. Інклюзивний розвиток в умовах цифровізації. Економіка і суспільство. URL: dspace.uzhnu.edu.ua (дата звернення: 02.10.2025).
4. Green Deal та інклюзивна економіка ЄС. European Commission Reports. URL: ec.europa.eu (дата звернення: 02.10.2025).

УДК 316.42:330.3:004.738.5

***Кондратюк О. І.**, к.е.н., доцент,*
Державний торговельно-економічний університет
***Клименко Д. А.**, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Державний торговельно-економічний університет
(м. Київ, Україна)

ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ЧИННИК ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ ЄС

Сучасний розвиток економіки України неможливо уявити без урахування факторів інклюзивності та цифровізації. У світовій практиці саме цифрова інклюзія дедалі більше розглядається як необхідна умова економічного

зростання, соціальної стабільності та рівного доступу громадян до суспільних благ. Для України, яка інтегрується в європейський простір, питання цифрової інклюзії набуває особливої актуальності, адже воно безпосередньо пов'язане з модернізацією національної економіки. ЄС уже давно визначив цифрову інклюзію одним із ключових напрямів розвитку, і для України цей досвід може стати основою для створення більш відкритої, справедливої та конкурентоспроможної економіки.

Цифрова інклюзія означає забезпечення рівного доступу громадян до цифрових технологій, інтернету та онлайн-сервісів незалежно від місця проживання, рівня доходу чи фізичних можливостей. Це включає три основні аспекти: доступ до інфраструктури та швидкісного інтернету, розвиток цифрових навичок серед населення та створення зручних і безпечних онлайн-сервісів.

Європейський досвід цифрової інклюзії демонструє, що системний підхід може стати потужним фактором економічного розвитку та соціальної єдності. У рамках стратегії Digital Compass 2030 ЄС визначив амбітну мету: до 2030 року щонайменше 80% громадян мають володіти базовими цифровими навичками, а всі домогосподарства отримати доступ до швидкісного інтернету. Для цього реалізуються програми, спрямовані на підвищення цифрової грамотності, розвиток інфраструктури та розширення доступу до електронних державних послуг. Наприклад, Естонія стала одним із лідерів цифрової трансформації завдяки створенню комплексної системи е-уряду, яка базується на цифрових ідентифікаційних картках (e-ID). Вона дозволяє громадянам отримувати доступ до більшості адміністративних послуг онлайн, включаючи підписання договорів, голосування та відкриття бізнесу. Польща активно розвиває програми навчання літніх людей, щоб забезпечити їхню участь у цифровому середовищі. Завдяки цим ініціативам тисячі громадян старшого віку змогли здобути базові цифрові навички, що підвищує рівень їхньої соціальної інтеграції. У Німеччині велика увага приділяється розвитку цифрової інфраструктури у сільських регіонах, де раніше доступ до швидкісного інтернету був обмежений. Державні інвестиції та партнерство з приватними компаніями дозволили скоротити «цифровий розрив» між містом і селом, зробивши онлайн-послуги доступними для більшої кількості громадян.

У контексті України цифрова інклюзія розглядається не лише як технологічний процес, а як інструмент подолання соціальних бар'єрів і стимулювання економічного розвитку. Одним із головних здобутків за останні роки є запуск мобільного застосунку та порталу «Дія», який став основною платформою для електронних державних сервісів. Він дозволяє громадянам користуватися цифровими документами, реєструвати бізнес, сплачувати податки чи отримувати соціальні виплати без необхідності відвідувати державні установи. Важливим кроком у сфері освіти стала програма «Дія. Цифрова освіта», спрямована на формування цифрових навичок у різних вікових груп населення.

Варто відзначити, що з початком повномасштабної війни питання інклюзії, зокрема цифрової, набули особливої ваги для суспільства. Велика кількість

людей була змушена змінити місце проживання, що значно підвищило потребу у доступі до державних послуг онлайн. За даними Мінсоцполітики, в Україні нині понад 4,6 млн внутрішньо переміщених осіб, а ще 6,8 млн українців перебувають за кордоном. Держава має створювати інклюзивні умови для їхнього повернення, адже це працездатні люди з досвідом роботи в Україні та за кордоном, що може сприяти кращій інтеграції українського бізнесу на світових ринках. Ігнорування цих людей означатиме втрату важливого людського капіталу. Війна також призвела до різкого збільшення кількості людей з інвалідністю. Загалом в Україні понад 3 млн людей мають інвалідність. Доступ до цифрових послуг важливий не лише для них, а й для людей старшого віку, осіб із травмами чи тимчасовими проблемами зі здоров'ям.

Удосконалення цифрової інклюзії в Україні потребує системного підходу, що охоплюватиме як інфраструктурні, так і соціальні аспекти. Першочерговим завданням залишається розвиток інтернет-інфраструктури у сільських регіонах, де й досі зберігається суттєвий цифровий розрив у порівнянні з великими містами. Це вимагає інвестицій у широкосмуговий інтернет, державно-приватного партнерства та використання сучасних технологій, таких як мобільні мережі 4G/5G та супутниковий інтернет. Важливим напрямом є розширення освітніх програм з цифрової грамотності, зокрема для старшого покоління, яке часто відчуває найбільші труднощі у користуванні новими сервісами.

Не менш важливим є створення інклюзивних цифрових платформ, доступних для людей з обмеженими можливостями. Це означає адаптацію державних та комерційних онлайн-сервісів до міжнародних стандартів доступності (WCAG), використання технологій голосового керування, субтитрів, адаптивного дизайну. Такий підхід не лише зменшить бар'єри для окремих груп населення, а й сприятиме підвищенню загальної якості цифрових сервісів. Додатковим інструментом може стати залучення грантових програм ЄС, таких як EU4Digital, що фінансують розвиток інфраструктури, електронних сервісів та освітніх проєктів. Використання цих ресурсів дозволить Україні пришвидшити гармонізацію з європейськими практиками та підвищити ефективність цифрової трансформації.

Таким чином, цифрова інклюзія постає ключовим елементом інклюзивного економічного розвитку, адже вона забезпечує рівний доступ громадян до знань, послуг та можливостей у сучасному суспільстві. Україна вже досягла помітних результатів у цій сфері, зокрема завдяки створенню екосистеми «Дія» та освітнім ініціативам, проте залишаються виклики, які потребують комплексного вирішення. Використання європейського досвіду, зокрема стратегічних підходів Digital Compass 2030 та програм EU4Digital, може стати основою для побудови конкурентоспроможної економіки і водночас гарантією того, що всі громадяни матимуть рівний доступ до цифрових благ.

Список використаних джерел:

1. Кириленко С. В., Вовк В. А. Трансформаційні зміни сфери послуг в Україні: цифрова економіка та інклюзія. Вісник Східноукраїнського

національного університету імені Володимира Даля. 2025. № 3 (289). С. 12–20. URL: https://doi.org/10.33216/1998-7927-2025-289-3-12-20

2. Європейське цифрове десятиліття: встановлення курсу на Європу з цифровими можливостями до 2030 року. *EU4Digital*. URL: https://eufordigital.eu/uk/europes-digital-decade-setting-the-course-towards-a-digitally-empowered-europe-by-2030/.

3. Ворона О. Цифрова інклюзія: як Україна будує суспільство рівних можливостей? – Forbes.ua. Forbes.ua | Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії. URL: https://forbes.ua/company/inklyuziya-tse-bilshe-nizh-trend-yak-biznesu-ta-derzhavi-rozirvati-bareri-ta-stvoriti-suspilstvo-rivnikh-mozhlivostey-rozpovidae-ekspert-z-inklyuzii-oleksandr-vorona-20122024-25761

4. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України : аналіт. доп. / [Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А.]. – Київ : НІСД, 2020. – 24с

УДК 338.439

***Гаврилюк В.П.**, к.е.н., доцент,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
***Красноштан А.О.**, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВПЛИВ ГАСТРОНОМІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД: КЕЙС ПРОЄКТУ "МЕДОВАРНЯ"

Ключові слова: гастрономічне підприємництво, сільські громади, регіональний розвиток, медоварня, гастротуризм.

На сьогодні більшість населення України проживає у сільській місцевості. Сільське підприємництво і традиційний устрій становить основу нашої культури. Однією з основних складових культурної ідентичності є національна кухня, незмінною частиною якої є національні напої. Одним з яскравих традиційних напоїв нашого народу є питні меди – медові вина, що готуються з вареного меду не рідко з додаванням фруктів, ягід, трав. Також ці напої називають просто «Мед». Україна має значний туристичний потенціал, а сучасні мандрівники, які шукають не просто відпочинку, знаходять його саме в кулінарному туризмі. Задоволеність від якісної гастрономії є ключовим показником, оскільки вона створює тривалі позитивні спогади, що забезпечує лояльність туриста та його намір повторити візит до місця призначення [1].

Підприємницька діяльність є основою економічного розвитку сільських громад, оскільки, створюючи робочі місця та комфортні умови праці, вона пришвидшує загальний розвиток, покращує добробут населення та підвищує соціальний статус і туристичну привабливість території [2]. Зокрема,

виробництво медових напоїв є активним прикладом такої діяльності, що інтегрує місцевих виробників, об'єднуючи навколо себе пасічників, садівників та безпосередніх працівників, задіяних у переробці.

Питні меди мають високий потенціал розвитку гастрономічного туризму України. Однією з передумов формування такого потенціалу є традиційність галузі бджільництва та найбільші обсяги виробництва та реалізації продукції бджільництва в Європі. Іншу передумову формує підвищення інтересу до національної культури – інтерес до історії, традицій та обрядів, що були притаманні нашому народу. Цей інтерес перетворює споживання питного меду з простого дегустування на занурення в автентичну історію та відродження тисячолітньої культури медоваріння – напою, який був невіддільною частиною князівських бенкетів і народних свят. Медові напої не лише задовольняють гастрономічні потреби, але й стають потужним елементом культурно-історичного брендингу, здатним приваблювати туристів, які шукають унікальний український досвід [3]. Проаналізуємо, який вплив та які можливості відкриває проект медоварні для розвитку сільських громад. Для цього розглянемо SWOT-аналіз (таб. 1).

Таблиця 1.

SWOT-аналіз проекту медоварні

Сильні сторони	***Слабкі сторони***
Відродження давніх українських традицій. Створення унікальних рецептур та сортів. Внесок у розвиток галузі бджільництва. Власний виробничий простір. Потужна сировинна база. Економічна інтеграція в громаду.	Тривалий виробничий цикл Високі початкові інвестиції Початкові обсяги виробництва не можуть бути великими. Необхідність створення та просування нового бренду на ринку. Залежність від якості та постачання меду.
Можливості	***Загрози***
Розвиток гастротуризму Зростаючий інтерес до крафтових та натуральних напоїв Нішевий ринок медових вин Співпраця з ресторанами та спеціалізованими магазинами	Зміни в законодавстві щодо виробництва та обігу алкоголю Коливання цін на сировину Зниження купівельної спроможності населення Конкуренція на ринку алкогольних напоїв Негативне ставлення до алкоголю

Джерело: створено автором

Проєкт «Медоварня» ілюструє ключову стратегічну перевагу гастрономічного підприємництва: його здатність створювати синергію між економічним розвитком та культурним відродженням сільських громад. Базуючись на автентичних, підприємство генерує прямий економічний ефект і має значний соціальний вплив, що проявляється у зміцненні соціального капіталу та збереженні культурної ідентичності [4]. Завдяки активному

маркетингу, «Медоварня» також забезпечує потужний туристично-іміджевий вплив, виступаючи як основний елемент у формуванні локального бренду. Це сприяє зростанню туристичного потоку та інфраструктурному розвитку громади. Отже, проєкт є багатоаспектною моделлю ефективного використання місцевих ресурсів, що перетворює громаду на унікальний гастрономічний напрямок і сприяє її стратегічному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Табенська О.І., Гастротуризм – актуальний напрям розвитку сфери туризму. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор», Вип. 2 (72), м. Херсон, 2023 р., с. 87-93. DOI: https://doi.org/10.32782/business-navigator.72-13
2. Гаврилюк В., Єлізар'єв Є. BNPL як попит-орієнтований інвестиційний інструмент сталого розвитку мікропідприємств в Україні // Економіка та суспільство. – 2025. – № 78. – DOI: 10.32782/2524-0072/2025-78-61. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6531
3. Красноштан А.О. Перспективи відродження традицій українського медоваріння в умовах розвитку сільського підприємництва / Збірник матеріалів IX Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Роль молоді у розвитку АПК України» (Київ, 15-16 квітня 2025 р.). – Київ: НУБІП України, 2025. – С. 64
4. Грицаєнко М.І., Роль соціального капіталу аграрного підприємства в імплементації засад корпоративної соціальної відповідальності. DOI: https://doi.org/10.32317/2221-1055.202105017

УДК 316.334.3:355.01(477)

Левунець А.С., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,*
Науковий керівник: Шинкарук Л.В.,
д.е.н., професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРЕВАГИ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

За останні кілька років інтернет-бізнес в Україні почав дуже швидко розвиватись. Раніше онлайн-торгівля сприймалася як щось додаткове або навіть тимчасове. Але зараз ситуація зовсім інша: цифрові технології стали невіддільною частиною нашого життя, а інтернет-бізнес – важливою опорою української економіки. Особливо це стало помітно під час повномасштабної війни, коли багато людей і компаній змушені були шукати нові способи працювати та заробляти. В таких умовах онлайн-продажі, дистанційні послуги та цифрові платформи стали не просто зручністю, вони стали необхідністю.

Тепер інтернет-бізнес виконує не лише економічну функцію, але й підтримує стабільність країни у складні часи, створюючи робочі місця, надаючи доступ до товарів і допомагаючи бізнесам залишатися на плаву.

Розглянемо на прикладах, як змінилася поведінка покупців. Отже, після 2022 року українці почали ще більше користуватись інтернетом для щоденних справ. Зокрема, онлайн-шопінг став дуже популярним. За інформацією дослідження компанії Kantar Ukraine, у 2023 році 73% людей регулярно робили покупки в інтернеті. Це значне зростання, тому що у 2021 році таких покупців було на 12% менше. Це означає, що ми поступово переходимо до формування нового типу поведінки – цифрового споживання. Люди звикають до того, що можна замовити майже все, не виходячи з дому: одяг, техніку, продукти, косметику тощо [1].

Для підприємців це величезна можливість. Вони можуть продавати свої товари та послуги більшій кількості клієнтів, ніж раніше. Крім того, через інтернет набагато легше просувати свій бренд – можна вести сторінки в соцмережах, запускати рекламу, створювати інтернет-магазини. Тобто доступ до аудиторії став набагато простішим. А конкуренція зросла, тому бізнеси мають постійно вдосконалювати якість своїх послуг, щоб утримати увагу покупців.

В сучасному світі маркетплейси та соцмережі стали головними майданчиками для продажів. Зараз складно уявити інтернет-бізнес без маркетплейсів – це такі великі сайти, де багато продавців розміщують свої товари. Наприклад, Rozetka, Prom.ua, Epicentr Marketplace. Також дуже популярними стали продажі через соцмережі: Instagram, Facebook, Telegram. У таких каналах підприємці можуть швидко налагодити торгівлю без особливих затрат. Не потрібно створювати окремий сайт, вкладати великі гроші в розробку – достатньо мати якісні фото товару, цікаву подачу й бути активним у спілкуванні з клієнтами. За даними платформи Marketplace Hub, у 2024 році понад 60% малих онлайн-магазинів в Україні користувались маркетплейсами як головною платформою для продажів. Це дозволяє економити на офісах, складах, логістиці й рекламі. Такий підхід особливо зручний для тих, хто тільки починає свою справу або працює з дому. Це значно зменшує фінансові ризики і відкриває доступ до ширшої аудиторії. Для багатьох підприємців це був справжній порятунок під час війни, коли фізичні магазини не могли працювати [2].

Останнім часом українські онлайн-компанії почали все активніше виходити на закордонні ринки. Вони не просто працюють в Україні, а продають свої товари та послуги за кордон. Наприклад, бренд Dodo Socks (відомі яскраві шкарпетки) вже експортує свою продукцію більш ніж у 15 країн. І це лише один з багатьох прикладів. Онлайн-формат дає можливість бізнесу працювати у світі без фізичної присутності в інших країнах. Тобто не потрібно відкривати магазини за кордоном або шукати посередників. Достатньо мати сайт із міжнародною доставкою, рекламуватися в соцмережах або на глобальних платформах. Це відкриває нові джерела доходу, підвищує престиж компаній і робить українські бренди впізнаваними у світі. Крім того, це сприяє розвитку

іміджу України як країни з сильним креативним і підприємницьким потенціалом [3].

Український уряд також розуміє, що цифрова економіка – це майбутнє. Тому держава, разом із міжнародними партнерами, активно підтримує бізнес у цьому напрямку. Наприклад, у 2023 році програма «єРобота» допомогла фінансово запустити понад 2 000 нових онлайн-бізнесів.

Гроші, які виділяються, підприємці можуть витратити на створення інтернет-магазинів, запуск реклами, впровадження CRM-систем (це програми для зручного спілкування з клієнтами), навчання персоналу тощо. Такі гранти особливо цінні для новачків, які ще не мають стабільного доходу і не можуть дозволити собі великі витрати на початку. Цифрова інфраструктура також постійно розвивається: зростає швидкість інтернету, з'являються нові інструменти для підприємництва, навчальні платформи та консультаційні сервіси [4].

Окрім усіх змін, про які ми наголосила вище, інтернет-бізнес має свої переваги, які роблять його особливо привабливим. По-перше, маленькі стартові витрати. Багато бізнесів починають буквально з телефону та кількох фото. Не потрібно орендувати приміщення, закуповувати великі партії товарів. По-друге, велика аудиторія. Через інтернет можна продавати не лише у своєму місті, а й по всій Україні та навіть за кордон. Третім фактом є гнучкість. Працювати можна з дому, в зручний час. Це зручно для студентів, мам у декреті, військових, переселенців. По-четверте, швидкий зворотний зв'язок. У соцмережах покупці швидко пишуть відгуки, дають поради, запитують. Це допомагає підприємцям краще розуміти своїх клієнтів і покращувати сервіс [5].

Отже, інтернет-бізнес в Україні переживає період активного зростання. Це вже не просто додаткова опція, а справжній інструмент відновлення нашої економіки. Він допомагає людям заробляти, створювати нові продукти та послуги, навіть у найважчі часи. Для молоді це реальний шанс розпочати власну справу без великих коштів. Онлайн-торгівля, цифрові сервіси, маркетплейси – все це стає дедалі більш доступним і популярним. Розвиток інтернет-бізнесу є важливою частиною відновлення країни. Завдяки таким проєктам Україна стає ближчою до цифрового світу та має змогу бути конкурентною на міжнародній арені. Тому підтримка цього напряму з боку держави, бізнесу й самих українців є дуже важливою. Адже саме інновації та підприємництво можуть стати основою сильної та сучасної України в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Business Site / EVO. «E-commerce в Україні: цифри, факти, перспективи розвитку онлайн-торгівлі». 30.08.2024. URL: https://www.site2b.ua/ua/web-blog-ua/e-commerce-v-ukraini-cifri-fakti-perspektivi-rozvitku-onlajn-torgivli.html (дата звернення: 01.07.2025).

2. Forbes Ukraine. «Вартість кошика падає, але покупців більше». 03.09.2024. URL: https://forbes.ua/news/vartist-koshika-padae-ale-pokuptsiv-bilshae-

golovne-z-doslidzhennya-promodo-sferi-e-commerce-za-pershe-pivrichchya-03092024-23391 (дата звернення: 01.07.2025).

3. Shop-Express. «Як українські інтернет-магазини працювали у 2021–2024 роках». 24.09.2024. URL: https://shop-express.ua/ukr/blog/ecommerce-statistics/ (дата звернення: 01.07.2025).

4. Inweb Media. «Обсяг ринку digital-реклами за 2024 рік». 08.10.2024. URL: https://theinweb.media/obsyag-rynku-digital-reklamy-za-2024-rik-doslidzhennya-iab-ukrayina-v-partnerstvi-z-inweb/ (дата звернення: 01.07.2025).

5. RAU / Sellers Commerce. «Глобальна електронна комерція: ключові цифри та тренди e-commerce 2024». 08.10.2024. URL: https://rau.ua/novyni/trendi-e-com-2024 (дата звернення: 01.07.2025).

УДК 338.48-6

Мосіюк С.І., *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНКЛЮЗІЯ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Сучасна індустрія гостинності охоплює готельний, ресторанний, туристичний та розважальний сектори, де взаємодія з клієнтами та персоналом є ключовим чинником успіху. В умовах глобалізації, зростання соціальної відповідальності бізнесу та підвищення уваги до прав людини питання інклюзії стає все більш актуальним. Інклюзія означає створення умов, за яких усі люди, незалежно від віку, статі, етнічної приналежності, фізичних можливостей чи соціального статусу, можуть повноцінно брати участь у діяльності підприємств гостинності.

Впровадження інклюзії у готельний та ресторанний бізнес не лише покращує імідж компанії, але й відкриває нові ринки, підвищує лояльність клієнтів та ефективність персоналу.Інклюзія в індустрії гостинності є важливим аспектом, який впливає на ефективність функціонування підприємств, їх конкурентоспроможність та соціальну відповідальність. Впровадження інклюзивних практик дозволяє забезпечити рівний доступ до послуг для всіх категорій населення, включаючи людей з обмеженими можливостями, представників різних культур, вікових груп та соціальних статусів.

Одним із основних аспектів інклюзії є фізична доступність об'єктів гостинності. Фізична доступність є фундаментальною передумовою для участі всіх категорій клієнтів у процесі отримання послуг. Вона передбачає адаптацію інфраструктури закладів гостинності до потреб людей з обмеженими фізичними можливостями: облаштування безбар’єрних входів, пандусів, ліфтів, спеціалізованих номерів та санвузлів, а також належне маркування простору/ Забезпечення безбар'єрного середовища, дозволяє людям з обмеженими фізичними можливостями комфортно користуватися послугами готелів, ресторанів та інших закладів. Це не лише відповідає етичним нормам, але й

розширює ринок споживачів, що є важливим чинником економічного розвитку підприємств й відповідає міжнародним нормам щодо прав людини, зокрема Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю [1,5].

Соціальна інклюзія передбачає створення рівних умов для всіх категорій населення як у сфері обслуговування, так і у внутрішніх процесах підприємства. Це включає політику недискримінації за ознакою статі, віку, етнічної приналежності, сексуальної орієнтації або соціального статусу, а також активне залучення до працевлаштування представників уразливих груп. Інклюзивна корпоративна культура сприяє підвищенню мотивації персоналу, розвитку лояльності клієнтів та формуванню позитивного іміджу компанії на ринку Підприємства, які активно впроваджують політику рівних можливостей, формують позитивний імідж, що сприяє підвищенню лояльності клієнтів та залученню кваліфікованого персоналу [2].

Культурна інклюзія передбачає врахування різноманітних культурних традицій та звичаїв гостей. . Це проявляється у забезпеченні багатомовного обслуговування, адаптації меню до релігійних та етичних уподобань, організації святкових та тематичних заходів, які відповідають культурним особливостям різних груп. Врахування культурного різноманіття дозволяє створити сприятливе середовище для гостей, сприяє взаєморозумінню між культурами та підвищує конкурентоспроможність закладів на міжнародному рівні ,такий підхід дозволяє не лише задовольнити потреби різних груп клієнтів, але й сприяє взаєморозумінню та толерантності між культурами [3,4].

Цифрова інклюзія є важливим напрямом у сучасному світі, де технології відіграють значну роль у наданні послуг. Адаптація веб-сайтів, мобільних додатків та інших цифрових платформ для людей з обмеженими можливостями, наприклад, через використання шрифту Брайля, голосових помічників або спеціальних програм, створює умови для рівного доступу до послуг, інформації та полегшує процес комунікації з гостями [6,7].

Впровадження інклюзивних практик не лише відповідає сучасним вимогам соціальної відповідальності, але й має економічні переваги. Дослідження показують, що підприємства, які активно впроваджують інклюзію, отримують конкурентні переваги, зокрема через розширення клієнтської бази, підвищення рівня задоволеності гостей та зменшення плинності кадрів серед співробітників.

Таким чином, інклюзія в індустрії гостинності є не лише етичним та соціально важливим аспектом, але й чинником економічного розвитку. Вона сприяє створенню безбар'єрного середовища, забезпеченню рівних можливостей для всіх категорій населення та підвищенню ефективності функціонування підприємств. Інклюзія в індустрії гостинності реалізується через комплексний підхід, який охоплює фізичну, соціальну, культурну та цифрову доступність.Інклюзія є важливим чинником сталого розвитку індустрії гостинності. Вона дозволяє створити дружнє середовище для гостей і персоналу, підвищити рівень задоволеності клієнтів та ефективність роботи підприємств. Впровадження інклюзії потребує комплексного підходу, що включає фізичну, соціальну, культурну та цифрову доступність. У майбутньому інклюзія стане стандартом якості в індустрії гостинності, а її відсутність - ознакою відставання бізнесу від сучасних світових тенденцій.

Список використаних джерел:

1. Становлення стандартів формування безбар'єрного середовища в індустрії гостинності. [Електронний ресурс]. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/download/6082/6151/13610
2. Лют А. Д. Розробка стратегії інклюзивного обслуговування у готелях. [Електронний ресурс]. URL: https://www.researchgate.net/publication/395621817_ROZROBKA_STRATEGII_INKLUZIVNOGO_OBSLUGOVUVANNA_U_GOTELAH
3. Боряк О. В. Inclusion and Diversity: сучасні практики та наукові дослідження. [Електронний ресурс]. URL: https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/06/18-67-pb-2.pdf
4. Дуббельман М. А., Верієп М., Факал Д. та ін. The influence of diversity on the measurement of functional impairment: An international validation of the Amsterdam IADL Questionnaire in 8 countries. [Електронний ресурс]. URL: https://arxiv.org/abs/1909.01915
5. Коуртезіс П., Кукларі Е.-Х., Руссос П. та ін. Virtual Reality Training of Social Skills in Autism Spectrum Disorder: An Examination of Acceptability, Usability, User Experience, Social Skills, and Executive Functions. [Електронний ресурс]. URL: https://arxiv.org/abs/2304.07498
6. Гуарезе Р., Претті Е., Фаєк Х. та ін. Evoking empathy with visually impaired people through an augmented reality embodiment experience. [Електронний ресурс]. URL: https://arxiv.org/abs/2302.00211
7. Алькальде-Ллерго Х. М., Апарісіо-Мартінес П., Цінгоні А. та ін. Fostering Inclusion: A Virtual Reality Experience to Raise Awareness of Dyslexia-Related Barriers in University Settings. [Електронний ресурс]. URL: https://arxiv.org/abs/2502.15039

УДК 338.4

***Церінг Є. А.**, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Прушківська Е. В.,
д.е.н., професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ: УРОКИ ЄС ДЛЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Інклюзивний розвиток агропродовольчого сектору в Україні сьогодні стає надзвичайно актуальним у контексті воєнних, економічних та кліматичних викликів. Європейський Союз пропонує дієві моделі підтримки сільського

господарства через Спільну сільськогосподарську політику (СПП) на 2023–2027 роки, орієнтовану на стійкий розвиток, соціальну згуртованість та підтримку вразливих груп [1]. Досвід ЄС свідчить про те, що інклюзивні підходи здатні одночасно забезпечувати економічну ефективність, гендерну рівність і продовольчу безпеку, що може бути важливим орієнтиром для адаптації в Україні.

Одним із важливих напрямів Спільної сільськогосподарської політики ЄС є підтримка малих і середніх фермерських господарств та залучення молодих фермерів до аграрного сектору. Це дає змогу оновлювати сільське господарство, зберігаючи його життєздатність і соціальну рівновагу. СПП передбачає перерозподіл прямих платежів: 10% коштів спрямовується на малі та середні господарства, а 3% - на підтримку молодих фермерів. Такий підхід забезпечує справедливий розподіл доходів і підвищує конкурентоспроможність малих підприємств на 20–25% у країнах Центральної та Східної Європи. Показовими є приклади держав ЄС. У Люксембурзі гранти до 100 тис. євро для молодих фермерів сприяли створенню понад 1800 нових сільських бізнесів. В Австрії 60% бюджету розвитку сільських територій спрямовано на екологічні цілі, що підтримало малі гірські ферми та забезпечило понад 11 тис. робочих місць [2]. Ці ініціативи доводять ефективність поєднання фінансової підтримки, соціальних стимулів та екологічних пріоритетів у забезпеченні інклюзивного розвитку агропродовольчого сектору - досвід, який варто врахувати Україні.

Наступна складова інклюзивного розвитку агропродовольчого сектору є гендерна рівність. Для України це питання особливо актуальне, адже суспільні стереотипи досі часто обмежують участь жінок у сільському господарстві. Досвід ЄС доводить, що забезпечення рівних можливостей для жінок не лише сприяє соціальній справедливості, а й підсилює економічну динаміку. Зокрема, проєкти ЄС, як-от SWIFT (Horizon Europe), формують професійні мережі для жінок-фермерів, стимулюють їхню активність і впроваджують гендерно-чутливе бюджетування. Завдяки таким ініціативам частка жінок-фермерів у Люксембурзі зросла до 35%, а в Австрії - до 40% на органічних фермах [3]. Це демонструє, що участь жінок у фермерстві є потужним ресурсом для розвитку галузі.

Соціальна інтеграція в межах європейської моделі також охоплює підтримку вразливих груп, зокрема мігрантів. В Австрії, наприклад, кооперативи успішно залучають мігрантів до сільськогосподарської діяльності, підвищуючи соціальну згуртованість на 15%. Для України цей досвід може стати корисним орієнтиром: популяризація агросектору серед переселенців і трудових мігрантів сприятиме розширенню зайнятості та забезпеченню додаткової робочої сили, що позитивно вплине як на економіку, так і на соціальну стабільність держави.

Важливим напрямом інклюзивного розвитку агропродовольчого сектору є поєднання інновацій, цифровізації та екологічної відповідальності. Європейський Союз показує, що ефективна підтримка аграріїв полягає не лише у фінансових стимулах, а й у збереженні природних ресурсів - ґрунтів, води та біорізноманіття. Програми Horizon Europe та EIP-AGRI спрямовані саме на це, поєднуючи мотивацію працівників агросектору з охороною довкілля.

ЄС виділяє 25% прямих платежів (понад 48 млрд євро) на екосхеми, що зміцнюють стійкість сільського господарства. У Люксембурзі фермери отримують гранти за скорочення використання пестицидів, в Австрії 30% земель переведено на органічне виробництво, а у Франції впровадження прецизійного землеробства дало змогу зменшити використання добрив на 20% і підвищити врожайність на 10%.

Особливу роль відіграють технології: наприклад, дрони в проєктах EIP-AGRI в Австрії підвищили ефективність виробництва на 15%, забезпечивши точний моніторинг полів і оптимальне використання ресурсів. Водночас важливо, щоб цифровізація доповнювала, а не замінювала людську працю - саме баланс між людиною та технологією створює умови для сталого розвитку.

Саме такі підходи варто врахувати Україні: впровадження інновацій, підтримка фермерів і збереження екосистем допоможуть підвищити продуктивність, екологічну стійкість та продовольчу безпеку.

Україна має великий потенціал для впровадження європейських моделей інклюзивного розвитку. Після підписання Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 році держава поступово наближає свою аграрну політику до принципів Спільної сільськогосподарської політики. Це допомагає створювати прозорі правила, впроваджувати сталі технології, розвивати соціальну підтримку та гендерну рівність.

За оцінками Центру стратегічних та міжнародних досліджень, для відновлення агросектору протягом наступних десяти років потрібно близько 55,5 млрд доларів інвестицій, що може збільшити експорт агропродукції на 20%. Програма EU4Recovery вже відновила близько 20% критичної інфраструктури, а система Міжнародної асоціації класифікаційних товариств забезпечує чесний розподіл субсидій. У 2022 році Україна експортувала 56,7 млн. тонн зерна, забезпечивши 10% світового ринку, що свідчить про потужний експортний потенціал країни.

В Україні вже діє Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій до 2030 року, яка визначає ключові цілі розвитку галузі та впровадження європейських стандартів [4]. Для підтримки фермерів працює Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві, який допомагає малим і середнім господарствам отримувати кредити, частково покриваючи їхні зобов’язання. Це полегшує доступ до фінансів і дає змогу інвестувати в техніку, посіви та розвиток бізнесу .

Додатково діє програма “Доступні кредити 5-7-9%”, яка вже допомогла сотням тисяч фермерів, а Державний аграрний реєстр спрощує отримання грантів і субсидій. Програма LEADER об’єднує громади, фермерів і підприємців для спільної роботи над розвитком сільських територій. Пілотні проєкти показали, що така співпраця створює нові робочі місця та зміцнює місцеву економіку. Коли громади самі беруть участь у плануванні й розвитку, результати стають набагато ефективнішими.

Водночас війна створила серйозні виклики для агросектору. За даними Світового банку та Київської школи економіки, прямі збитки становлять 11,2 млрд доларів, а загальні втрати – 72,7 млрд доларів. Для розмінування 174 тис.

км² земель потрібно ще 32 млрд доларів [5]. Блокада портів збільшила логістичні витрати, нестача робочої сили та зростання цін на добрива ускладнюють відновлення. У цих умовах Україні потрібно максимально ефективно використовувати наявні ресурси – землю, робочу силу й технології. Через війну багато територій втрачено або заміновано, тому важливо впроваджувати точне землеробство та збереження ґрунтів, щоб не виснажувати, а примножувати потенціал сільських земель. Значну роль нині відіграють і жінки, які все активніше долучаються до аграрної сфери, заповнюючи дефіцит робочої сили.

Отже, поєднання європейських практик, інвестицій, сучасних технологій і соціальної підтримки допоможе Україні створити стійкий, справедливий і конкурентний агросектор. Саме такий шлях дозволить забезпечити продовольчу безпеку, підтримати громади й зберегти розвиток навіть у складних умовах війни.

Список використаних джерел:

1. CAP funding rules 2023-2027 URL: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/cap-funding-rules-2023-2027/
2. Common Agricultural Policy 2023-27: the Commission approves the CAP strategic plans for Austria and Luxembourg URL: https://agriculture.ec.europa.eu/media/news/common-agricultural-policy-2023-27-commission-approves-cap-strategic-plans-austria-and-luxembourg-2022-09-13_en
3. Blueprint for an Agricultural Recovery Plan for Ukraine URL: https://www.csis.org/analysis/blueprint-agricultural-recovery-plan-ukraine
4. European Union and World Bank Support Ukraine's Small Farmers via a Stronger Partial Credit Guarantee Fund in Agriculture (PCGF) URL: https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/01/25/ukraine-partial-credit-guarantee-fund-in-agriculture
5. Agricultural War Damages, Losses, and Needs Review - by KSE & World Bank, February 2024 URL: https://fscluster.org/ukraine/document/agricultural-war-damages-losses-and#:~:text=This%20Report%20presents%20the%20details%20of%20the%20Rapid,World%20Bank%2C%20United%20Nations%2C%20and%20the%20European%20Union.

УДК 338.48-6

***Чемодуров О. М.**, к.е.н., доцент,*
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВПРОВАДЖЕННЯ ESG-СТАНДАРТІВ НА ШЛЯХУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ КРИТИЧНИХ МІНЕРАЛІВ УКРАЇНИ

Світова економіка переживає масштабну трансформацію, що ґрунтується на Індустрії 4.0, цифровізації та переході до "зеленої" енергетики. Це призводить

до різкого зростання попиту на літій, графіт, рідкоземельні елементи, нікель, кобальт, титан - ресурси, якими багата Україна. Країна має шанс стати ключовим постачальником стратегічної сировини для ЄС і США, але потребує відповідності високим екологічним, соціальним та управлінським (ESG) стандартам. Актуальним є оцінити інвестиційну привабливість українського потенціалу критичних мінералів, проаналізувати вимоги ESG-регламентів ЄС та сформувати рекомендації для державної політики і бізнесу щодо гармонізації національного законодавства із цими вимогами.

Україна володіє 25 із 34 критичних мінералів, визначених ЄС критичними, і входить до десятки країн світу за запасами корисних копалин (≈ 5 % світових ресурсів). Має найбільші запаси титану в Європі (7 % світових), близько 20 % світових запасів графіту, значні родовища літію, урану, марганцю, галію, нікелю, берилію. До 2022 р. країна забезпечувала 90 % високочистого неону для світової мікроелектроніки. Потенційна інтеграція до Європейського хабу критичних мінералів відкриває шлях до формування ланцюгів доданої вартості - від видобутку до переробки й експорту готових матеріалів.

Ключові виклики реалізації цього потенціалу наступні. Геологічні - нестача сучасної розвідки та цифрових даних про запаси. Інфраструктурні - дефіцит енергетичних, транспортних та логістичних потужностей. Регуляторні - складні процедури ліцензування, відсутність інтегрованого ESG-регулювання. Безпекові - окупація частини родовищ, ризики пошкодження довкілля. Корупційні - низька прозорість надрокористування. Соціальні - вплив на громади, потреба у справедливому переході.

ESG (Environmental, Social, Governance) - система оцінки сталості компаній, що враховує екологічні, соціальні та управлінські фактори. Західні інвестори (IFC, ЄБРР, BlackRock) розглядають ESG як інструмент мінімізації нефінансових ризиків. Без відповідності ESG-критеріям доступ до європейського фінансування неможливий.

Європейська нормативна база ESG для гірничої галузі. Основні акти ЄС: Green Deal, Fit for 55, EU Taxonomy Regulation, CSRD/ESRS, CSDDD, SFDR, CBAM, Waste Framework Directive, Water Framework Directive, Industrial Emissions Directive, Critical Raw Materials Act. Вони визначають стандарти у сферах декарбонізації, охорони праці, прав людини, антикорупційної політики та корпоративного управління.

Порівняння з українською нормативною базою. Програма розвитку мінерально-сировинної бази України до 2030 р. частково враховує принципи ESG, але не відповідає ключовим вимогам ЄС. Відсутні положення про CO_2-облік, BAT-технології, стандарти водокористування, систему Just Transition, обов'язкову ESG-звітність і EITI-прозорість.

Пріоритетні напрями державної політики. 1. Розробити Національну стратегію ESG-інтеграції у видобувний сектор. 2. Створити навчальні програми для підвищення кваліфікації кадрів. 3. Забезпечити фінансування систем моніторингу викидів і вод. 4. Розвинути діалог держава–бізнес–громади. 5. Приєднатися до EITI. 6. Інтегрувати ESG-фактори у державні інвестиційні програми.

Очікувані результати та стратегічне значення. Відповідність ESG-вимогам ЄС відкриє доступ до фінансування, сприятиме формуванню "зелених" ланцюгів постачання, післявоєнному відновленню економіки, створенню робочих місць і підвищенню міжнародної репутації України як надійного партнера.

Висновки. Україна має унікальний ресурсний потенціал, здатний стати рушієм "зеленої" трансформації Європи. Реалізація цього потенціалу неможлива без глибокої ESG-інтеграції, гармонізації законодавства та прозорості бізнес-практик. Підвищення ESG-стандартів - передумова залучення інвестицій і формування національного хабу критичних мінералів.

Список використаних джерел:

1. Baranowski M., Jabkowski P., Kammen D. From the Russian invasion of Ukraine to the battlefield of the future: The geopolitical fight for Ukraine's mineral wealth. Energy Research & Social Science. 2025. Vol. 113. 103652. https://doi.org/10.1016/j.erss.2025.104043
2. Nygaard A. Circular economy and supply chain vulnerabilities of critical minerals from Ukraine. Circular Economy and Sustainability. 2022. Vol. 3. С. 1099–1126. https://doi.org/10.1007/s43615-022-00181-x
3. Бабій К. В., Бубнова О. А., Малєєв Є. В., Рюміна Д. М., Левченко К. С., Ікол О. О. Ресурси стратегічних корисних копалин України: монографія. Дніпро: ПБП «Економіка», 2024. 324 с.
4. Zatonatska T., Soboliev O., Artyukhov A., Zatonatskiy D., Balan V., Wołowiec T., Woźniak D. Sustainable Energy Investments: ESG-Centric Evaluation and Planning of Energy Projects. Energies. 2025. Vol. 18, No. 8. Article 1942. https://doi.org/10.3390/en180819425.
5. Kozakiewicz R. Indirect environmental aspects in ESG reporting for mining operations. IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science. 2025. Vol. 1457. Article 012021. https://doi.org/10.1088/1755-1315/1457/1/012021

УДК 330.338.2

Шахрай.Н.О., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,*
Науковий керівник: Власенко Т.О.,
к.е.н., доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Інтернет-бізнес в Україні стрімко розвивається й стає важливим напрямом сучасного підприємництва. Його зростання зумовлене доступністю цифрових технологій, збільшенням кількості онлайн-платформ, зростанням цифрової грамотності та загальним трендом на діджиталізацію. Все більше компаній

обирають онлайн-формат через зниження витрат на оренду, персонал і логістику, можливість автоматизувати процеси та швидко масштабуватись [1].

Розвиток інтернет-бізнесу в Україні є одним із найбільш динамічних процесів сучасної економіки. Зростання сегменту електронної комерції та онлайн-сервісів зумовлене високим рівнем проникнення мобільного інтернету, зростанням цифрової грамотності населення та загальним світовим трендом на діджиталізацію всіх сфер життя. Для України значною особливістю є відносно низький бар'єр входу на ринок, що стимулює появу великої кількості малих та мікропідприємств, які швидко освоюють онлайн-платформи та соціальні мережі.

До ключових тенденцій належать активне використання соціальних мереж, зростання мікробізнесу, популярність мобільних рішень, впровадження CRM-систем і чат-ботів. Сприяє цьому і запуск платформи «Дія.Бізнес», яка надає підприємцям доступ до безкоштовних консультацій, шаблонів, курсів і можливостей запуску власної справи. Це формує нову хвилю діджитал-підприємництва серед молоді та новачків [2].

Інтернет-бізнес відкриває шлях до міжнародних ринків завдяки глобальним маркетплейсам. Це стимулює підвищення якості товарів і впровадження нових стандартів [3]. Крім того, розвиток інфраструктури електронної комерції сприяє формуванню прозорих конкурентних умов, що дозволяє підприємцям з регіонів виходити на рівень зі столичними компаніями.

Перевагою є й гнучкість – можна швидко змінювати стратегії, тестувати нові формати, враховуючи зміну попиту. Також зростає кількість проєктів, що поєднують прибутковість із соціальною цінністю – підтримка громад, освіти, екологічних ініціатив тощо [4]. Така синергія бізнесу й соціальної відповідальності підвищує довіру до брендів та сприяє сталому розвитку суспільства.

Водночас, подальший розвиток галузі залежить від успішного вирішення низки критичних викликів. Передусім, це стосується посилення кібербезпеки та вдосконалення механізмів захисту персональних даних відповідно до міжнародних вимог. Також необхідно забезпечити прозорість оподаткування електронної торгівлі та мінімізувати бюрократичні перешкоди для інноваційних стартапів. Перспективи зростання безпосередньо пов'язані з ефективністю залучення міжнародного інвестиційного капіталу, для чого потрібно вдосконалювати законодавчу базу та гарантувати захист прав інвесторів. На довгострокову перспективу, інтернет-бізнес буде ключовим драйвером повоєнного економічного відновлення, виступаючи основою для формування високотехнологічної, сервісно-орієнтованої та глобально інтегрованої економіки України. Отже, підтримка та стратегічний розвиток цього сектору є пріоритетним завданням для забезпечення сталого майбутнього держави.

Не менш важливою є й роль освіти – дедалі більше навчальних програм і ініціатив з цифрової грамотності відкривають нові можливості для підприємців. Онлайн-курси, менторські програми, форуми й конференції дозволяють розвивати ключові навички та залишатися конкурентоспроможними.

Окремої уваги заслуговує й розвиток українських стартапів, які активно інтегруються у світовий ринок. Завдяки інноваційності, гнучкості та креативному підходу українські підприємці створюють продукти, що знаходять

відгук у споживачів далеко за межами країни. Це сприяє популяризації України як центру технологічного підприємництва.

Отже, інтернет-бізнес в Україні утвердився як повноцінний, самодостатній та гнучкий сектор економіки. Його основні особливості – це здатність до швидкої адаптації до кризових умов, висока технологічна компетентність людського капіталу та орієнтація на інноваційні, зокрема мобільні, рішення. Ключовим чинником успіху є значна концентрація підприємницької активності на маркетплейсах та у соціальних мережах, що спрощує логістичні та маркетингові процеси для малих гравців. Інтернет-бізнес виконує важливу соціальну функцію, сприяючи створенню нових робочих місць, зокрема у віддалених регіонах, та підтримуючи економічну активність в умовах децентралізації.

Таким чином, інтернет-бізнес в Україні перетворюється на повноцінний драйвер економічного та соціального розвитку. Він сприяє створенню робочих місць, зміцненню підприємницької культури, посиленню інтеграції України у глобальну цифрову економіку. Це не лише прибутковий напрям діяльності, а й потужний інструмент трансформації суспільства.

Список використаних джерел:

1. Онлайн-продажі в Україні зросли на третину. EVO: Українська продуктова IT-компанія. URL: https://evo.company/-2023.

2. Підсумки цифрового розвитку малого бізнесу. Дія.Бізнес: вебсайт. URL: https://business.diia.gov.ua/home/development.

3. Вплив електронної комерції на зниження витрат бізнесу в Україні. USAID: вебсайт. URL: https://www.usaid.gov/ukraine/newsroom/e-commerce-efficiency .

4. Зовнішня торгівля онлайн: досвід українських компаній. Український клуб експортерів: вебсайт. URL: https://people2people.com.ua/uk/o-proekte/.

УДК 338.43:004

***Шундрик С.Ю.**, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
***Науковий керівник: Прушківська Е.В.**, д.е.н. професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ЧЕРЕЗ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЮ АГРОСЕКТОРУ: ОРІЄНТИРИ НА СТАНДАРТИ ТА СПІВПРАЦЮ З ЄС

В умовах євроінтеграційних прагнень та глобальних економічних викликів, інклюзивний розвиток національної економіки стає стратегічним пріоритетом для України. Агропродовольчий сектор, як основа економічної стійкості та продовольчої безпеки, відіграє в цьому процесі вирішальну роль. Забезпечення інклюзивності, що розуміється як доступність економічних можливостей, ресурсів та ринків для всіх суб'єктів, особливо для малих та

середніх фермерських господарств, вимагає інноваційних підходів. Ключовим каталізатором такої трансформації є діджиталізація.

Впровадження сучасних цифрових технологій трансформує аграрний сектор, забезпечуючи передумови для ширшої економічної участі. Технології точного землеробства, використання даних дистанційного зондування Землі та сенсорні системи дозволяють мінімізувати виробничі витрати, оптимізувати використання ресурсів, таких як добрива та вода, і підвищити врожайність. Ця економія є критично важливою для малих господарств, підвищуючи їхню конкурентоспроможність та фінансову стійкість. Крім того, цифрові платформи, мобільні додатки та електронні торгові майданчики руйнують традиційні посередницькі ланцюги, надаючи виробникам прямий доступ до споживачів та експортних ринків, що сприяє ринковому ціноутворенню та збільшенню доходів сільських громад. Діджиталізація також полегшує доступ до актуальних агрономічних знань та освітніх ресурсів, нівелюючи інформаційну нерівність.

Співпраця з Європейським Союзом та орієнтація на міжнародні стандарти є базовими умовами успішної цифрової трансформації. Прагнення до гармонізації вимагає імплементації ключових європейських ініціатив. Перш за все, це стосується вимог Європейської зеленої угоди та стратегії «Від лану до столу», які акцентують на сталому виробництві та екологічній відповідальності. Цифрові рішення є невід'ємним інструментом для забезпечення екологчними продуктами та акумуляцією даних, необхідних для екологічної звітності та сертифікації, що відкриває українській продукції шлях на європейські ринки.

По-друге, необхідно впроваджувати європейські стандарти у сферах кібербезпеки та захисту даних. Масштабна інтеграція цифрових рішень в аграрну інфраструктуру вимагає надійних механізмів захисту критичних даних фермерів та продовольчих ланцюгів. Співпраця з Європейським Союзом у рамках програм Спільної аграрної політики та інвестиційних фондів має бути зосереджена на розвитку цифрової інфраструктури у сільській місцевості, зокрема широкосмугового інтернету, та створенні цифрових інноваційних центрів. Залучення українських наукових установ та агропідприємств до європейських дослідницьких мереж сприятиме трансферу технологій, обміну найкращими практиками інклюзивного управління та прискоренню відповідності національного агросектору високим європейським вимогам.

Таким чином, діджиталізація агропродовольчого сектору є не лише технологічним оновленням, а й ключовим стратегічним інструментом для забезпечення продовольчої та економічної інклюзивності в Україні. Активна інтеграція досвіду та стандартів Європейського Союзу, особливо в частині сталості та безпеки, дозволить створити конкурентоспроможний, екологічно відповідальний та соціально справедливий аграрний комплекс, що є необхідною умовою для стійкого та інклюзивного розвитку національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Prikhodko D., Sikachyna O., Pedersen E., Sylvester G., Rybchynshyi R. Digital technologies in the grain sector of Ukraine : policy brief / Food and Agriculture Organization of the United Nations. - Rome : FAO, 2023. - 19 c. - ISBN 978-92-5-136767-4. - URL: https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/3d7da3d8-bac0-42ee-a609-1bbb993214a6/content

2. Csoto M., Papócsi L. G., Treinen S. Digital excellence in agriculture report: FAO-ITU regional contest on good practices advancing digital agriculture in Europe and Central Asia. - Budapest : FAO, 2023. - 171 c. - ISBN 978-92-5-137709-3. - URL:https://doi.org/10.4060/cc4764en

3. World Bank. Priorities for agricultural support in Ukraine: review and recommendations : analytical report. - Washington, D.C. : World Bank Group, 2021. - 52 c. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099062524074615884/pdf/P1801981319afe091b8b71b33b7a901d4e.pdf

4. European Commission. Digitalisation of agriculture [Електронний ресурс]. - Brussels : European Commission, 2025. - URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digitalisation-agriculture

УДК 338.4

Шушляк А.М., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Лобунець Т. В.,
к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ РІВНЕНЩИНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ

Реалії, в яких сьогодні вимірюється інвестиційна політика України, вимагають від регіонів оперувати не лише критеріями привабливості для капіталу, а й підходами інклюзивності: забезпеченням рівного доступу до користі від інвестицій, зміцненням локальної спроможності та мінімізацією територіальних диспропорцій. Для Рівненської області це означає одночасну роботу в трьох напрямах: трансформація традиційних конкурентних переваг у проєкти з доданою вартістю; спрямування інвестиційних потоків у створення робочих місць і послуг у віддалених громадах; інтеграція з європейськими програмами, що дають технічну і фінансову допомогу. Загальнонаціональні та міжнародні ініціативи 2024–2025 років посилюють ці можливості: Україна фіксує поступове підвищення інвестиційної привабливості, міжнародні банки й фонди нарощують інструменти підтримки приватного сектору, а програми ЄС розширюються для українських регіонів – усе це формує зовнішній фон для регіонального інклюзивного розвитку.

Протягом січня–липня 2025 року власні доходи загального фонду місцевих бюджетів Рівненщини склали 6 655,2 млн грн, що становить 104,7 % до планових показників, із зростанням на 23,6 % порівняно з аналогічним періодом 2024 року. Обласний бюджет виконав свої показники за доходами загального фонду на 103,2 %, перевиконавши план майже на 30 млн грн [1].

У першому кварталі 2025 року з місцевих бюджетів Рівненщини надійшло 2 577 млн грн податкових платежів (січень–березень), що на 482 млн грн більше, ніж за аналогічний період у 2024 році. Найбільшу частку становив податок на доходи фізичних осіб – 1 714 млн грн; також значні надходження забезпечують

єдиний податок, земельний податок і орендна плата – вони принесли громадам 447 млн грн та 193 млн грн відповідно [2].

За дев'ять місяців 2024 року до місцевих бюджетів Рівненщини надійшло 6 822 млн грн податків, що перевищило надходження за аналогічний період 2023 на 1 307 млн грн. Із цих коштів понад 4 590 млн грн становив податок на доходи фізичних осіб; єдиний податок приніс понад 1 088 млн грн; податок на землю – понад 555 млн грн [3].

Ці дані свідчать про те, що економічна активність у регіоні зростає, бюджети наповнюються здебільшого за рахунок населення (ПДФО) і малих/середніх суб'єктів господарювання (єдиний податок), що є ключовими елементами інклюзивності: більше осіб і громад долучені до наповнення бюджету.

Європейський Союз та міжнародні фінансові інституції запропонували інструмент Ukraine Investment Framework (UIF) – частину програми Ukraine Facility – який має обсяг €9,3 млрд у вигляді грантів та гарантій і має на меті мобілізувати до €40 млрд у вигляді приватних і публічних інвестицій у відновлення, модернізацію та розвиток України [4].

UIF передбачає фінансування проєктів із ключових секторів – інфраструктури, енергетики, цифрових технологій, забезпечення житлом і муніципальними послугами, з особливою увагою до прозорості, екологічних стандартів і соціального впливу. Це сприяє тому, що інвестиції надійдуть не лише до великих центрів, але й до територій, які потребують якісних послуг і базової інфраструктури.

Хоч наявні стабільні надходження, існують виклики, які треба долати:

- Залежність від обмеженого числа платіжних джерел – ПДФО, єдиний податок, плата за землю формують більшу частину надходжень громад. Це означає, що будь-які зміни в законодавстві, умовах зайнятості або економічній активності можуть сильно впливати на доходи громад.
- Неоднорідність економічного розвитку громад – не всі громади мають однакові можливості мати підприємства, стабільні робочі місця, доступ до ринків та до інтернету або якісної інфраструктури. Це обмежує здатність частини громад залучати інвестиції чи генерувати власні доходи.
- Обмежений доступ до інвестицій та співфінансування – міжнародні та європейські програми часто вимагають співфінансування, наявності проєктної документації, інституційної спроможності, що не у всіх громад забезпечено.
- Нестабільність пов'язана з війною та зовнішніми ризиками – це стримує великих інвесторів, особливо у віддалені райони, і підвищує ризикованість проєктів.

Щоб донести інвестиції до периферії та зробити їх дійсно інклюзивними, пропоную такі практичні кроки:

- Формування конкурсних інструментів з соціальним ефектом;
- Підтримка громад у проєктній спроможності;
- Оптимізація податкової бази та диверсифікація надходжень;
- Покращення інфраструктури та доступу до послуг;
- Використання ресурсів Ukraine Investment Framework.

Рівненщина має реальні можливості стати прикладом інклюзивного розвитку регіону в Україні. Стабільні податкові надходження, активність бізнесу та громад, доступність європейських фінансових інструментів – усе це дає базу для руху вперед. Проте без системної підтримки громад, прозорих і участницьких процедур і спрямованості на соціальний ефект інвестиції можуть

приносити користь лише частині населення. Для сталого, справедливого розвитку слід розвивати політику, яка поєднує економічну вигоду з інклюзією – і цю політику може очолити регіон, якщо використає свої ресурси та можливості максимально ефективно.

Список використаних джерел:

1. Рівненська обласна державна адміністрація. Підсумки виконання місцевих бюджетів області за січень – липень 2025 року. Рівне, 2025. URL: https://www.rv.gov.ua/news/

2. Головне управління ДПС у Рівненській області. За три місяці 2025 року до місцевих бюджетів Рівненщини сплачено 2,6 млрд гривень податків. Рівне, 2025. URL: https://rv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/884995.html

3. Головне управління ДПС у Рівненській області. До місцевих бюджетів Рівненщини сплачено понад 6,8 млрд гривень податків. Рівне, 2024. URL: https://www.tax.gov.ua/media-tsentr/regionalni-novini/832152.html

5. European Commission. Ukraine Investment Framework. 2024. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/ukraine-investment-framework_en

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 2.
ОСОБЛИВОСТІ І РИЗИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

UDC 330.3

***Medvediuk I.A.**, applicant of the first (bachelor's) level of higher education, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*
***Alekseieva K.A.,** PhD (Public Administration), As. Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

RELEVANCE OF USING PROJECT MANAGEMENT AT UKRAINIAN ENTERPRISING

The relevance of using project management in Ukrainian enterprises is exceptionally high, especially in the current context of economic transformation, prospected after war recovery, and intense global competition. Project management methodologies are crucial for enhancing organizational efficiency, adaptability, and successful implementation of strategic initiatives.

The Ukrainian business landscape is characterized by dynamic changes, geopolitical uncertainty and the need for innovation and international competitiveness. It desperately requires reliable and effective management systems to be used at enterprises. Traditional hierarchical managerial structures often prove insufficient to implement, whereas large-scale initiatives such as digital transformation (introduction of innovative projects and large-scale post-war reconstruction activities) are required. This context reinforces the need to move towards project-oriented management to ensure efficient resource allocation, risk reduction and timely achievement of strategic objectives. [1]

Table 1.

Key advantages of project management

Increased efficiency and achievement of goals	Project management provides structured processes for planning, organizing and controlling resources, which is vital for the successful implementation of complex initiatives. For export-oriented enterprises, this is the key to achieving higher performance indicators and entering new markets.
Risk reduction and resilience	Risk management is crucial for Ukrainian businesses operating under high economic and military uncertainty, helping to identify and proactively address potential internal and external risks.
Transparency and accountability	Focusing on projects via direct communicating with stakeholders, as well as continuous monitoring of performance increases transparency, which is especially important for attracting international investment and public recovery funds.

Continuation of Table 2

Competitive advantage and innovation	The use of modern and flexible methodologies (for instance, Agile) are especially noticeable in the highly competitive IT sector of Ukraine - promotes faster adaptation to changes in the market and speeds up the implementation of innovative solutions.
Economic recovery and development	Project management, in particular through the establishment of a Project Management Office is essential to coordinate the massive inflow of resources and the efforts needed to rebuild and reconstruct the national economy.

Source: developed by authors on the basis of [2]

Despite the obvious relevance, Ukrainian enterprises face certain difficulties in implementing project management. Firstly, these are organizational and cultural barriers, i.e. obstacles that include the dominance of traditional hierarchical structures and resistance to change by functional departments. National business characteristics, such as high-power distances and centralization of decision-making, can make it difficult to move towards a project-based culture of cooperation. [3]. Secondly the competency gaps can be named. Nowadays there is a continuing need to develop critical competencies among local leadership, particularly in areas such as intercultural communication, management of distributed teams and high-level uncertainty management. Thirdly there are essential resource constraints, in particular these are staff shortages, high turnover and difficulties in mobilizing resources (especially during conflict), whereas project management implementation requires skilled project management skills.

So that, project management is a fundamental tool for the strategic development and sustainability of Ukrainian enterprises, which acts as a driving force for innovation, efficiency and responsible recovery. [4] It is important to find solutions to the named problems in order to stimulate using of project management by the Ukrainian enterprises.

References:

1. Адлер О., Лесько О., Лесько О. До питання актуальності та ефективності управління ІТ-проєктами в бізнес-процесах сучасного підприємства. *Економіка та суспільство* № 59. 2024. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3342
2. Цифрова економіка як фактор економічного зростання держави: колективна монографія. За заг. ред. О. Л. Гальцової. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 364 с. URL: https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/27824/1/1%20Алексєєнко_Лелюк_Полтініна_МОНОГРАФІЯ.pdf
3. Зернюк О. В., Федорова Ю. М. Стан, проблеми та перспективи ефективного управління інноваційними проектами на підприємствах України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Вип. 20. 2017. URL: https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/4633
4. Хадарцев О. В., Моргун А. В. Оцінка та удосконалення системи управління проектами на підприємстві. *Інтернаука. Серія: «Економічні науки»*. № 12 (32), Т.1. 2019. URL: https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/14826

UDC 338.45:658.7:502.131.1(477)

Prokhorenko Y.P., *applicant for the third (educational and scientific) level of higher education,*
Ivanova M.I., *Doctor of Economic Sciences, Professor,*
Dnipro University of Technology (Dnipro, Ukraine)

DEVELOPMENT OF CRITICAL RAW MATERIALS SUPPLY CHAINS CONSIDERING ECO-TRENDS DURING WARTIME CHALLENGES

The new paradigm is "compliance competition". Access to EU markets and, more importantly, to capital for deposit development now directly depends on the ability to prove a low carbon footprint, supply chain transparency, and compliance with ESG standards. Thus, the war and eco-trends have created a paradox: what looks like a double burden is actually the only possible way to attract investment. This is not a "green leap" of goodwill, but forced "green" compliance as a condition for survival and integration. The new paradigm is "compliance competition". Access to EU markets and, more importantly, to capital for deposit development now directly depends on the ability to prove a low carbon footprint, supply chain transparency, and compliance with ESG standards. Thus, the war and eco-trends have created a paradox: what looks like a double burden is actually the only possible way to attract investment. This is not a "green leap" of goodwill, but forced "green" compliance as a condition for survival and integration.

The most immediate challenge for the CRM sector is not so much CBAM (which applies to already processed materials, such as ferroalloys [1]), but the structural gap between "brownfield" and "greenfield" projects. Existing "brownfield" players (e.g., in the titanium or graphite industries) operate using outdated, energy-intensive technologies. They face immediate pressure from European buyers who demand ESG data but lack the capital for modernization. At the same time, new "greenfield" projects (developing deposits of lithium or rare earth metals) are viewed by donors (Ukraine Facility [2], EBRD [5]) as an ideal opportunity for a "green start". However, this is where the "paradox of war" arises: the physical destruction of the energy system is the main obstacle. The development and, especially, the beneficiation and processing of CRMs (e.g., lithium hydroxide production) are extremely energy-intensive processes. It is impossible to build a "green" processing plant without access to stable "green" energy. Thus, Russia's attacks on the energy system make this key prerequisite the most vulnerable point in the entire CRM integration plan.

While the CRMA [4] acts as an incentive mechanism, offering Ukraine the role of the EU's strategic partner in "friend-shoring" for diversification away from China and Russia, the ESPR [3] acts as an instrument of regulatory pressure. The new Ecodesign Regulation will require "Digital Product Passports," for example, for batteries, which will clearly trace the origin of lithium, cobalt, or graphite and their carbon footprint. This means that Ukraine can no longer be merely an exporter of ore or concentrate. The competitive advantage shifts from the mere fact of extraction to the ability to verify the "cleanliness" of this extraction. Therefore, the development of CRM chains in wartime conditions can no longer be viewed through the paradigm of

"extraction first, then greening". Greening and transparency have become a fundamental prerequisite for attracting investment. The wartime shock and EU regulatory pressure confront Ukraine with an unalternative choice: to "leapfrog" stages of development. The success of this "leap" depends on solving three critical issues: (1) ensuring physical security and stable "green" energy generation for processing, (2) attracting capital for "brownfield" modernization of existing assets, and (3) the speed of implementing verification systems (ESG and "digital passports").

References:

1. Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism. Official Journal of the European Union. 2023. L 130/52. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32023R0956.
2. Ukraine Plan. Key areas of reform and investment priorities / Ministry of Economy of Ukraine. 2024. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recovery/Ukraine-Plan-full-version.pdf.
3. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a framework for setting ecodesign requirements for sustainable products (COM/2022/142 final). European Commission. 2022. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0142.
4. Regulation (EU) 2024/1252 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 establishing a framework for ensuring a secure and sustainable supply of critical raw materials (Critical Raw Materials Act). Official Journal of the European Union. 2024. L 1252. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1252.
5. EBRD, EU, and partners announce a plan to boost renewables in Ukraine / EU NEIGHBOURS east. 2025. URL: https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/ebrd-eu-and-partners-announce-plan-to-boost-renewables-in-ukraine/.

УДК 004.9:005.334:005.35:316.422(477)

Ван Ї, *здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВ: ІНКЛЮЗИВНИЙ АСПЕКТ

Формування сучасної системи ризик-менеджменту спирається не тільки у врахуванні сучасних загроз, які стають перед підприємствами, але й з урахуванням тих можливостей, які надають сучасні технології.

Так, як зазначають вчені, може бути використано різне програмне забезпечення для управління ризиками на підприємствах. Деякі з цих інструментів наведемо на рис 1.

Рисунок 1. Програмні інструменти ризик-менеджменту

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Окрім наведених вище, варто відмітити, що використані для ризик-менеджменту можуть бути різні інструменти. Починаючи із програмного MS Office або за допомогою інструментів Google Workspace, наприклад Google Sheets. В них ми можемо впроваджувати різні елементи ризик-менеджменту: як-то розрахунки ймовірності настання ризику, оцінки його наслідків, так й будувати діаграму Ганта, для покращення якості управління будь-якими процесами на підприємстві та використовувати інші можливості. Також для покращення процесу управління ризиком на підприємстві можуть бути використані аналітичні інструменти. Як приклад, Tableau, PowerBI, Google Looker Studio, Amplitude. За допомогою них можна візуалізувати основні результати роботи підприємства та побачити проблемні місця, ідентифікувати можливі ризики. Інструменти візуалізації можуть стати в нагоді, коли необхідно як чисельно, так й наочно навести інформацію щодо загальної роботи підприємства та його «вузьких місць».

Взагалі, важливо зазначити, що цифровізація надає значні можливості для інклюзивного розвитку будь-якої управлінської сфери. Так, значно пришвидшуються процеси збору, аналізу та обробки даних. Також розширюється коло працівників, яких можна долучити до процесу управління через більші можливості доступу до цифрових інструментів людей, наприклад, з інвалідністю. Так само, підвищується аналітична продуктивність й масштабність проведеного аналізу, що дозволяє більш ґрунтовно побачити реальний стан роботи підприємства та ідентифікувати проблемні моменти. Це дає можливість збалансованому розвитку підприємства, з врахуванням різних аспектів

діяльності та залученню більшої кількості зацікавлених осіб до процесу ризик-менеджменту.

Проте, не варто забувати про загрози, які несе цифровізація й які самі по собі виступають ризиком – кіберзагрози, ризик витоку інформації, технічний ризик, ризик у зв'язку із проблемами в електропостачанні тощо. Це є наслідком сучасного технологічного розвитку, який надає не тільки можливості для розвитку потенціалу, але й несе вищезазначені загрози. Тому, побудова сучасної системи ризик-менеджменту має ґрунтуватись на врахуванні й таких загроз та передбачати управління ними.

Список використаних джерел:

1. Дєліні М.М., Вакуленко В.Л., Драмарецька К.П. Інформаційне забезпечення ризик-менеджменту підприємств в умовах цифрової трансформації та сучасних викликів. *Інвестиції: практика та досвід.* 2025. № 14(2025). с. 56-61. https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.14.56

УДК 336.71:330.341.2

Вовченко О. С., *к.е.н., доцент*
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)

ТРАНСФОРМАЦІЙНА РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ІНКЛЮЗИВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В умовах повномасштабної агресії та необхідності відновлення України, в тому числі побудови стійкої, справедливої та безбар'єрної фінансової системи, здатної забезпечити рівний доступ до ресурсів для всіх верств населення та регіонів, дослідження та розробка механізмів прискорення фінансової інклюзії набувають стратегічного значення.

Концепція інклюзивного відновлення передбачає такий економічний розвиток, який охоплює всі верстви населення та регіони, гарантуючи рівноправність і повагу до прав і свобод людини [1]. Потреба у відновленні вимагає не лише нарощування валового внутрішнього продукту, але й цілеспрямованої роботи над подоланням новоствореної нерівності, пов'язаної з руйнуванням інфраструктури, втратою робочих місць та масовим внутрішнім переміщенням. Банківський сектор, як ключовий фінансовий посередник, має відігравати трансформаційну роль у мобілізації капіталу та його цільовому розподілі для фінансування соціально орієнтованих проєктів, підтримки ветеранського бізнесу та реінтеграції постраждалих територій.

Глобальне партнерство зі сприяння фінансовій інклюзії (Global Partnership for Financial Inclusion – GPFI) спільно з Світовим банком (World Bank) та іншими

партнерами [2], чітко визначає тривимірний підхід до вимірювання фінансової інклюзії:

1. Доступ (Access): фізична та цифрова можливість скористатися послугами.

2. Використання (Usage): фактична залученість споживачів до фінансових операцій.

3. Якість (Quality): прозорість, відповідальність, захист прав споживачів, фінансова грамотність.

Банківський сектор в Україні є ключовим і визначальним драйвером підвищення рівня фінансової інклюзії, особливо у сфері платіжної доступності та цифровізації. Незважаючи на військові та економічні шоки, банківська система демонструє стійкість та здатність не лише підтримувати, але й розширювати охоплення населення базовими послугами. Банки відіграють вирішальну роль у забезпеченні доступності фінансових послуг завдяки: масовій емісії платіжних карток (132 млн. шт. на початок 2025 року); стимулюванню безготівкових розрахунків (зростання частки безготівкових операцій є прямим результатом розвитку банківської інфраструктури (POS-терміналів) і впровадження мобільного та інтернет-банкінгу); впровадженню цифрової ідентифікації (система BankID НБУ значно спрощує віддалений доступ громадян до фінансових та державних послуг, усуваючи необхідність фізичної присутності).

Попри успіхи в доступі, роль банків все ж залишається обмеженою у сферах, що стосуються фінансового добробуту та якості: обсяг кредитування населення залишається низьким відносно ВВП та сильно залежить від зовнішнього фінансування; високий Індекс фінансового стресу (ІФС) у кризові періоди обмежує готовність банків кредитувати населення та малий бізнес; низький індексу фінансової грамотності (12,3 бали за останньою оцінкою ОЕСР у 2021 році) є бар'єром для свідомого використання фінансових продуктів (накопичення, інвестиції, страхування) і призводить до фінансової вразливості.

Тож для посилення трансформаційного впливу банківського сектору в напрямі інклюзивного відновлення доцільно розвивати такі напрями:

1. Розширення використання альтернативних даних (Alternative Data Scoring): впровадження інноваційних моделей кредитного скорингу, які враховують не лише традиційну кредитну історію, але й дані про комунальні платежі чи електронну комерцію. Це дозволить надати доступ до кредитування окремим особам, наприклад, ВПО та мікробізнесу.

2. Спеціалізовані фінансові продукти для реінтеграції: розробка цільових банківських продуктів, що враховують потреби ветеранів (пільгові умови іпотеки та страхування життя) та бізнесу на деокупованих територіях (кредитні канікули та низькопроцентні позики).

3. Інтеграція ESG-принципів: вимога до банків не лише фінансувати «зелені» проєкти, а й оцінювати соціальний, екологічний та управлінський аспекти впливу усіх проєктів, що фінансуються.

4. Співпраця з FinTech: створення регуляторної «пісочниці» для прискореного впровадження інноваційних інклюзивних рішень, що підвищують доступність послуг у віддалених районах.

Варто відмітити, що перспективним інституційним кроком для посилення інклюзії є розгляд концепції створення спеціалізованої фінансової установи – банку фінансової інклюзії (відповідно до Проєкту [3]), що дасть змогу вирішити питання повноцінного доступу населення (у тому числі соціально вразливих груп) та малого бізнесу до фінансових послуг у віддалених, малонаселених територіях, у зонах, наближених до військових дій, та на звільнених територіях, а також сприятиме економічному розвитку цих районів та країни в цілому.

Список використаних джерел:

1. Іртищева І. Крамаренко І. Завгородній К. Оцінка рівня сталого інклюзивного розвитку України. *MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS*. 2023. No 2. С. 159–165. DOI: https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-21.

2. G20 & World Bank Group. G20 Financial Inclusion Indicators: Overview. The World Bank Group. 2016. URL: https://www.gpfi.org/g20-financial-inclusion-indicators.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку фінансової інклюзії в Україні: Проект Закону № 13018-д від 20.03.2025. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56045.

УДК 004.056.5:336.71:355.01

Ганущак Т. В., *к. е. н., доцент,*
Державний торгівельний
економічний університет
Настаси В.В., *здобувач першого*
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Державний торговельно-економічний
університет
(м. Київ, Україна)

КІБЕРЗАХИСТ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ ТА РОЗВИТОК ПЛАТІЖНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах збройної агресії росії проти України фінансова система зіткнулася з безпрецедентними викликами, зокрема масштабними кібератаками та спробами дестабілізувати банківську інфраструктуру. Це зумовило особливу актуальність питань кіберзахисту, цифровізації та розвитку фінансових технологій.

Кіберзахист банківських систем

З початком повномасштабної війни кількість кібератак на банки України значно зросла. Наприклад,15 лютого 2022 року була здійснена масштабна DDoS-атака

на державні установи України, серед яких - ПриватБанк і Ощадбанк, а також сайти Міністерства оборони та Збройних сил. у серпні 2024 року Monobank зазнавав кібератаки протягом трьох днів.
Для протидії цим викликам банки активно використовують:

Таблиця 1.

Основні типи кібератак на банки України та заходи їх протидії

Тип кібератаки	Опис	Заходи захисту
Фішинг	Використання підроблених листів, SMS, сайтів для отримання даних користувачів	Навчання персоналу, багатофакторна аутентифікація (MFA), антивірусні системи, фільтрація пошти
DDoS-атаки	Перевантаження серверів для виведення їх з ладу	Використання анти-DDoS рішень, балансування навантаження, резервні сервери
Шкідливе ПЗ (Malware, Ransomware)	Шифрування або крадіжка даних, блокування систем	Антивірусне ПЗ, резервування даних, сегментація мережі, моніторинг поведінки процесів
Атаки на платіжні системи	Підробка транзакцій, компрометація платіжних каналів	Шифрування транзакцій, контроль аномалій, багаторівневий моніторинг, токенізація карт
Зловмисне з'єднання	Неавторизоване підключення	Сегментація мережі, регулярні сканування й аудит мережі

Цифровізація фінансових операцій
Війна прискорила процес цифровізації. Банки та державні інституції почали швидше впроваджувати інноваційні рішення, що дозволяють забезпечувати безперервність платежів і доступ клієнтів до фінансових послуг навіть у кризових умовах. Прикладами є:

- широке використання мобільного банкінгу та інтернет-платежів;
- інтеграція державних послуг у застосунок «Дія»;
- розвиток безконтактних технологій оплати (NFC, QR-коди).

Завдяки цифровим інструментам вдалося підтримати функціонування бізнесу, соціальних виплат, міжнародних переказів.

Розвиток платіжної інфраструктури в умовах війни

Військові дії підвищили потребу у швидких та безпечних розрахунках. Важливими напрямами розвитку стали:

- розширення використання платіжних систем Visa, Mastercard та національної системи «ПРОСТІР»;
- впровадження цифрових гаманців (Apple Pay, Google Pay);
- розвиток системи миттєвих платежів;
- створення умов для міжнародної інтеграції фінансових сервісів.

Крім того, в умовах воєнного стану було забезпечено стабільність роботи банкоматів, POS-терміналів та системи електронних платежів НБУ, що дозволило зберегти довіру громадян до банківської системи.

Висновки: Кіберзахист, цифровізація та розвиток платіжної інфраструктури стали ключовими факторами стійкості фінансової системи України під час війни. Завдяки сучасним інформаційним технологіям вдалося забезпечити стабільність розрахунків, безперервність фінансових операцій та захист даних клієнтів. У майбутньому ці напрями залишатимуться стратегічними для забезпечення економічної безпеки та інтеграції України у світовий фінансовий простір.

Список використаних джерел:

1. Кльоба Л. Кіберзагрози банківського сектора в умовах воєнного стану в Україні // *Фінансовий контроль та аудит*. 2022. № 1. С. 12–17. URL: https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3883 (дата звернення: 03.10.2025).

2. Ситник Н. С. Цифровізація та кібербезпека у забезпеченні стабільності банківської системи України // *Галузевий вісник*. 2024. № 3. С. 22–27. URL: https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/89/1332.pdf (дата звернення: 03.10.2025).

3. Пиріг С. Розвиток платіжної інфраструктури в контексті зростання безготівкових розрахунків в Україні // *Економічний форум*. 2023. Т. 13, № 4. С. 45–50. URL: https://e-forum.com.ua/uk/journals/tom-13-4-2023/rozvitok-platizhnoyi-infrastrukturi-v-konteksti-zrostannya-bezgotivkovikh-rozrakhunkiv-v-ukrayini (дата звернення: 03.10.2025).

УДК 327(477)

Гольцов А. Г., *д.політ.н.,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ГЕОПОЛІТИЧНІ РИЗИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Інклюзивний розвиток сучасної держави нерозривно пов’язаний із забезпеченням у суспільстві повноти демократичних прав та свобод населення, сталого економічного розвитку та соціальної справедливості. Під час війни для України цей напрям розвитку передбачає залучення всіх регіональних спільнот, етнічних, релігійних та численних соціальних груп до участі у спільній справі – забезпеченні обороноздатності країни, її сталого економічного зростання, наскільки це можливо. Реалізація в Україні інклюзивної моделі розвитку

пов’язана з низкою ризиків та небезпек. Так, геополітичні ризики, спричинені зовнішніми геопросторовими факторами, а також складними процесами життя всередині України, можуть ускладнювати інклюзивний розвиток у державі.

У мирні часи в Україні існувала насущна потреба побудови інклюзивного суспільства, яке «базується на розумних цінностях справедливості, рівності, людської гідності, прав і свобод, а також принципах всеохоплюючого різноманіття» [1, с. 69]. Водночас, перед українським суспільством поставали дуже складні проблеми щодо досягнення в країні достатнього рівня соціально-економічного розвитку й забезпечення соціальної справедливості. В ідеалі, побудова української моделі інклюзивного розвитку мала призвести до «подолання відчуження людини від результатів своєї праці, від процесу виробництва, від самого себе та суспільства» [3, с. 77]. Війна надзвичайно ускладнила можливості досягнення інклюзивного розвитку нашої країни.

Під час війни суттєво змінилося геополітичне середовище нашої держави. Головним джерелом сучасних геополітичних ризиків постає російська агресія, яка зумовила численні руйнування транспортної та комунальної інфраструктури, зменшення обсягів виробництва продукції та надання послуг, порушення логістики, спричинила демографічну катастрофу в країні. Постійні воєнні загрози унеможливлюють зростання економічної активності, знижують інвестиційну привабливість й породжують стан невизначеності на ринку праці. Поточна війна спричинила масштабні порушення соціально-економічних комунікацій у суспільстві, зв’язків між людьми, що істотно ускладнило реалізацію інклюзивної політики. Переміщення населення із зон бойових дій, поширення бідності серед населення, погіршення функціонування освітньої та медичної систем можуть призводити до певної «маргіналізації» окремих соціальних груп. Водночас, під час війни виникли нові форми залучення громадян до суспільного життя завдяки розвитку волонтерських мереж, діяльності інституцій на місцевому рівні, посиленню «горизонтальної» солідарності. Окремо варто зазначити, що відбувається залучення внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, осіб з інвалідністю тощо.

З-поміж геополітичних ризиків доцільно виокремити такі. Зовнішні глобальні та регіональні несприятливі геополітичні процеси призводять до неоднозначних наслідків в українському суспільстві. Серед значної частки громадян поширюються песимістичні настрої, прагнення емігрувати за кордон чи замкнутися у своєму вузькому колі. Суто безпекові ризики спричинені поточними воєнними діями на лінії зіткнення із супротивником. Існує постійна загроза атак ракет та БПЛА на усі регіони країни. Це унеможливлює стабільний політичний та соціально-економічний розвиток регіонів України й створює в багатьох з них безпекове напруження у суспільстві. З геополітичними ризиками тісно пов’язані геоекономічні – несприятливий вплив на світову економіку глобальної конкуренції між США та Китаєм, залежність від зовнішньої фінансової допомоги, проблеми із забезпеченням експорту та імпорту продукції тощо. Геополітичні інформаційні ризики спричинені потоками дезінформації, інформаційно-психологічними операціями (ІПСО) з боку супротивника, маніпуляціями щодо «миру» тощо. Як наслідок, виникають небезпеки

порушення внутрішньої єдності суспільства й зниження довіри до державних інституцій. Ризики геополітичної ідентичності пов'язані, зокрема, ще й з дією внутрішніх факторів – можливе виникнення напруження між різними релігійними, етнокультурними, регіональними спільнотами з їх ідентичностями.

Успішний рух України на шляху інтеграції до ЄС має поліпшувати середовище для зміцнення інклюзивного розвитку. Участь у програмах ЄС сприяє розбудові соціальної стійкості громадян та подальшого формування громадянського суспільства. Попри війну, у країні потрібно проводити внутрішні реформи, узгоджені з європейськими критеріями демократії, прав людини та прозорості управління суспільними процесами, що є ключовими умовами інклюзивності. Забезпечити в Україні інклюзивне стале зростання на основі збалансованого розвитку з урахуванням економічних, соціальних та екологічних аспектів [2, с. 162] стане можливим у повоєнний період. Проте для цього необхідне створення базисних умов навіть у воєнний час.

Таким чином, навіть під час війни, попри досить складні геополітичні виклики, інклюзивний розвиток повинен стати одним з пріоритетних завдань державної політики в Україні. Інтеграція України до європейського геополітичного простору є об'єктивної потребою усього суспільства з його різноманітними соціальними групами.

Список використаних джерел:

1. Інклюзивний розвиток агропродовольчого сектору України: можливості та ризики: *колективна монографія*. Під наук. ред. член-кор. НАН України, д.е.н., проф. Шинкарук Л.В. Київ: НУБіП України. 2023. 356 с.

2. Іртищева І., Крамаренко І., Завгородній К. Оцінка рівня сталого інклюзивного розвитку України. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2023. № 2. С. 159-165.

3. Павлов О.І., Дідух С.М. Інклюзивний розвиток України як система. *Проблеми економіки*. 2020. № 4(46). С. 75-81.

УДК 631.145:338.432:336.531.2](477)"364

Грищенко А.О., *здобувач третього (освітньо- науково) рівня,*
Тюріна А.А, *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Агропродовольчий сектор традиційно відіграє ключову роль у забезпеченні економічної та продовольчої безпеки України. В умовах

військового стану саме аграрна галузь стала опорою для формування валютних надходжень, збереження робочих місць у сільській місцевості та забезпечення базових потреб населення. Водночас повномасштабне вторгнення спричинило глибоку кризу інвестиційного забезпечення аграрного сектору, посилило ризики виробництва й експорту та актуалізувало потребу у пошуку нових інструментів фінансування, орієнтованих на принципи інклюзивного розвитку.

За даними KSE Institute, станом на листопад 2024 року сума прямих пошкоджень усіх секторів економіки України перевищила 170 млрд доларів США [1]. На рисунку 1 подано узагальнену структуру прямих пошкоджень за основними секторами економіки України.

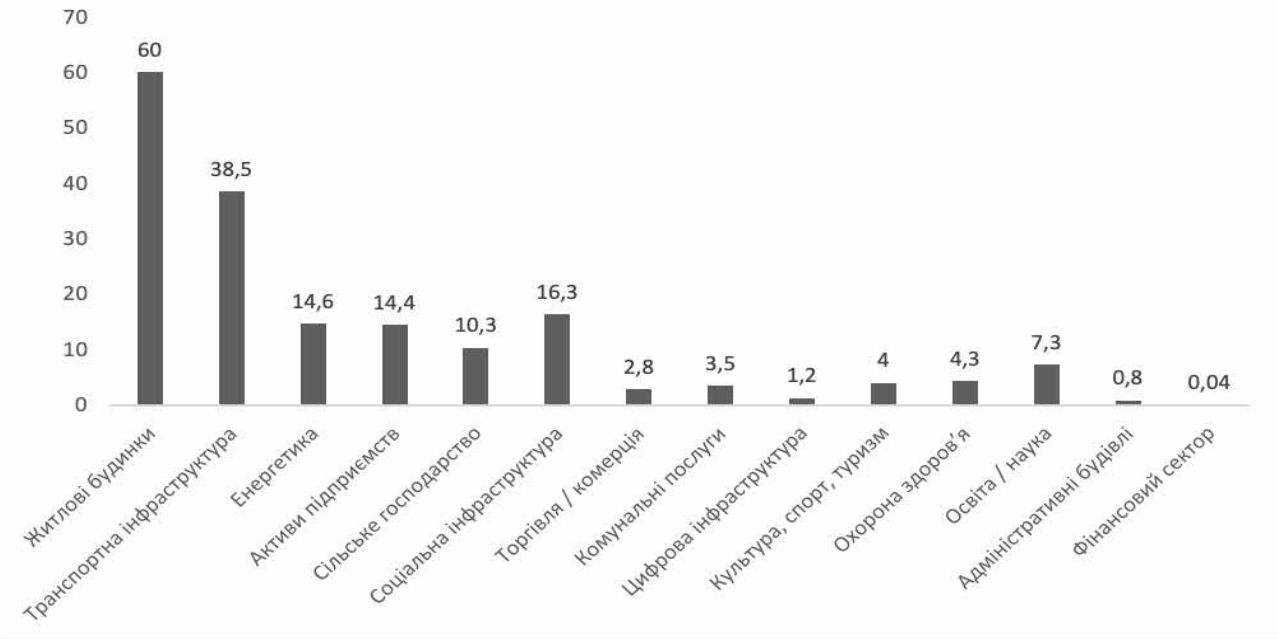

Рисунок 1. Прямі збитки економіки України за секторами станом на листопад 2024 р., млрд. дол. США*

Джерело: побудовано авторами на основі даних KSE Institute [1]

Особливої уваги заслуговує агропродовольчий сектор, загальні прямі втрати якого за оцінками KSE Institute перевищують 10 млрд дол. США. Йдеться не лише про пошкодження сільськогосподарських угідь, тваринницьких комплексів чи потужностей для зберігання зерна, а й про знищення техніки та обладнання, що суттєво обмежує виробничі можливості фермерських господарств.

Поруч з тим серед основних викликів та ризиків інвестиційного забезпечення в умовах військового стану варто виділити:

- скорочення обсягів іноземних та внутрішніх інвестицій;
- руйнування виробничої та транспортної інфраструктури;
- зростання вартості кредитних ресурсів і логістичних витрат;
- посилення продовольчої небезпеки на глобальному рівні через блокування експорту.

Крім того, традиційні джерела фінансування є обмеженими через високі ризики, тому одним із перспективних напрямів стає залучення аграріїв до вуглецевих програм. Такі програми дозволяють не лише створити додатковий фінансовий ресурс за рахунок продажу вуглецевих кредитів, але й формують підґрунтя для інклюзивного розвитку сектору.

Серед переваг такого підходу до інвестиційного забезпечення на нашу думку можна виділити:

- розширення доступу до фінансових ресурсів для малих і середніх фермерів, які зазвичай залишаються поза увагою класичних банківських інструментів;
- підтримку зайнятості та соціальної інфраструктури в сільських громадах, що сприяє утриманню населення та розвитку сільських територій;
- упровадження практик, які зберігають довкілля та підвищують кліматичну стійкість ґрунтів, зокрема технологій відновлювального землеробства;
- інтеграцію гендерних та соціальних аспектів у програми фінансування, що відповідає принципам ЄС та міжнародним стандартам інклюзивного розвитку.

За оцінками MSCI Research, ринок вуглецевих кредитів має потенціал до стрімкого зростання у довгостроковій перспективі. Якщо у 2024 році, за даними агентства, його обсяг становив близько 540 млн дол. США, то вже до 2030 року прогнозується зростання до 35 млрд дол. США, а до 2050 року – до 250 млрд дол. США. Також агентство наголошує, що покупці поступово переорієнтовуються на придбання кредитів високої якості, серед яких значну роль відіграють проєкти вуглецевого землеробства [2].

Долучення українських фермерів до ринку вуглецевих кредитів може стати не лише інструментом залучення додаткових фінансових ресурсів, але й чинником інклюзивного розвитку, оскільки це створює можливості для малих і середніх господарств, підтримує соціальну інфраструктуру сільських громад і стимулює впровадження екологічно відповідальних практик. Таким чином, інтеграція агросектору України у глобальний ринок вуглецевих кредитів є перспективним шляхом його відновлення та сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. KSE Institute. Report on damages to infrastructure from the destruction caused by Russia’s military aggression against Ukraine as of November 2024. Kyiv, 2025. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024---ENG.pdf (дата звернення: 03.10.2025).

2. MSCI Research. 2025 Sustainability and Climate Trends to Watch. New York, 2025. URL: https://www.msci.com/documents/1296102/51277550/2025%2BSustainability%2Band%2BClimate%2BTrends%2BPaper.pdf (дата звернення: 03.10.2025)

УДК 330.341.1

Гурська Л.Л., *викладач*
Відокремлений структурний підрозділ
«Ірпінський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України»
(м. Ірпінь, Україна)

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Сьогодні Україна переживає найскладніший трагічний етап у своїй історії. Розгорнута росією агресивна війна негативно вплинула на всі аспекти суспільного життя нашої країни та відтермінувала плани інклюзивного розвитку України. Національні виробники вимушені адаптувати стратегії розвитку до воєнних умов, балансуючи між забезпеченням операційного виробництва та готуючи підґрунтя для майбутнього відновлення економіки. Інклюзивний розвиток бізнес-середовища в цих жорстких реаліях вимагає якісного аналізу економічних та соціальних ризиків, створення гнучкої системи управління, яка здатна реагувати на постійні зміни зовнішнього середовища з врахуванням інтересів всієї громади.

В умовах воєнного стану наукова спільнота демонструє зацікавленість до особливостей та ризиків впровадження принципів інклюзивної економіки в умовах війни та повоєнного відновлення. Вчені, які досліджують ці питання Павлов О.І, Дідух С.М., Цимбалюк. І.О., Павліха Н.В., Бервенко О.В., Воронкова А.А. та інші.

Інклюзивна економіка представляє собою сучасну економічну концепцію, що базується на принципах створення суспільства, в якому кожна людина, незалежно від своїх особливостей та обставин, має рівний доступ до економічних можливостей та ресурсного потенціалу країни, необхідного для задоволення її потреб та професійної реалізації [1].

Впровадження і дотримання принципів інклюзивної економіки рекомендує залучення всіх категорій населення до суспільно-економічних процесів в державі, їх доступ до ресурсної бази, професійну зайнятість та рівність у можливостях та доходах. Такий стан економіки досягається шляхом реалізації інвестиційних та інноваційних програм інклюзивного спрямування. У Проєкті Стратегії сталого розвитку України до 2030 року визначено прогрес з врахуванням принципів інклюзивного розвитку економіки, що передбачає створення умов для всебічної участі всіх соціально-демографічних груп населення в економічному житті країни та справедливого розподілу економічних благ між ними.

Євроінтеграція України дозволить сформувати для держави додаткові можливості інклюзивного розвитку. Для України процес формування та впровадження стратегії соціально-економічного та інклюзивного розвитку є дуже важливим, оскільки Стратегія розвитку держави є документом, котрий

окреслює довготермінові цілі і напрямки її економічного розвитку та оптимальні шляхи їх досягнення.

Для післявоєнного відновлення України необхідно докласти вагомі зусилля міжнародної спільноти, адже довготривала підготовка повоєнної відбудови України розпочалася майже одночасно з військовою агресією. Уряд України затвердив Стратегію відновлення та розвитку підприємництва до 2027 року, а також розробив план заходів з її впровадження в цей період.

Стратегія характеризує основні напрями державної політики для бізнес-середовища з урахуванням інтересів всіх соціальних груп населення. Документ узгоджений з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, а також узгоджується з Планом для Ukraine Facility. Стратегія передбачає інтегрованість усіх верств населення України в економічні та соціальні процеси, містить напрями:

1. Підвищення ефективності ведення бізнесу шляхом залучення коштів в рамках державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %».

2. Інклюзивний розвиток та цифрова трансформація шляхом оптимальної спеціалізації, створення кластерів та наукових парків, що сприятимуть залученню інвестицій та розвитку депресивних регіонів.

3. Розвиток інтелектуального потенціалу та підприємництва включає одночасне навчання і роботу, програми для жінок, ветеранів і людей з обмеженими можливостями.

4. Посилення конкурентних позицій підприємств та зростання експорту передбачає співпрацю з глобальними мережами, розвиток бренду «Зроблено в Україні», допомогу в створенні безпечних логістичних ланцюгів [2].

Соціальна складова урядового проєкту «Зроблено в Україні» полягає у створенні нових робочих місць для українців, забезпеченні пільгових кредитів для військовослужбовців, а також стимулюванні розвитку будівництва житла та загальному збільшення доходів бюджету для фінансування соціальних потреб всіх соціально-демографічних груп населення та підтримки ЗСУ.

Зважаючи на труднощі, з якими стикається український бізнес в умовах воєнного стану, набутий досвід впровадження принципів інклюзивної економіки в жорстких умовах воєнного стану, демонструє надзвичайну адаптивність підприємств. Вітчизняні компанії довели здатність швидко перебудовувати бізнес-процеси, освоювати нові ринки, впроваджувати інноваційні рішення з рахуванням інтересів всіх верств населення навіть у складних обставинах, що створює міцний фундамент для повоєнного відновлення та наближає Перемогу!

Список використаних джерел:

1. Інклюзивна економіка: шлях до соціальної рівності та економічного розвитку [Текст] : монографія / Ірина Олександрівна Цимбалюк, Наталія Володимирівна Павліха. – Луцьк : Вежа-Друк, 2023. – 320 с.
URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/23405/1/Inkl_econ.pdf.

2. Стратегія розвитку малого та середнього бізнесу на період до 2027 року URL: https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-skhvalyv-stratehiiu-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-do-2027-roku-ta-operatsiinyi-plan-zakhodiv-na-2024-2027-roky

УДК 159.923.2:316.62

Дяченко В. О., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,*
Науковий керівник: Власенко Т.О.,
к.е.н., доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУВАННЯ

Соціальне проектування – це важливий інструмент для вирішення актуальних соціальних проблем. Воно забезпечує системний підхід до змін у суспільстві шляхом планування та реалізації соціально значущих ініціатив. У сучасних умовах, коли світ стикається з війнами, економічною нестабільністю, екологічною кризою та іншими викликами, роль соціального проєктування лише зростає.

Розглядаючи реальні ініціативи, простежимо, як виглядає сучасне соціальне проєктування та яким може бути його майбутнє.

Розпочнемо із сутності соціального проєктування. Отже, соціальне проєктування – це діяльність, спрямована на системне вирішення соціальних проблем через планування і реалізацію конкретних ініціатив. Воно включає аналіз потреб цільової групи, постановку цілей, визначення ресурсів, план дій та оцінку результатів.

Це чітко ілюструє проєкт U-Report від UNICEF в Україні – цифрова платформа для опитування молоді через Viber, Telegram тощо, яка дає їй можливість впливати на прийняття рішень. У цьому випадку добре видно, як сучасне соціальне проєктування сьогодні інтегрується з технологіями, орієнтуючись на залучення молоді до суспільних процесів. Це вже не просто «допомога», а взаємодія і співтворення з бенефіціарами [2].

Варто окремо зупинитися на сучасному стані розвитку соціального проєктування. В Україні зростає кількість соціальних проєктів, особливо після 2014 року та з початком повномасштабної війни у 2022. Ініціативи часто реалізуються завдяки громадським організаціям і міжнародним фондам, які фінансують підтримку вразливих груп, відбудову громад та інтеграцію переселенців.

Яскравим виявом цього тренду є ініціатива Repair Together, що залучає волонтерів для відбудови пошкодженого житла у деокупованих населених пунктах [3]. Такий підхід свідчить про посилення ролі самоорганізації та горизонтального управління у дії. Соціальні проєкти все частіше базуються на принципах партисипації (залучення громади) та довіри, а не лише вертикального фінансування від держави.

Попри позитивну динаміку розвитку соціального проєктування в Україні, існує і низка викликів, серед яких можна виокремити наступні:

– нестача сталого фінансування,

– недостатній рівень компетентності у сфері управління проєктами,

– бюрократичні бар'єри,

– низька довіра до неурядових організацій (НУО) в окремих регіонах, відсутність системного підходу до впровадження змін.

У якості прикладу можна привести численні мікропроєкти у громадах, що реалізуються одноразово, без продовження або масштабування (проведення одиничного тренінгу замість створення навчальної програми тощо). Це підкреслює, що без стратегічного планування та моніторингу ефективності проєкти можуть не дати довготривалого результату. Важливо не просто реалізувати ідею, а забезпечити її вплив у часі та просторі [4].

Попри всі проблеми і виклики, соціальне проєктування має високий потенціал розвитку, зокрема в таких напрямках як залучення молоді через шкільні та студентські ініціативи, інтеграція цифрових технологій у проєктну діяльність (краудфандинг, аналітика), підтримка соціального підприємництва, міжсекторна співпраця громади, бізнесу і влади, розвиток освітніх програм із проєктного менеджменту.

Це яскраво втілюється у проєкті Veteran Hub – мультифункціональному просторі для підтримки ветеранів, який поєднує соціальні послуги, кар'єрну підтримку, ментальне здоров'я, юридичні консультації. Фінансується даний проєкт через партнерство держави, бізнесу і донорів і доводить, що сталий соціальний проєкт – це не разова акція, а модель, яка постійно адаптується до потреб користувачів і забезпечує тривалий вплив [5].

Таким чином, соціальне проєктування є дієвим інструментом соціального розвитку, особливо в умовах кризи. Його ефективність зростає за умов залучення громадян, партнерства між секторами, інноваційного підходу та чіткої орієнтації на сталий вплив. В Україні соціальне проєктування стає основою для відновлення, згуртованості та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Про соціальні послуги: Закон України 17 січ.2019 № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text

2. U-Report в Україні. UNICEF: офіційний вебсайт, 2025. URL: https://ukraine.ureport.in/

3. Repair Together: волонтерська ініціатива. Instagram-сторінка проєкту, 2025. URL: https://www.instagram.com/repair.together/

4. Проектний менеджмент у соціальній сфері: навч. посіб. / За ред. О.І. Дашко. Київ: КНЕУ, 2020.

5. Veteran Hub – простір для ветеранів. Офіційний вебсайт, 2025. URL: https://veteranhub.com.ua/

УДК 330.338.2

***Жук. О.Г.**, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
***Науковий керівник: Дергач А.В.**,*
к.держ.упр, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У сучасному бізнес-світі, де все швидко змінюється, а конкуренція посилюється, інвестиційна стратегія – це не просто папірець, а критично важливий план для виживання та розвитку будь-якого підприємства. Це, по суті, довгостроковий дорожній атлас, який допомагає не збитися зі шляху, досягти поставлених цілей і при цьому ефективно реагувати на всі неочікувані ситуації на ринку [1, 2]. Розробка цієї стратегії вимагає глибокого розуміння сил і слабкостей, так і зовнішнього середовища компанії.

Протягом свого існування компанії проходять різні етапи розвитку, завжди прагнучи підвищити свою конкурентоспроможність, що, звісно, визначається їхнім загальним стратегічним курсом. На кожній із цих фаз інвестиційна стратегія нерозривно пов’язана з інноваціями. Це означає, що плани інвестицій мусять враховувати новітні технічні досягнення, актуальні технологічні тренди та глобальні зміни, які впливають на стратегічний розвиток компанії. Залежно від того, на якому етапі життєвого циклу перебуває підприємство, його інвестиційний підхід може концентруватися або, навпаки, диверсифікуватися (галузева, різногалузева, регіональна). Конкретні кроки для реалізації цієї стратегії втілюються вже на рівні тактичного управління: це розробка та виконання короткострокових заходів, спрямованих на підвищення ефективності інвестиційної діяльності.

Інвестиційна стратегія завжди є частиною загальної великої стратегії розвитку компанії, тому вона мусить бути ідеально з нею узгоджена [2, 4]. Процес її формування – це низка логічних кроків, які гарантують, що ми інвестуємо розумно, а не хаотично.

Отже, основні життєві етапи формування цього плану наступні. Спочатку ми маємо чітко сказати, чого ми хочемо досягти: максимального прибутку, фінансової незалежності, захоплення нової частки ринку чи, можливо, повної модернізації обладнання. Потрібно чесно оцінити, що відбувається за дверима нашої компанії (ризики, можливості, економічна ситуація) і що ми маємо всередині (гроші, активи, потенціал) [1].

Далі треба визначитись, куди саме ми будемо вкладати гроші у нове обладнання чи в акції та облігації. Також встановлюємо, наскільки великий ризик ми готові на себе взяти [2]. Наш план має бути збалансованим і

реалістичним для виконання, а рівень ризику прийнятним [3]. Для цього необхідно постійно стежити за тим, як просуваються проєкти. Якщо ринок змінився або щось пішло не так, ми повинні бути готові швидко внести корективи. [1].

Не менш важливим кроком є створення внутрішніх правил та структури, щоб процес інвестування був організований, а також вирішення питання майбутніх інвестицій. План інвестування має бути узгодженим із загальною стратегією економічного розвитку, мати внутрішню збалансованість, бути узгодженим із зовнішнім середовищем, а також мати можливість реалізації з урахуванням наявного ресурсного потенціалу. Крім того, прийнятність рівня ризику та результативність стратегії є обов'язковими [3].

Інвестиційні стратегії можуть бути визначені через напрями інвестиційної діяльності, структуру джерел фінансування та систематичність інвестиційного процесу [2].

Розглянемо типові стратегії, які часто обирають компанії [2]:

- зростання інвестицій з метою збільшення випуску слідом за попитом,
- стратегія заміни праці капіталом,
- стратегія використання позикових коштів для фінансування,
- стратегія інвестицій в проєкти з високою бажаною нормативною рентабельністю.

Вибір джерел фінансування безпосередньо впливає на фінансову стійкість та рівень боргового навантаження підприємства.

Для досягнення успішного результату недостатньо буде простого планування, потрібне ще й постійно відстеження за тим, як просуваються проєкти, щоб одразу бачити проблеми чи відставання. Такий контроль допоможе швидко виправити ситуацію у разі раптової зміни ринку.

Таким чином, формування інвестиційної стратегії це безперервний і живий процес, який вимагає постійного аналізу та гнучкості. Його головна особливість полягає у необхідності ідеального поєднання внутрішніх можливостей компанії з обраним типом інвестування та реалістичними джерелами фінансування. Лише грамотно продуманий і збалансований інвестиційний план дозволить підприємству не просто виживати, а потужно зростати та зміцнювати свої позиції на ринку.

Список використаних джерел:

1. Джерелейко Я. Особливості розробки та реалізації інвестиційних стратегій підприємств. Конференція FMCPNES 2024.
2. О. В. Каут, С. М. Дунайчук, Аналіз типових інвестиційних стратегій промислових підприємств. Журнал "Інвестиції: практика та досвід". №7 2018.
3. Особливості інвестиційної стратегії, Освіта UA: офіційний вебсайт. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/21586/
4. Рудь. О.О Формування інвестиційної стратегії в процесі економічного розвитку. Економіка, Том 35 (74). № 3, 2024. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/35743/7.pdf

УДК 330.338.2

Іванюта О.В., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Власенко Т.О.,
к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Поняття інклюзивного розвитку формується на основі принципів соціальної справедливості, рівності можливостей, доступу до ресурсів та участі всіх членів суспільства в економічному, соціальному та політичному житті. Цей підхід охоплює не лише зниження рівня бідності чи нерівності, а й створення системних умов для реалізації людського потенціалу. В умовах воєнного стану, коли традиційні моделі соціального забезпечення, ринкової взаємодії та державного управління зазнають істотних змін, забезпечення інклюзивного розвитку набуває нового змісту та значення. Війна створює багаторівневі виклики, що потребують адаптації національної політики до нової реальності – від переміщення значної частини населення до порушення логістичних ланцюгів і дестабілізації ринків праці.

Інклюзивна політика у воєнний період повинна не лише реагувати на виклики часу, а й випереджати їх, формуючи передумови для післявоєнного відновлення та сталого зростання. У цьому контексті надзвичайно важливим є впровадження інституційних механізмів, які б забезпечували рівний доступ до базових соціальних послуг, освіти, медицини, праці, житла, а також активне залучення вразливих категорій населення до процесів прийняття рішень. Особливої уваги вимагає становище внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю, жінок, що втратили підтримку, осіб похилого віку та молоді, яка потребує нових освітніх та професійних перспектив [1].

Інклюзивність дедалі частіше трактується як один з індикаторів якості економічного розвитку. Саме з цією метою Всесвітнім економічним форумом було запропоновано Індекс інклюзивного розвитку, що об’єднує не лише показники зростання ВВП, а й рівень доступу до економічних благ, інституційну відкритість та рівень соціальної довіри. На відміну від традиційних індикаторів, цей індекс дозволяє оцінити не стільки загальний рівень розвитку, скільки ступінь справедливості його розподілу. У випадку України цей підхід є особливо актуальним, адже у структурі економіки продовжує зберігатися регіональна нерівномірність, а частина населення в умовах війни стала маргіналізованою або позбавленою доступу до соціальних гарантій [2].

Стан інституцій в умовах війни є надзвичайно важливим фактором для оцінки перспектив інклюзивного розвитку. Розвиток ефективних, прозорих, підзвітних та інклюзивних інститутів, що забезпечують верховенство права, захист прав власності, дотримання принципів недискримінації та соціальної

рівності, є необхідною умовою формування довгострокових соціально-економічних стратегій. У цьому контексті суттєвим завданням є створення умов для функціонування громадянського суспільства, яке має виконувати роль постійного моніторингу та впливу на владні рішення.

Важливим напрямом наукових пошуків залишається удосконалення термінологічного апарату, зокрема конкретизація змісту поняття «інклюзивна політика» в контексті українських реалій. Паралельно необхідно розробити методологічні підходи до оцінювання ступеня інклюзивності державної політики, включаючи критерії охоплення населення, ступінь участі в прийнятті рішень, рівень доступності публічних послуг та ефективність соціального захисту. Під час війни ці питання постають з особливою гостротою, адже без узгодженості дій державних інститутів, громадських ініціатив та міжнародної підтримки забезпечити системний інклюзивний розвиток неможливо [3, 4].

Інклюзивний розвиток в умовах війни вимагає переосмислення державної політики у сфері соціального захисту, регіонального управління та економічного відновлення. Забезпечення рівного доступу до базових послуг і соціальних гарантій для внутрішньо переміщених осіб, маломобільних груп населення та постраждалих громад має стати пріоритетом під час формування післявоєнних стратегій [5].

Підтримка громадянських ініціатив, цифрова трансформація соціальної політики та розвиток людського капіталу мають розглядатися як ключові компоненти моделі інклюзивного розвитку. Особлива роль належить формуванню політик, що враховують потреби жінок, молоді, людей з інвалідністю та інших уразливих категорій населення.

Таким чином, повоєнне відновлення України повинно стати не лише процесом реконструкції інфраструктури, але й можливістю побудови інституційно спроможної, відкритої та справедливої держави з орієнтацією на сталий і рівномірний розвиток для всіх громадян.

Список використаних джерел:

1. Вдовічен А. А., Вдовічена О. Г. Загальні підходи до оцінки параметрів інклюзивного розвитку економіки: егалітарний зріз для України. Бізнес Інформ. 2019. № 2. С. 64–71.

2. Власенко Ю.Г., Власенко Т.О. Класифікація країн за показниками індексу інклюзивного розвитку. *Економіка й управління національним господарством* (зб. ТНУ ім. В.І. Вернадського). 2020. № 70-2. С. 57–66. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_2/31_70_2_1/12.pdf

3. Інклюзивний розвиток агропродовольчого сектору України: можливості та ризики: колективна монографія. Під наук. ред. Член-кор. НАН України, д.е.н., проф. Шинкарук Л.В. Київ: НУБіП України. 2023 р. 356 с.

4. Літвак О.А., Атаєва О.А., Кендус Д.І. Сталий розвиток та можливості його досягнення в післявоєнний період. *Економіка та управління підприємствами*. 2023. Вип. 81. С. 85–90

5. Прогнімак О.Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди vs перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1(51). С. 187–197.

УДК 330.338.2

Кириченко А.В., *к.е.н., доцент,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК РИНКУ ХАРЧОВИХ ТОВАРІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Висвітлення критичного значення інклюзивного підходу в політиці відновлення агропродовольчої торгівлі України в умовах збройного конфлікту є надзвичайно актуальним, адже інклюзивний розвиток – це не лише соціальна адресність, а необхідна стратегічна передумова продовольчої стійкості та соціальної стабільності.

Інклюзивний розвиток ринку харчових товарів – це підхід, що поєднує економічну ефективність і соціальну справедливість. Він спрямований на:

- забезпечення рівного доступу до продовольства для споживачів незалежно від доходів, місця проживання чи фізичних обмежень;
- збереження місцевих бізнесів і торговельних точок, які виконують соціальну роль у громадах;
- утримання зайнятості у вразливих верствах населення (сельські підприємці, торговці ринків, малий та середній бізнес), особливо у воєнний та післявоєнний період;
- зменшення регіональної нерівності у доступі до продуктів, особливо в прифронтових і віддалених регіонах.

Цей підхід набуває особливого значення під час війни, коли традиційні ланцюги постачання порушені, а державні ресурси обмежені.

У період 2014-2023 рр. ринок харчової торгівлі України зазнав суттєвих змін (табл. 1). Дані таблиці ілюструють тенденцію: концентрування частки торгівлі в оптово-роздрібних мережах і зростання ролі великих операторів, водночас – стійке зменшення частки дрібної ринкової торгівлі. Особливо вразлива виявилася категорія лотків і ринків, які традиційно були джерелом доходів для місцевих продавців.

Зростання обсягів і доданої вартості у спеціалізованих оптових та роздрібних мережах демонструє, що великі оператори мають потенціал для підтримки стабільних ланцюгів постачання та забезпечення продовольчої доступності. Але масове скорочення діяльності дрібних торговельних точок – особливо лотків і ринків – створює ризик соціального виключення для тих, хто

не може працювати в умовах мережевих форматів чи цифрової торгівлі. Без цілеспрямованого втручання технологічна дивергенція може збільшити нерівність: ті, хто має доступ до інтернету й цифрових платформ, отримають переваги, інші – втратять ринок.

Таблиця 1.

Обсяг реалізованих харчових товарів та додана вартість за витратами виробництва підприємств оптової та роздрібної торгівлі у 2014-2023 рр., млрд грн

Показник	Рік						Абсолютна зміна 2023 до 2014 р.	Відносна зміна 2023 до 2014, %
	2014	2019	2020	2021	2022	2023		
Спеціалізовані оптові підприємства торгівлі харчовими товарами, напоями та тютюновими виробами								
Обсяг реалізованих товарів	166,7	392,8	441,3	509,2	461,7	670,0	503,3	301,9
Додана вартість за витратами виробництва	21,5	65,7	90,0	86,0	117,2	181,9	160,5	747,4
Неспеціалізовані оптові підприємства торгівлі харчовими товарами, напоями та тютюновими виробами								
Обсяг реалізованих товарів	54,7	90,9	88,1	90,2	81,4	107,7	53,0	96,9
Додана вартість за витратами виробництва	8,9	13,0	14,8	13,6	17,0	18,3	9,4	105,6
Підприємства роздрібної торгівлі в неспеціалізованих магазинах харчовими товарами, напоями та тютюновими виробами								
Обсяг реалізованих товарів	170,6	410,8	459,8	524,6	465,6	594,0	423,5	248,3
Додана вартість за витратами виробництва	20,8	72,2	69,0	152,0	75,5	103,7	82,9	398,5
Підприємства роздрібної торгівлі в спеціалізованих магазинах харчовими товарами, напоями та тютюновими виробами								
Обсяг реалізованих товарів	13,7	28,4	33,0	46,8	21,8	28,0	14,3	104,3
Додана вартість за витратами виробництва	2,1	4,6	6,3	8,3	7,3	9,9	7,9	384,1
Підприємства роздрібної торгівлі з лотків і на ринках харчовими товарами, напоями та тютюновими виробами								
Обсяг реалізованих товарів	3,9	к/с	6,5	8,5	0,2	0,3	-3,6	-92,3
Додана вартість за витратами виробництва	0,8	к/с	1,4	1,4	0,1	0,2	-0,6	-75,0

Примітка: *к/с* – конфіденційна статистика. Позначає, що дані не оприлюднюються Державною службою статистики України з міркувань конфіденційності або відсутності надійної вибірки.

Джерело: *розроблено автором на основі [1; 2].*

Цифрові платформи (онлайн-магазини, маркетплейси, мобільні додатки, цифрові кооперативи) здатні розширити доступ до ринку для малих виробників і споживачів. Умовою є: доступність інтернету й цифрової грамотності у громад; впровадження субсидій чи грантів для малих виробників на підключення та

навчання; партнерство державного, громадського й приватного секторів у створенні платформ “останньої милі” доставки.

Перспективами політики інклюзивного розвитку є: державна підтримка великих та малих гравців; розвиток цифрової інклюзії та логістики; регуляторна інклюзія і захист вразливих груп; моніторинг і індикатори інклюзивного розвитку [3; 4; 5].

Державна політика повинна одночасно підтримувати великі оптові мережеві підприємства для збереження стабільних постачань і надавати програмну підтримку малим торгівельним точкам (ринкам, лоткам, фермерським кооперативам) через гранти, пільгові кредити, консультаційні програми та партнерства.

Важливими є: розробка державних програм підключення віддалених громад до інтернету й цифрових платформ; субсидування мікроперевезень і логістики, створення локальних дистриб’юторських вузлів, холодильних сховищ у регіонах; створення кооперативних моделей доставки (спільна логістика для кількох малих виробників або торгових точок); заохочення легалізації діяльності торгівців лотків і ринків з пільговим оподаткуванням, спрощеними процедурами реєстрації; програми перекваліфікації, навчання бізнесу, цифрової грамотності; включення показників інклюзії (доступність, участь малого та середнього бізнесу, рівень зайнятості) у державні стратегії продовольчої безпеки та післявоєнного відновлення.

Крім того, необхідно відслідковувати динаміку частки малих підприємств у загальних обсягах продажів та доданій вартості; показники доступності (географічна близькість до торговельної точки, цифровий доступ); соціальні індикатори (частка населення з обмеженим доходом, рівень безробіття в місцевостях) та їх кореляція з змінами в торгівлі.

Інклюзивний розвиток ринку харчових товарів в Україні – це не лише соціальна адресність, але стратегічна передумова відновлення продовольчої системи, збереження зайнятості та мінімізації ризиків конфлікту. На основі даних 2014-2023 рр. видно, що без активної політики підтримки дрібної торгівлі й цифрової інклюзії існує небезпека підсилення нерівності й втрати соціального капіталу. Застосування державних стимулів, інноваційних логістичних рішень та партнерство на всіх рівнях – ключ до стійкого, справедливого й інклюзивного післявоєнного розвитку українського продовольчого ринку.

Список використаних джерел:

1. Оборот суб’єктів господарювання за видами економічної діяльності в регіонах у 2014–2023 роках. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_e/sze.htm.

2. Додана вартість суб’єктів господарювання за видами економічної діяльності в регіонах у 2014–2023 роках. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_e/sze.htm.

3. Sirenko, N., Melnyk, O., Bodnar, O., Mikuliak, K., & Spivak, V. (2025). Digitalisation of financial activities of the agricultural sector under martial

law. *Ekonomika APK*, 32(1), 70-81. URL: https://doi.org/10.32317/ekon.apk/1.2025.70

4. Шестакова, А. В., Ткачук, В. О., Мельник, Т. Ю., & Травін, В. В. (2022). Цифрові можливості аграрної економіки України у воєнний період. *Економіка, управління та адміністрування*, (3(101), 15-23. URL: https://doi.org/10.26642/ema-2022-3(101)-15-23

5. Vzhytynska K. (2024). Development of e-commerce in industrial agriculture. *Commodity science. Technologies. Engineering*. 49, 1 (Mar. 2024), 53-65. URL: https://doi.org/10.31617/2.2024(49)03.

УДК 330.338.2

Коломієць А. В., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,*
Науковий керівник: Дергач А.В.,
к. держ. упр., доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЗВИТОК СФЕРИ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Освіта – це ключ до сталого розвитку суспільства. У сучасних умовах, коли світ стикається з такими масштабними трансформаціями як війна, міграція, цифровізація та ринкова нестабільність, сфера освітніх послуг зазнає глибоких змін. Вона перестає бути лише передачею знань і перетворюється на платформу формування компетентної, критично мислячої особистості, здатної адаптуватися до викликів часу.

Розглянемо, яким є сучасний стан освітніх послуг в Україні та які перспективи відкриваються перед цією сферою.

Розпочнемо з визначення сутності освітніх послуг. Надання освітніх послуг – це процес організованої передачі знань, навичок і цінностей через взаємодію між педагогами, учнями, закладами освіти, державними та громадськими структурами. Освітні послуги охоплюють не лише формальну освіту (шкільну, професійну, вищу), а й неформальне навчання, перепідготовку, онлайн-курси, інклюзивну освіту [1].

Яскравим прикладом сучасної трансформації є платформа Всеукраїнська школа онлайн (ВШО), що була запущена Міністерством освіти і науки України у партнерстві з Microsoft та Громадською спілкою «Освіторія». Вона стала відповіддю на освітні виклики пандемії COVID-19, а згодом і воєнного стану. У цьому проєкті видно, як інноваційні технології інтегруються в освітній процес, забезпечуючи доступ до навчання незалежно від місця перебування учня [2].

Яким же є сучасний стан освітніх послуг? Після початку повномасштабної війни в Україні система освіти зазнала глибокого стресу: руйнування шкіл,

евакуація, зміна форматів навчання. Проте це стало імпульсом до модернізації та пошуку нових підходів. Розвиваються дистанційні форми навчання, зростає попит на цифрові освітні ресурси, мобільні школи та психологічну підтримку учнів [3].

Один із прикладів адаптації – проєкт «Навчаємось без кордонів», який об'єднує українських школярів і вчителів за межами України, забезпечуючи навчання в онлайн-форматі відповідно до українських стандарті в освіти. Такі ініціативи свідчать про гнучкість системи, що здатна реагувати на кризові умови, не втрачаючи освітньої функції [4].

Ще одним прикладом інноваційного підходу в освіті є Prometheus – українська платформа масових відкритих онлайн-курсів, яка забезпечує доступ до якісної освіти широкому колу громадян – від учнів до держслужбовців і військових. Така модель доводить, що освіта в сучасних умовах це не лише школа чи університет, а постійний процес розвитку, доступний кожному.

Попри позитивні тенденції, існує низка проблем у сфері надання освітніх послуг, таких як нерівний доступ до якісної освіти між регіонами, дефіцит кваліфікованих педагогів, застаріла матеріально-технічна база, емоцій не вигорання вчителів, брак інклюзивного середовища. Як приклад, у багатьох сільських школах відсутній якісний інтернет, а кількість учнів в класах не дозволяє організувати ефективне дистанційне навчання. Це підкреслює, що навіть найкращі ініціативи потребують підтримки інфраструктури, управлінських рішень і довготривалого фінансування [5].

Перспективи розвитку освітньої сфери охоплюють кілька стратегічних напрямів:

– цифровізація освіти (EdTech, гейміфікація, ШІ в навчанні),

– підвищення кваліфікації педагогів,

– розвиток інклюзивної освіти,

– міжнародне партнерство та інтеграція української освіти у європейський простір,

– підтримка STEM-освіти та підприємницьких ініціатив серед молоді [2].

Отже, сфера надання освітніх послуг сьогодні переживає трансформаційний етап. Вона стає більш відкритою, динамічною та гнучкою. Її успіх залежить від здатності адаптуватися до змін, інтегрувати нові технології, підтримувати педагогів і забезпечити рівні можливості для всіх. В умовах кризи саме освіта формує майбутнє – інклюзивне, демократичне й орієнтоване на сталий розвиток.

Список використаних джерел:

1. Всеукраїнська школа онлайн: офіційний вебсайт, 2025. URL: https://lms.e-school.net.ua/ (дата звернення: 18.09.2025).

2. Платформа Prometheus: вебсайт, 2025. URL: https://prometheus.org.ua/ (дата звернення: 18.09.2025).

3. Проєкт «Навчаємось без кордонів». Міністерство освіти і науки України: офіційний вебсайт, 2025. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/navchayemos-bez-kordoniv (дата звернення: 18.09.2025).

4. Про освіту: Закон України від 05 вер. 2017 р. № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 - Text (дата звернення: 18.06.2025).

5. Стратегія розвитку освіти в Україні до 2030 року. Міністерство освіти і науки України: офіційний вебсайт. URL: https://mon.gov.ua/ (дата звернення: 18.06.2025).

УДК 338.48:364.044(477)

Кудінова І.П., *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНКЛЮЗИВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

В умовах воєнних викликів та економічної нестабільності особливого значення набуває пошук інструментів, здатних забезпечити інклюзивне відновлення територій України. Одним із таких інструментів виступає туризм - сфера, що поєднує економічний, соціальний, культурний та екологічний виміри розвитку суспільства.

Туризм має потужний мультиплікативний ефект, створює робочі місця, стимулює розвиток малого бізнесу, транспортної, торговельної та культурної інфраструктури. Водночас саме інклюзивний підхід у розвитку туризму сприяє залученню до суспільного життя різних соціальних груп - осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, представників сільських громад, молоді та літніх людей.

В умовах війни інклюзивність у туризмі набуває нового змісту: вона стає не лише соціальною необхідністю, а й передумовою сталого розвитку. Завдяки розвитку доступного туризму створюються умови для соціальної інтеграції, формування толерантного середовища та підтримки регіональних ініціатив. Інклюзивний туризм сприяє відновленню соціальних зв'язків, формуванню позитивного іміджу держави та її громадян, зростанню довіри до українського туристичного продукту як усередині країни, так і за її межами.

У процесі післявоєнного відновлення Україна стикається з низкою соціально-економічних викликів, серед яких - збереження трудового потенціалу, забезпечення зайнятості населення, інтеграція внутрішньо переміщених осіб, підтримка місцевих громад і розвиток територій. У цих умовах туризм виступає одним із найефективніших інструментів інклюзивного розвитку, адже він поєднує соціальну, економічну та культурну складові відновлення країни.

Туристична діяльність сприяє створенню нових робочих місць, формуванню привабливого інвестиційного клімату, розвитку малого та середнього бізнесу, активізації місцевих ініціатив. Особливої ваги набуває

інклюзивний підхід, який забезпечує залучення до туристичної сфери всіх верств населення, незалежно від віку, стану здоров'я чи соціального статусу. Завдяки цьому туризм не лише стимулює економіку, а й сприяє соціальній згуртованості, підтримці ветеранів, осіб з інвалідністю, переселенців та інших вразливих категорій.

Інклюзивний розвиток туризму в умовах війни також має важливе культурне значення - він допомагає зберігати національну ідентичність, традиції, місцеві ремесла та гастрономічну спадщину. Водночас відновлення туристичної інфраструктури на принципах безбар'єрності формує позитивний імідж країни як відкритої, сучасної та європейської держави.

Важливими напрямами інклюзивного відновлення через туризм є [1]:

- розвиток безбар'єрної туристичної інфраструктури (дороги, транспорт, заклади розміщення, заклади харчування);
- впровадження програм перекваліфікації та зайнятості у сфері туризму для ветеранів та внутрішньо переміщених осіб;
- підтримка локальних ініціатив і соціального підприємництва;
- популяризація внутрішнього туризму як чинника згуртованості та патріотизму;
- цифровізація туристичних послуг, що підвищує доступність для осіб із різними потребами.

Інклюзивний туризм у післявоєнний період може стати одним із ключових механізмів економічного зростання територій, які зазнали руйнувань. Він забезпечує не лише економічний ефект, але й виконує соціальну місію - сприяє відновленню людського потенціалу, формуванню відчуття безпеки, приналежності до спільноти, підтримує культурну спадщину та місцеву ідентичність.

Отже, туризм в умовах війни є важливим елементом системи соціально-економічної стійкості, який об'єднує економічний, соціальний і культурний виміри. Для наочного відображення взаємозв'язку цих елементів подано схему нижче (рисунок 1), що демонструє туризм як інструмент інклюзивного відновлення соціально-економічного потенціалу України.

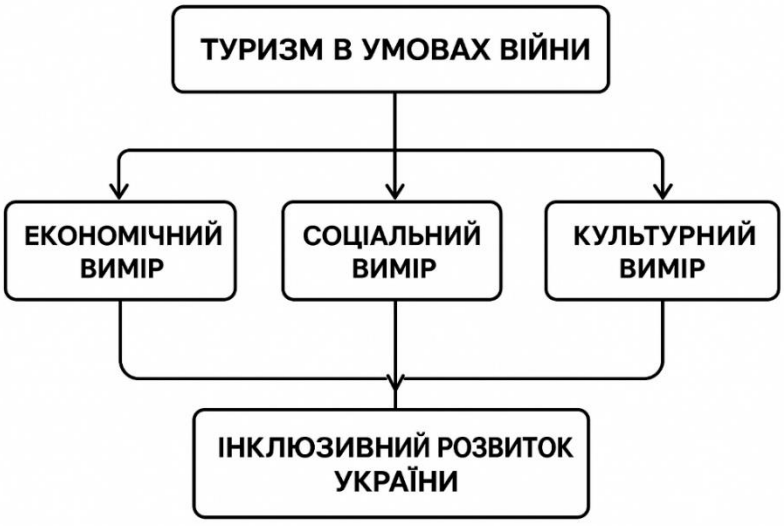

Рисунок 1. Туризм як інструмент інклюзивного відновлення України

Представлена на рисунку модель відображає взаємозв'язок основних напрямів інклюзивного розвитку туристичної сфери України. Вона показує, що туризм має не лише економічну, а й вагому соціальну та культурну функцію, сприяючи відновленню людського потенціалу та формуванню стійких локальних спільнот.

Особливе значення у цьому процесі має співпраця органів державної влади, бізнесу, громадських організацій та місцевих громад, оскільки лише комплексна взаємодія дозволяє реалізувати принципи доступності та справедливості у сфері туризму. Важливо також забезпечити інформаційну відкритість, освітню підготовку кадрів та підтримку соціально відповідальних ініціатив, які спрямовані на розвиток інклюзивного туризму.

Отже, туризм виступає дієвим механізмом інклюзивного розвитку України, здатним об'єднати економічні, соціальні та гуманітарні виміри відновлення держави. Його потенціал полягає у створенні нових робочих місць, підтримці малого та середнього бізнесу, активізації сільських територій і просуванні української культурної ідентичності на світовій арені. Подальший розвиток галузі має ґрунтуватися на принципах доступності, інноваційності, партнерства та екологічної відповідальності, що сприятиме зміцненню соціальної єдності та сталому зростанню України.

Список використаних джерел:

1. КУДІНОВА, І. (2025). Інклюзивність в індустрії гостинності: принципи, виклики та перспективи розвитку. *Development Service Industry Management*, (1), 21–28.
2. Інклюзивний туризм: навч.-метод. посіб. / І. Г. Резніченко; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. – Умань: Візаві, 2023. – 204 с.
3. Інклюзивний розвиток агропродовольчого сектору України: можливості та ризики: *колективна монографія*. Під наук. ред. член-кор. НАН України, д.е.н., проф. Шинкарук Л.В. Київ: НУБіП України. 2023. 356 с.

УДК 338.43:338.246.027]:339.9"364"

Кусакова Ю.О., *к.е.н., доцент,*
Запорізький національний університет
Тимофєєв В.О.*, здобувач другого*
(магістерського) рівня вищої освіти
Запорізький національний університет
(м. Запоріжжя, Україна)

АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ

Аграрний сектор є стратегічною основою економіки України та важливим елементом глобальної продовольчої безпеки. У 2021 році частка сільського господарства у ВВП сягнула 10,6% [1], а за січень-липень 2023 року експорт

продуктів рослинного походження становив 33,2% від загального експорту [2], що підкреслює його значення для національного добробуту та стабільності світових ринків.

Сьогодні сектор стикається з безпрецедентними викликами: війна призвела до руйнування інфраструктури, окупації та мінування земель, блокади логістики, а отримання статусу кандидата в ЄС потребує інтеграції до Спільної аграрної політики та структурних реформ [5].

Еволюція аграрної політики України пройшла шлях від радянських елементів (1991–1994) до ринкових реформ 1999–2000 рр., що скасували систему держзамовлення [1]. Політика залишалася ситуативною, без довгострокової стратегії, узгодженої з принципами ЄС [1, 5], що сприяло розвитку експортоорієнтованого сектору, але без стійкості до криз. Довоєнна підтримка віддавала перевагу великим виробникам: спершу через податкові пільги та спецрежим ПДВ (AgVAT, 1999), потім - прямі дотації після його скасування у 2017 р. Обидва механізми були "pro-large" [1]. Попри це, 2021 р. став рекордним завдяки врожаю та світовим цінам, рентабельність сягнула 36,4%, а прибутки стали резервом для виживання і посівної у 2022 р. [4]. Таким чином, високі прибутки не компенсували відсутності довгострокової політики та орієнтації на великих гравців, залишаючи сектор вразливим до шоків.

Повномасштабна військова агресія росії завдала аграрному сектору України безпрецедентних прямих та непрямих збитків (Табл. 1).

Однією з найгостріших проблем стало порушення логістики. Блокада морських портів, через які до війни йшло понад 90% експорту зернових, зруйнувала традиційні маршрути. Перехід на залізницю та автотранспорт підвищив вартість перевезень до 30–200 дол./т, що спричинило падіння внутрішніх цін і поставило виробників на межу рентабельності [3]. Додатковим ударом стала блокада кордону з Польщею у 2023 р., яка скоротила експорт на 40% і зменшила митні надходження на 9,3 млрд грн [3].

В умовах таких колосальних втрат та системних збоїв ключову роль у виживанні аграрного сектору відіграли екстрені заходи фінансової підтримки, запроваджені урядом України у співпраці з міжнародними партнерами.

Таблиця 1.

Прямі та непрямі втрати аграрного сектору України внаслідок військової агресії

Категорія втрат	Оціночна вартість / Обсяг
Прямі збитки (пошкодження активів) станом на кінець 2022 року	6,6 млрд дол. США
Загальні прямі та непрямі втрати станом на квітень 2023 року	8,7 млрд дол. США
Пошкодження с/г техніки та обладнання	Близько 3 млрд дол. США
Втрати через зниження виробництва однорічних культур	Близько 11,2 млрд дол. США
Втрати через подорожчання енергоносіїв	485 млн дол. США
Втрати через подорожчання добрив	377 млн дол. США
Площа замінованих або окупованих земель	8 млн га (з них 2 млн на звільнених територіях)

Джерело: складено авторами на основі даних [3]

Зіткнувшись із руйнуванням активів та втратами доходів, що паралізували обіговий капітал фермерів, Уряд України спільно з міжнародними партнерами швидко розгорнув фінансову підтримку. Основним інструментом стало пільгове кредитування – програма "Доступні кредити 5-7-9%", умови якої розширили для агросектору. Ліміт кредиту збільшили до 90 млн грн, для посівної ввели ставку 0% та держгарантії на 80% суми [2]. Результати:

• 2022 рік – понад 40 тис. аграріїв отримали 90,85 млрд грн.

• Вересень 2023 року – понад 11 тис. підприємств залучили 56 млрд грн [2].

Паралельно з державними ініціативами діяла масштабна міжнародна фінансова допомога, яка включала такі основні програми:

• Проєкт Світового банку ARISE обсягом 700 млн дол. США, що підтримує програму "5-7-9%" та гранти малим сільгоспвиробникам [2].

• Ініціатива USAID AGRI-Ukraine, яка залучила понад 850 млн дол. США для експорту, насіння та зберігання зерна [3].

• Державна програма грантів для садівництва, ягідництва та теплиць, що стимулює виробництва з більшою доданою вартістю [2].

Ці заходи допомогли уникнути колапсу та забезпечити посівні кампанії, але здебільшого є кризовими інструментами. Для довгострокового розвитку потрібен перехід до стратегічного планування та гармонізації аграрної політики з європейськими стандартами.

Отримання Україною статусу кандидата в члени ЄС поставило завдання докорінної перебудови національної аграрної політики та гармонізації з новою Спільною аграрною політикою (САП) на 2023–2027 роки [5]. Нова САП наголошує на сталому розвитку, екологічній відповідальності та справедливому розподілі підтримки. Ключові принципи САП (Регламент ЄС 2021/2115) включають:

• Децентралізація та гнучкість

• Орієнтація на результат і сталий розвиток

• Справедлива підтримка – регресивна шкала виплат допомоги "стеля"

• Комплексний розвиток сільських територій

Порівняння політики ЄС і довоєнної України показує відмінності: раніше підтримку переважно отримували великі й продуктивні господарства [1], тоді як САП забезпечує справедливу підтримку з обмеженням концентрації допомоги [5]. В Україні також немає єдиної довгострокової стратегії, а система контролю й моніторингу потребує реформування.

Гармонізація з САП – це не лише формальна вимога для членства в ЄС, а й шанс побудувати стійкий, конкурентоспроможний та справедливий аграрний сектор, здатний забезпечити економічне зростання та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Подальші дослідження мають зосередитися на ключових аспектах: створенні ефективної системи страхування від воєнних ризиків для залучення інвестицій у прифронтові та деокуповані регіони [3]; залученні приватних інвестицій у відновлення інфраструктури та модернізацію виробництва; адаптації малих і середніх господарств до вимог Зеленого курсу ЄС для повноцінної участі у європейському аграрному ринку.

Список використаних джерел:

1. Nivievskyi O., Martyshev P., Kvasha S. Agricultural policy. Kyiv : NUBiP, 2022. 120 p.
2. Дудукалова О. С., Матвієнко Г. А. Пільгове кредитування сільськогосподарських виробників як основа сталого економічного розвитку та інтеграції України у спільну аграрну політику ЄС. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-28
3. Бровко Л. І., Танкушина К. К. Фінансове забезпечення аграрного сектора України в умовах війни. *Ефективна економіка*. 2024. № 11. URL: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.11.81
4. Макалюк І. В., Кашпуренко Т. О., Баранніков М. О. Становище підприємств аграрного сектору України в умовах війни: фінансово-інвестиційні аспекти. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-7
5. Старікова Л. Спільна аграрна політика ЄС і завдання України в контексті євроінтеграції. Київ : ГО «Аналітичний центр Аграрного союзу України», 2022. 48 с.

УДК 338.433

Левунець А.С., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Голєва М.С., *PhD,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ І РИЗИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Інклюзивний розвиток суспільства передбачає створення умов для рівних можливостей усіх громадян незалежно від їхнього соціального статусу, стану здоров’я, статі, віку чи місця проживання. В умовах війни в Україні ця проблема набуває особливої актуальності, адже військова агресія створює додаткові бар’єри для інтеграції вразливих груп населення у суспільні процеси.

Особливості інклюзивного розвитку в умовах війни:

1. Зростання кількості осіб з інвалідністю. Військові дії призводять до збільшення числа військових та цивільних, які отримали травми та потребують реабілітації. Це зумовлює необхідність розвитку медичної, психологічної та соціальної інфраструктури.

2. Вимушене переселення населення. Внутрішньо переміщені особи стикаються з труднощами доступу до освіти, працевлаштування, медичних послуг.

3. Діджиталізація як інструмент інклюзії. Перехід державних та освітніх послуг в онлайн-формат дає можливість ширшого охоплення населення, проте створює виклики для людей без цифрових навичок.

4. Гендерний вимір. Жінки та діти є найбільш уразливими групами, що потребують окремих програм підтримки.

5. Розвиток громадянського суспільства. Волонтерські ініціативи та неурядові організації відіграють ключову роль у забезпеченні інклюзивних підходів.

Ризики інклюзивного розвитку в умовах війни

1. Соціально-економічна нерівність. Війна поглиблює бідність, особливо серед переселенців, осіб з інвалідністю та літніх людей.

2. Обмежені фінансові ресурси. Значна частина бюджету спрямовується на оборону, що ускладнює фінансування програм інклюзії.

3. Ризик соціальної маргіналізації. Відсутність системної підтримки може призвести до ізоляції вразливих категорій.

4. Проблеми в освітній сфері. Втрата доступу до очного навчання, руйнування освітніх закладів та нестача інклюзивних ресурсів впливають на дітей з особливими освітніми потребами.

5. Психологічні наслідки війни. Посттравматичний стрес, депресії, тривожні розлади створюють додаткові бар’єри до соціальної інтеграції.

Підсумуємо:

Інклюзивний розвиток України в умовах війни має як виклики, так і можливості. З одного боку, воєнні дії створюють численні соціальні ризики, з іншого – формують запит на модернізацію системи соціальної політики, розвиток реабілітаційної інфраструктури та цифрових сервісів. Важливою умовою залишається залучення громадянського суспільства, міжнародної підтримки та державних програм, спрямованих на мінімізацію нерівності й захист прав вразливих груп.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Соціально-демографічні характеристики населення. Київ: ДССУ, 2023. 124 с.

2. Україна у вимірах людського розвитку / за ред. акад. Е. М. Лібанової. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2022. 312 с.

3. World Bank. Inclusive Development and Social Policy in Ukraine during the War. Washington: World Bank Group, 2023. 58 p.

4. UNDP Ukraine. Human Development Report: Ukraine in War Conditions. New York: UNDP, 2023. 76 p.

5. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 16 с.

УДК 658.152:330.322:005.52

Лобунець Т. В.*,к.е.н., доцент,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОПТИМІЗАЦІЯ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЄКТУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

В умовах тривалої економічної нестабільності, спричиненої як глобальними фінансовими потрясіннями, так і локальними факторами, такими як війна в Україні, підприємства стикаються з необхідністю максимально ефективного управління своїми фінансовими ресурсами. Одним із ключових елементів такого управління є структура капіталу – співвідношення між власними та позиковими коштами у фінансуванні інвестиційного проєкту.

Ефективна структура капіталу може не лише знизити вартість капіталу, але й підвищити прибутковість проєкту, збалансувати ризики та забезпечити фінансову стійкість підприємства в умовах зростаючої невизначеності. Оптимізація структури капіталу набуває особливої важливості в Україні, де доступ до зовнішнього фінансування обмежений, процентні ставки надто високі, а кредитні ризики зростають через військовий конфлікт і макроекономічну нестабільність.

Структура капіталу є одним з ключових факторів, що визначає фінансову ефективність та ризиковість інвестиційного проєкту, адже правильно підібране співвідношення між позиковим і власним капіталом може збільшити рентабельність, зменшити вартість фінансування і забезпечити фінансову стійкість. Водночас надмірне боргове навантаження здатне зруйнувати інвестиційний проєкт навіть при високому потенціалі прибутковості. Тому оптимізація структури капіталу є стратегічним завданням для управління інвестиційними проєктами, особливо в умовах економічної нестабільності та підвищених ризиків.

Структура капіталу безпосередньо впливає на:

– **Рентабельність власного капіталу (ROE) та ефект фінансового левериджу** – використання позикових коштів може збільшити прибутковість для акціонерів завдяки фінансовому левериджу, однак за умови, що дохідність проєкту перевищує вартість боргу. І за умов високої операційної рентабельності, позиковий капітал може значно підвищити ROE. Проте, якщо дохідність інвестицій виявляється нижчою за ставку за кредитами, ROE знижується, а фінансові витрати «з'їдають» прибуток [1, 2].

– **Фінансовий ризик** – із зростанням частки позикових коштів підвищується ризик неплатоспроможності та банкрутства, особливо в періоди економічної турбулентності. Залучення боргового капіталу підвищує фінансовий ризик, пов'язаний із зобов'язаннями з погашення основної суми боргу та відсотків, незалежно від фінансових результатів проєкту.

Тут варто виділити такі основні ризики [2]:

Ризик неплатоспроможності – підвищується, якщо проєкт недоотримує очікуваних доходів.

Кредитний ризик – загострюється при коливанні ставок або знеціненні валюти (якщо борг валютний).

Ризик банкрутства – зростає при перевищенні критичного рівня боргового навантаження.

Ступінь фінансового ризику допомагає оцінити Коефіцієнт фінансового левериджу (Debt-to-Equity).

– **Вартість капіталу (WACC**) – правильно збалансована структура дозволяє мінімізувати середньозважену вартість капіталу, що позитивно впливає на чисту теперішню вартість (NPV) проєкту .

Оптимізація структури капіталу передбачає формування балансу між дохідністю та ризиком [3]:

- Занадто висока частка власного капіталу призводить до того, що проєкт стає менш ризикований, але й потенційна рентабельність нижча.
- Занадто висока частка боргу сприяє тому, що потенційна рентабельність зростає, але зростає і фінансовий ризик.

Для оптимізації структури капіталу можуть застосовуватись методи, наведені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Методи визначення оптимальної структури капіталу

№	Метод	Коротка характеристика
1	Метод мінімізації вартості капіталу WACC	Оптимальна структура визначається як така, за якої середньозважена вартість капіталу є мінімальною
2	Метод максимізації вартості підприємства (Value-Based Approach)	Визначення структури, за якої максимізується ринкова вартість суб'єкта господарювання
3	Моделювання за допомогою фінансових мультиплікаторів коефіцієнт боргу (Debt-to-Equity) та покриття відсотків (Interest Coverage Ratio)	Метод моделювання за допомогою фінансових мультиплікаторів використовує ключові коефіцієнти, такі як співвідношення боргу до власного капіталу та покриття відсотків, для оцінки фінансової стійкості та оптимізації балансу між ризиком і рентабельністю структури капіталу. Ці показники допомагають контролювати рівень боргового навантаження і забезпечувати здатність підприємства обслуговувати свої зобов'язання.
4	Сценарний аналіз та стрес-тестування	В умовах нестабільності – обов'язкове моделювання альтернативних сценаріїв для оцінки впливу зміни вартості капіталу, валютних курсів, процентних ставок
5	Моделі Марковіца та CAPM	Дозволяють врахувати ризик та доходність інвестицій, хоч і менш популярні в умовах нестабільних ринків

Джерело: [2, 3]

Різноманітність методів визначення оптимальної структури капіталу дозволяє комплексно оцінити баланс між вартістю фінансування, ризиками та рентабельністю інвестиційного проєкту. Від мінімізації середньозваженої вартості капіталу до моделювання фінансових мультиплікаторів та сценарного аналізу – кожен метод має свої переваги і може бути ефективно застосований залежно від специфіки ринкових умов і нестабільності. Особливо важливим є використання адаптивних підходів, таких як стрес-тестування, для прийняття зважених фінансових рішень в умовах економічної невизначеності.

Які ж рекомендації щодо оптимізації структури капіталу реальних проєктів можна для українських підприємств в умовах війни?

По-перше, розглядати можливості залучення альтернативного фінансування, зокрема, через гранти, міжнародні донорські програми, краудфандинг або фінансові гарантії від держави.

По-друге, орієнтуватися на локальних інвесторів, партнерства та співфінансування. Співпраця з іншими підприємствами або об'єднання ресурсів по типу кооперативів чи кластерних структур дозволяє знизити індивідуальні ризики.

По-третє, регулярно переглядати структури капіталу, оновлювати моделі, проводити переоцінку активів і сценарний аналіз, адаптуючись до змін ситуації на фронті, у законодавстві та в макроекономіці.

По-четверте, віддавати перевагу гнучкості та диверсифікації джерел фінансування проектів. Варто формувати структуру капіталу, яка забезпечить адаптивність до змін економічного середовища.

Отже, оптимізація структури капіталу інвестиційного проєкту – критично важливе завдання для підприємств, особливо в періоди нестабільності. Українські підприємства повинні застосовувати комплексний підхід до оцінки вартості капіталу, враховувати ризики та адаптувати фінансову стратегію до умов війни. Лише системне та обґрунтоване фінансування дозволить забезпечити реалізацію інвестиційних проєктів навіть в умовах високої невизначеності.

Список використаних джерел:

1. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент. Київ : Ельга, 2008. 722 с.
2. Бланк І. А., Ситник Г. В., Андрієць В. С. Управління фінансами підприємства: підручник. Київ: Київський національно-торговий університет, 2018. 791 с.
3. Ross S. A., Westerfield R. W., Jaffe J. Corporate Finance. 12th ed. McGraw-Hill Education, 2019.

УДК 330.34:316.42(477)

Макарчук О.Г., *к.е.н., доцент, доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Макарчук В.П. *здобувач першого (бакалаврського) рівня*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНКЛЮЗИВНИЙ РОЗВИТОК ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Сучасні воєнні виклики, спричинені повномасштабною агресією росії проти України, поставили перед нашою державою завдання не лише збереження економічної стабільності, а й забезпечення соціальної стійкості суспільства. У цих умовах концепція інклюзивного розвитку набуває стратегічного значення, оскільки передбачає залучення всіх груп населення до процесів економічного відновлення й соціальної інтеграції [1].

Інклюзивний розвиток можна розглядати як напрям сприяння рівним можливостям у доступі до ресурсів, освіти, праці та соціальних благ, зменшуючи нерівність і соціальну напругу. Основою даного розвитку є принцип «не залишити нікого осторонь», що означає здатність ідентифікувати потреби тієї частини населення (а разом ідентифікувати і географічні райони), які відстають у досягненні загальних стандартів, зокрема доступі до освіти, інформації, охорони здоров'я, послуг, інфраструктури тощо. Такий принцим корелює з Цілями сталого розвитку (ЦСР) ООН, зокрема ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання» і ЦСР 10 «Зменшення нерівності» [2].

У воєнний період інклюзивна політика повинна фокусуватися на підтримці вразливих категорій населення: внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, осіб з інвалідністю, сімей військовослужбовців. Важливим напрямом є також розширення доступу до освіти, цифрових технологій і програм перекваліфікації, що сприяє відновленню трудового потенціалу [3, 4].

За даними Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, на кінець 2024 р. в Україні зареєстровано приблизно 4,6 млн. внутрішньо переміщених осіб, але отримують державні виплати лише близько 1,5 млн. осіб з них. Водночас кількість осіб з інвалідністю зросла за два роки війни на близько 300 тис. осіб, і на сьогодні їх кількість становить близько 3 млн осіб.

Соціальна стійкість визначається здатністю суспільства адаптуватися до кризових умов, підтримувати рівень довіри, соціальної згуртованості та відновлення економічної активності. У воєнний час ці чинники набувають особливого значення, адже саме довіра між громадянами та інститутами влади є базою ефективної мобілізації ресурсів і взаємодопомоги.

Інклюзивна модель розвитку створює передумови для цього через механізми участі населення у прийнятті рішень, соціальне партнерство між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Такий підхід забезпечує

більш справедливий розподіл ресурсів, знижує ризики соціальної поляризації та сприяє формуванню колективної відповідальності за відновлення країни.

Важливим аспектом соціальної стійкості є розвиток громадських ініціатив та волонтерського руху, які стали ключовим елементом підтримки населення у період війни. За даними аналітичних досліджень, понад 60% громадян України у 2023–2024 рр. брали участь у волонтерській діяльності або благодійних ініціативах, що свідчить про високий рівень соціальної активності та згуртованості. Окрім цього, до чинників соціальної стійкості належать розвиток інклюзивного ринку праці, психологічна підтримка постраждалих груп, цифрова доступність державних послуг і розбудова системи соціального діалогу на місцевому рівні. Саме поєднання цих елементів формує основу для стійкого післявоєнного відновлення та підвищення довіри до державних інституцій.

В умовах післявоєнного відновлення України інклюзивний розвиток має стати основним принципом державної політики. Його реалізація сприятиме зміцненню людського капіталу, формуванню нових соціальних зв'язків і підвищенню конкурентоспроможності національної економіки у світі.

Для відновлення національної економіки у воєнний і післявоєнний період Жуковська А. та Желюк Т. пропонують обрати модель інклюзивного розвитку [4]. Інклюзивний розвиток територіальних громад передбачає «створення безпечних, резильєнтних, комфортних, інвестиційно-привабливих, гендерно орієнтованих, екологічно чистих громад із ефективною системою урядування, розвинутою інфраструктурою, активним малим та середнім бізнесом та ініціативною спільнотою жителів, в якій кожен може реалізувати свої можливості і задовільнити свої потреби» [5].

Список використаних джерел:

1. Human Development Report 2023/24: Breaking the Gridlock. New York: United Nations Development Programme. URL: https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24
2. Inclusive and resilient societies: equality, sustainability and efficiency. UNESCO, 2022. DOI: https://doi.org/10.54678/URUO4712
3. Reversals of fortune. World Bank, 2020. URL: https://www.poverty-inequality.com/wp-content/uploads/2021/12/Poverty-and-shared-prosperity-report-2020.pdf
4. Жуковська А., Желюк Т. Інклюзивний розвиток територіальних громад в умовах війни та післявоєнної відбудови. Вісник Економіки, №4, 2025, С. 24-45ю URL: https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/1694/1804
5. Жуковська А. Детермінанти інклюзивного розвитку муніципальних утворень. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил країни, 2020, Вип. No 25, С. 42-48. DOI: https://doi.org/10.35774/rarrpsu2020.25.042

УДК 338.43:330.34(477)

Макарчук О.Г., *к.е.н., доцент, доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Шиманська Т.С. *здобувач першого (бакалаврського) рівня*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНКЛЮЗИВНА МОДЕЛЬ АГРАРНОГОРОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Інклюзивний розвиток у сучасних умовах розглядається як один із ключових орієнтирів соціально-економічної політики держави, що передбачає залучення всіх верств населення до процесу створення та розподілу результатів економічного зростання. Особливої актуальності така модель розвитку набуває для аграрного сектору України, який у свою чергу має стратегічне значення для національної економіки. Інклюзивна модель аграрного розвитку спрямована на забезпечення рівних можливостей для всіх суб'єктів господарювання, підвищення добробуту сільського населення, збереження природних ресурсів і зміцнення продовольчої безпеки країни [6]. На сьогодні створення таких нових моделей господарювання лежить у площині інклюзивного сільського господарства, який у свою чергу характеризується свідомим формуванням основних бізнес-процесів, що задовольняють інтереси і потреби всіх його представників й формують справедливі цінності для всіх учасників. Незважаючи на соціально-економічні проблеми та виклики і загрози, викликані війною, сільське господарство України демонструє ознаки стійкості й результативності розвитку діяльності [3].

В умовах глобальних викликів аграрний сектор України стикається з низкою проблем, які пов'язані передусім з: соціальною нерівністю між великими агропідприємствами та малими господарствами; низькою доступністю фінансових ресурсів і технологій для фермерів; недостатнім рівнем розвитком сільської інфраструктури. Внаслідок цього зростає соціальна диференціація, зокрема скорочується чисельність сільського населення, а рівень життя у сільській місцевості залишається нижчим від середнього по країні. Вирішення цих проблем потребує переходу від екстенсивної моделі аграрного виробництва до інклюзивної, яка поєднує економічну ефективність, соціальну справедливість та екологічну збалансованість [1, 5]. Інклюзивна модель аграрного розвитку базується на принципах участі, рівності можливостей, партнерства та сталості. Нею передбачається створення умов, за яких кожен суб'єкт господарювання у аграрній сфері має доступ до земельних, фінансових, інноваційних та освітніх ресурсів. Важливою складовою інклюзивності є розвиток аграрної кооперації. Це надає можливість малим і середнім виробникам об'єднувати зусилля для підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках [5]. При цьому значну роль відіграє також розвиток дорадчих служб, аграрної

освіти та цифрових платформ, які сприяють поширенню знань і інновацій серед сільського населення [4].

Реалізація інклюзивної моделі потребує активної участі держави, органів місцевого самоврядування, бізнесу та громадських організацій. Державна політика має бути спрямована на створення рівних умов для ведення господарської діяльності, розширення доступу до кредитних і грантових ресурсів, стимулювання інвестицій у сільську інфраструктуру, підтримку соціальних ініціатив на селі. Важливим напрямом є розвиток «зеленої» економіки», яка поєднує екологічну відповідальність із підвищенням ефективності виробництва [6].

Очікуваними результатами впровадження інклюзивної моделі аграрного розвитку є підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору, зростання зайнятості в сільській місцевості, зміцнення продовольчої безпеки та формування соціально орієнтованої економіки. Дана модель сприятиме гармонійному поєднанню економічних, соціальних і екологічних цілей розвитку, що є запорукою стійкого розвитку сільських територій [2].

Отже, інклюзивна модель аграрного розвитку України має стати стратегічним напрямом державної політики, спрямованої на формування справедливого, ефективного та сталого аграрного середовища. Реалізація цієї моделі забезпечить розширення участі сільського населення в економічних процесах, підвищення рівня життя та створення передумов для всебічного розвитку аграрного потенціалу країни в умовах європейської інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Human Development Report 2023/24: Breaking the Gridlock. New York: United Nations Development Programme. URL: https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24
2. Mukim M., Roberts M. Thriving: Making Cities Green, Resilient, and Inclusive in a Changing Climate. World Bank, 2021.
3. Макарчук О., Шиманська Т. Інклюзивний розвиток сільського господарства україни. Тези доповіді,VIII Міжнародна науково-практична конференція «Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору, досвід і співпраця з ЄС»" 23-24 жовтня 2024 р., С. 81-83.
4. Палапа Н.В., Домбровський П.М. Європейський досвід і українські реалії збалансованого розвитку сільських територій. URI: https://docs.academia.vn.ua/handle/123456789/2147
5. Степаненко С. Інклюзивність розвитку аграрного сектору і сільських територій: сучасний стан та інструменти забезпечення. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, (13), 135-142. URL: https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.16.
6. Шинкарук Л. В., Власенко Ю. Г., Геращенко В. О. Макроекономічна ситуація в Україні через призму інклюзивного розвитку економіки. Вісник

Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2019. Вип. 2. С. 206-217. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2019_2_21

УДК 159.923.2:316.62

Мороз К.В., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Голєва М.С., *PhD,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ НА ШЛЯХУ ДО ІНКЛЮЗІЇ: ЯК ЗМІНИТИ СТАВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА

Проблематика інклюзії набуває дедалі більшої актуальності в умовах європейської інтеграції України та трансформації суспільних цінностей. У центрі інклюзивної парадигми перебуває ідея рівності прав, можливостей і доступу до всіх сфер суспільного життя незалежно від фізичних, когнітивних чи соціальних особливостей особистості.

Однак практична реалізація інклюзії стикається не лише з організаційними або правовими труднощами, а передусім - з психологічними бар'єрами, що глибоко вкорінені у суспільній свідомості. Саме ці бар'єри формують латентний опір, який перешкоджає повноцінній інтеграції осіб з особливими потребами у соціальне середовище.

Одним із ключових чинників виникнення психологічних бар'єрів є соціальні стереотипи - узагальнені уявлення про «норму» та «інакшість». Люди з інвалідністю або особливими освітніми потребами часто сприймаються як «інші», «слабкі» чи «залежні». Таке сприйняття формує соціальну дистанцію та спричиняє несвідому сегрегацію навіть у середовищах, які офіційно декларують інклюзивні цінності.

Не менш важливим є феномен патерналізму, коли зовнішньо позитивне ставлення - співчуття, допомога чи жалість - фактично позбавляє людину суб'єктності. Патерналістський дискурс формує установку, що особа з інвалідністю потребує постійної опіки, а не підтримки для реалізації власного потенціалу. Це ускладнює сприйняття таких людей як рівноправних партнерів у навчанні, роботі чи суспільному житті.

Важливою причиною соціально-психологічної дистанції є невпевненість і страх взаємодії. Багато людей уникають контактів не через упереджене ставлення, а через побоювання сказати чи зробити щось «неправильно». У результаті формується уникання спілкування, яке лише підсилює бар'єр відчуження. Відсутність позитивного досвіду взаємодії з представниками різних соціальних груп із дитинства закріплює спрощене уявлення про «норму», від якої будь-яке відхилення сприймається як виняток.

Вагомий вплив на суспільне сприйняття мають мас-медіа та культурні наративи. У медійному просторі досі переважають дві крайнощі: демонстрація осіб з інвалідністю як об'єктів жалю або як героїв, що «перемогли недугу». Обидва підходи є деструктивними, оскільки відтворюють уявлення про «інших», замість формування образу звичайного, повноцінного життя.

Зміна ставлення суспільства до інклюзії можлива лише через усвідомлення рівності та цінності людського різноманіття. Формування толерантності має базуватися не на жалості, а на визнанні потенціалу, гідності та права кожної людини бути повноцінним учасником соціуму. Коли різноманітність стає звичною частиною суспільного життя, воно стає більш стійким, гармонійним і комфортним для всіх його членів.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук Н.І. Психологічні бар'єри на шляху до інклюзії: теоретичний аналіз. Психологія і суспільство. 2023. № 4. С. 45–53.
2. Гончарова О.І. Стереотипи та упередження як перешкоди інклюзивної освіти. Журнал соціальної психології. 2022. Т. 14, № 2. С. 112–119.
3. Мельник І.В. Мова інклюзії: вплив лексики на ставлення до людей з особливими потребами. Мовні та соціальні дослідження. 2021. № 3. С. 78–85.
4. Кузьменко Т.О. Інклюзивна освіта: психологічні аспекти взаємодії учнів з різними потребами. Педагогічний вісник. 2020. № 5. С. 34–40.

УДК 330.338.2

***Олексенко Б.В.**, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Дергач А.В.,
к.держ.упр., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНУ ІНКЛЮЗІЮ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ

Воєнний стан є надзвичайним явищем, що докорінно змінює соціально-економічне життя країни. У цей період суспільство стикається з глибокими викликами, які стосуються не лише безпеки, а й базових умов існування – роботи, освіти, охорони здоров'я, житла, соціального захисту. Особливо гостро наслідки війни відчувають ті, хто вже до початку збройного конфлікту перебував у вразливому становищі: люди з інвалідністю, пенсіонери, внутрішньо переміщені особи, багатодітні родини, представники національних меншин, малозабезпечені, самозайняті громадяни. Усе це створює загрозу соціально-економічній інклюзії – тобто рівному доступу до можливостей і ресурсів для всіх членів суспільства.

Термін «інклюзія» (від англійського inclusion – включення когось або чогось до певної спільноти, групи чи системи, а також поняття доступності) увійшов у соціально-економічний дискурс після ухвалення Загальної декларації прав людини Організацією Об'єднаних Націй у 1945 році. У цьому документі було проголошено, що всі люди мають рівні права незалежно від статі, раси,

національності, релігії чи інших ознак, що й стало основою для формування сучасного розуміння інклюзії. Статтею 23 Конституції України закріплено «право кожної людини на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, у якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості» [1].

Соціально-економічна інклюзія означає не лише відсутність дискримінації, а й активну участь кожного громадянина у суспільному та економічному житті. В умовах війни цей процес ускладнюється через руйнування інфраструктури, втрату робочих місць, переміщення населення та психологічні наслідки бойових дій. Воєнний стан створює ситуацію, коли пріоритетом стає виживання, а не розвиток, і саме тому соціальні та економічні права вразливих категорій часто опиняються на другому плані.

Одним із головних чинників, що впливають на інклюзію під час війни, є руйнування інфраструктури. Знищені школи, лікарні, транспортні шляхи й житлові будинки позбавляють людей можливості отримувати базові послуги. У багатьох регіонах країни внаслідок бойових дій обмежено доступ до медицини, освіти, соціальної допомоги. Особливо складною є ситуація для осіб з інвалідністю, які через руйнування системи соціального захисту й логістики втрачають необхідну підтримку.

Іншим важливим аспектом є внутрішнє переміщення населення. Мільйони людей змушені покинути свої домівки, шукаючи безпечного місця проживання. Внутрішньо переміщені особи часто стикаються з труднощами у працевлаштуванні, оформленні документів, отриманні соціальних виплат, доступі до освіти для дітей. Цей процес породжує нові форми соціальної вразливості, адже вимушене переміщення супроводжується втратою соціальних зв'язків і почуття стабільності.

Війна також спричиняє масштабні економічні втрати. Закриття підприємств, зниження ділової активності, мобілізація працездатного населення – усе це призводить до зростання безробіття та зменшення доходів. Малий і середній бізнес, який є важливою складовою інклюзивної економіки, часто не витримує тиску воєнних умов. Нерідко постраждалі змушені переходити в тіньовий сектор або залежати від гуманітарної допомоги. У результаті збільшується соціальна нерівність, а можливості для самореалізації скорочуються.

Не менш серйозним є вплив війни на психічне здоров'я громадян. Психологічні травми, пов'язані з втратою близьких, житла чи роботи, знижують мотивацію до участі в соціальному житті, породжують почуття безсилля й ізоляції. Для багатьох людей саме психоемоційна підтримка є ключовою умовою повернення до активного життя, однак система психологічної допомоги в Україні потребує розширення й зміцнення.

Разом із тим воєнний стан не лише загострює проблеми, а й відкриває нові можливості для побудови справді інклюзивного суспільства. Післявоєнне відновлення може стати шансом переосмислити соціальну політику, зробити її більш адресною, гнучкою та справедливою. Одним із ключових напрямів є

інклюзивне планування відбудови – тобто проєктування нової інфраструктури з урахуванням потреб усіх громадян.

Значний потенціал має цифровізація. Електронні сервіси можуть полегшити доступ до адміністративних і соціальних послуг, забезпечити прозорість виплат, сприяти навчанню та дистанційній роботі. Проте цифровізація має бути інклюзивною – важливо не допустити, щоб ті, хто не має технічних навичок або доступу до інтернету, залишилися осторонь.

Цифрова інклюзія стосується доступу до інформаційно-комунікаційних технологій, інтернету та цифрових платформ для участі у різних сферах діяльності, включаючи освіту, охорону здоров'я, урядові послуги, роботу та соціальну взаємодію. Вона націлена на зменшення цифрового розриву і створення умов для рівного доступу до можливостей, які надають цифрові технології [2. с. 4].

Важливим завданням держави є реформування системи соціального захисту. В умовах відновлення вона має стати більш адресною, щоб допомога надавалася тим, хто її справді потребує. Грошові трансфери, електронні сервіси, мобільні команди соціальної підтримки – усе це може зробити соціальну допомогу більш ефективною. Окремої уваги потребують програми підтримки працевлаштування: створення робочих місць, навчання новим професіям, розвиток соціального підприємництва.

Не менш важливою є участь громадянського суспільства у відбудові. Саме місцеві громади й волонтерські організації часто найкраще знають потреби населення. Їх залучення до планування і реалізації програм відновлення підвищує ефективність політики та зміцнює довіру між владою і громадянами.

Післявоєнний час відчиняє унікальне вікно можливостей для перетворення системи соціального захисту на засадах ефективності, інклюзивності та справедливості. Стратегічне завдання полягає в тому, щоб поєднати короткотермінові цілі (екстрена допомога, відбудова базових послуг) із середньо- та довгостроковими пріоритетами – розвитком людського капіталу, підтримкою зайнятості, модернізацією соціальних послуг і цифровізацією управлінських процесів [3, с. 41].

Отже, воєнний стан має потужний вплив на соціально-економічну інклюзію. З одного боку, він посилює нерівність, руйнує соціальні зв'язки й зменшує можливості для розвитку. З іншого – створює передумови для глибоких реформ і відновлення на нових засадах. Майбутнє України після війни залежатиме від того, наскільки ефективно держава, громади й міжнародні партнери зможуть інтегрувати принципи інклюзії у всі сфери відбудови. Інклюзивне відновлення – це не лише соціальна справедливість, а й основа сталого миру та економічної стабільності, адже суспільство, у якому кожен має рівні можливості, є стійкішим до криз і здатним до розвитку навіть після найтяжчих випробувань.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: найвищий нормативно-правовий акт України, прийнятий на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

2. Онищенко, С. В., Глушко, А. Д. (2024). Фінансова та цифрова інклюзія ветеранів в аспекті зміцнення соціально-економічної безпеки. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (15). https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-15-03-04

3. Бурик З. (2025). Сучасні виклики реалізації соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення та в контексті сталого розвитку . *Аспекти публічного управління*, *13*(2), 33-43. https://doi.org/10.15421/152518

УДК 330.338.2

Онищенко Д.В., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Шинкарук Л.В.,
д.е.н., професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

ЕКОНОМІКА ТУРБОТИ ЯК ЧИННИК ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: НОВІ ПІДХОДИ ДО ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Післявоєнна відбудова України вимагає перегляду економічних пріоритетів. Економіка турботи один із напрямів, що може суттєво вплинути на відновлення людського капіталу, зміцнення соціальної згуртованості та забезпечення стійкого зростання. Вона охоплює всі види діяльності, що пов’язані з доглядом за людьми: дітьми, літніми, людьми з інвалідністю, ветеранами.

На тлі війни та повоєнної кризи в Україні зростає обсяг неоплачуваної або низькооплачуваної праці, пов’язаної з турботою. Нині ця праця недооцінена в економічній статистиці, переважно виконується жінками, не має відповідної державної підтримки та не стимулюється податковими чи соціальними інструментами.

В умовах міграції, травматизації населення та руйнування інфраструктури, саме відновлення людського капіталу стає ключовим чинником економічного зростання.

Зупинимося на основних напрямах інтеграції економіки турботи в політику післявоєнного відновлення.

По-перше, необхідно внести доглядову працю до системи національного рахівництва, зокрема за методологією Satellite Accounts (супутні рахунки), рекомендованою ООН. Це дозволить точно оцінити її економічну вартість і сприятиме перегляду макроекономічних індикаторів добробуту.

По-друге, питання законодавчого регулювання та стандартизації, а саме, розробка правових актів, які визнають догляд як форму праці, що підлягає соціальному захисту, включно з пенсійними та трудовими гарантіями. Також важливо встановити мінімальні стандарти якості послуг догляду та запровадити механізми державного контролю.

Наступним напрямом є професійна підготовка і гідна оплата праці. Формування окремих освітніх траєкторій у закладах професійної, фахової

передвищої та вищої освіти для підготовки працівників у сфері догляду (соціальні працівники, доглядальниці, психологи, координатори догляду). Водночас держава має гарантувати гідну оплату праці в цій сфері не нижчу за середньоринкову [1].

Інфраструктурна підтримка – наступний напрям інтеграції економіки турботи, зміст якого в розбудові мережі центрів денного догляду, геріатричних закладів, центрів соціальної підтримки родин, служб тимчасового догляду (respite care). Розширення таких послуг у сільській місцевості забезпечить доступність турботи для вразливих категорій населення.

Також необхідно розвивати економічні стимули та фіскальні інструменти через запровадження податкових пільг для підприємств, що створюють робочі місця у сфері догляду, а також системи субсидій для домогосподарств, які здійснюють догляд вдома. Розгляд можливості запровадження «ваучерів турботи» (care vouchers) за європейським зразком [2].

Створення цифрових платформ для координації доглядових послуг, наприклад онлайн-реєстрів надавачів послуг, баз даних потреб та доступних ресурсів, а також мобільних застосунків для сімей, що шукають доглядальника та гендерно-орієнтований підхід – ті складові, які необхідно для інтеграції економіки турботи в політику післявоєнного відновлення. Остання, гендерно-орієнтований підхід, пов'язана з тим, що більшість неоплачуваної праці з турботи виконується жінками, тому важливо забезпечити гендерну рівність у розподілі відповідальності за догляд. Це передбачає просвітницькі кампанії, зміну суспільних стереотипів та залучення чоловіків до доглядових обов'язків.

Отже, економіка турботи має бути визнана не просто соціальною категорією, а стратегічним інвестиційним активом у процесі післявоєнного відновлення України. Її функціональне значення виходить за рамки гуманітарної допомоги, безпосередньо впливаючи на відновлення людського капіталу, який є основою будь-якого економічного зростання [3]. Ефективна інфраструктура турботи, що включає якісні медичні, реабілітаційні та освітні послуги, є необхідною умовою для повернення населення до продуктивної праці та зниження соціальної напруги. Інтеграція принципів турботи у фіскальну та регіональну політику сприятиме соціальній згуртованості та забезпечить інклюзивність відбудови, надаючи рівні можливості ветеранам, ВПО та іншим постраждалим групам. Таким чином, інвестиції у сферу турботи стимулюють мультиплікативний ефект: вони підвищують економічну активність, створюють нові робочі місця та зміцнюють інституційну довіру. Ось чому економіка турботи має стати невід'ємною частиною державної стратегії післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Людський капітал: виклики для відновлення України. Аналітична записка, травень 2024. URL: https://razumkov.org.ua/images/2024/05/29/2024-PAKT-9.pdf

2. Соціальні послуги та людський капітал: аналітичний огляд ситуації в Україні після 2022 року. Діксі Груп: вебсайт. URL: https://dixigroup.org

УДК 339.138:004.738.5(477)

Пересунько М.М., *здобувач третього (освітньо-наукового) рівня*
Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
Науковий керівник: Князєва Т.В., *д.е.н., професор,*
Державний торговельно-економічний університет
(м. Київ, Україна)

МЕХАНІЗМИ ЦИФРОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ У МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЯХ УКРАЇНСЬКИХ КОМПАНІЙ

Цифровізація суспільства трансформує сучасні моделі взаємодії між бізнесом і споживачами, посилюючи роль цифрової інклюзії як складової соціально орієнтованого маркетингу. У контексті війни та післявоєнного відновлення України питання доступності цифрових комунікацій набуває особливого значення, оскільки забезпечує рівні можливості для різних соціальних груп у споживанні інформаційних і комерційних послуг. Цифрова інклюзія у маркетингових комунікаціях розглядається не лише як технологічний процес, але й як соціальний механізм, спрямований на інтеграцію вразливих категорій населення у цифровий економічний простір. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розроблення ефективних механізмів включення таких груп у цифрову взаємодію з брендами, особливо в умовах нерівного доступу до технологій, інформаційної ізоляції окремих територій та зростання ролі digital-комунікацій у формуванні поведінки споживачів.

Під механізмами цифрової інклюзії в маркетингових комунікаціях доцільно розуміти сукупність технологічних, організаційних і комунікативних інструментів, що забезпечують доступність маркетингового контенту для всіх груп споживачів незалежно від віку, фізичних можливостей, рівня цифрової грамотності чи соціального статусу. Ключовими напрямами їх реалізації є:

1. *адаптація контенту* – створення інклюзивного дизайну вебсайтів і мобільних додатків із підтримкою accessibility-стандартів (WCAG 2.1);
2. *персоналізація комунікацій* із використанням алгоритмів штучного інтелекту, які враховують потреби споживачів із різними поведінковими моделями;
3. *мультимодальні формати комунікацій* – інтеграція текстових, аудіо- та візуальних елементів для підвищення доступності інформації;
4. *освітні digital-кампанії*, спрямовані на підвищення рівня цифрової грамотності користувачів.

Практика українських компаній демонструє поступове впровадження елементів цифрової інклюзії. Так, банки («ПриватБанк», Monobank) адаптують свої мобільні застосунки для людей із порушеннями зору; торговельні мережі («Сільпо», «Епіцентр») впроваджують голосові асистенти для навігації в онлайн-

магазинах; освітні платформи («Prometheus», «Дія.Освіта») забезпечують безкоштовний доступ до курсів із цифрової грамотності. Водночас більшість малих і середніх підприємств залишаються поза цими процесами через обмежені ресурси, відсутність фахівців та низький рівень усвідомлення соціальної складової цифрового маркетингу.

Цифрова інклюзія формує нову парадигму маркетингових комунікацій – від одностороннього інформування до двостороннього діалогу, де споживач стає активним співтворцем цінності бренду. Це вимагає застосування методів Data-Driven Marketing, які дозволяють аналізувати залученість користувачів із різних соціальних груп, а також використання етичного AI-маркетингу, що запобігає дискримінації під час таргетингу рекламних кампаній. На стратегічному рівні важливо формувати інклюзивну корпоративну культуру, у якій принципи рівності та доступності відображаються у цифрових комунікаційних практиках.

Для оцінки ефективності цифрової інклюзії в маркетингових комунікаціях доцільно застосовувати комплекс показників (табл. 1), які відображають як економічні, так і соціальні результати реалізації таких стратегій.

Таблиця 1

Показники цифрової інклюзії у маркетингових комунікаціях

Показник	*Характеристика*	*Приклад застосування*
Індекс цифрової доступності	Рівень адаптації контенту для різних категорій користувачів	Частка сторінок, що відповідають WCAG 2.1
Рівень інклюзивної залученості	Частка користувачів із вразливих груп серед аудиторії бренду	Дані CRM і соціальних медіа
Індекс цифрової грамотності клієнтів	Оцінка здатності користувачів ефективно взаємодіяти з digital-контентом	Результати онлайн-опитувань
Коефіцієнт етичного таргетингу	Відсутність дискримінаційних ознак у рекламних алгоритмах	AI-аудит рекламних кампаній

Джерело: авторська розробка з урахуванням [1,2]

Механізми цифрової інклюзії формують нову якість маркетингових комунікацій, сприяючи розширенню споживчої бази та підвищенню соціальної відповідальності бізнесу. Для українських компаній вони стають інструментом не лише комерційної ефективності, а й суспільної інтеграції у європейський цифровий простір. Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні концептуального підходу до цифрової інклюзії як складової маркетингової стратегії, що поєднує технологічні інновації з принципами соціальної рівності. Перспективи подальших досліджень пов’язані з розробленням аналітичних моделей оцінювання впливу інклюзивних digital-комунікацій на довіру до бренду та поведінкову лояльність споживачів.

Список використаних джерел:

1. Давиденко Г. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 240 с. DOI: https://doi.org/10.58521/978-617-552-348-3-2023-236
2. Яковенко Я., Білик М., Олійник, Є. (2024). Цифрова трансформація бізнес-структур: стратегічні орієнтири в епоху інновацій та технологічних змін. *Економічний простір*, №190. С. 355-360. https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-63

УДК 005.95

***Поночовний Д. О.**, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Національний університет біоресурсів і природокористування України,*
***Науковий керівник: Мостенська Т. Л.**, д.е.н., професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Ринок праці України перейшов від шоку 2022 року до адаптації й структурних зрушень у 2025. Компанії які працюють в Україні стикаються з трьома системними факторами: скороченням пропозиції робочої сили, географічною та секторною нерівномірністю попиту, прискореним зростанням зарплат у висококваліфікованих сегментах. Останні огляди OECD і World Bank фіксують дефіцит кадрів як провідний виклик для бізнесу, а також ріст зарплат у висококваліфікованих секторах і виникнення розривів між структурою попиту й наявними компетенціями [1; 2].

Дефіцит кадрів став головною перешкодою для компаній - через мобілізацію, еміграцію і тіньову зайнятість. Реальна оплата праці у 2024 зростала двозначними темпами, особливо в секторах, пов'язаних з обороною, IT та будівництвом і як наслідок - посилення конкуренції за таланти й швидка інфляція зарплатних очікувань. Стиснення робочої сили супроводжується підвищеним попитом. За оцінками World Bank, менша чисельність робочої сили співіснує з високим попитом на працю та зростаючими зарплатами у висококваліфікованих секторах - звідси зростаючі дисбаланси. Станом на березень-квітень 2025 року в Україні близько 3,7 млн ВПО (внутрішньо переміщених осіб) і понад 4.1 млн людей що виїхали з України [3]. Це змінює географію пропозиції праці і формує локальні дефіцити і надлишки. Безробіття серед нещодавно переміщених осіб

досягло 24% наприкінці 2024 [4] і це сигнал, що політика “reskilling” разом з доступом до “resilient work” має стати загальною практикою для більшості компаній

Наведемо досвід подолання криз в Ideals. Перш за все важливо було створити портфель ризиків - з чітко керованими параметрами. Ще у 2022 році компанія уніфікувала ризики для рекрутингу: мобілізаційні обмеження, енергостійкість, правові режими для українців які виїхали за кордон, валютні ризики і “single-point-of-failure” у командних компетенціях. Також знаходження балансу між добором персоналу в Україні і закордоном.

Другим етапом був аналіз доцільності і особливостей залучення кадрів у середовищі дефіциту. Сучасне планування найму ґрунтується на презумпції, що якісних кандидатів менше, ніж відкритих позицій. Звідси випливає необхідність постійно ввімкненого режиму залучення та багатоканальної воронки: присутність у професійних спільнотах, робота з рефералами, точкове просування вакансій, дослідження ринків і системна аналітика пошукових запитів. Планування і диверсифікація ризиків рекрутингу допомагає створити передбачуваний цикл зростання команд для бізнесу.

Третій етап полягав у зміні логіки компенсацій. Ринок дедалі менше реагує на «ставку» як єдиний мотиватор, натомість працює повний пакет цінності: прозорі діапазони оплати, гнучкий графік, дистанційний доступ, медичне страхування, бюджет на розвиток, компенсація енергостійкості (UPS, резервний інтернет), релокаційні опції. Саме для цього була створена команда “total rewards” яка займається повним пакетом матеріальних переваг роботи в компанії.

Рівноцінним завданням у воєнний період стає стійкість праці як системний дизайн. Стійкість не формується по інструкції - вона виростає з інфраструктури, операцій і конструювання ролей. На інфраструктурному рівні Ideals дотримується такого стандарту: автономні робочі станції з джерелами безперебійного живлення, енергонезалежні хаби з укриттями та резервними генераторами, а також запасний супутниковий або мобільний канал зв’язку на випадок тривалих відключень.

Координація міжнародних команд додає ще один вимір складності. Показовим є досвід переходу добору персоналу на риноку Індії - ринку, який дарує велику пропозицію талантів, але має власну логіку: тривалі notice-періоди у 60-90 днів, висока щільність контроферів і поширене явище “multi-offer shopping”. Якщо ці фактори ігнорувати, можна легко виходити за межі планових наймів, а частка відмов від офера стає загрозливою. Відповіддю Ideals стало завчасне погодження грошових політик і запровадження практики “candidate guardianship” - регулярних коротких дзвінках із кандидатом від моменту офера до першого робочого дня. Асиметрія часових поясів долається комбінацією коротких синхронних «вікон» та стандартизованої асинхронної взаємодії (брифи, Loom-відео, стислий протокол завдань). А двоетапний “pre-boarding” і роль “joining buddy” знизили частку відмов перед стартом і прискорили набір продуктивності в перші тижні.

Розвиток персоналу в умовах війни стає механізмом виживання та зростання для компанії. Внутрішня академія у цьому сенсі разом з каталогом персональних курсів під конкретні бізнес-цілі дозволяє Ideals формувати потрібні і актуальні компетенції (такі як знання ШІ та ризик-менеджменту). Ми можемо починати з матриці навичок і формувати короткі модулі тривалістю 2-6 годин, які відразу вбудовані в мікропроекти та супроводжуються наставництвом; завершення модулів фіксується сертифікацією, яка має вагу в системі грейдів і компенсацій.

Також існує певний ритм зворотного зв'язку, що задається щомісячними короткими звітами, квартальними та щорічним 360-оцінками, а їхні висновки лягають в індивідуальні плани розвитку, прив'язані до рівня ролі та винагороди.

Окремі траєкторії вибудовуються для груп підвищеного ризику: переміщених осіб, ветеранів, працівників з обмеженою мобільністю. Саме гнучкі графіки, віддалена робота і модулі перекваліфікації знижують «точкове» безробіття не декларативно, а на ділі.

І звісно, технологічне прискорення останніх років змушує переосмислити роль штучного інтелекту в рекрутингу та розвитку працівників. Наша архітектура технологічного розвитку складається з таких етапів: перше це дані - якісне ядро. Використання автоматизованої ATS, аналіз навичок і стандартизовані стратегії пошуку. Другий - це авто-тегований пошук і алгоритмічний скоринг профілів. Кожен кандидат, що потрапляє у воронку оцінюється системою набором критеріїв і отримує персоналізований рейтинг. І третій - це шар автоматизації, що забезпечує генерацію пошуків і персоналізованого контактування кандидатів, які отримали найкращий рейтинговий бал. Система запрошує таких кандидатів на інтерв'ю і створює згенеровані ШІ стислі аналізи зустрічей і їх навігацію через агентів ШІ.

Узагальнюючи усі етапи вище можна зробити висновок, що воєнний ринок праці в Україні вимагає мислити ширше за короткострокову оптимізацію. Організації, які бачать у стійкості не витрату, а капітал мають більше шансів на зростання. Безперервність сервісу, швидкий найм, командна антикрихкість і використання інноваційних технологій дозволяють не просто «вистояти», а зберегти темп і якість роботи на глобальному ринку. І незважаючи на загрози війни продовжувати шукати можливості розвитку для компаній, команд і, зрештою, для українського ринку праці як цілого.

Список використаних джерел:

1. OECD (2024), OECD Economic Outlook, Volume 2024. Paris : OECD Publishing, 2024. 268 с. URL: https://doi.org/10.1787/d8814e8b-en (дата звернення: 06.10.2025).

2. Monitoring Living Conditions in Ukraine : 2024 Update (English). Washington, D.C. : World Bank, 2025. 2 с. URL:

http://documents.worldbank.org/curated/en/099854104172515925 (дата звернення: 07.10.2025).

3. Ukraine Internal Displacement Report - General Population Survey, Round 20. 2025. 16 с. URL: https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-20-april-2025 (дата звернення: 07.10.2025).

4. Zhluktenko V. Unemployment Among Recently Displaced Ukrainians Reaches 24 Per Cent, IOM Report Shows: вебсайт. URL: https://www.iom.int/news/unemployment-among-recently-displaced-ukrainians-reaches-24-cent-iom-report-shows (дата звернення: 07.10.2025).

УДК 330.341.1:332.12

***Ряшенцев Д.А**, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
***Науковий керівник: Прушківська Е.В.**,*
д.е.н. професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА СОЦІАЛЬНУ СТІЙКІСТЬ ТА ІНКЛЮЗИВНІСТЬ МІСЦЕВИХ ЕКОНОМІК

В умовах глобальних криз та воєнних потрясінь проблема підвищення соціальної стійкості місцевих економік набуває стратегічного значення для забезпечення національної безпеки та відновлення. Інновації, зокрема цифрові технології та соціальні стартапи, стають ключовим інструментом зміцнення інституційної спроможності громад і зменшення соціально-економічної нерівності. Особливої актуальності набуває пошук ефективних моделей поєднання інноваційного розвитку з принципами інклюзії, що дозволяє підвищити стійкість локальних економік у період повоєнної трансформації.

Сучасні дослідження розвитку місцевих економік демонструють, що інновації виступають не лише джерелом економічного зростання, а й критичним чинником соціальної стійкості та інклюзивності [1] . Прискорена цифровізація після 2022 року істотно змінила структуру зайнятості, зумовивши зростання попиту на дистанційну роботу та цифрові компетенції. Громади, які своєчасно інвестували у розвиток цифрової інфраструктури, демонструють вищі показники економічної адаптивності, гнучкості трудових відносин і нижчий рівень безробіття. Соціальне підприємництво є вагомим інструментом соціальної інтеграції в умовах повоєнного відновлення. Діяльність соціальних стартапів і кооперативів у сферах агропереробки, логістики, побутових послуг створює робочі місця для жінок, внутрішньо переміщених осіб та ветеранів. Поєднання

економічного ефекту з елементами соціальної підтримки сприяє формуванню інклюзивних моделей місцевого розвитку.

Важливим фактором стійкості є формування локальних інноваційних екосистем. Наявність університетів, технопарків, бізнес-інкубаторів, центрів зайнятості та активної місцевої влади забезпечує швидке відновлення громад і створює основу для інтелектуального використання ресурсів. Водночас спостерігається ризик поглиблення цифрового розриву, що проявляється у нерівності доступу до технологій між урбанізованими та сільськими територіями. Слід підкреслити, що без цілеспрямованої політики цифрової інклюзії, інноваційні процеси можуть посилювати соціальні диспропорції, зокрема у громадах із низьким рівнем доходів або слабкою інфраструктурою. Тобто, цифрова трансформація потребує соціально орієнтованого управління, яке враховує потреби вразливих груп населення.

На наш погляд, для підвищення позитивного впливу інновацій на соціальну стійкість та інклюзивність місцевих економік доцільно впроваджувати інтегровану інноваційну політику, що поєднує інвестиції у цифрову інфраструктуру з програмами навчання, перекваліфікації та соціальної підтримки населення [2, 3]. Такий підхід сприятиме не лише модернізації економічної бази, а й розширенню соціальних можливостей для різних груп населення.

Важливим напрямом державного втручання є підтримка соціального підприємництва, яке поєднує економічну діяльність із досягненням суспільно значущих цілей. Надання грантів, податкових пільг, мікрокредитів і консультаційних послуг створює сприятливе середовище для розвитку соціальних стартапів, орієнтованих на працевлаштування вразливих груп населення: жінок, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб. Паралельно необхідно стимулювати розвиток локальних інноваційних екосистем, що базуються на партнерствах між університетами, громадами, бізнесом і органами місцевого самоврядування [3, 4]. Інституційно вагомим інструментом реалізації таких екосистем є створення пілотних майданчиків для тестування нових технологічних рішень і соціальних моделей «на місцях», що підвищує ефективність впровадження інновацій у реальному середовищі. Не менш значущим напрямом є цифрова інклюзія, яка передбачає забезпечення стабільного інтернет-доступу у віддалених громадах, розвиток навчальних програм цифрової грамотності, зокрема для старших поколінь і соціально вразливих груп. Реалізація таких ініціатив зменшує цифровий розрив та підсилює спроможність громад до участі в сучасних економічних процесах.

Ключовим управлінським інструментом виступає система моніторингу та оцінювання соціального ефекту інновацій, що має включати кількісні та якісні індикатори зайнятості, рівня доступу до послуг, участі громадян у прийнятті рішень та гендерної рівності. Розроблення такої системи дозволить своєчасно коригувати політичні та інституційні заходи відповідно до реальних потреб територіальних спільнот.

У підсумку, інтеграція інноваційної політики з інклюзивним соціальним підходами забезпечує перехід від формального технологічного оновлення до глибокої трансформації людського капіталу, що є передумовою сталого та рівноважного розвитку на місцевому рівні. Така модель сприятиме зміцненню соціальної згуртованості, економічній самодостатності громад і підвищенню їх адаптивності до глобальних викликів посткризового періоду.

Список використаних джерел:

1. Яцкевич І. В. Інноваційна політика України у післявоєнний період. Економіка та суспільство. 2022. Вип. (39). URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1392/1342
2. Інклюзивна економіка: теорія і практика: монографія за заг. ред. М.Д. Балджи; Одес. нац. екон. ун-т. Київ. 2021. 365 с.
3. Дідух С.М., Лобоцька Л.Л., Мініна В.О. Інклюзивна економіка як нова парадигма сталого розвитку. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2020. Том № 3 С. 100–107
4. Hasan Shirazi. (2022). Analyzing the Consequences of Financial Inclusion on the Effectiveness of the Financial System and its Capacity to be Maintained Through Evidence from Asia. International Journal of Social Science and Human Research. No. 05 (11). URL: https://journals.indexcopernicus.com/search/article?articleId=3483081

УДК 338.27:656.13.03(477)

Салій І.І., *здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Науковий керівник: Дєліні М.М., *д.е.н., професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЕЛЕКТРОМОБІЛІВ В УКРАЇНІ

Сучасний розвинений світ все більше переходить на користування електромобілями. Деякі країни та автовиробники на початку 2020 років оголосили про наближення часу відмови від автомобілів із двигуном внутрішнього згоряння (ДВЗ). Наприклад, Volvo озвучила план повного переходу на виробництво електромобілів до 2030 року. Швеція та Данія планують заборонити продажі автомобілів із ДВЗ з 2030 р. Великобританія заявила про свої плани заборони продаж автомобілів із ДВЗ з 2035 р., а Сингапур – з 2040 р. Також, важливим кроком у перехід на електрокари зробив Європейський Зелений Курс, який імплементує план ЄС по досягненню вуглецевої нейтральності до 2035 р [1].

Проте, станом на початок 2025 р. у світі трохи уповільнились дані тенденції та ті виробники, які планували згортання виробництва автомобілів з ДВЗ, вже не так категорично про це заявляють. Обсяг продажів електрокарів зменшується й країни, які були лідерами з продажів, зараз втрачають свої позиції, як наприклад, Німеччина. Також, німецький виробник Porsche змінює свої плани щодо значного зменшення частки автомобілів з ДВЗ в своєму виробництві. Так, компанія прийняла рішення про збереження бензинових двигунів у їхніх ключових моделях як мінімум до 2030 року. Американські компанії, які планували перейти на електромобілі в Європі до 2030 р., визнають, що це є амбітною метою, яку важко досягти. Так, Ford планує зберігати ДВЗ й після 2030 р., а General Motors наразі відклав виробництво кількох моделей електрокарів в цьому році. В Китаї також спостерігаються тенденції із зниження темпів зростання ринку електромобілів, що обґрунтовується скороченням субсидій на придбання електрокарів [2].

Проте в Україні ситуація на ринку електромобілів ще може бути загострена через воєнні дії на території нашої держави та обставини, які пов’язані з цим. Внаслідок постійних обстрілів території України та пошкоджень об’єктів критичної інфраструктури, в нашій країні є проблема з енергопостачанням, що є основою для функціонування електромобілів. Й це є основною загрозою, так як при умові відсутності електроенергії, автомобілями неможливо буде користуватись. Окрім того, самі електромобілі можуть давати значне навантаження на енергетичні об’єкти та уповільнювати їхню роботу.

Варто зазначити, що на жовтень 2025 р. в Україні налічувалось 193,5 тис. електротранспортних засобів, серед яких 98% легкові автомобілі. Найбільш популярними є марки Nissan Leaf, Volkswagen e-Golf, Tesla [3]. Електромобілі споживають за добу в середньому 1141-1480 МВт*год, що за місяць дорівнює в середньому 34,7-45,0 ГВт*год, а за рік 524 ГВт*год, а це дорівнює 0,63% загального споживання електроенергії в Україні у 2023 р. (в 2023 р. в країні вироблено 105,8 ТВт*год, а спожито 83,2 ТВт*год) [3, 4]. Але варто зауважити, що зарядка електричних автомобілів майже на 90% відбувається вдома, в основному вночі. Це можна пояснити більш низьким нічним тарифом. Тобто, навантаження на енергосистему не має бути великим навантаженням.

Також, варто зазначити, що загрозу вітчизняного ринку становить й те, що у 2026 р. закінчується термін дії пільг для імпортерів електромобілів, а саме відсутність ПДВ та нульова ставка розмитнення [5].

Таким чином, ми бачимо, що темпи зростання ринку електромобілів дещо уповільнилися, що обґрунтовується різними факторами, але здебільшого зниженням чи скасуванням субсидій чи інших стимульних елементів. Також, деякі автовиробники вже не так оптимістично розглядають ініціативу по повному переходу на електрокари. В Україні ситуація на ринку електромобілів може загостритись через проблеми із енергетичною системою та її постійними обстрілами з боку росії. Цей вплив обґрунтовується тим, шо електроенергія є основою для зарядки таких автомобілів й споживачі здебільшого заряджають їх вдома вночі, що пояснюється зниженим тарифом. Також негативний вплив на розвиток цього сегменту автомобільного ринку може спричинити й припинення пільг, які наразі діють для імпортерів даних автомобілів.

Список використаних джерел:

1. «Зелений шлях». Чи зможуть електромобілі в Україні замінити транспорт на ДВЗ. РБК-Україна. URL: https://www.rbc.ua/ukr/news/zelenyy-put-smogut-elektromobili-ukraine-1632898492.html
2. Електрокари під загрозою? Чому автовиробники переглядають свої плани. Факти Аналітика Коментарі Тенденції. URL: https://fact-news.com.ua/elektrokari-pid-zagrozoyu-chomu-avtovirobniki-pereglyadayut-svoi-plani/
3. Електромобілі та енергосистема України: чи загрожує масова електромобілізація блекаутом? Центр Авто. URL : https://centr-avto.com.ua/news/elektromobili-ta-energosystema-ukrayiny-chy-zagrozhuye-masova-elektromobilizatsiya-blekautom/
4. Електромобілі та енергосистема України: чи є загроза блекауту? Інститут досліджень авторинку. URL: https://eauto.org.ua/news/923-elektromobili-ta-energosistema-ukrajini-chi-ye-zagroza-blekautu
5. Розвиток ринку електричних автомобілів в Україні: нові рекорди та прогнози. UkraineInvest. URL: https://ukraineinvest.gov.ua/news/rozvytok-rynku-elektrychnyh-avtomobiliv-v-ukrayini-novi-rekordy-ta-prognozy/

УДК 338.4

Суханова А.В., *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Кудря А.А., *здобувач (першого) бакалаврського рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ТА МІЖНАРОДНА ПІДТРИМКА ІНКЛЮЗІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Державна політика та міжнародна підтримка інклюзії в умовах воєнного стану в Україні набули особливого значення, адже війна створила нові соціальні виклики та загострила потребу у рівному доступі всіх громадян до освіти, медицини, праці та соціального захисту. Попри складні обставини, держава продовжує реалізовувати принципи інклюзивного розвитку, орієнтуючись на європейські стандарти рівності та прав людини.

Після початку повномасштабного вторгнення Україна зберегла курс на підтримку людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, дітей з особливими освітніми потребами, ветеранів та інших соціально вразливих категорій. Державна політика спрямована на забезпечення доступу до освіти навіть у дистанційному форматі, створення безбар'єрного середовища, розширення реабілітаційних і медичних послуг, а також на сприяння

працевлаштуванню осіб з інвалідністю та ветеранів війни. Важливим кроком стало продовження імплементації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, що гарантує рівність можливостей у всіх сферах життя [1].

Не менш вагому роль відіграє міжнародна підтримка. Організації ООН, зокрема UNICEF, UNDP, UNHCR, активно впроваджують програми для забезпечення інклюзивної освіти, психологічної допомоги дітям і доступу до соціальних послуг. Всесвітня організація охорони здоров'я підтримує українські медичні заклади, забезпечує фахівців із реабілітації необхідними знаннями та обладнанням. Європейський Союз фінансує відбудову зруйнованої інфраструктури з урахуванням принципів безбар'єрності, а Міжнародний Комітет Червоного Хреста допомагає пораненим, людям з інвалідністю та внутрішньо переміщеним особам [2].

Попри активні зусилля держави та міжнародних партнерів, існують серйозні виклики: руйнування інфраструктури, нестача фінансування, перевантаження соціальних служб, а також труднощі у наданні допомоги тим, хто перебуває у зонах бойових дій або тимчасової окупації. Війна спричинила масштабні переміщення населення, через що багато людей втратили доступ до звичних освітніх, медичних і соціальних послуг.

Перспективи інклюзивного розвитку в Україні тісно пов'язані з відновленням країни на засадах безбар'єрності. Національна стратегія безбар'єрності, розроблена за ініціативи першої леді України, передбачає створення рівних умов для всіх громадян, незалежно від фізичних, соціальних чи економічних обмежень. Важливим напрямом залишається розвиток цифрових сервісів, які дозволяють отримувати соціальні, освітні та медичні послуги дистанційно, що особливо актуально в умовах воєнного стану [3,4].

Національна стратегія покликана усунути різноманітні бар'єри у різних сферах для представників маломобільних груп населення - серед яких люди з інвалідністю, особи з тимчасовим порушенням здоров'я, вагітні жінки, громадяни старшого віку, люди, які супроводжують дітей, діти, молодь, родини, які піклуються про дітей, в тому числі з інвалідністю та інші. Цілі стратегії також підтримують забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві [4].

Підсумком реалізації Стратегії має стати перелік результатів у контексті захисту й реалізації прав та свобод людини, які включають: безперешкодний доступ до фізичного середовища, громадського простору та транспортної інфраструктури; забезпечення доступу до освіти та навчання; належні умови та рівні можливості для підтримки здоров'я, реабілітації, занять фізичною культурою та спортом; спрощений доступ до цифрових і аналогових публічних послуг; зручний спосіб отримання інформації; рівні можливості для участі в усіх сферах суспільного життя; створення умов для художньої (мистецької) творчості та самовираження; участь у політичних процесах та громадській діяльності; відкриття можливостей для працевлаштування та підприємницької діяльності [4].

Отже, державна політика та міжнародна підтримка інклюзії в Україні під час війни мають спільну мету - забезпечити кожній людині можливість повноцінної участі у житті суспільства. Попри труднощі, Україна поступово формує модель інклюзивного розвитку, що поєднує гуманістичні цінності, соціальну відповідальність і європейські стандарти прав людини.

Список використаних джерел:

1. Кабінет Міністрів України. (2022). Національна стратегія безбар'єрності на період до 2030 року. Взято з https://www.kmu.gov.ua
2. Мельнік М.А Інклюзивна політика держави під час війни. Вісник Східноукраїнського Національного Університету Імені Володимира Даля 2022. № 6 (276). https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-276-6-44-49
3. Міністерство освіти і науки України. Стратегічні напрямки розвитку інклюзивної освіти до 2030 року. Київ: МОН України, 2021. URL: https://mon.gov.ua/news/mon-rozrobilo-strategichni-napryami-rozvitku-inklyuzivnoi-osviti-do-2030-roku (дата звернення: 05.10.2025).
4. Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року. URL: https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/554-vooz-katalog-24-stor-0611.pdf

УДК 338.4

Суханова А.В., *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Матвієнко Т.А. ,*здобувач (першого) бакалаврського рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

SMART-ТЕХНОЛОГІЇ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ

Аграрний сектор є стратегічною галуззю економіки України, що забезпечує значну частину ВВП, експортного потенціалу та зайнятості населення. Проте не рівномірність до ресурсів, технологій і знань створює суттєві соціальні та економічні диспропорції між великими агрохолдингами та дрібними фермерськими господарствами.

Smart – технології в аграрному виробництві мають значний потенціал як інструмент інклюзивного розвитку сільських територій України. При сприятливих умовах вони можуть зменшити нерівність, підвищити зайнятість та ефективність виробництва. Проте для реалізації цього потенціалу потрібна комплексна стратегія: державна підтримка, інвестиції в інфраструктуру,

навчання, доступність технологій для малих і середніх господарств [1].

Smart - технології (розумні системи моніторингу, дрони, сенсори, автоматизовані системи поливу, Big Data, IoT) є ключовим чинником підвищення ефективності аграрного виробництва та сталого розвитку сільських територій.

Інклюзивний розвиток у сільському господарстві передбачає залучення до економічної діяльності всіх соціальних груп, включно з малими фермерами, жінками, молоддю, людей з обмеженими можливостями, особливо через дистанційний моніторинг, аналітику, керування за допомогою сенсорів та дронів [1].

Використання цифрових платформ і мобільних додатків дає змогу малим і середнім господарствам отримувати доступ до знань, ринків збуту, фінансів і технологічних інновацій.

Точне землеробство дозволяє зменшити використання ресурсів (води, добрив, пестицидів), що сприяє екологічній стійкості та зниженню витрат для малих виробників.

Smart - ферми створюють нові можливості зайнятості для молоді у сфері цифрових технологій, ІТ-агрономії, агроаналітики та технічного обслуговування систем **[2]**.

Впровадження розумних систем управління фермою (Farm Management Systems) допомагає приймати обґрунтовані рішення на основі даних, що підвищує продуктивність і прибутковість господарств.

Дрони та супутниковий моніторинг дозволяють аграріям отримувати дані про стан посівів, прогнозувати врожайність і запобігати ризикам, пов'язаним із кліматичними змінами **[2]**.

Інтеграція smart - технологій сприяє розвитку партнерства між університетами, бізнесом і громадами, що стимулює інноваційну діяльність і передачу знань.

Доступ до цифрових рішень має супроводжуватися освітніми програмами, що формують цифрову грамотність серед фермерів та забезпечують інклюзивність технологічних змін.

Smart - технології є інструментом інклюзивної економіки, оскільки сприяють вирівнюванню можливостей, підвищенню якості життя сільського населення та інтеграції українського агросектору до європейського цифрового простору [3].

Але до основних недоліків та перешкод смарт-технології можна віднести – недостатня інфраструктура зв'язку (інтернет), високі початкові витрати, низький рівень обізнаності фермерів щодо цифрових рішень, складність адаптації технологій до малих господарств, брак державних програм підтримки та інституційної координації.

Вирішення цих проблем потребує формування державної стратегії Smart – аграрного розвитку, спрямованої на забезпечення доступу до технологій, пільгового кредитування, грантів, навчальних ініціатив і партнерства між державою, бізнесом і громадами [3].

Аналізуючи вищевикладене, можна сказати, що Smart – технології в

аграрному виробництві мають значний потенціал як інструмент інклюзивного розвитку сільських територій України. При сприятливих умовах вони можуть зменшити нерівність, підвищити зайнятість та ефективність виробництва.

Інклюзивність полягає в тому, що цифровізація аграрної галузі відкриває доступ до ресурсів і знань для всіх учасників – незалежно від розміру господарства чи соціального статусу.

Проте для реалізації цього потенціалу потрібна комплексна стратегія, формувати ефективну державну політику, розвивати цифрову інфраструктуру, освіту й підтримку інновацій.

Список використаних джерел:

1. Степаненко С.В., Дяченко О.П. Інформаційні технології як інструмент розвитку інклюзивного аграрного бізнесу. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, 2023, (15), 116-122. https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.14
2. Шацька З. Я., Прима В. І. Особливості впровадження інформаційних технологій в аграрному секторі України. Агросвіт. 2022. №13-14. с. 60-64. URL: https://www.nayka.com.ua/ index.php/agrosvit/issue/view/7/6
3. Шацька З.Я., Когут А.Л. Smart-спеціалізація, як інструмент інноваційного розвитку агропромислового сектору України. *Актуальні проблеми економіки. 2025. №1(283) с.71-81.* DOI: 10.32752/1993-6788-2025-1-283-71-81

УДК 338.4

Суханова А.В., *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Матвієнко Ю.А. ,*здобувач (першого) бакалаврського рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ЇХ ПЕРСПЕКТИВИ

Інклюзивний розвиток є ключовою передумовою сталого економічного зростання, спрямованого на підвищення добробуту всіх громадян, а не лише окремих соціальних груп.

Головна мета інклюзивного розвитку України - створення економіки рівних можливостей, де кожен має доступ до ресурсів, освіти, ринку праці та соціальних благ. Його реалізація сприяє підвищенню соціальної згуртованості, розвитку людського потенціалу та зменшенню нерівності.

До основних стратегічних напрямків можна віднести такі [1,2,4]:

- стратегічний напрям 1 - розвиток людського капіталу. Інвестиції в освіту, науку, професійну підготовку. Забезпечення рівного доступу до якісних послуг охорони здоров'я. Створення умов для зайнятості молоді, жінок, людей з інвалідністю.

- стратегічний напрям 2 - розвиток інклюзивного ринку праці. Легалізація зайнятості, підтримка малого та середнього бізнесу. Підвищення мінімальних стандартів оплати праці. Зменшення нерівності між містом і селом у можливостях працевлаштування.

- стратегічний напрям 3 - підтримка регіонального розвитку. Розвиток місцевого самоврядування та децентралізації. Стимулювання економічної активності у сільських та депресивних регіонах. Впровадження програм інклюзивного підприємництва. Післявоєнна відбудова має спиратися на принцип «не залишити нікого осторонь» (Leave No One Behind).

- стратегічний напрям 4 - цифровізація та інноваційна економіка. Розширення доступу до цифрових технологій. Підтримка стартапів і технологічних кластерів. Використання інновацій для підвищення ефективності аграрного сектору.

- стратегічний напрям 5 - соціальна інтеграція та справедливість. Підвищення соціальної мобільності населення. Забезпечення соціального захисту вразливих груп. Зменшення гендерної та майнової нерівності. Доцільно створити єдиний координаційний центр або агенцію з питань інклюзивного розвитку при Кабінеті міністрів України.

Євроінтеграційний вектор сприяє посиленню інклюзивності через гармонізацію українських політик із європейськими стандартами, зокрема у сфері соціального захисту, сталого розвитку та екології [3].

Інклюзивний розвиток агропродовольчого сектору має стати одним із драйверів майбутнього зростання, оскільки забезпечує зайнятість у сільській місцевості та формує продовольчу безпеку.

Головними перспективами інклюзивного розвитку є [5]:

- модернізацією економічної структури,
- зменшенням регіональних диспропорцій,
- розширенням доступу до фінансів,
- підвищення конкурентоспроможності країни на європейському ринку.
- підвищенням участі громад у прийнятті рішень.

В умовах післявоєнної відбудови саме інклюзивна модель розвитку може стати важливим чинником стійкості громад та відновлення країни [1].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що інклюзивний розвиток України – це не лише соціальний обов'язок, а й стратегічна необхідність. Його реалізація забезпечить справедливий розподіл результатів економічного зростання, посилить довіру до інститутів влади, сприятиме формуванню згуртованого громадянського суспільства.

Тому необхідно інтегрувати принципи інклюзивності в усі державні програми та регіональні стратегії, розвивати інституційну спроможність органів влади, підвищувати рівень участі громадян у прийнятті рішень.

Список використаних джерел:

1. Кабінет Міністрів України. (2024, червень 7). Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки (Розпорядження № 527-р). Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. https://www.kmu.gov.ua/ua/news/uriad-skhvalyv-naczionalnu-strategiyu-rozvytkuinklyuzyvnoho-navchannya
2. Міністерство освіти і науки України. Стратегічні напрями розвитку інклюзивної освіти до 2030 року. URL: https://mon.gov.ua/news/mon-rozrobilo-strategichni-napryami-rozvitku-inklyuzivnoi-osviti-do-2030-roku (дата звернення 10.10.2025)
3. Sustainable Development Report 2025. Rankings. URL: https://dashboards.sdgindex.org/
4. Жуковська А., Желюк Т. Інклюзивний розвиток територіальних громад в умовах війни та післявоєнної відбудови Вісник економіки. 2024. № 4. С. 24-45.
5. Іртищева І., Крамаренко І., Завгородній К. (2023). Оцінка рівня сталого інклюзивного розвитку України. MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS, (2), 159–165. https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-21

УДК 330.338.2

Степаненко Л. Р., *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Дергач А. В.,
к. держ. упр., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна, розв’язана Росією проти України у 2022 році, суттєво змінила економічне середовище України. Вона не лише призвела до руйнування виробничих потужностей та блокування логістичних шляхів, а й істотно змінила умови функціонування внутрішнього та зовнішнього ринків. У цих умовах маркетингова діяльність аграрних підприємств набуває особливого

значення, адже саме вона визначає конкурентоспроможність, здатність швидко адаптуватися та знаходити нові ринкові ніші.

У цій роботі ми проаналізуємо основні зміни у маркетинговій діяльності аграрних підприємств України під впливом воєнних дій та визначення перспектив розвитку в сучасних умовах.

Маркетинг в аграрно–продовольчій сфері традиційно охоплює управління асортиментом, ціноутворенням, збутом і комунікаціями. В умовах війни ці завдання значно ускладнилися: підприємства змушені вирішувати не лише економічні, а й соціальні питання – забезпечення продовольчої безпеки, збереження робочих місць, підтримку місцевих громад та військових підрозділів.

Війна зумовила низку викликів для аграрного бізнесу. Закриття морських портів, обмеження перевезень через блокаду «зернового коридору» призвели до збільшення вартості транспортування та втрати традиційних ринків. Це змусило підприємства шукати нові логістичні рішення.

Якщо до 2022 р. основними споживачами українського зерна були країни Азії та Африки, то під час війни різко зросла частка експорту до ЄС. Це стимулює аграрні підприємства до впровадження маркетингових стратегій диференціації, а також адаптації до вимог європейських стандартів.

Високий рівень нестабільності світових цін на зерно, соняшникову олію, кукурудзу ускладнює планування. Часто підприємства змушені працювати з мінімальною маржею.

В умовах постійної нестабільності та обмежень однією з ключових тенденцій стала активна цифровізація маркетингу. Аграрні компанії дедалі частіше застосовують цифрові інструменти – таргетовану рекламу, онлайн–продажі, CRM–системи, участь у віртуальних виставках і B2B–платформах. Такі підходи дозволяють не лише зменшити комунікаційні витрати, а й розширити присутність українських виробників на світових ринках. Окрім цього, війна прискорила перехід підприємств до економіки даних: використання аналітики Big Data для прогнозування попиту, оцінки логістичних ризиків, визначення цінових трендів на зерно, олійні та молочні продукти.

Війна підсилила соціальну складову маркетингової політики. Підприємства дедалі частіше реалізують стратегії соціальної відповідальності – надання допомоги Збройним Силам України, підтримка внутрішньо переміщених осіб, відновлення сільських громад. Це не лише підвищує довіру споживачів, а й формує позитивний бренд підприємства.

Особливо актуальним стає питання інклюзії військових у післявоєнну економіку. Як зазначають Лідія Шинкарук та Емілія Прушківська, «найближчим часом ветерани стануть найважливішою частиною українського соціуму. І якщо суспільство вирішить активізуватися і зробити все правильно для ветеранів, це зробить Україну, країну із домінуванням інклюзивного розвитку» [3].

Інтеграція ветеранів у команди аграрних підприємств може стати елементом соціально орієнтованого маркетингу, поєднанням економічної ефективності з відновленням людського капіталу та зміцненням громад.

Важливим аспектом підвищення ефективності маркетингової діяльності аграрних підприємств є поглиблення співпраці з Європейським Союзом у сфері

сертифікації, виробничих стандартів та якості продукції. Участь у програмах гармонізації технічних регламентів та впровадження стандартів Global G.A.P., Organic Standard чи ISO 22000 підвищує довіру іноземних партнерів і відкриває доступ до преміальних ринкових сегментів. Водночас диверсифікація експортних напрямів – розширення постачань до країн Близького Сходу, Північної Африки та Азії – дає змогу зменшити залежність від окремих логістичних маршрутів та політичних ризиків. Такий підхід формує стійку маркетингову модель, орієнтовану на якість, гнучкість і міжнародну інтеграцію українського аграрного бізнесу.

Війна стала каталізатором глибоких змін у маркетинговій діяльності аграрних підприємств України. Основні виклики пов'язані з логістикою, зміною ринків збуту, зростанням цінової нестабільності та потребою швидкої цифрової адаптації. У цих умовах маркетинг перетворюється з інструменту прибутковості на механізм забезпечення продовольчої безпеки, економічної стабільності та соціальної згуртованості.

Подальший розвиток галузі залежить від здатності підприємств упроваджувати інноваційні маркетингові рішення, ефективно взаємодіяти з європейським ринком і зберігати людський капітал у післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Величко Ю., Мунька С. Сучасні маркетингові стратегії розвитку агробізнесу в економічно розвинених країнах і можливості їх упровадження в Україні. Аграрна економіка. 2023.Т. 16, № 1–2. С. 118–124.

2. Коваль О. Аналіз сучасного стану маркетингового управління аграрними підприємствами України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2025. № 2 (340). С. 290–296.

3. Шинкарук Л. В., Прушківська Е. В., Шепелєва Л. М. Інклюзія військових у національний соціально–економічний простір. Економічний вісник Дніпровської політехніки. 2024. № 2. С. 21–33.

УДК 330.338.2

***Щербань І.В.**, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Власенко Т.О.,
к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Організація підприємницької діяльності посідає центральне місце в економічній системі країни, оскільки вона визначає функціональну

спроможність суб'єктів господарювання здійснювати продуктивну, інноваційну та конкурентну діяльність. В умовах ринкової трансформації, економічної нестабільності та глибоких інституційних змін ефективне організаційне забезпечення бізнесу набуває особливого значення. Воєнні події, часті законодавчі зміни, дефіцит ресурсів та порушення логістичних зв'язків суттєво впливають на умови функціонування підприємств, вимагаючи від них підвищеної адаптивності, гнучкості управлінських структур і раціоналізації організаційних механізмів.

На практиці першим кроком у створенні підприємства виступає вибір його організаційно-правової форми. Саме вона визначає обсяг юридичної відповідальності, структуру управління, доступ до капіталу, систему оподаткування та правові взаємовідносини з партнерами, державою і працівниками. У сучасних умовах найбільш поширеними в Україні залишаються такі форми як Фізична особа-підприємець (ФОП) та Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ). ФОП дозволяє швидко розпочати діяльність із мінімальними витратами на адміністрування, однак обмежує можливості масштабування. Натомість ТОВ відкриває доступ до ширших фінансових інструментів, зокрема венчурного та інституційного інвестування, проте потребує ретельного підходу до організації внутрішніх процедур, включаючи ведення обліку, кадрову політику, формалізацію управлінських рішень.

Внутрішня організаційна структура підприємства визначає рівень його гнучкості, здатності до інновацій, ефективність ухвалення рішень та управління ризиками. Розподіл повноважень, функціональна взаємодія між підрозділами, регламентація комунікаційних потоків, упровадження механізмів контролю та моніторингу – усе це формує каркас підприємницької організації. Традиційні лінійно-функціональні структури поступово поступаються місцем гнучким формам управління – проектним, матричним, кросфункціональним. Вони особливо ефективні у середовищі високої динаміки, де потрібне швидке реагування на зміни ринку, технологій та споживчих запитів [1].

Суттєвого значення набуває цифрова трансформація організації підприємництва. Інтеграція інформаційних систем управління (ERP), клієнтських платформ (CRM), аналітичних панелей управлінської звітності (BI), систем документообігу та кіберзахисту дозволяє автоматизувати рутинні процеси, забезпечити прозорість операцій, підвищити точність управлінських рішень. Однак впровадження таких технологій потребує як фінансових інвестицій, так і наявності відповідних компетентностей, що, у свою чергу, формує попит на висококваліфікований персонал та навчальні сервіси [2].

Зовнішнє організаційне середовище підприємства також має вирішальне значення. Зростає роль кластерних моделей, платформ спільного доступу до ресурсів, участі у профільних асоціаціях та бізнес-мережах. Взаємодія з державними інституціями, банківськими структурами, партнерами та громадами потребує високого рівня організаційної зрілості, прозорості та дотримання стандартів доброчесності. Оскільки нормативно-правове поле в Україні є досить динамічним, підприємцям доводиться постійно оновлювати свої знання щодо

податкового законодавства, ліцензування, вимог до сертифікації продукції, трудових відносин тощо.

У сучасному світі організація бізнесу не може ігнорувати принципи сталого розвитку. Екологічна відповідальність, соціальна орієнтованість та ефективне корпоративне управління (принципи ESG) дедалі частіше інтегруються у стратегічні цілі підприємств. Створення політик сталого розвитку, внутрішніх кодексів етики, систем екологічного менеджменту, реалізація соціальних ініціатив та програм енергоефективності є не лише репутаційною перевагою, але й важливим чинником привабливості для інвесторів, донорів і міжнародних партнерів.

Інфраструктура підтримки підприємництва виступає ключовою передумовою його ефективної організації. Наявність бізнес-інкубаторів, акселераторів, грантових програм, центрів підтримки підприємців, онлайн-платформ для навчання та обміну досвідом сприяє підвищенню спроможності суб'єктів малого і середнього бізнесу. Однак у регіонах доступ до таких інструментів часто обмежений, що потребує цільових дій з боку держави, місцевого самоврядування та громадських організацій для забезпечення інклюзивності підприємницького середовища [3].

Не можна оминути й значення людського капіталу. Професійна підготовка, система мотивації, культура лідерства, розвиток емоційного інтелекту, залучення молоді та жінок до підприємництва формують нову якість організаційної побудови. Саме людський ресурс забезпечує гнучкість, креативність і стійкість підприємницьких структур, здатність адаптуватися до криз і віднаходити нові точки зростання.

Організація підприємницької діяльності в умовах сучасних соціально-економічних викликів вимагає системного, науково обґрунтованого підходу, який враховує як внутрішні механізми функціонування бізнесу, так і динамічне зовнішнє середовище. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що ефективність підприємництва напряму залежить від правильно обраної організаційно-правової форми, гнучкості внутрішньої структури управління, здатності до цифрової трансформації та рівня адаптивності до нормативно-правових змін [4].

Одним із ключових чинників успішної організації підприємницької діяльності є розвиток управлінської культури, що включає стратегічне бачення, відповідальність за соціальні наслідки господарювання, готовність до впровадження інновацій і цифрових рішень. Важливим є також налагодження ефективних комунікаційних каналів, як усередині підприємства, так і з зовнішніми стейкхолдерами, що дозволяє забезпечити відкритість, гнучкість і швидке реагування на зміни ринку.

Значну роль у формуванні конкурентоспроможного підприємницького середовища відіграє розбудова інфраструктури підтримки малого і середнього бізнесу, включаючи освітні програми, консультаційні центри, доступ до мікрофінансування, цифрових сервісів та нетворкінгових платформ. Особливої уваги потребують малі підприємства в регіонах, які часто залишаються поза фокусом державних і міжнародних програм підтримки. Подолання цього

дисбалансу є критичним завданням у контексті відновлення національної економіки після завершення активної фази війни [5].

Інтеграція принципів сталого розвитку в організаційну модель підприємства – ще один важливий вектор, що визначатиме перспективи українського бізнесу на глобальному рівні. Екологічна відповідальність, інклюзивність, соціальна чутливість і прозорість мають перетворитися з додаткових компонентів на невід'ємну частину стратегій зростання підприємств, що прагнуть довгострокового успіху та міжнародного партнерства.

У підсумку, ефективна організація підприємницької діяльності – це не лише про структуру і форму власності. Це є складним процесом управлінської інженерії, в основі якого лежить постійне вдосконалення бізнес-моделі, розвиток людського капіталу, здатність до інновацій, а також активна взаємодія з екосистемою підтримки. Тільки за умови поєднання усіх перелічених елементів українське підприємництво зможе забезпечити не лише адаптацію до сучасних викликів, а й стати рушійною силою сталого економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Sloman J., Garratt D. Economics for Business. 8th ed. Harlow : Pearson Education, 2018. 544 p.
2. Дюфло Е., Банерджі А. Дієва економіка для важких часів. Київ : Наш Формат, 2023. 384 с.
3. Кеннеді Д. Безжальний менеджмент та ефективність людських ресурсів. Харків: Фабула, 2019. 304 с.
4. Лайнбек К., Хілл Л., Брандо Г., Трулав Е. Командна робота: як впровадити зміни в компанії, щоб вас підтримали. Київ: Наш формат, 2019. 328 с.
5. Петренко Н. О. Управління проектами: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 244 с.

УДК 330.338.2

Яценко А. О. *здобувачка другого*
(магістерського) рівня вищої освіти
Національного університету біоресурсів
і природокористування України
Науковий керівник: Дергач А. В*., к.держ.упр., доцент*
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах повномасштабної війни українське суспільство переживає глибоку трансформацію цінностей. Питання довіри, патріотизму та соціальної

відповідальності набули першочергового значення, впливаючи на всі аспекти повсякденного життя, включно зі споживчою поведінкою. Споживачі все частіше віддають перевагу тим брендам, які демонструють активну громадянську позицію і підтримують країну чи суспільство, а не лише прагнуть максимізації прибутку. Внаслідок цього, традиційний «транзакційний» маркетинг, орієнтований виключно на характеристики продукту та ціну, втрачає свою ефективність. В такому випадку, доцільно буде розвивати стратегію інтеграції корпоративної соціальної відповідальності як ключовий фактор підвищення ефективності маркетингу українських підприємств

Внаслідок трансформації українського суспільства, максимальна ефективність маркетингової діяльності досягається не через пряму рекламу, а через інтеграцію маркетингу з корпоративною соціальною відповідальністю (КСВ), де побудова довіри до бренду та відповідність цінностям споживача стають головним активом, що прямо впливає на ринкову частку та прибутковість.

Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) в українських реаліях перестала бути лише елементом PR-стратегії чи благодійністю «залишкового принципу». Вона трансформувалася в стратегічний маркетинговий інструмент, що формує емоційний зв'язок зі споживачем [1]. Ефективність маркетингу в цьому контексті вимірюється не лише показниками конверсії, але й індексом лояльності та готовністю доплачувати за продукт бренду, якому довіряють [2].

Теоретики маркетингу, зокрема Ф. Котлер та Н. Лі, давно наголошували, що інтеграція КСВ може стати джерелом диференціації та конкурентної переваги [3]. Однак, у кризових умовах України це стає питанням не просто переваги, а виживання бренду. Інтегрована КСВ, що включає підтримку ЗСУ, допомогу внутрішньо переміщеним особам (ВПО), працевлаштування ветеранів або відновлення інфраструктури, надає маркетинговим комунікаціям глибину та автентичність. Спільне переживання кризових подій та спільна боротьба за цінності створюють потужний ціннісний резонанс, що багаторазово підвищує довіру до бренду. Саме довіра в період невизначеності є найціннішим нематеріальним активом, який забезпечує стійкість попиту [4].

Для досягнення максимальної маркетингової ефективності, КСВ має бути глибоко інтегрована в операційну діяльність та комунікаційну стратегію підприємства за такими напрямками:

- ціннісна прозорість: маркетингова комунікація повинна чітко та прозоро демонструвати, яку частину прибутку компанія спрямовує на соціальні чи оборонні цілі. Це доводить, що КСВ є частиною бізнес-моделі, а не одноразовою акцією, як про це пише М. Портер [5];
- залучення споживача: перетворення акцій КСВ на спільну місію (наприклад, «з кожної покупки 10 грн на дрони»). Це перетворює споживача з пасивного покупця на активного учасника соціально важливого процесу. Дослідження показують, що така участь створює сильніший емоційний зв'язок, ніж традиційна реклама [6].
- створення соціально-орієнтованого продукту: розробка продуктів або послуг, які безпосередньо вирішують соціальні проблеми (наприклад, спеціальні умови для ВПО, навчальні програми для ветеранів). Це підвищує цінність пропозиції на ринку та формує позитивний імідж компанії як соціального новатора.

- посилення лояльності та: довіра, отримана через соціально відповідальну діяльність, забезпечує високий показник утримання клієнтів (Customer Retention Rate) та збільшує їхню пожиттєву цінність, оскільки лояльні клієнти менш чутливі до цінових коливань конкурентів.

Таким чином, у сучасному українському бізнес-середовищі, інвестування в щиру та інтегровану КСВ є найбільш ефективною маркетинговою інвестицією. Воно забезпечує не лише короткостроковий приріст продажів, але й формує довготривалий запас міцності бренду, критично важливий для його виживання та процвітання в період відновлення країни.

Список використаних джерел:

1. Котлер, Ф., Сетіаван Г., Картаджайя І. Маркетинг 3.0: від товарів до споживачів і далі – до людської душі Київ: КМ-БУКС, 2017.
2. Рейчхелд, Ф. Ф. Ефект лояльності: Рушії зростання, прибутку та сталої цінності Київ : КМ-БУКС, 2018.
3. Kotler, P., & Lee, N. Corporate Social Responsibility: Doing the Most Good for Your Company and Your Cause. New Jersey: Wiley, 2005.
4. Covey, S. M. R. The Speed of Trust: The One Thing That Changes Everything. New York: Free Press, 2008.
5. Porter, M. E., & Kramer, M. R. Strategy & Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility. Harvard Business Review. 2006. Vol. 84. №12. P. 78–92.
6. Carroll, A. B. The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. Business Horizons. 1991. Vol. 34. №4. P. 39–48.

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 3.
ДОСВІД ЄС ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ І ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

UDK 330.341.1:001.895

Andraos M.E., *first (bachelor's) level higher education degree holder*
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
***Scientific supervisor: Holieva M.,** PhD*
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

HUMAN CAPITAL AS AN ENGINE FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: UKRAINE'S PATH TO A KNOWLEDGE ECONOMY

In the contemporary global economy, human capital is recognized as a critical asset determining a country's capacity for innovation and long-term growth. Human capital encompasses the totality of knowledge, skills, health, social values, and motivation accumulated by individuals. For Ukraine, facing the challenges of modernization and integration into European structures, the development of this capital is not just an economic task but a national strategic goal. Unlike finite natural resources, human capital is a renewable and multiplicative source of value, whose growth directly correlates with increased overall labor productivity and economic resilience.

Education remains the fundamental component of human capital accumulation. Although Ukraine has a highly educated population, its educational system requires structural adaptation to meet the demands of the Fourth Industrial Revolution and the digital economy. This entails not only updating curricula but also implementing digital literacy, fostering critical thinking, and creativity. Effective interaction between higher education and the business environment is key to ensuring skill relevance and closing the gap between labor demand and supply. Furthermore, lifelong learning must become an integral part of the social culture, allowing citizens to continuously update their qualifications in a rapidly changing technological environment.

Health is an equally important element of human capital, as a healthy workforce is the foundation for high productivity, low absenteeism, and extended working life. Consequently, investments in the healthcare sector should be viewed as economic investments with a high return. Priority must be given to preventive medicine, strengthening the primary healthcare system, and ensuring access to quality medical services for all segments of the population. Social policies supporting quality of life, including mental health support and environmental safety, directly influence the resilience and quality of the nation's human capital.

The development of human capital is closely linked to the concept of inclusive growth, which aims not only at general economic expansion but also at the equitable

distribution of the benefits of this growth. For Ukraine, this means reducing regional disparities in access to quality educational and medical services. Special attention must be paid to the involvement of vulnerable groups (persons with disabilities, internally displaced persons) in productive economic life through retraining programs and the creation of an accessible and barrier-free work environment. Ensuring equal professional opportunities for women and youth is critical for the full realization of the country's entire human potential.

The development of human capital is the key determinant of Ukraine's economic growth and social stability. A comprehensive approach, encompassing education reform, systemic investments in health, and the stimulation of innovative activity, is necessary for a successful transition to an innovative knowledge economy. Only by prioritizing investment in people-their abilities, health, and motivation-can Ukraine ensure stable, competitive, and socially just long-term development and achieve full European integration.

References:

1. UNESCO. *A Guide for Ensuring Inclusion and Equity in Education*. Paris: UNESCO, 2017.

2. Waitoller, F. R., & Artiles, A. J. A decade of research on inclusive education in the global south: A critical review. *Review of Research in Education*. 2013. Vol. 37, No. 1. P. 298–329.

УДК 338.45:658.7:502.131.1:330.131.7(477)

***Pomohaiev S. O.**, applicant for the third (educational and scientific) level of higher education,*
***Ivanova M.I.**, Doctor of Economic Sciences, Professor,*
Dnipro University of Technology
(Dnipro, Ukraine)

THE GREEN TRANSFORMATION OF CRITICAL RAW MATERIAL SUPPLY CHAINS: STRATEGIC RISKS AND OPPORTUNITIES FOR UKRAINE

The full-scale war has profoundly destabilized critical supply chains for Ukraine's extractive and processing sector, particularly concerning Critical Raw Materials (CRMs). The occupation of territories rich in lithium, titanium, and graphite deposits, coupled with the destruction of energy infrastructure required for energy-intensive processing, has fundamentally altered these supply chains. Concurrent with these challenges, there is a strategic tightening of EU regulatory policy aimed at decarbonization (EU Green Deal) and securing strategic autonomy, notably through the Critical Raw Materials Act (CRMA).

This creates a unique dual pressure on the Ukrainian extractive sector. On the

one hand, the sector is forced to find strategies for survival and relocation under wartime conditions. On the other hand, it must urgently adapt to new, exceedingly stringent standards for accessing the European market, which considers Ukraine a potential partner for diversifying its own CRM supply chains.

The new EU regulatory architecture, notably the CRMA and the associated Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD), establishes new barriers to entry. The CRMA stipulates explicit requirements not only for volumes but also for the environmental and social standards of extraction and processing. The CSDDD mandates that European companies ensure full supply chain traceability and verify the absence of human rights or environmental standard violations (i.e., a "conflict-free" status). The Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) exerts additional pressure, as the primary processing of many minerals is extremely energy-intensive, potentially exposing Ukrainian exports to high carbon levies [1, 2]. For many Ukrainian companies operating with obsolete technologies, this creates a direct risk of exclusion from European value chains.

Simultaneously, these heightened requirements open a unique "window of opportunity" for Ukraine. EU policy on CRMs is shifting the focus of competition from purely price-based (dominated by countries with low environmental standards) to compliance-oriented. The EU is actively seeking "strategic partners" capable of ensuring a reliable and sustainable supply of CRMs to reduce its dependency on China and the RF. Enterprises implementing low-carbon processing technologies and transparent ESG verification systems stand to gain an unprecedented competitive advantage [3].

Consequently, the EU's "green" framework is transforming the very logic of economic inclusion. It shifts competition away from the domain of volume and price (traditionally dominated by large corporations or players with economies of scale) toward the domain of compliance. While this creates high barriers to entry, particularly for SMEs [4], it simultaneously forms a new, more inclusive "window of opportunity." For Ukrainian companies capable of demonstrating transparency, a low-carbon footprint, and ESG compliance (for instance, via future digital product passports), an opportunity emerges for integration into higher tiers of the value chain. This new paradigm allows them to compete in premium EU markets based on demonstrated standards rather than production scale-a possibility previously inaccessible to them.

The war-induced restructuring of the Ukrainian economy has coincided with the EU's regulatory transformation concerning CRMs. The "green" framework acts not as a cause or consequence of the war, but as an external filter defining the conditions for the future integration of Ukraine's extractive sector. Ukraine's success in the EU market will increasingly depend not on the volume of its deposits, but on its ability to meet new standards of transparency and sustainability. This, in turn, is intrinsically linked to the concept of Ukraine's "green" reconstruction, wherein the modernization and decarbonization of the extractive industry are considered key prerequisites for full-fledged post-war integration into the European strategic space [5].

References:

1. *Vplyv SVAM na ekonomiku Ukrainy: novi vyklyky dlia eksporteriv* [The impact of CBAM on the economy of Ukraine: new challenges for exporters]. (2023). Centre for Economic Strategy. URL: https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/07/CBAM-brief-CES_ukr.pdf.
2. Hilgenstock R., & Bilan O. (2022). *Decarbonisation of the Ukrainian industry: The challenge of CBAM*. German Economic Team. URL: https://www.get-ukraine.de/wp-content/uploads/2022/10/PP_10_2022_en_Decarbonisation-industry_CBAM.pdf.
3. OECD. (2022). *Greening Global Value Chains: Innovation and Policy.* Paris: OECD Publishing. 150 p.
4. European Bank for Reconstruction and Development. (2023). *Supporting SMEs in Ukraine: Challenges and opportunities in wartime*. URL: https://www.ebrd.com/news/2023/ebrd-steps-up-support-for-ukraines-smes.html.
5. The World Bank, Government of Ukraine, European Commission, & United Nations. (2023). *Ukraine: Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA 2)*. February 2022 – February 2023. Washington, D.C.: World Bank Group. 108 p.

УДК 330.338.2

Білошицька Д.А., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,*
Науковий керівник: Дергач А.В., *к.держ.упр., доцент,*
Національній університет біоресурсів і природокористування Украйни (м. Київ, Україна)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ: ВИКОРИСТАННЯ НАЙКРАЩИХ ПРАКТИК В УКРАЇНІ

Аграрний сектор України відіграє ключову роль у національній економіці, забезпечуючи продовольчу безпеку, експортну виручку та зайнятість у сільській місцевості. Водночас галузь стикається з рядом викликів: низька продуктивність, слабка інституційна підтримка, недостатній рівень інноваційного розвитку та діджиталізації. Ці проблеми актуалізують питання пошуку ефективних моделей розвитку, зокрема через вивчення та адаптацію успішного європейського досвіду. У країнах ЄС, завдяки Спільній аграрній політиці (САР), було досягнуто високого рівня стабільності та ефективності аграрного виробництва. Цей досвід заслуговує на увагу в контексті його адаптації до українських умов. Проте важливо не просто копіювати європейські практики, а впроваджувати їх з урахуванням соціально-економічних, правових та інституційних особливостей України.

У дослідженні здійснено комплексний аналіз ключових напрямів аграрної політики Європейського Союзу, зокрема механізмів субсидування, підтримки малих та середніх фермерських господарств, розвитку екологічного землеробства, цифровізації аграрних процесів і сприяння кооперації [1]. Ці

напрями формують основу європейської моделі сільського господарства, що базується на принципах стійкості, рівності доступу до ресурсів та інноваційності. Успіх таких країн, як Польща, Німеччина та Франція, демонструє, що результативна аграрна політика залежить не лише від обсягів фінансування, а й від якісної інституційної архітектури, цифрової інфраструктури, довгострокових інвестицій у людський капітал і сталих екологічних практик [1,2,3].

Порівняльний аналіз із політикою України засвідчив низку критичних розбіжностей, які гальмують конкурентоспроможність українського агросектору. Зокрема, державна підтримка в Україні надмірно зосереджена на великих агрохолдингах, що створює нерівні умови для малих і середніх виробників. Низький рівень кооперації та слабка інтеграція цифрових інструментів обмежують інноваційний потенціал сектору, тоді як екологічні вимоги виконуються переважно декларативно. Методологічна база дослідження охоплювала контент-аналіз нормативно-правових актів, SWOT-аналіз, експертні інтерв'ю та вивчення регіональних кейсів [4, 5].

З огляду на це, було запропоновано адаптаційну методику, яка враховує як європейський досвід, так і специфіку українського контексту. Вона включає:

1. Контекстуальну адаптацію європейських інструментів, що передбачає імплементацію перевірених підходів (таких як агроекологічні програми або прямі виплати малим фермерам) з урахуванням інституційних та соціально-економічних умов України [4].
2. Модульну інтеграцію, яка дозволяє запроваджувати окремі пілотні ініціативи, зокрема у сфері цифровізації управління земельними ресурсами, створення кластерів органічного виробництва та навчання фермерів [5].
3. Зворотній моніторинг і оцінку ефективності, що забезпечує постійне вдосконалення політики на основі реальних показників результативності, а не лише формального виконання [5].

Таким чином, використання європейського досвіду може стати каталізатором для глибокої трансформації українського аграрного сектору, за умови комплексного, поетапного і політично незалежного впровадження реформ. Апробація методики в рамках дослідження на прикладі Вінницької, Полтавської та Львівської областей показала, що найбільш ефективними є програми, де місцева влада співпрацює з громадськими ініціативами та бізнесом.

Європейський досвід аграрного розвитку є цінним джерелом для вдосконалення аграрної політики України. Його впровадження можливе за умови адаптації до національного контексту, розвитку інституційної спроможності та активної участі місцевих громад. Запропонована методика може слугувати основою для формування довгострокової стратегії аграрного розвитку України з акцентом на інноваційність, екологічність та стійкість.

Список використаних джерел:

1. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: основні положення та напрями реформування. Європейська Комісія. Brussels: офіційний веб-сайт, 2023. 72 с. URL: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy_en

2. Дем'яненко О. М. Управління розвитком сільського господарства: теоретико-методологічні засади. Київ: ННЦ «Інститут аграрної економіки». 2021. 240 с. URL: https://iae.org.ua/images/documents/monograph_2021_Dem.pdf

3. Poczta W., Czubak W. Agricultural policy in the EU and Poland – selected aspects. Journal of Agribusiness and Rural Development. 2022. №1(63). С. 45–59. URL: https://www.jard.edu.pl/volume63/article5

4. Малярчук О. В. Адаптація досвіду країн ЄС у сфері аграрної політики в умовах євроінтеграції України. Економіка та держава. 2023. №4. С. 28–33. URL: https://www.economy.in.ua/pdf/4_2023/7.pdf

5. Innovation, Agricultural Productivity and Sustainability in Ukraine. OECD Food and Agricultural Reviews: веб-сайт. Paris. 2022. 130 с. URL: https://www.oecd.org/publications/innovation-agriculture-ukraine-2022.htm

УДК 338.43:641.03

Власенко Т.О., *к.е.н., доцент,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ

Проблема забезпечення продовольчої безпеки в сучасних умовах є актуальним у зв'язку з глобальними викликами такими як: зміна клімату, збільшення кількості населення, військовими конфліктами та порушенням логістичних ланцюгів. Для України питання продовольчої безпеки має стратегічне значення, оскільки аграрний сектор є базовою складовою національної економіки та визначає рівень соціально-економічної стабільності держави. Вивчення досвіду Європейського Союзу є важливим в даних умовах, який сформував цілісну систему управління продовольчою політикою, спрямовану на досягнення сталого та інклюзивного розвитку агропродовольчого сектору.

Механізми, що реалізуються в країнах ЄС, поєднують економічні, екологічні та соціальні інструменти, спрямовані на збалансоване використання ресурсів, підтримку фермерства, підвищення якості продукції та продовольчу стійкість суспільства. Аналіз цих підходів дозволяє визначити можливості їх адаптації в Україні з метою формування ефективної системи продовольчої безпеки на засадах інклюзивності та євроінтеграційних принципів. Продовольча безпека є ключовим елементом сталого та інклюзивного розвитку аграрного сектору. Вивчення досвіду Європейського Союзу щодо формування ефективних механізмів управління продовольчими ресурсами є ключовим в сучасних умовах глобальних викликів.

Реалізація стратегії сталого розвитку агропродовольчого сектору в Європейському Союзі здійснюється через впровадження концепції «Farm to Fork strategy» [1]. Дана концепція спрямована на формування цілісної системи продовольчої безпеки, що поєднує всі етапи: «від виробництва та переробки сільськогосподарської продукції до її споживання та запобігання втратам і відходам їжі». Ця стратегія є складовою Європейського зеленого курсу та визначає механізм переходу до екологічно-економічно збалансованого виробництва продуктів харчування.

Впровадження концепції забезпечує узгодженість між виробництвом, споживанням і збереженням природних ресурсів, сприяє підвищенню якості харчових продуктів і зниженню втрат продовольства. Для України адаптація принципів цієї концепції може стати дієвим інструментом модернізації аграрного сектору та підвищення рівня продовольчої безпеки відповідно до європейських стандартів сталого розвитку.

В таблиці 1 відображено основні складові структури продовольчої безпеки та стан харчування у світі за 2023-2024 рр., згідно даних FAO, IFAD, UNICEF, WFP та WHO (2024) [2].

Таблиця 1

Структура продовольчої безпеки та стан харчування у світі, 2023-2024 рр.

Складова продовольчої безпеки	Зміст	Показники оцінки	Стан у світі (за даними FAO, 2023-2024 рр.)
Доступність продовольства (availability)	Наявність достатньої кількості продуктів харчування за рахунок власного виробництва, імпорту та запасів.	Валовий обсяг виробництва сільськогосподарської продукції, частка імпорту в забезпеченні споживання.	Світове виробництво зростає повільними темпами, у регіонах Африки та Південної Азії спостерігається дефіцит основних продуктів.
Економічна та фізична доступність (access)	Можливість населення отримувати продовольство за рахунок доходів або соціальних програм.	Індекс цін на продовольство, рівень бідності, доходи на душу населення.	Понад 2,3 млрд людей мають обмежений доступ до якісного харчування, зростає нерівність у доступі до продуктів
Стабільність продовольчих систем (stability)	Стійкість продовольчого забезпечення в часі, незалежно від криз чи сезонних коливань.	Індекси кліматичної стійкості, рівень запасів зерна, продовольчі резерви.	Високий ризик порушень через кліматичні зміни, конфлікти та енергетичні кризи.
Якість і безпечність харчування (utilization)	Відповідність продуктів нормам безпеки та харчової цінності, збалансованість раціону.	Індекс харчової цінності, споживання калорій, поширення недоїдання.	9,2% населення світу страждає від хронічного недоїдання, поширюється дефіцит мікронутрієнтів.
Інституційна та екологічна складова (sustainability)	Екологічна збалансованість виробництва, ефективність політики державного регулювання.	Наявність національних стратегій, рівень використання сталих технологій.	ЄС, Канада, Нова Зеландія активно впроваджують стратегії “Green Deal” і “Farm to Fork”, інші країни знаходяться на етапі адаптації.

*Джерело: [2].*Незважаючи на зусилля міжнародних організацій, значна частина населення страждає від недоїдання та дефіциту поживних речовин. Основні фактори, що впливають на стан харчування, залишаються економічна нестабільність, конфлікти, зміни клімату та порушення ланцюгів постачання. Потреба у фінансуванні заходів із подолання голоду та покращення доступу до якісного харчування для всіх верств населення є актуальною для забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку суспільства.

Досвід ЄС підтверджує, що ефективна продовольча політика базується на синергії державного регулювання, соціальної відповідальності бізнесу та участі

громадянського суспільства. Інклюзивний розвиток агропродовольчого сектору сприяє підвищенню доступності продуктів харчування для всіх верств населення. Для України важливо адаптувати ці механізми з урахуванням специфіки аграрного сектору для підвищення продовольчої безпеки.

Список використаних джерел:

1. Farm to Fork strategy. Офіційний веб-сайт Європейського союзу. URL: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en.

2. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. 2024. The State of Food Security and Nutrition in the World 2024. Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms. Rome. URL: https://openknowledge.fao.org/handle/20.500.14283/cd1254en.

УДК 330.342.146:330.34(477)

Власенко Ю.Г., *к.е.н., доцент,*
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
(м. Київ, Україна)

ІНКЛЮЗИВНІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

Сільське господарство і продовольчий сектор лежать в основі забезпечення продовольчої безпеки суспільства та досягнення глобальних і національних цілей сталого розвитку. Підвищення ефективності агробізнесу за умов збереження балансу інтересів навколишнього середовища та усіх учасників сільськогосподарського процесу є ключом до підвищення рівня добробуту сільського населення і формування базису підвищення рівня якості життя населення країни. Врахування та задоволення інтересів всіх учасників і представників агробізнесу вимагає модифікації традиційних його моделей за умови гарантування справедливого розподілу ризиків, можливостей та винагород для створення привабливих ціннісних пропозицій для всіх.

Інклюзивний агробізнес сприяє справедливої участі всіх агровиробників у сільськогосподарських виробничо-збутових ланцюгах та забезпечує поєднання економічної рентабельності і соціальними і екологічними цінностями [1].

Науковці ННЦ ІАЕ України перспективи інклюзивного розвитку сільського господарства України бачать у поєднанні трьох вимірів: економічного, соціального та політичного [2].

Одним з основних завдань і характеристик інклюзивних моделей агробізнесу зарубіжна практика називає спроможність виступати у якості інструменту інституційного рішення ринкових диспропорцій і збоїв, зокрема, у частині усунення асиметрії на ресурсних і фінансових ринках, внаслідок яких дрібні сільгоспвиробники не спроможні отримати рівний і справедливий доступ до ресурсів [3].

На нашу думку, інклюзивні моделі розвитку агропродовольчого сектору в Україні зосереджуються на підвищенні продуктивності середнього та малого бізнесу, покращенні доступу до ресурсів і ринків, а також на максимізації цінностей для споживачів і бізнесу протягом усього ланцюга створення

вартості. Вони спрямовані на сталий розвиток територій, залучаючи до участі різноманітні групи (малих виробників, агросервісні підприємства) і покращуючи їхні можливості для зростання.

Ключові напрямки інклюзивних моделей:

- **Підвищення продуктивності та доступ до ресурсів:**
- Зосередження на підтримці та розвитку середніх, малих агробізнесів і підприємств агросервісного обслуговування.
- Покращення доступу до виробничих ресурсів, технологій та фінансування.
- **Максимізація цінностей:**
- Охоплення всього ланцюга створення вартості, від виробництва до споживання.
- Створення умов для отримання вигоди як для споживачів, так і для виробників.
- **Сталий розвиток:**
- Сприяння стабільному розвитку сільського господарства та територій.
- Забезпечення можливостей для довгострокового зростання та сталого використання ресурсів.
- **Створення сприятливих умов:**
- Розвиток агросервісного обслуговування, яке підтримує малі та середні господарства.
- Запровадження інновацій, що сприяють інклюзивності, наприклад, доступ до інформації, знань та технологій.

Рис. 1. Переваги інклюзивних моделей агробізнесу для учасників агропродовольчих ланцюгів вартості

Джерело: сформовано на основі [4].

На даний час існує значна кількість інституційних ініціатив, спрямованих на пошук і використання більш інклюзивних способів і форм ведення агробізнесу, які реалізуються за допомогою участі міжнародних та урядових організацій, приватних донорів капіталу, агрокомпаній тощо. Серед таких ініціатив постають цільові галузеві програми розвитку, інклюзивні стандарти і вимоги, інструменти державно-приватного партнерства, мережі знань та цифрові сервіси доступу до бізнес-інформації і ресурсів. Ці ініціативи формують передумови для отримання стратегічних переваг для агробізнесу від імплементації інклюзивності (рис. 1).

Інклюзивний розвиток сільського господарства – одних з напрямів досягнення цілей і завдань сталого розвитку національної економіки та базис подальшого відновлення економіки країни. Перехід на інклюзивні моделі розвитку агробізнесу спроможні сформувати стратегічні переваги для всіх учасників агропродовольчих ланцюгів вартості: для фермерських господарств, приватних селянських господарств, агрокомпаній і технологічно суміжних з ними виробництв, для сільських територій, споживачів та суспільства у цілому.

Серед найбільш розповсюджених форм організації інклюзивних моделей агробізнесу було виділено: контрактне фермерство, соціальне фермерство, мікрофранчайзинг, сільськогосподарські кооперативи та організації, державно-приватне партнерство, орендно-договірні відносини.

Список використаних джерел:

1. Rosenstock T.S., Lubberink R., Gondwe S., Manyise T., Dentoni D. Inclusive and Adaptive Business Models for Climate-Smart Value Creation. Current Opinion Environmental Sustainability. 2020. № 42. P. 76–81.

2. Інклюзивний сільський розвиток в Україні: монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України О.М. Бородіної; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2020. 257 с.

3. Schelle, C., Pokorny, B. How Inclusive Is Inclusive? A Critical Analysis of an Agribusiness Initiative in Kenya. Sustainability. 2021. № 13(19). P. 10937. DOI: https://doi.org/10.3390/su131910937

4. Степаненко С.В. Форми та переваги інклюзивних моделей розвитку агробізнесу. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2023. Том 34 (73). № 2. С. 19-24. DOI: https://doi.org/10.32782/2523-4803/73-2-4

УДК 338.43:339.137.2(477)

Геращенко М.В., *здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Агропродовольчий сектор України у час війни став однією з ключових галузей, що забезпечує не лише продовольчу безпеку держави, а й стабільність

світового ринку продовольства. Конкурентоспроможність агропродовольчого сектору визначається не лише ефективністю виробництва, але й здатністю адаптуватися до змін ринкового середовища, технологічних інновацій та міжнародних стандартів якості. Поняття «конкурентоспроможність підприємства» переважно розглядається з позицій фінансової стійкості та задоволення потреб споживача, здатності розширювати або утримувати за собою частину ринків, сукупності споживчих властивостей продукованого товару, ступеня переваги економічного суперництва тощо[2, с. 9-19].

Дослідженню конкурентоспроможності агропродовольчого сектору України присвячено праці вітчизняних науковців, зокрема О. М. Бородіної, Т.Г. Дудар, С. Л. Ганначенко, О.М. Загурського, І. О. Іртищевої, Л. В. Молдаван, Т. О. Осташко, Б. Й. Пасхавера, Н.М. Попадинця, П.Т. Саблука, Л.В. Шинкарук, О. В. Шубравської та ін. На думку Т.Г. Дудар, системна основа побудови ринку агропродовольчої продукції вимагає науково обґрунтованих дій, головним в яких виступає стратегічна спрямованість щодо насичення його конкурентоспроможною агропродовольчою продукцією у зв'язку із викликами внутрішнього і зовнішнього ринків [1, с.20].

В умовах повномасштабної війни, що триває на території України, питання забезпечення конкурентоспроможності агропродовольчого сектору набуває виняткової важливості, оскільки агропромисловий комплекс залишається одним із ключових секторів національної економіки, який забезпечує валютні надходження та зайнятість населення, особливо у сільських регіонах. Водночас воєнні дії призвели до суттєвих руйнувань інфраструктури, скорочення посівних площ, порушення логістичних ланцюгів і втрати традиційних ринків збуту, що створює нові виклики для ефективного функціонування та розвитку агропродовольчого сектору, який має адаптуватися до кризових умов. Попри зруйновану інфраструктуру, мінування полів, нестачу пального та трудових ресурсів, українські аграрії продовжують виробництво і експорт зернових, олійних культур та іншої продукції. Завдяки гнучкості, інноваційним рішенням і міжнародній підтримці, галузь демонструє високу стійкість і здатність адаптуватися до екстремальних умов воєнного часу.

Водночас агропродовольчий сектор переживає значні виклики, пов'язані з обмеженням логістики, порушенням ланцюгів постачання, втратами виробничих потужностей і зниженням інвестиційної активності. Військові дії призвели до зменшення посівних площ, виникнення дефіциту робочої сили, пального. Тільки за перших три місяці війни загальні збитки аграрного сектору становили понад 4,3 мільярдів доларів, що складає приблизно 15% капіталу країни, тому в цей період надважлива роль державної підтримки аграрних підприємств, залучення інвестицій, модернізація технологічної бази та розширення ринків збуту в умовах геополітичної нестабільності. У сучасних реаліях агропродовольчий сектор України потребує стратегічного переосмислення моделей розвитку. Ключовими чинниками стійкості агропродовольчого сектору України в умовах війни є ефективне управління

ресурсами, адаптивність підприємств до кризових умов та підтримка з боку держави й міжнародних партнерів. Важливу роль відіграє диверсифікація виробництва, використання сучасних агротехнологій, розвиток локальних ланцюгів постачання та підвищення енергоефективності. Особливе значення мають стабільність земельних відносин, доступ до кредитних ресурсів і страхування аграрних ризиків, що дає змогу агровиробникам підтримувати базові обсяги виробництва навіть за обмежених можливостей.

Збереження виробничого потенціалу галузі потребує системної державної підтримки, спрямованої на відновлення пошкодженої інфраструктури, забезпечення аграріїв пальним, технікою, насінням і добривами, стимулювання інвестицій у відновлення та модернізацію виробничих потужностей, розвиток аграрної освіти і науки, що сприятиме впровадженню інноваційних технологій у сільське господарство. Не менш важливою умовою є підтримка малих і середніх фермерських господарств, які забезпечують гнучкість та стійкість аграрного сектору, а також сприяють продовольчій безпеці на місцевому рівні.

Попри руйнівний вплив бойових дій, знищення інфраструктури та ускладнення логістичних ланцюгів, аграрна галузь продемонструвала високий рівень адаптивності, що стало можливим завдяки гнучкості виробників, диверсифікації ринків збуту, а також активній підтримці міжнародних партнерів. Подальше зміцнення конкурентоспроможності аграрного сектору потребує стратегічного переосмислення державної політики у сфері сільського господарства, державне заохочення інвестицій у розвиток транспортної інфраструктури, енергетичну автономність аграрних підприємств і підвищення кваліфікації трудових ресурсів, що разом сприятиме формуванню більш стійкої та конкурентної економічної моделі. У довгостроковій перспективі відновлення та зміцнення агропродовольчого потенціалу України можливе лише за умов поєднання державної підтримки, ефективного управління ресурсами, активної інтеграції у світові ринки, впровадження стандартів якості ЄС, а також орієнтація на екологічну та технологічну модернізацію дадуть змогу підвищити міжнародну репутацію українського аграрного виробництва. Таким чином, агропродовольчий сектор може стати одним із драйверів повоєнного відновлення економіки та гарантом продовольчої стабільності нашої держави.

Список використаних джерел

1. Дудар Т.Г. Дудар В.Т. (2009). Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції: теорія, методика, перспективи: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2009. 246 с.

2. Загурський О.М. (2015). Конкурентоспроможність аграрного сектору економіки України: інституціональний аспект: [монографія] / О.М. Загурський. К.: Університет «Україна», 2015. 455 с.

УДК 330.341.1:005.8(477)

Голєва М.С., *PhD,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОЄКТНО-ОРІЄНТОВАНІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ІНКЛЮЗИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

Інклюзивне економічне зростання (ІЕЗ) - це концепція, яка передбачає не лише кількісне збільшення ВВП, але й якісне покращення, що включає рівномірне розподілення вигод та можливостей, а також забезпечення участі всіх верств населення у процесі економічного розвитку. Для України, з її значними регіональними диспропорціями та високою соціальною вразливістю (зокрема, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю), досягнення ІЕЗ є критичною умовою стійкості та соціальної згуртованості. У цьому контексті проєктно-орієнтований підхід набуває особливого значення, оскільки він дозволяє перевести стратегічні цілі ІЕЗ у конкретні, вимірювані та локалізовані ініціативи.

Проєктний механізм дозволяє ідентифікувати цільові групи та географічні зони, що найбільше потребують підтримки, і зосередити обмежені ресурси на вирішенні конкретних структурних проблем, таких як безробіття серед молоді або відсутність інфраструктури для малого бізнесу в сільській місцевості.

Проєктно-орієнтовані механізми (ПОМ) - це структуровані інструменти, які використовують логіку управління проєктами (планування, виконання, моніторинг, оцінка) для досягнення цілей соціально-економічної політики.

ПОМ можуть бути спрямовані на створення регіональних програм професійної перекваліфікації, орієнтованих на потреби місцевого ринку праці. Наприклад, проєкти з розвитку ІТ-кластерів у малих містах або створення соціальних підприємств для працевлаштування ветеранів, що забезпечують не лише дохід, але й реінтеграцію.

Проєкти з будівництва або модернізації соціальної та економічної інфраструктури (доступні дороги, енергоефективні школи, центри підтримки підприємництва) безпосередньо покращують доступність послуг для мешканців віддалених районів, зменшуючи нерівність у якості життя.

Спеціалізовані проєкти мікрокредитування або грантової підтримки, які мають критерії інклюзивності (наприклад, пріоритет для бізнесу, заснованого жінками, молоддю або внутрішньо переміщеними особами). Це стимулює створення робочих місць «знизу» та підвищує економічну самостійність вразливих груп.

Ключовим аспектом ПОМ є чітка система моніторингу та оцінки (M&E), яка має включати інклюзивні індикатори (наприклад, кількість створених

робочих місць для цільових груп, зміна рівня доходів найбідніших 40% населення, індекс доступності послуг).

Впровадження проєктно-орієнтованих механізмів в Україні стикається з низкою викликів. Це, перш за все, нестача кваліфікованих менеджерів проєктів у державному секторі, корупційні ризики при розподілі фінансування та складність координації між центральними та місцевими органами влади, донорськими організаціями та громадянським суспільством.

Для підвищення ефективності ПОМ необхідні наступні кроки:

1. Інституціоналізація інклюзивності – включення обов'язкових критеріїв інклюзивності (Gender Equality, Disability Inclusion) у технічні завдання всіх державних та міжнародних проєктів.

2. Цифровізація управління – впровадження прозорих, цифрових платформ для подачі заявок, моніторингу та звітності, що знизить адміністративні бар'єри та корупційні ризики.

3. Партнерство, зокрема активне залучення громадських організацій та місцевих спільнот до планування та виконання проєктів, оскільки вони мають найкраще розуміння локальних потреб та бар'єрів.

Проєктний підхід дозволяє швидко адаптуватися до змінних умов, що є критично важливим для України, особливо в контексті воєнних дій та післявоєнного відновлення, забезпечуючи гнучкість у перерозподілі ресурсів на користь найбільш постраждалих регіонів та груп.

Проєктно-орієнтовані механізми є незамінним інструментом для цілеспрямованої підтримки інклюзивного економічного зростання в Україні. Вони дозволяють перетворити макростратегічні цілі на практичні кроки, що забезпечують рівний доступ до економічних можливостей та підвищують соціальну стійкість. Успіх цього підходу залежить від прозорості фінансування, розвитку кадрового потенціалу та міцного партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Саме проєктна діяльність має стати основою для відбудови, яка є інклюзивною за своєю суттю.

Список використаних джерел:

1. Григоренко І. С. Інклюзія як соціальна парадигма: принципи та механізми впровадження. Вісник соціальних досліджень. 2021. № 3 (99). С. 45–56.

2. Шевцов А. Г. Інклюзивна освіта: досвід впровадження в Україні. Освіта і суспільство. 2020. № 1 (45). С. 58–67.

3. Офіційний вебсайт Світового банку. Концепція інклюзивного зростання: звіт для країн, що розвиваються. Вашингтон : Світовий банк, 2018. URL: https://www.worldbank.org/en/topic/inclusive-growth (дата звернення: 02.10.2025).

УДК 338.43:330.34(477)

Кендус Д. І. *асистент*
Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)

РОЛЬ МАЛИХ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ СИСТЕМИ

Аграрний сектор України завжди відігравав ключову роль у формуванні національної економіки, забезпеченні продовольчої безпеки, соціальної стабільності та розвитку сільських територій. В умовах війни, зміни клімату, енергетичних і логістичних криз його значення лише зростає. Сьогодні перед Україною стоїть завдання не просто відновити аграрне виробництво, а побудувати інклюзивну продовольчу систему - модель, засновану на рівному доступі всіх учасників аграрного ринку до ресурсів, фінансування, ринків збуту та можливостей розвитку.

Інклюзивність у сільському господарстві означає, що кожен виробник - незалежно від розміру, статі чи місця проживання - повинен мати можливість реалізовувати свій потенціал. В основі сучасної концепції інклюзивного аграрного розвитку, яку підтримує Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO), лежить підхід «4B» - Better Production, Better Nutrition, Better Environment, Better Life, що означає: краще виробництво, краще харчування, краще довкілля і краще життя. Ця формула відображає перехід від кількісних показників аграрного виробництва до якісних параметрів соціально-економічного розвитку села.

Малі фермерські господарства є основою українського аграрного сектору. Саме вони забезпечують до 45% внутрішнього ринку овочів, фруктів, молока та м’яса, хоча володіють лише третиною оброблюваних земель. Вони залишаються головними роботодавцями в багатьох громадах, підтримують соціальну інфраструктуру, сплачують податки, утримують місцеві бюджети. Під час війни саме ці виробники проявили високу стійкість, адаптуючись до нових реалій: створювали короткі ланцюги постачання, співпрацювали з громадами, формували волонтерські ініціативи. Таким чином, малі фермери стали не лише економічними, а й соціальними акторами, що зміцнюють продовольчу безпеку країни.

Інклюзивна продовольча система передбачає гармонійне поєднання економічних, соціальних і екологічних чинників. Малі фермери часто є лідерами у впровадженні екологічно дружніх практик - дотримуються сівозмін, використовують біологічні засоби захисту, мінімізують застосування хімічних добрив, відновлюють родючість ґрунтів, зберігають біорізноманіття. Вони активно впроваджують органічне землеробство, точне фермерство, системи крапельного зрошення та енергоефективні технології. Саме такі практики відповідають вимогам Європейського зеленого курсу (European Green Deal) і

дозволяють українському фермерству поступово інтегруватися до спільного ринку ЄС.

Попри значний потенціал, малі фермерські господарства стикаються з низкою системних проблем, які обмежують їхню конкурентоспроможність:

1. Фінансові бар'єри - складність у доступі до кредитів і грантових програм через відсутність застави або низький рівень фінансової грамотності;
2. Інфраструктурні обмеження - нестача складів, холодильних установок, логістичних центрів і транспортних засобів для зберігання та доставки продукції;
3. Інформаційна ізольованість - слабкий рівень цифровізації, обмежений доступ до дорадчих послуг та ринкової аналітики;
4. Недостатня кооперація - мала кількість ефективних об'єднань і кооперативів, які могли б знизити витрати й підвищити переговорну силу малих виробників;
5. Нормативні прогалини - недосконалі механізми державної підтримки, які часто не враховують специфіку дрібного виробництва.

Вирішення цих проблем можливе через комплексну політику держави та міжнародних партнерів. Показовим прикладом є проєкт Світового банку ARISE - "Agriculture Resilience Inclusive Support Emergency", у межах якого Україна отримала додаткове фінансування в розмірі 50 млн доларів США на підтримку малих фермерів. Кошти спрямовуються через Цільовий фонд URTF на відновлення техніки, закупівлю насіння, розвиток кооперативів і впровадження екологічних технологій.

Європейський Союз накопичив значний досвід підтримки малих виробників у межах Спільної аграрної політики (Common Agricultural Policy, CAP). У країнах ЄС понад 90% агропідприємств - це сімейні або дрібні ферми, які отримують підтримку через прямі виплати, "зелені" платежі за екологічно дружні практики та гранти на розвиток сільських територій. Для України актуальним є використання цього досвіду через адаптацію положень Farm to Fork Strategy, ISO 14001 (Environmental Management) та ISO 26000 (Social Responsibility).

Окрему увагу слід приділити цифровізації. За даними FAO (2024), впровадження цифрових технологій дозволяє підвищити продуктивність фермерства на 15–25%, одночасно зменшуючи витрати на ресурси. В Україні рівень цифровізації залишається на рівні близько 30%, проте він зростає завдяки стартапам і державним програмам. Розвиток "розумного фермерства" - це стратегічний напрямок, який передбачає використання дронів, супутникового моніторингу, аналітики великих даних, онлайн-маркетів і блокчейн-технологій для контролю походження продукції.

Не менш важливим є гендерний і соціальний вимір інклюзивного розвитку. Жінки очолюють близько третини малих фермерських господарств, створюючи соціальні ініціативи, екотуристичні проєкти та локальні бренди. Молодь, у свою чергу, формує нову культуру підприємництва, поєднуючи фермерство з IT,

маркетингом і логістикою. Інклюзивність у цьому контексті - це не лише доступ до ресурсів, а й розширення можливостей самореалізації, освіти, дорадчих послуг і міжнародних програм обміну, таких як Erasmus+ Rural Exchange.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що майбутнє українського аграрного сектору - за інклюзивною моделлю розвитку, де поєднуються економічна ефективність, соціальна справедливість і екологічна відповідальність. Для зміцнення інклюзивної продовольчої системи необхідно забезпечити: розвиток фінансової інклюзії (мікрокредитування, гранти, пільгові позики), розширення кооперації, цифрову трансформацію, екологічну сертифікацію за європейськими стандартами та інтеграцію до ланцюгів доданої вартості ЄС.

Малі фермерські господарства - це не залишок минулого, а основа сталого майбутнього України. Вони уособлюють економічну гнучкість, соціальну відповідальність і любов до землі. Саме тому підтримка фермерів - це не лише економічна стратегія, а інвестиція в людей, у продовольчу безпеку та в довіру світу до України.

УДК 330.338.2

***Кісліков В.О.**, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
***Науковий керівник: Дергач А.В**.,*
к.держ.упр., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТОЧКИ ОБМІНУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

Ринок криптовалют в Україні розвивається швидко та динамічно, випереджаючи темпи офіційного державного регулювання. Попит на операції з цифровими активами постійно зростає, однак законодавча база ще не забезпечує повної визначеності щодо механізмів їх легального обігу. На цьому фоні ідея відкриття офісного криптообмінника – фізичної точки, де клієнти можуть купувати чи продавати криптовалюту за готівку або безготівковим розрахунком є перспективною. Водночас реалізація такого проєкту потребує дотримання ряду юридичних, технічних і фінансових вимог.

Розглянемо законодавчі особливості створення точки обміну криптовалют. В Україні у 2022 році прийнято Закон України «Про віртуальні активи» (станом на жовтень 2025 року не набрав чинності) [1], який визначає правовий статус криптовалют та порядок їх обігу. Проте повноцінна його реалізація досі очікує на підзаконні акти та створення системи ліцензування.

На сьогодні діяльність криптообмінників можлива у таких форматах:

- реєстрація ТОВ або ФОП з відповідними КВЕДами (фінансові послуги, IT-консалтинг тощо);
- співпраця з ліцензованими фінансовими компаніями або постачальниками криптоматів;
- впровадження внутрішніх процедур KYC/AML, тобто ідентифікації клієнтів та контролю підозрілих операцій [2].

Окремої ліцензії для криптообмінників в Україні поки що не передбачено. У найближчій перспективі очікується адаптація законодавства до європейських норм MiCA [3], що дозволить офіційно легалізувати діяльність з цифровими активами.

Організаційно-технічною моделлю офісного криптообмінника є пункт, де клієнт може обміняти криптовалюту на готівку або навпаки. Основна структура включає робоче місце оператора, комп'ютер з надійним підключенням до біржових API (Binance, WhiteBit, Kuna тощо) [4], криптомат (ATM), який дозволяє здійснювати обмін автоматично, а також касовий апарат, сейф, відеоспостереження та системи безпеки. Всі операції мають бути зафіксовані у журналі транзакцій, а для сум понад певний ліміт проводиться додаткова верифікація клієнта. Це забезпечує прозорість процесів і зменшує ризики порушення AML-вимог.

За попередніми розрахунками для відкриття точки обміну криптовалют потрібен початковий бюджет орієнтовно 10–15 тисяч євро. Структура витрат виглядає аступним чином:

- 2–3 тис. євро – придбання криптомата;
- 1–2 тис. євро – облаштування приміщення, техніка, меблі;
- 500–800 євро – оренда на місяць;
- 700–1000 євро – заробітна плата оператора;
- близько 1 тис. – юридичний супровід, бухгалтерія, реєстрація.

Комісія за операції становить 2–4%. При стабільному потоці клієнтів (10–20 угод на день) окупність бізнесу можлива протягом 8–12 місяців.

Ключові ризики у цій сфері поділяються на три категорії:

- юридичні, які включають зміни у законодавстві та відсутність єдиних правил ліцензування;
- технічні – це збої в роботі криптоматів, хакерські атаки або втрата доступу до гаманців;
- репутаційні, тобто можливість обслуговування клієнтів із нелегальними коштами.

Щоб мінімізувати вищезазначені ризики, варто використовувати офіційні біржі-партнери [4], вести облік усіх транзакцій, регулярно оновлювати програмне забезпечення та дотримуватись KYC/AML стандартів [2].

Після повної імплементації норм MiCA [2] очікується спрощення легальної роботи криптообмінників. Україна має потенціал стати одним із центрів криптоінфраструктури у Східній Європі. Офісні точки обміну можуть стати містком між традиційними фінансовими інструментами та цифровими активами,

забезпечуючи прозору та безпечну платформу для взаємодії клієнтів із крипторинком.

Отже, створення офісного криптообмінника в Україні є реалістичною бізнес-моделлю, що поєднує технології, фінанси та юридичні аспекти. Для успішного старту необхідно забезпечити прозорість, безпеку й відповідність вимогам законодавства. Попит на легальні операції з криптовалютою стабільно зростає, тому цей напрям має перспективу для розвитку фінтех-сектору України.

Список використаних джерел:

1. Про віртуальні активи: Закон України від 17 лют. 2022 р. №2074-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-IX
2. FATF Guidelines on Virtual Assets and VASPs (2023). URL: https://www.fatf-gafi.org/
3. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on Markets in Crypto-assets (MiCA). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32023R11144
4. Binance, WhiteBit, Kuna: офіційні сайти криптобірж. URL: https://www.binance.com/, https://whitebit.com/, https://kuna.io/

УДК 502.1:338.1

Ковальчук О.М., *здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Науковий керівник: Власенко Т.О., *к.е.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ БОРИСПІЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ

Ефективне використання природних ресурсів є ключовим чинником сталого розвитку територіальних громад та забезпечення економічної, екологічної і соціальної стабільності. Бориспільська територіальна громада, як один із активних регіональних центрів Київської області, має значний ресурсний потенціал, який потребує науково обґрунтованого організаційно-економічного механізму управління.

Системний підхід до використання природних ресурсів передбачає розгляд громади як цілісної економіко-організаційної системи, де взаємопов’язані ресурси – земельні, водні, лісові та інші природні ресурси, інституційні структури управління, фінансові та інформаційні механізми – формують ефективний комплекс управлінських рішень. Такий підхід дозволяє оцінити

поточний стан ресурсів, прогнозувати наслідки управлінських рішень та забезпечувати сталий розвиток громади в умовах соціально-економічних та екологічних викликів.

Враховуючи системний підхід до організаційно-економічного механізму використання природних ресурсів Бориспільської громади, його положення та висновки знайшли практичне втілення у затвердженій Програмі охорони навколишнього природного середовища Бориспільської міської територіальної громади на 2024–2026 роки [1].

Екологічний стан території Бориспільської громади загалом є стабільним, проте спостерігаються окремі проблемні аспекти, які негативно впливають на якість життя населення та ефективність використання природних ресурсів. Серед них – обмежена ефективність систем водопостачання та водовідведення, недостатній рівень озеленення, погіршення якості природних водних об’єктів та наявність несанкціонованих стихійних сміттєзвалищ. Усунення цих проблем потребує впровадження комплексних заходів з моніторингу, планування та організаційно-економічного стимулювання екологічно безпечного використання ресурсів.

Стан озеленення на території Бориспільської міської територіальної громади потребує подальшого вдосконалення та розширення. Значна частина зелених насаджень досягла граничного віку експлуатації та потребує своєчасного оновлення, оскільки переважна їх частина перебуває у фаутному або напівсухому стані. Така ситуація негативно впливає на екологічну стабільність території, підвищує ризики для безпеки населення, будівельної інфраструктури та транспортних засобів і вимагає комплексних управлінських заходів з планування, реконструкції та регулярного моніторингу зелених насаджень.

На території Бориспільської міської територіальної громади налічується понад 15 природних та штучних водойм, стан яких потребує системного моніторингу та управлінських заходів. Для забезпечення сприятливого гідрологічного режиму та покращення санітарного стану водойм необхідно здійснювати очищення водних об’єктів, підвищувати рівень кисню та зменшувати викиди забруднених стічних вод. Поліпшення технічного стану водойм передбачає розробку та реалізацію проєктів благоустрою, проведення санітарно-протиепідеміологічних заходів, а також паспортизацію водних об’єктів для ефективного контролю їх стану.

Несанкціоноване розміщення твердих побутових відходів є негативним фактором впливу на земельні та водні ресурси громади, а також на здоров’я населення територіальної громади. Накопичення сміття в лісозахисних смугах, уздовж автомобільних доріг, поблизу річок та водоймищ, у зонах житлової забудови створює потенційні джерела забруднення довкілля та становить екологічну загрозу. Тому, пріоритетним напрямом захисту навколишнього природного середовища громади є забезпечення максимальної кількості населення послугами з вивозу твердих побутових відходів та локалізація стихійних сміттєзвалищ через комплексні організаційно-економічні заходи.

Фінансове забезпечення Програми планується здійснювати за рахунок коштів міського бюджету та додаткових джерел фінансування. Загальний обсяг фінансування на період 2024–2026 років становить 30 783 500 грн, з яких 9 784

500 грн (приблизно 31,8 %) передбачено з міського бюджету, а решта (68,2 %) планується залучити з державного та обласного бюджетів, а також інших джерел. Така структура фінансування дозволяє забезпечити комплексну реалізацію заходів Програми, підвищити її ефективність і зменшити залежність від обмежених ресурсів місцевого бюджету [1].

Проведений аналіз використання природних ресурсів та стану навколишнього середовища Бориспільської міської територіальної громади дозволив виявити проблеми та пріоритетні напрями їх вирішення. Основними проблемними аспектами є: обмежена ефективність водопостачання та водовідведення, незадовільний стан озеленення, погіршення якості природних водних об'єктів, наявність несанкціонованих сміттєзвалищ та екологічні ризики, пов'язані з аварійним станом зелених насаджень. Аналіз фінансового забезпечення Програми показав, що приблизно 32 % ресурсів передбачено з міського бюджету, а більша частина фінансування планується залучити з державних, обласних та інших джерел, що забезпечує можливість комплексної реалізації заходів.

Системний підхід дозволяє інтегрувати екологічні, соціальні та економічні аспекти управління природними ресурсами Бориспільської міської територіальної громади та прогнозувати наслідки управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. 30 мільйонів на три роки: міська рада прийняла Програму охорони навколишнього середовища громади. *Вісті.* URL: https://i-visti.com/news/14151-30-mlyonv-na-tri-roki-mska-rada-priynyala-programu-ohoroni-navkolishnogo-seredovischa-gromadi.html.

УДК 330.341.1:338.28(477)

***Коломієць О.М.**, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
***Науковий керівник: Дергач А.В.**,*
к.держ.упр., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

СОЦІОЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД ЄС ТА МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНИ

Значущість дослідження проблем інклюзії зумовлена потребою адекватно реагувати на виклики, що виникають у країнах з різним рівнем соціально-економічного прогресу. Наприклад, зростання розриву в доходах, нерівний доступ до базових послуг, таких як освіта та медицина, а також соціальна ізоляція вразливих верств населення вимагають впровадження ефективної

державної політики, яка буде сприяти повноцінній участі всіх груп у житті суспільства.

Соціальна інклюзія важлива не лише з точки зору справедливості, а й як економічний інструмент: вона сприяє розширенню доступу до ресурсів, підвищенню ефективності праці, зменшенню рівня бідності та соціальної напруженості. У реаліях глобального світу залучення різних категорій населення до соціальних і економічних процесів стає однією з основ довгострокового розвитку. Тому дослідження структури інклюзії та її впливу на соціально-економічну стабільність є важливою передумовою для створення політик, які забезпечуватимуть добробут і розвиток суспільства в цілому.

У сучасному академічному дискурсі соціальну інклюзію все частіше розглядають як один із фундаментальних елементів сталого розвитку, що охоплює не лише економічні, а й соціокультурні виміри. Вона сприяє зменшенню нерівності, розширенню можливостей для соціальної мобільності, розвитку людського потенціалу та гарантуванню справедливого доступу до ресурсів для всіх категорій населення. У різних наукових концепціях інклюзія визначається як інструмент усунення перешкод, які обмежують участь індивідів у житті суспільства, зокрема у сфері освіти, праці, фінансів і соціального захисту [1].

Результати досліджень підтверджують, що інклюзивний підхід має прямий позитивний вплив на економічну динаміку та соціальну стабільність. Залучення ширших верств населення до соціально-економічних процесів сприяє зменшенню соціальної напруги, підвищує рівень довіри в суспільстві та підтримує гармонійне співіснування різних груп. Завдяки інклюзивним стратегіям держави отримують змогу активніше залучати маргіналізовані спільноти до трудової діяльності, що позитивно впливає на продуктивність і внутрішній попит [2].

Особливе значення нині має економічна інклюзія - насамперед через розширення доступу до фінансових інструментів, можливості отримання кредитів, а також створення власної справи для тих, хто зазвичай стикається з бар'єрами. Це має вирішальне значення для підтримки малого та середнього бізнесу, який виступає основою для створення нових робочих місць і підвищення рівня зайнятості. Наукові спостереження доводять, що фінансова відкритість і сприятливі умови підприємництва значно підвищують активність серед таких груп, як молодь, жінки, люди з інвалідністю та інші представники соціально вразливих спільнот, які раніше мали обмежений доступ до економічної участі [3, 4].

Після фінансової кризи 2015 року, пандемії COVID-19 і війни в Україні питання соціальної згуртованості та інклюзивного зростання набули особливої актуальності в Європейському Союзі. Дослідження показують, що держави з якісними робочими місцями, ефективними системами освіти й соціального забезпечення, а також ті, які інвестують у людський капітал, краще справляються з кризами. Тому побудова інклюзивних суспільств та забезпечення рівного доступу до послуг стало пріоритетом для стійкого розвитку економіки ЄС. Європейський стовп соціальних прав є ключовим інструментом у просуванні соціальної Європи. Його План дій передбачає досягнення трьох головних цілей

до 2030 року: рівень зайнятості не менше 78%, участь дорослих у навчанні на рівні 60%, та зменшення кількості людей, що перебувають під загрозою бідності або соціальної ізоляції, до менше ніж 15 мільйонів осіб. Реалізація цих завдань вимагає тісної співпраці між європейськими інституціями, державами-членами, соціальними партнерами та громадянським суспільством.

Політика згуртованості ЄС посідає центральне місце в досягненні соціальних цілей. Вона спрямована на зменшення нерівностей між регіонами Європи, з особливим акцентом на підтримку вразливих груп населення. Зокрема, Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР) інвестує в інфраструктуру та обладнання, а Європейський соціальний фонд плюс (ЄСФ+) – у м'які заходи, такі як підвищення кваліфікації, соціальна інтеграція, підтримка зайнятості та інше.

У період 2021–2027 років інклюзивне зростання залишається основною метою. ЄС реалізує її через інвестиції в працевлаштування, навчання протягом життя, охорону здоров'я, довгостроковий догляд, інтеграцію мігрантів і вразливих груп, а також через підтримку культури й сталого туризму.

Приклади реалізованих ініціатив свідчать про реальний вплив цієї політики. У Бельгії, наприклад, програма FEBRAP допомогла 11 соціальним підприємствам розробити нові види діяльності для працевлаштування людей з інвалідністю. Результатом стало створення понад 1300 робочих місць. У Хорватії проєкт «Електронні школи» модернізував цифрову інфраструктуру у понад 150 школах і підвищив цифрові компетенції вчителів, що стало основою для подальшого впровадження сучасних освітніх технологій у ще більшій кількості закладів. В Іспанії Агентство соціального житла в Мадриді забезпечило соціальне житло для понад 600 родин із вразливих громад, сприяючи їхній інтеграції в суспільство. А в Естонії створення медичного центру в Кадріні дало мешканцям доступ до комплексних послуг охорони здоров'я під одним дахом, покращивши якість медичної допомоги в регіоні.

Загалом, інструменти політики згуртованості ЄС демонструють реальні кроки до побудови справедливої, інклюзивної та відкритої для можливостей Європи. Інвестуючи у всі етапи життя – від освіти та працевлаштування до охорони здоров'я та соціального забезпечення – ЄС підтримує не лише економічне зростання, а й людську гідність та соціальну справедливість [5].

Досвід Європейського Союзу у формуванні соціально орієнтованої політики показує, що інвестиції у людський капітал, доступ до якісної освіти, інклюзивну інфраструктуру, охорону здоров'я, соціальні послуги та підтримку вразливих груп значно підвищують стійкість суспільства до криз і сприяють довгостроковому економічному зростанню. Для України, яка водночас перебуває у процесі євроінтеграції та зазнає глибоких соціальних і економічних викликів через війну, такий досвід має надзвичайну цінність. Участь у європейських ініціативах, спрямованих на підвищення соціальної згуртованості, дозволяє Україні адаптувати успішні практики до національного контексту. Україна має потенціал для створення більш інклюзивної моделі розвитку, яка передбачає активне залучення міжнародної фінансової підтримки. Крім того, врахування досвіду ЄС у реформуванні системи соціального захисту може допомогти Україні створити більш гнучкі, сучасні та інноваційні соціальні механізми, що відповідають потребам населення та сприяють сталому, справедливому та інклюзивному зростанню.

Список використаних джерел:

1. Перегудова Т.В. Соціальна інклюзія як елемент соціальної політики: європейські уроки для України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2022. С.98–102. http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/19-2016/22.pdf.
2. Мельничук Д.П. Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення: монографія. Житомир: Полісся, 2022. 564 с.
URL: https://www.idss.org.ua/monografii/2015_Melnichuk.pdf.
3. Рябчук О. Г., Гожуловський С.С. Особливості розвитку людського капіталу як основного фактора зростання економіки України. *Економічний вісник.* Серія: фінанси, облік, оподаткування. 2020. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/322563639.pdf.
4. Zhukovska, A., Brechko, O. EVALUATION OF THE LEVEL OF INCLUSIVE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN ECONOMY. Economics - innovative and economics research journal, 2024. URL: https://doi.org/10.2478/eoik-2024-0038.
5. How the EU delivers on a social Europe that is fair, inclusive and full of opportunity. European Commission: офіційний веб-сайт. 2023. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/panorama/2023/01/01-04-2023-how-the-eu-delivers-on-a-social-europe-that-is-fair-inclusive-and-full-of-opportunity_en.

УДК 338.439.4:633.85(477+100)

Кондратьєв Ю.В., *здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Науковий керівник: Шинкарук Л.В., *д.е.н., професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В РОЗВИТКУ РИНКУ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Ринок олійних культур відрізняється тим, що знаходиться в мейнстрімі сучасних екологічних зрушень та технологічного розвитку. Так, значну роль в цьому відіграє перехід на біопаливо, яке виробляється в тому числі й з культур, які відносяться до ринку олійних, а саме ріпак (ріпакова олія), соняшник (соняшникова олія), соя (соєва олія) тощо.

Дослідження зазначають, що виробництво олійних культур в 2023-2024 р.р. дозволяє забезпечити внутрішні потреби ринку та підвищувати експорт. Основною культурою залишається соняшник, який займає 80% у загальній структурі виробництва. Також агровиробники збільшують вирощування ріпаку та сої [1].

Фахівці виділяють певні напрямки основних тенденцій ринку олійних культур у світі, які вплинуть в тому числі й на Чорноморський регіон, що стосується й України. Наведемо ці напрями на рис. 1.

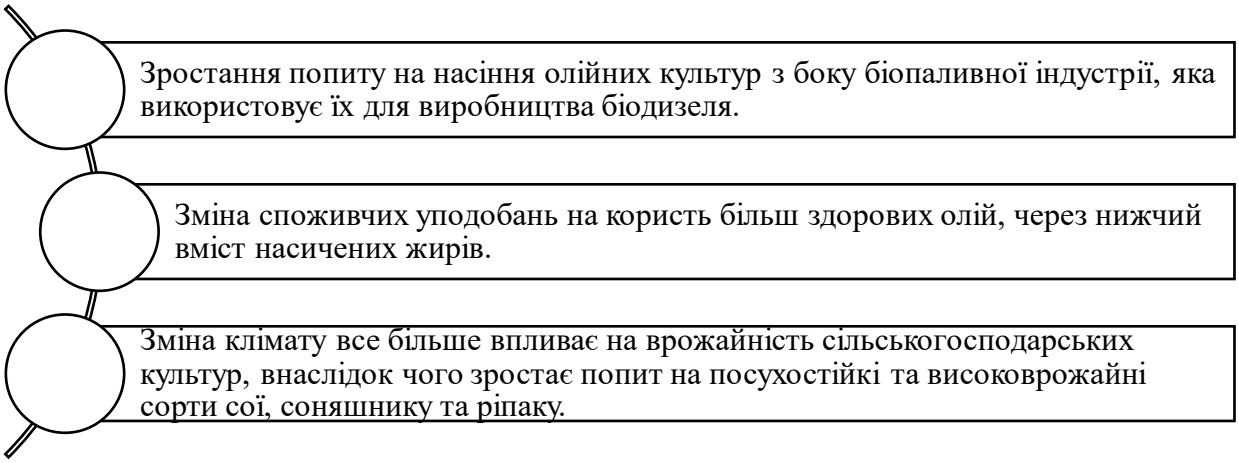

Рисунок 1. Основні тенденції на світовому ринку олійних культур

Джерело: сформовано автором на основі [2].

Як бачимо, ці тенденції є тими, які визначають розвиток світового ринку олійних культур. Вони притаманні й Україні. Проте, можемо додати, що на наш ринок також впливають й інші тенденції, які пов'язані із війною, яка йде на території нашої держави. Вони мають результат в погіршенні проведення посівних, оброблювальних та збиральних робіт. Обмеженні виробництва олії при постійних обстрілах та перебоями із постачанням електроенергії. Й одним із самих основних чинників, який впливає на розвиток вітчизняного ринку олійних культур, є логістичний. Проблеми з постачанням є притаманними всьому сільському господарству із початку повномасштабного вторгнення.

Задля найбільш ефективного пристосування до даних змін та адаптації до цих тенденцій спеціалісти пропонують наступні підходи, які ми навели на рис. 2.

Рисунок 2. Підходи до адаптації до сучасних тенденцій на ринку олійних культур

Джерело: сформовано автором на основі [2].

Отже, дані підходи передбачають багатогранний підхід до адаптації до сучасних тенденцій. Диверсифікація культур дозволить знизити різноманітні ризики та підвищити номенклатуру власної продукції. В наш час необхідними навичками є швидка реакція на інформацію, яка є важливою для управління підприємством. Впровадження технологічних інновацій є своєчасним реагуванням на ті зміни, які відбуваються та дозволяє відповідати сучасним вимогам та надавати більш якісні послуги та виробляти кращу продукцію. В той самий час ми не маємо забувати й про кліматичні зміни, які вимагають нових поглядів на ведення сільськогосподарської діяльності, до яких можна віднести й перенос посівних робіт в залежності від прогнозів, й вибір інших сортів, які більш придатні для даних змін. Все це дозволяє сформувати ефективну програму реагування на ті зміни, які відбуваються, й які є відповіддю на світові тенденції.

Список використаних джерел:

1. Ринок олії в Україні: аналіз поточного стану й прогнозів від BDO в Україні. BDO Україна. URL : https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2024/oil-market-in-ukraine-analysis-of-the-current-situation-and-forecasts-by-bdo-in-ukraine

2. Ключові фактори, що впливають на розвиток ринку олійних культур та олії в Чорноморсько-Дунайському регіоні. АгроЕліта. URL : https://agroelita.info/kliuchovi-faktory-shcho-vplyvaiut-na-rozvytok-rynku-oliynykh-kultur-ta-olii-v-chornomorsko-dunayskomu-rehioni/

УДК 330.338.2

***Матвієнко Д.С.**, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
***Науковий керівник**: **Дергач А.В**.,*
к.держ.упр, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКУПЦІВ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА КІННОГО ЕКІПІРУВАННЯ MAGNAT SHOP

У сучасних ринкових умовах успішність підприємства безпосередньо залежить від рівня розуміння його споживачів і здатності формувати довгострокові відносини з ними. На ринку кінного екіпірування, який характеризується вузькою спеціалізацією, відносно невеликим обсягом і високими вимогами до якості, особливе значення мають точні маркетингові дослідження споживацької поведінки. Прикладом такого підходу є діяльність

українського підприємства Magnat Shop, яке поєднує роботу інтернет-магазину та фізичної торгової точки у місті Києві [1].

У 2024 році було проведено маркетингове дослідження покупців продукції Magnat Shop із метою виявлення основних тенденцій попиту, чинників лояльності та оцінки рівня задоволеності клієнтів. У дослідженні взяли участь 214 респондентів, серед яких 68% становили активні вершники або власники коней, а 32% – покупці аматорського рівня. Використано методи анкетування, глибинного інтерв'ю, спостереження за поведінкою користувачів на сайті та аналізу продажів за попередні два роки. Отримані дані дали змогу сформувати структурований портрет споживача [2].

Результати опитування засвідчили, що 74% клієнтів віддають перевагу товарам європейських брендів, головним критерієм вибору є якість і комфорт використання, а також наявність можливості примірки у фізичному магазині. Водночас 62% респондентів зазначили, що під час покупки керуються рекомендаціями тренерів або відгуками в соціальних мережах. Це свідчить про зростання ролі інфлюенсер-маркетингу та формування довіри через персональні рекомендації.

Окремий напрям дослідження стосувався поведінки онлайн-покупців. За аналітикою сайту magnatshop.com.ua, 58% користувачів здійснюють покупку протягом першого відвідування, тоді як решта повертаються після консультації або перегляду сторінки в Instagram. Середній чек становить близько 2300 грн, що свідчить про стабільний рівень платоспроможності цільової аудиторії. Аналіз даних CRM-системи підприємства показав, що майже 40% клієнтів здійснюють повторні покупки протягом року, а отже, рівень лояльності є високим [3].

Підприємство активно використовує digital-маркетингові інструменти, зокрема просування у Facebook, Instagram і Google Ads. У 2024 році частка онлайн-продажів становила 61% від загального обсягу реалізації. Magnat Shop систематично проводить акції, тестує нові канали комунікації та застосовує контент-маркетинг – огляди товарів, освітні пости про екіпірування, рекомендації щодо догляду за спорядженням. Такий підхід сприяє підвищенню впізнаваності бренду та створює навколо нього спільноту лояльних споживачів [4].

Важливим результатом дослідження є визначення основних бар'єрів під час купівлі: нестача повної інформації про розміри та матеріали товарів, обмежений асортимент деяких брендів, а також недостатня персоналізація пропозицій. Для подолання цих проблем рекомендовано запровадити програму лояльності з накопичувальними знижками, інтегрувати систему онлайн-консультанта, розширити асортимент аматорського спорядження та посилити партнерство з кінними клубами.

На основі проведеного аналізу розроблено пропозиції щодо вдосконалення маркетингової стратегії підприємства:

- підвищення ефективності цифрових каналів через таргетовану рекламу;
- упровадження CRM-аналітики для управління клієнтськими сегментами;
- формування єдиної візуальної ідентичності бренду у всіх комунікаційних платформах;
- розвиток офлайн-активностей (тематичні дні, участь у змаганнях, партнерські івенти).

Таким чином, проведене маркетингове дослідження дозволило комплексно оцінити поведінку споживачів Magnat Shop, визначити основні мотиви купівельної активності та сформувати рекомендації щодо вдосконалення маркетингової політики. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для оптимізації асортиментної стратегії, підвищення лояльності клієнтів і зміцнення конкурентних позицій підприємства у сфері кінного спорядження [5].

Список використаних джерел:

1. Kotler P., Keller K. *Marketing Management.* Pearson Education, 2023.
2. Armstrong G., Kotler P. *Principles of Marketing.* Pearson, 2022.
3. Литвин Н.О. Поведінка споживачів на ринку спортивних товарів. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, №4, 2023.
4. Magnat Shop: офіційний вебсайт. URL: https://magnatshop.com.ua
5. Саливон І. Особливості формування лояльності споживачів у роздрібній торгівлі. *Вісник КНЕУ*, №2, 2024.

УДК 303.522.3

Мосіюк В.І., *здобувач третього (освітньо- науково) рівня*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
***Науковий керівник**: **Радько В.І.,** д.е.н., професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В МОЛОЧНІЙ ГАЛУЗІ ЯК ЧИННИК ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Проблема забезпечення продовольчої безпеки України у повоєнний період є однією з найактуальніших. Молочна галузь - стратегічна складова агропромислового комплексу, що визначає рівень забезпечення населення

якісними білковими продуктами, сприяє розвитку сільських територій та формує значну частку внутрішнього аграрного ринку.

В умовах глобальної нестабільності та воєнних ризиків питання стабільності функціонування молочної промисловості безпосередньо пов'язане з розвитком підприємництва, впровадженням інноваційних моделей управління та залученням інвестицій. Європейський Союз має значний досвід у формуванні ефективного підприємницького середовища в аграрному секторі, що забезпечує високу продуктивність, екологічну стійкість і конкурентоспроможність молочної галузі[4,5]

Метою дослідження є аналіз європейського досвіду розвитку підприємництва у молочній галузі та визначення можливостей його адаптації в Україні з метою зміцнення продовольчої безпеки.

Розглянемо деякі моделі, які практикує ЄС як системний підхід до розвитку молочного підприємництва, що базується на принципах кооперації, інноваційності, сталого розвитку та державної підтримки.

Так, наприклад, кооперативна форма підприємництва переважає у більшості країн ЄС (Данія, Нідерланди, Фінляндія, Франція). Вона забезпечує високу концентрацію ресурсів і рівний доступ фермерів до ринку. За результатами зарубіжних досліджень Arla Foods (Данія) є один із найбільших молочних кооперативів у Європі, який об'єднує понад 9000 фермерів і контролює весь виробничий ланцюг - від збору молока до експорту готової продукції [7].

Щодо чинника інноваційності в підприємництві, то **є**вропейські молочні підприємства активно впроваджують інновації у виробництві, логістиці, контролі якості та маркетингу. Так компанія Lactalis (Франція) застосовує цифрові технології моніторингу якості молока в режимі реального часу, що дозволяє зменшити втрати сировини на 15% [5].

Якщо розглянемо такий чинник як сталий розвиток в молочній галузі, то він відображається в екологічний відповідальності в підприємництві. ЄС активно розвиває принципи циркулярної біоекономіки, що передбачає повторне використання ресурсів і скорочення відходів. Так, аналіз європейських ринків показує , що у Німеччині та Нідерландах молочні ферми використовують побічні продукти виробництва (сироватку, гній, стічні води) для виробництва біогазу, кормів та біодобрив, що суттєво знижує для них екологічне навантаження [6]. І звичайно важливу роль в функціонуванні тієї чи іншої моделі підприємництва відіграє державна політика та підтримка. Європейський Союз застосовує механізми Спільної аграрної політики (Common Agricultural Policy - CAP)**,** яка включає дотації на інноваційні проєкти, компенсації екологічних витрат та інвестиційні програми для малих фермерів [5].

Молочна промисловість України характеризується значним потенціалом, але й низкою системних проблем. За даними Держстату, понад 60% молока виробляється у домогосподарствах, що ускладнює контроль якості та стабільність поставок. Лише близько 35% сировини надходить від спеціалізованих господарств[1,2]

Основні виклики, з якими стикаються суб'єкти господарювання в молочній

галузі це:

- низький рівень технологічного оновлення підприємств;
- висока енергоємність виробництва;
- недостатня кооперація між виробниками;
- обмежений доступ до кредитних ресурсів;
- невідповідність продукції окремим стандартам ЄС.

Але разом із тим спостерігається позитивна динаміка структурних змін - зростає кількість кооперативів, реалізуються програми підтримки малого агробізнесу за участю міжнародних організацій [2].

Проаналізувавши досвід країн ЄС, можна виділити напрями, які доцільно було б адаптувати в молочній галузі України. Це:

1.Розвиток та підтримка сільськогосподарських кооперативів. В Україні такий підхід дозволить зменшити залежність дрібних підприємців від посередників.

2.Впровадження систем якості. Це спиятиме виходу продукції галузі на європейські ринки.

3.Екологічна модернізація виробництва створить умови для циркулярної моделі молочного виробництва.

4.Цифровізація агробізнесу дозволить підвищити ефективність галузі.

Отож, підприємництво є ключовим механізмом забезпечення продовольчої безпеки, оскільки воно сприяє збільшенню виробництва молока та молочних продуктів, що підвищує рівень забезпеченості населення, створює умови для диверсифікації ринку, тобто створенню нових робочих місць у сільських регіонах, слугуватиме інноваційному оновленню галузі**,** що підвищить стійкість до кризових явищ, сприятиме експортному потенціалу**,** зокрема в контексті інтеграції до єдиного ринку ЄС [3].

Отож, застосування європейських моделей підприємництва дозволить Україні підвищити продуктивність молочного сектору, зміцнити внутрішній ринок і забезпечити стабільність цінової політики на продукти харчування. Європейський досвід розвитку підприємництва у молочній галузі демонструє, що ефективна взаємодія державної підтримки, кооперативних структур і інноваційних технологій забезпечує стабільне зростання та продовольчу безпеку. Для України пріоритетними завданнями можуть бути формування сприятливого підприємницького середовища, розвиток кооперативного руху, підтримка інновацій та екологічних технологій, гармонізація стандартів із нормами ЄС, створення умов для залучення інвестицій у молочну галузь тощо. Адаптація європейських практик здатна забезпечити сталий розвиток молочного підприємництва України та зміцнити її продовольчу незалежність у післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1.Державна служба статистики України (2024). *Сільське господарство* України: статистичний збірник.
URL: https://www.ukrstat.gov.ua/suya/st_zvit/2024/10/st_zv_tvar_korm_24.pdf

2. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. URL: https://me.gov.ua/?lang=uk-UA

3. Свиноус І., Радько В., Федорук Н., Штимак І. Організаційні підходи до формування системи реалізації молока як чинник підвищення ефекти вності виробництва молока. Продовольчі ресурси. - URL: 10.31073/foodresources2025-24-22

УДК 338.2; 314.7

Сидоренко А.А., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Лобунець Т. В., *к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МОЖЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ МИРГОРОДСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГРОМАДИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Інклюзивний розвиток економіки передбачає залучення всіх верств населення до процесів економічного зростання, створення рівних можливостей для праці та самореалізації, а також збалансований розвиток регіонів. На прикладі Миргородської міської громади, яка об'єднує 37 населених пунктів із населенням близько 50 тисяч осіб, розглядаються основні потенціали та виклики інклюзивного розвитку на регіональному рівні.

Аналіз економічного потенціалу.

Миргородська громада має потужний агропромисловий комплекс, що включає вирощування зернових, технічних культур, овочівництво та тваринництво. Значна частка валового виробництва області (близько 23 %) забезпечується 297 підприємствами та 409 фермерськими господарствами. Промисловий сектор включає машинобудування, харчову та добувну галузі, що працюють на основі близько 120 підприємств.

Високий рівень аграрного розвитку створює базу для розвитку переробних підприємств, які підвищують додану вартість сільськогосподарської продукції, а промисловість сприяє створенню робочих місць та диверсифікації економіки.

Роль туристичної та рекреаційної інфраструктури.

Миргород відомий своїми цілющими мінеральними водами, які стали фундаментом санаторно-курортного бізнесу та приваблюють туристів із різних регіонів України і закордону. Розвинена культурна спадщина, музеї, природні маршрути та фестивалі сприяють розвитку активного, культурного і гастрономічного туризму. Ці фактори розширюють спектр економічних можливостей, залучаючи додаткові ресурси й інвестиції.

Природні, трудові та інфраструктурні ресурси як базис інклюзивного розвитку.

Громада володіє значними природними ресурсами – родючими ґрунтами, лісами, водними ресурсами та мінеральними водами. Ці ресурси створюють сприятливі умови для розвитку як традиційних галузей, так і екологічних та рекреаційних проєктів.

Трудові ресурси відзначаються високим рівнем освіти і наявністю навчальних закладів, що готують фахівців для ключових секторів економіки. Взаємодія з професійно-технічними та вищими навчальними закладами сприяє підготовці кваліфікованих кадрів, що підвищує конкурентоспроможність регіону.

Інфраструктурний розвиток включає транспортні зв'язки, наявність вільних виробничих площ та земельних ділянок, що є важливими факторами для залучення інвестицій і розвитку малого та середнього бізнесу.

Виклики та перспективи розвитку.

Для забезпечення інклюзивного та сталого розвитку громада потребує модернізації транспортної та комунальної інфраструктури, підтримки місцевих підприємців і стартапів, а також розширення туристичної інфраструктури. Підвищення екологічної безпеки та впровадження екологічних технологій є важливими пріоритетами.

Розвиток ІТ-сфери та креативних індустрій відкриває додаткові можливості для диверсифікації економіки та залучення молоді, що сприяє інклюзивності розвитку.

Підсумовуючи, слід відмітити, що Миргородська міська громада має значний потенціал для інклюзивного розвитку, що базується на ефективному використанні аграрних, промислових, туристичних, природних, трудових і інфраструктурних ресурсів. Для реалізації цього потенціалу необхідна комплексна стратегія, що включатиме підтримку малого та середнього бізнесу, модернізацію інфраструктури, розвиток людського капіталу та залучення інвестицій.

Синергія між різними секторами економіки та активна участь громадськості забезпечать соціальну згуртованість, економічну стабільність і підвищення якості життя населення громади.

Список використаних джерел:

1. Децентралізація в Україні. Миргородська міська територіальна громада. URL: https://decentralization.gov.ua/newgromada/4431
2. Публічний звіт начальника Миргородської районної військової адміністрації за 2024 рік. URL: https://myrgorodska-rda.gov.ua/news/1738232848
3. Профіль Миргородської міської територіальної громади. Офіційний стратегічний документ громади. URL: https://myrgorod.pl.ua/files/images/Economika/Strategiya/2030/profil.pdf

УДК 330.3:332.1

Сімак С.В., *д.н. держ. упр., професор,*
Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського
(м. Київ, Україна)

ІНКЛЮЗИВНА ЕКОНОМІКА ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: СИНЕРГІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПІДХОДІВ

У сучасних умовах глобальних викликів, посилених наслідками війни, проблемами енергетичної безпеки, змінами клімату та трансформацією ринків праці, перед Україною постає завдання формування нової моделі економічного зростання. Інклюзивна економіка є однією з ключових парадигм сталого розвитку, яка поєднує економічну ефективність, соціальну справедливість і рівність можливостей.

Вона передбачає активну участь усіх верств населення в економічних процесах, рівний доступ до ресурсів і послуг, а також підтримку вразливих груп населення. У контексті євроінтеграційного курсу Україна поступово імплементує підходи Європейського Союзу до забезпечення інклюзивного зростання, які базуються на принципах «розумного, сталого та інклюзивного розвитку» (smart, sustainable and inclusive growth) [2, с. 9].

Європейська стратегія «Європа 2030» визначає пріоритетами підвищення рівня зайнятості, розвиток людського капіталу, соціальну згуртованість і боротьбу з бідністю. Ці цілі цілком корелюють із завданнями української економічної політики, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Одним із ключових індикаторів інклюзивності є рівень соціальної участі громадян у процесах виробництва та розподілу доходів.

Для забезпечення справедливого розподілу благ держава активно впроваджує програми соціального захисту, підвищення мінімальної заробітної плати, пенсій і субсидій. Водночас надмірне бюджетне навантаження створює ризики фіскальної нестійкості, тому необхідним є перехід до моделей адресної підтримки та стимулювання зайнятості. Інклюзивний розвиток також передбачає створення можливостей для підприємництва, особливо у сфері малого та середнього бізнесу.

Саме МСП є основою для економічної самореалізації населення, особливо у регіонах, що постраждали від війни. Європейський досвід доводить, що підтримка локальних ініціатив, розвиток кластерів і кооперацій створюють додану вартість на місцевому рівні, зміцнюючи регіональні економіки.

В Україні впроваджуються програми грантової підтримки «єРобота» та механізми мікрокредитування, що наближають державну політику до європейських стандартів підтримки підприємництва.

Важливою умовою інклюзивного розвитку є інвестиції в людський капітал. Європейська комісія визначає розвиток освіти, професійної підготовки та інновацій як основу конкурентоспроможності в епоху цифрової трансформації.

Для України актуальним є реформування системи освіти відповідно до вимог ринку праці, розвиток дуальної освіти, підвищення ролі університетів як центрів регіонального розвитку. У цьому контексті інклюзивна освіта, орієнтована на доступність для осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб і ветеранів війни, має стратегічне значення.

Особливу роль у формуванні інклюзивної економіки відіграє агропродовольчий сектор. Саме аграрна галузь здатна забезпечити як продовольчу безпеку, так і зайнятість у сільських територіях. ЄС активно підтримує політику «розумного села» (Smart Village), яка спрямована на розвиток цифрової інфраструктури, диверсифікацію економіки села та підвищення якості життя [1, с. 23].

Для України інтеграція таких практик означає перехід від екстенсивної моделі агровиробництва до сталого, інноваційного агробізнесу з високою часткою доданої вартості. Інклюзивний розвиток неможливий без ефективного державного управління. Впровадження принципів good governance, прозорості, децентралізації та участі громадян у прийнятті рішень забезпечує підзвітність влади та зміцнює довіру суспільства до інститутів держави.

Європейський Союз у своїй політиці наголошує на важливості участі громад у реалізації програм регіонального розвитку, що підтверджує досвід країн Центрально-Східної Європи [2, с. 16].

В Україні поступово формується система регіональних стратегій розвитку, у яких інклюзивність визначається не лише як соціальна категорія, а як принцип економічної політики. Не менш важливим чинником є гендерна рівність. ЄС приділяє значну увагу участі жінок у ринку праці, підприємництві та політиці. Україна вже інтегрувала гендерний компонент у державні програми розвитку, а також у систему публічних фінансів через механізм гендерно-орієнтованого бюджетування.

Розвиток таких інструментів сприяє справедливому розподілу ресурсів і підвищенню ефективності державних витрат.Цифровізація економіки є ще одним напрямом інклюзивного зростання. Завдяки розвитку платформи «Дія», електронних сервісів у сфері соціального захисту, медицини, освіти та фінансів, держава забезпечує доступ до послуг навіть у найвіддаленіших громадах. Європейський досвід цифрової інклюзії показує, що цифрові технології можуть виступати як каталізатор соціальної рівності, знижуючи бар'єри у доступі до державних і ринкових ресурсів.

Серед викликів інклюзивного розвитку в Україні варто відзначити нерівність між регіонами, різний рівень інституційної спроможності громад, низьку інноваційну активність підприємств та дефіцит фінансових ресурсів. Подолання цих проблем можливе через поєднання внутрішніх реформ і зовнішньої підтримки.

Європейські фінансові інструменти, зокрема програми технічної допомоги та фонди кроскордонного співробітництва, відкривають можливості для інтеграції українських регіонів у єдиний європейський економічний простір [5, с. 29].

Отже, формування інклюзивної економіки України потребує синергії міждержавних і європейських підходів, спрямованих на досягнення соціальної рівності, зайнятості та економічної стійкості. Імплементація досвіду ЄС у сфері інклюзивного розвитку має ґрунтуватися на системності, прозорості та партнерстві між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Інклюзивна економіка - це не лише механізм подолання наслідків війни, а й стратегічний орієнтир на шляху до європейського майбутнього України.

Список використаних джерел:

1. Світовий банк. Inclusive Growth and Shared Prosperity: Policy Report. Washington, 2023. URL: https://www.worldbank.org.
2. European Commission. Europe 2030 Strategy: Smart, Sustainable and Inclusive Growth. Brussels, 2024. URL: https://commission.europa.eu.
3. UNDP. Human Development Report 2024: Inclusive Economies for Resilience. New York, 2024. URL: https://www.undp.org.
4. OECD. Inclusive Entrepreneurship Policies in Europe: Country Review. Paris, 2023. URL: https://www.oecd.org.
5. European Parliament. Gender Equality and Economic Inclusion in the EU. Brussels, 2024. URL: https://www.europarl.europa.eu.

УДК 330.338.2

Соломаха А.В., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Дергач А.В., *к.держ.упр., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Організація виробничого підприємства є складною багаторівневою системою, від якої безпосередньо залежить ефективність роботи фірми, якість продукції, фінансові результати та конкурентоспроможність на ринку. Будь-яке виробниче підприємство - це поєднання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, які використовуються для перетворення сировини у готові вироби з доданою вартістю. У сучасних умовах, коли ринок вимагає від виробників високої якості, швидких термінів виконання замовлень і гнучкості, особливої уваги заслуговує організація виробництва саме на малих підприємствах, що працюють в індивідуальному або дрібносерійному сегменті.

Виробничий процес починається з планування, яке передбачає визначення обсягів виробництва, потреби у сировині, матеріалах, комплектуючих та інших ресурсах. Важливою складовою є підбір та навчання персоналу, адже

кваліфіковані працівники - це запорука якісного виконання робіт. Кожне виробниче підприємство має свою організаційну структуру, яка визначає розподіл обов'язків між керівниками, майстрами, фахівцями різного профілю та допоміжним персоналом. Для великих підприємств характерна багатоступенева структура з численними відділами, а для малих - спрощена, але максимально гнучка [1, 2].

Особливо актуальною у сучасних умовах є тема індивідуального виробництва. На відміну від масового виготовлення однотипних товарів, індивідуальне виробництво спрямоване на задоволення конкретних побажань клієнта. Тут усе підлаштовано під індивідуальні вимоги: дизайн, розміри, матеріали, фурнітура, колірна гама. Таке виробництво вимагає не лише професійних навичок у майстрів, а й розвинених комунікативних здібностей, адже замовник безпосередньо бере участь у формуванні кінцевого продукту [3].

Яскравим прикладом індивідуального виробництва є фірма Soloris – сімейне підприємство, яке спеціалізується на виготовленні меблів на замовлення. Ця компанія є прикладом того, як можна організувати ефективне виробництво в умовах жорсткої конкуренції та постійної потреби у високій якості. Особливість Soloris полягає у тому, що кожне замовлення розробляється з «нуля». Спочатку проводяться ретельні заміри приміщення, збираються побажання клієнта, після чого дизайнер створює 3D-проєкт майбутніх меблів. Це дозволяє замовнику ще до початку виготовлення побачити, як виглядатиме кухня, шафа-купе чи будь-який інший виріб у його інтер'єрі.

Організаційна структура Soloris є типовою для невеликого виробництва з індивідуальним підходом: власник підприємства одночасно виконує функції директора, технолога та контролера якості. У штаті працюють кілька досвідчених майстрів, які безпосередньо виготовляють меблі, а також дизайнер-конструктор і менеджер, який відповідає за спілкування з клієнтами, оформлення замовлень, координацію постачання матеріалів та організацію доставки й встановлення готових виробів [4, 5].

Виробнича база Soloris складається з власної майстерні, оснащеної всім необхідним обладнанням для обробки деревини, фурнітури, скла та інших матеріалів. Для того, щоб гарантувати якість продукції, компанія співпрацює лише з перевіреними постачальниками матеріалів. Це дозволяє уникати браку і працювати зі стабільно високим рівнем якості. Кожен виріб проходить кілька етапів перевірки, перш ніж потрапляє до клієнта.

Особливу увагу в Soloris приділяють комунікації з клієнтами. У сучасних умовах саме прямий контакт та індивідуальний підхід часто стають головною конкурентною перевагою малих виробників. Оскільки фірма ще не має власного сайту, основний акцент зроблено на просуванні через соціальні мережі - Instagram і Facebook. На цих платформах публікуються фотографії готових робіт, демонструється процес виготовлення, публікуються відгуки клієнтів і новини про нові послуги чи акції. Такий підхід дозволяє тримати контакт з потенційними замовниками, оперативно реагувати на запитання та залучати нових клієнтів без великих витрат на традиційну рекламу.

Важливою особливістю роботи Soloris є комплексне обслуговування клієнта: від першої консультації й проєктування до виготовлення, доставки та професійного встановлення меблів у приміщенні замовника. Окрім цього, компанія надає гарантійне обслуговування, що також формує довіру клієнтів і сприяє повторним замовленням та рекомендаціям.

Попри очевидні переваги, підприємство стикається і з певними викликами. Основні проблеми – це необхідність постійно шукати кваліфікованих працівників, конкуренція з великими меблевими фабриками та імпортом масових меблів, коливання цін на матеріали та нестабільність ринку. Проте завдяки високій якості виконання, добросовісності та гнучкості у виконанні навіть складних замовлень компанія Soloris утримує стабільний потік клієнтів і репутацію надійного виробника [4, 5].

У найближчих планах підприємства – розширення виробничих потужностей, збільшення кількості майстрів, запуск власного сайту для зручності оформлення замовлень онлайн, активніша участь у меблевих виставках та розвиток партнерств із дизайнерами інтер'єру. Це дозволить Soloris не лише зберегти свої позиції на ринку, а й розширити клієнтську базу та зміцнити конкурентні переваги.

Таким чином, організація індивідуального виробництва є необхідною там, де потрібен унікальний товар або послуга. Основна складність полягає в тому, що кожен проєкт вимагає нової технологічної схеми та окремого планування, на відміну від серійного виробництва. Головна перевага тут полягає у високій гнучкості і можливості швидко адаптуватися до вимог замовника. Щоб це працювало ефективно, підприємство має інвестувати у кваліфікований персонал, здатний виконувати різні функції. Також критично важливим є впровадження цифрових інструментів для швидкого контролю за етапами замовлення та мінімізації помилок. Отже, успішне індивідуальне виробництво залежить від балансу між творчим підходом до унікальних завдань і чіткою проектною дисципліною. Завдяки цьому підприємство може займати високоприбуткові ніші і створювати продукти, які неможливо отримати масово.

Список використаних джерел:

1. Старіков Ю. В. *Організація виробництва: навчальний посібник*. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 320 с.

2. Бутко М. П. *Основи підприємництва: навчальний посібник*. Харків: Фоліо, 2021. 276 с.

3. Коваленко О. І. *Малий бізнес в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку*. Економіка і держава. 2022, № 7. С. 55-59.

4. Сторінка компанії *Soloris* в Instagram. URL: https://www.instagram.com/soloris_?igsh=MTlscnBhbTY1amVzcw==

5. Сторінка компанії Soloris на Facebook. URL: https://www.facebook.com/share/16cMNAdjNC/?mibextid=wwXIfr

УДК 338.2; 314.7

Субутович І.В., *здобувач першого (бакалаврського)рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Лобунець Т. В.,
к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МОЖЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ЛОКАЛЬНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ: КЕЙС СТАВИЩЕНСЬКОЇ ГРОМАДИ

Інклюзивний розвиток економіки передбачає створення можливостей для залучення широких верств населення до активної економічної діяльності, забезпечення справедливого доступу до ресурсів, працевлаштування, інфраструктури й послуг. У контексті України, особливо в умовах війни та відновлення, важливим є розвиток не лише великих промислових центрів, а й локальних економік – зокрема громад із сільськогосподарським та логістичним потенціалом [1]. Однією з таких є Ставищенська територіальна громада Київської області.

Ставищенська територіальна громада – селище міського типу Ставище та навколишні села – вирізняється поєднанням сприятливих економічних, соціальних, просторових та інфраструктурних характеристик, які забезпечують: розвиток малого та середнього бізнесу; зміцнення агропродовольчого виробництва; створення нових робочих місць; інтеграцію місцевого населення до підприємницької та логістичної діяльності.

Селище вигідно розташоване поблизу транспортних коридорів, що з'єднують його з Києвом і південними регіонами країни, що робить його привабливим для інвесторів та логістичних центрів [2].

Інфраструктура громади налагоджена: стабільне енергопостачання, наявність 4G-інтернету, доступ до водо- й газопостачання. Цифрова доступність забезпечує умови для розвитку підприємництва та впровадження сучасних бізнес-моделей [2].

Громада має високий рівень трудового потенціалу завдяки:

– наявності професійно-технічних закладів;

– досвіду населення в агровиробництві, технічних і сервісних спеціальностях;

– готовності до участі в нових проєктах.

Це формує базу для інклюзивного працевлаштування, зменшення трудової міграції та зростання місцевої економіки.

Інвестиційні можливості Ставищенської громади полягають у широкому наборі напрямків, спроможних забезпечити стабільний економічний розвиток території (рис. 1). Найбільш перспективною сферою залишається аграрний сектор, який базується на родючих ґрунтах, сприятливому кліматі та традиціях сільськогосподарського виробництва. Можливий розвиток фермерських господарств, тваринництва, тепличного бізнесу, а також обробки сільськогосподарської продукції – зокрема, виробництва олії, борошна, молочних і м'ясних виробів. Значні можливості має напрям відновлюваної енергетики – встановлення сонячних панелей, біогазових і біомасових установок, що дозволить не лише гарантувати енергонезалежність громади, а й створити додаткові джерела прибутку. Привабливе розташування Ставищенської ТГ поруч із Києвом створює потенціал для логістичних і складських проєктів, зокрема створення дистрибуційних центрів і невеликих виробничих зон. Туристична та рекреаційна сфера також може стати інвестиційно привабливою: мальовнича природа, чисте середовище та місцеві традиції сприяють розвитку зеленого туризму, садового бізнесу, сімейних фермерських господарств з туристичними послугами. Окрім цього, у Ставищах існують можливості для створення малих і середніх підприємств у галузях деревообробки, харчової промисловості, легкої промисловості та послуг, що може забезпечити додаткові робочі місця й зменшити трудову міграцію.

Рис. 1. Перспективні напрями розвитку Ставищенської територіальної громади

Джерело: сформовано на основі власних спостережень автора

Значними перевагами для інвесторів є:

- знижені витрати на землю та виробництво порівняно з Києвом або передмістями;
- підтримка місцевих органів влади, що націлені залучити інвестиції, забезпечити робочі місця. Можливі пільги, полегшення дозволів, співпраця;
- менша конкуренція у багатьох сферах. Є шанс зайняти нішу.
- сприятливе екологічне оточення – менш забруднене, чиста природа, що може стати перевагою для туристичних і агробізнес-проектів.

Розвиток економіки регіону сприяє й соціальній інклюзії, адже передбачає залучення жінок, молоді, малих підприємців, а також підтримує розвиток місцевих ініціатив.

Як бачимо, Ставищенська ТГ має суттєвий інвестиційний потенціал, опираючись на привабливе географічне розташування, сільськогосподарський сектор, наявність робочої сили та невеликі витрати на виробництво. У випадку впровадження заходів щодо покращення інфраструктури, удосконалення умов для бізнесу та скорочення адміністративних перешкод, вкладення можуть сприяти стійкому розвитку району та покращити добробут місцевих мешканців. Нині – вдалий момент, щоб громада Ставища стала привабливим регіональним осередком для інвесторів. А підтримка з боку держави, міжнародних організацій та приватного сектору дозволить громаді стати осередком інклюзивного економічного зростання на регіональному рівні.

Список використаних джерел:

1. Інклюзивний розвиток агропродовольчого сектору України: можливості та ризики: *колективна монографія*. Під наук. ред. член-кор. НАН України, д.е.н., проф. Шинкарук Л.В. Київ: НУБіП України. 2023. 356 с.
2. Ставище (селище). URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/

УДК 336.143.232

Сус Т.Й*. д.е.н., доцент*
Карпатський національний
університет ім. В. Стефаника

РИНКОТВОРЧІ ІННОВАЦІЇ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

В умовах масштабної економічної кризи в Україні, зумовленої військовою агресією росії, виробники сільськогосподарської продукції зіткнулися з безпрецедентними викликами: руйнування традиційних логістичних ланцюгів поставки продукції на експорт, висока ймовірність руйнування інфраструктури агропідприємств, заміновані сільськогосподарські угіддя, брак кваліфікованих працівників та різке скорочення внутрішнього попиту на сільгосппродукцію,

значна волотильність цін на міжнародних ринках, обмеження доступу окремих видів сільгосппродукції на ринок ЄС.

Руйнування традиційних логістичних маршрутів експорту сільгосппродукції привело до погіршення фінансового стану агропідприємств, що в свою чергу значно обмежило можливості фінансувати впровадження інновацій та ускладнило пошук нових ринків збуту.

Домінування сировинного експорту сільгосппродукції з низькою доданою вартістю не дозволяє пріоритетно фінансувати та здійснювати впровадження інновацій та їх продукування на рівні розвинутих країн, що в свою чергу обмежує конкурентоздатність аграрних підприємств.

Дослідження інноваційного розвитку підприємств з позиції забезпечення їх конкурентоспроможності та економічної безпеки показало, що вищий рівень інноваційної діяльності та її ефективність характерні для тих підприємств, які використовують передові інновацій у галузі науки і техніки та отримують суттєву фінансову підтримку і податкові пільги від держави [1] .

Сучасна криза в аграрному секторі, зумовлена війною, зміна клімату та нарощування попиту на продукти харчування в умовах зростання населення планети є передумовою та стимулом для докорінного переосмислення ролі інновацій в аграрному секторі.

Сучасна інноваційна стратегія розвитку аграрного сектору та необхідність використання потенціалу інновацій для розширення масштабів ринку, як правило, базується на двох основних концепціях формування ринку інновацій. Першу концепцію ринкотворчих (руйнівних)інновацій сформулював К. Крістенсен [2], другу – інновація блакитного океану Чан В. Кіма та Рене Моборна [3], Особливість ринкотворчих інновацій полягає в тому, що при їх впровадженні створюють нові ринки на яких реалізуються нові продукти або ж продукти які пропонувалися, не були доступними для широкого кола споживачів.

Щоб інновація мала достатній потенціал створення нового ринку вона повинна відповідати трьом необхідним умовам:

1. Ринок, на який спрямована інновація тільки формується або ще не існує, але є достатньо великі шанси, що впровадження інновації може його створити і розширити потенційне коло учасників порівняно з існуючими продуктами;
2. Організації, які створюють і впроваджують такі інновації повинні розробити стратегію щодо їх комерційного використання;
3. Орієнтацію здійснювати на нових клієнтів та передбачити відповідні маркетингові заходи по просуванню продукту та розширенню ринку збуту.

Існують наступні перешкоди або обмеження, які заважають потенційним інноваторам здійснювати інноваційну діяльність та формувати ринкотворчі інновації в аграрному секторі:

1. Відсутість навичок та консерватизм підкріплений сировинною складовою експорту агропродукції;

2. Недостатність фінансових ресурсів та високі ризики при впровадженні проривної інновації;

3. Обмеженість доступу та попиту на інноваційну продукцію;

4. Часові рамки та кваліфікація споживачів інновацій;

5. Недостатня підтримка інноваторів з боку держави.

Серед найбільш перспективних ринкотворчих інновацій є екологізація аграрного сектору. Вона вимагає нових стратегій та інноваційних підходів до вирішення проблем екологічної та економічної ефективності аграрного сектору у процесі виробництва, переробки та пропозиції екологічно чистої продукції. Це дозволить виробляти нові продукти, технології і послуги та відкрити ринки, яких раніше не існувало, залучивши велике коло нових споживачів. Унікальні особливості створених і впроваджених інновацій з екологізації виробництва дозволять фірмам увійти в ринкові ніші, не стикаючись з конкуренцією з боку будь-яких існуючих фірм, які працюють на традиційних ринках пов'язаних з аграрним сектором. Важливим аспектом формування та впровадження ринкотворчих інновацій є стимулювання та підтримка їх з боку держави.

Перспективною(на нашу думку) є кластерна модель інноваційного співробітництва, яка дозволяє об'єднати зусилля переробного підприємства з виробниками сировини, науковими установами та стартапами, збутовими організаціями. Такий підхід дозволяє сформувати базу для фінансування інновацій з акцентом на види діяльності зі зростаючою віддачею (переробка на промисловій основі та виробництво нової техніки і обладнання).

Кластерна інфраструктура формування та реалізації ринкотворчої інновації або їх сукупності створює сприятливі умови для проведення прикладних досліджень, обміну знаннями та генерації інноваційних ідей, а єдиний центр інновацій дозволяє компаніям і організаціям, що входять до кластеру одержати переваги від співпраці в вигляді підвищення конкурентоздатності всіх учасників та вироблених ними інноваційних продуктів, ефективно використовуючи фінансові ресурси. При цьому генерування нових знань та ідей, розробка та швидкість комерціалізації інновацій визначаються ефективністю, раціональністю і достатністю фінансування всіх етапів інноваційного процесу.

Україна, як кандидат на вступ до ЄС може ефективно розвивати свій аграрний сектор, формуючи нову, перспективну нішу ринку екологічно чистих продуктів харчування та зелених технологій в аграрному секторі, уникаючи жорсткої конкуренції на ринку агропродукції ЄС.

Список використаних джерел:

1. Su, W., Wang, Z., Zhang, C., & Balezentis, T. (2023). Determinants of the Innovation efficiency of strategicemerging enterprises: evidence from the robust frontiers. Springer. *Economic Change and Restructuring, 56*, 1433– 1465. https://doi.org/10.1007/s10644-022-09480-7.

2. Clayton M. Christensen, Efosa Ojomo and Karen Dillon. The Prosperity Paradox. New York:Harper Business,2019.–368p.

3. Чан В. Кім, Рене Моборн Стратегія блакитного океану. Як створити безхмарний ринковий простір і позбутися конкуренції. Availableat:https://knigogo.com.ua/chitati-online/strategiya-blakytnogo-okeanu-yak-stvoryty-bezhmarnyj-rynkovyj-prostir-i-pozbutysya-konkurentsiyi/

УДК 657

Ходзицька В.В., *к. е.н., доцент*
Київський національний економічний університет
*імені Вадима Гетьман*а

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ МСФЗ В ЄС

ЄС став піонером у широкомасштабному впровадженні МСФЗ. У 2002 році Європейський Парламент та Рада ухвалили Регламент № 1606/2002, який зобов'язав усі компанії, цінні папери яких котируються на регульованих ринках ЄС, складати свою консолідовану фінансову звітність відповідно до МСФЗ, починаючи з 2005 року.

До впровадження МСФЗ кожна країна-член ЄС мала власні національні стандарти бухгалтерського обліку. Це створювало значні труднощі для інвесторів, аналітиків та інших стейкхолдерів, які намагалися порівнювати фінансові результати компаній з різних країн. МСФЗ забезпечили єдину мову фінансового обліку, що суттєво підвищило прозорість та порівнянність фінансових звітів по всьому ЄС. Єдиний ринок капіталу є однією з фундаментальних засад Європейського Союзу. МСФЗ усунули значні бар'єри для транскордонних інвестицій, оскільки інвесторам стало легше оцінювати ризики та можливості компаній у різних країнах-членах ЄС. Це сприяло інтеграції фінансових ринків ЄС. Застосування міжнародно визнаних та високоякісних стандартів звітності підвищує довіру інвесторів до фінансової інформації компаній ЄС, що робить європейські ринки більш привабливими для залучення капіталу з усього світу. Хоча перехід на МСФЗ вимагав значних початкових інвестицій, у довгостроковій перспективі компанії, що працюють у багатьох країнах, або мають іноземні дочірні підприємства, виграють від використання єдиного набору стандартів, що знижує витрати на підготовку та консолідацію звітності.[1]

Європейське управління з цінних паперів та ринків традиційно здійснює важливий вплив на посилення вимог до прозорості фінансової інформації та якість розкриття елементів фінансової звітності, тому є ключовим чинником довіри інвесторів. У попередніх фінансових звітах регулятори відреагували на 40% перевірок задля усунення недоліків та неможливості представлення некоректної інформації. ЄУЦП визначило основні сфери, яким притаманні помилки:

- *Недотримання принципу матеріальності*: наголошено на важливості відображення усіх суттєвих моментів та можливості зрозумілості суджень та припущень.
- *Некоректний розподіл доходів, витрат та активів в операційних сегментах:* ускладнення аналізу та прийняття управлінських рішень користувачами звітності.
- *Проблеми некоректного знецінення нефінансових активів*: некоректне визначення генеруючих одиниць, також недостатнє розкриття про ключові припущення в оцінках.

Війни, конфлікти, санкції (наприклад, війна в Україні, конфлікти на Близькому Сході) суттєво впливають на поставки енергоресурсів та продовольства. Значна частина коливань цін може бути зумовлена діями фінансових спекулянтів. Перехід до "зеленої" енергетики впливає на попит на традиційні сировинні товари.

Ціни на акції відображають очікування ринку щодо майбутніх фінансових показників компанії, її ризиків, а також загальний стан економіки.

Таким чином**,** незважаючи на значні переваги, використання МСФЗ, в ЄС також стикаються з викликами. Деякі МСФЗ (наприклад, МСФЗ 9, МСФЗ 15, МСФЗ 16) є досить складними для застосування, що вимагає значних ресурсів та експертизи від компаній. Можуть виникати розбіжності в інтерпретації та застосуванні стандартів у різних країнах ЄС, незважаючи на механізми індосаменту МСФЗ Європейською Комісією. Необхідність узгодження МСФЗ з національними податковими та корпоративними законами залишається актуальною.[1]

Актуальність використання МСФЗ в ЄС залишається незмінно високою. Це не просто технічний аспект обліку, а стратегічний інструмент, який сприяє інтеграції європейських фінансових ринків, підвищенню прозорості та довіри інвесторів, ефективному розподілу капіталу, а також адаптації до нових викликів, таких як сталий розвиток та цифровізація. МСФЗ є невід'ємною частиною фінансової інфраструктури Європейського Союзу, що забезпечує його економічну міцність та конкурентоспроможність на глобальному рівні.

Список використаних джерел:

1. Стандарти розкриття інформації про сталий розвиток за МСФЗ (SAAG-IFRS SDS) URL: https*://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/sustainability-at-a-glance-ifrs-sustainability-disclosure-standards-(31-december-2025)*
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності URL: *https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010#Text*

УДК 338.43(477:100)

Пікуліна М. Д., *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Прушківська Е.В.,
д. е. н., професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ. Україна)

МІСЦЕ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ АГРАРНОМУ РИНКУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Аграрний сектор України традиційно є однією з ключових галузей економіки та вагомою складовою світового продовольчого ринку. До повномасштабного вторгнення росії, Україна входила до п'ятірки найбільших світових експортерів зернових та олійних культур. Зокрема, у 2021 р. наша країна була світовим лідером з експорту соняшникової олії (близько 50% усіх поставок на світовому ринку) та посідала 3-тє місце з кукурудзи і 5-те з пшениці [4]. Загалом Україна забезпечувала близько 6% світового експорту пшениці і приблизно 10% , з урахуванням кукурудзи й насіння соняшнику [5]. За експертними даними[1], понад 400 млн людей у світі залежать від українського зерна. З війна спричинила серйозні розриви в експортних ланцюгах постачання агропродукції, що викликало занепокоєння щодо глобальної продовольчої безпеки.

До початку війни Україна мала високий експортний потенціал та значну частку світового ринку агропродукції. За оцінками аналітиків Київської школи економіки [4], близько 80% українського аграрного експорту припадало на зернові, олійні культури та нерафіновані олії. Попри втрату частини територій, до 2023 року країна зберегла лідерські позиції: її місце у топ-експортерах соняшникової олії й кукурудзи не змінилося, а за обсягами пшеничного експорту Україна опинилася на 6-му місці світу.

Водночас з початком бойових дій виробництво сільгосппродукції значно зменшилося. За даними ФАО, 2024 року посівні площі в Україні скоротилися приблизно на 7% порівняно з 2023-м, а 81% аграріїв у прифронтових областях повідомили про зниження врожайності через бойові дії. Значна частина землі лишається замінованою: зазвичай 18% сільгосппідприємств (і майже 38% у прифронтових регіонах) мають поля, забруднені мінами та нерозірваними боєприпасами [3]. За оцінками дослідників, загальні втрати аграрного сектору України перевищили $80 млрд від початку повномасштабної агресії [2]. Це призвело до скорочення виробництва зернових і олійних культур, а також перерозподілу експортних потоків.

Експорт української агропродукції у перші місяці війни опинився під загрозою через блокаду чорноморських портів. Це викликало перебої на світових ринках зерна та олії [5]. Українські аграрії та уряд змогли адаптуватися: з'явилися альтернативні маршрути експорту. Зокрема, у серпні 2023 р. Україна

відкрила новий «Південний коридор» сухими портами Болгарії, Румунії та Туреччини, що дозволило відновити високі обсяги морських перевезень зерна та олійних культур з портів Одеси [2]. Завдяки цьому в 2023 році експорт агропродукції поступово нарощувався. За оцінками Міноборони США, у маркетинговому році 2023-2024 планувалося вивезти близько 63,8 млн т зернових і олійних продуктів – це лише незначно поступається довоєнним показникам (для порівняння, у 2019-2020 рр. було експортовано понад 74 млн т) [2]. Водночас чимало зерна та олії експортується на європейські ринки через так звані «коридори солідарності» (траси через Польщу, Литву та ін.), що сприяє диверсифікації поставок, але частково змінює традиційні торговельні зв'язки. При цьому цінові шоки 2022 р. вже в 2023-2024 рр. поступово згладжувалися, а світові ціни на зерно повернулися до допандемічних рівнів [5]. Однак збереження втрат у виробництві і блокади портів означає, що повне відновлення агропотенціалу потребує масштабних інвестицій і міжнародної підтримки.

Не зважаючи на воєнні виклики, Україна залишається важливим гравцем на світовому аграрному ринку. За підрахунками експертів, понад 400 млн людей досі залежать від українського зерна [1]. Крім того, експорт українського продовольства зберігає значну соціальну роль у країнах з низьким рівнем доходу: приблизно 20% зернового експорту орієнтовані на ці країни. Водночас сучасна структура українського агроекспорту (з концентрацією на базових культурах та продуктах переробки) підтверджує необхідність продовження модернізації та стандартизації сектору, аби відповідати світовим вимогам та ефективно працювати на експортних ринках.

Із вище зазначеного слідує, що Україна, незважаючи на численні воєнні випробування, зберігає суттєвий вплив на світовий аграрний ринок. До війни вона була одним із лідерів експорту зернових і олійних культур. Хоча війна спричинила значні втрати врожаю і унеможливила експорт старими шляхами, аграрії країни адаптувалися та відновили експорт через «солідарні коридори» та морські маршрути, що дозволило пом'якшити кризу. У довгостроковій перспективі необхідне значне фінансування для відбудови зруйнованої інфраструктури, розмінування угідь і підтримки фермерів. Водночас зберігається суттєвий потенціал зростання виробництва за рахунок інтенсифікації технологій і виходу на нові ринки. Відновлення повноцінної роботи агросектору України є критично важливим як для національної економіки, так і для глобальної продовольчої стабільності.

Список використаних джерел:

1. Побоченко Л.М., Татаренко Н.О., Прокоп'єва А.А. Сучасні тренди розвитку світового ринку зерна в умовах війни в Україні. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 48. С. 217–224.

2. Center for Strategic and International Studies (CSIS). [Електронний ресурс] Setting the Record Straight on Ukraine's Grain Exports. CSIS, 2024. URL: https://www.csis.org/analysis/setting-record-straight-ukraines-grain-

exports#:~:text=infrastructure%20alone,the%20Kyiv%20School%20of%20Economics .

3. Food and Agriculture Organization (FAO). Ukraine: FAO surveys impact of war on agricultural enterprises [Електронний ресурс]. 2025. URL: https://www.fao.org/countryprofiles/news-archive/detail-news/en/c/1742727/#:~:text=As%20the%20backbone%20of%20Ukraine%E2%80%99s,UXO%2C%20particularly%20in%20frontline%20regions .

4. Kyiv School of Economics. AgroDigest Ukraine January 2025. [Електронний ресурс] KSE AgroCentre. 2025. URL: https://kse.ua/AgroDigest_Ukraine_January_2025.pdf#:~:text=In%202021%2C%20Ukraine%20was%20a,scale%20war .

5. Ulybina D., Rastogi C. Global wheat shipments withstood the shock of Russia's invasion of Ukraine. [Електронний ресурс] The Trade Post (World Bank), 22 Feb 2024. URL: https://blogs.worldbank.org/en/trade/global-wheat-shipments-withstood-shock-russias-invasion-ukraine#:~:text=When%20the%20flow%20of%20Ukrainian,and%2084%20percent%20of%20Gambia%E2%80%99s .

УДК 658.15:631

Погнерибко В.С., *здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Науковий керівник: Шинкарук Л.В., *д.е.н., професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ефективність діяльності малих і середніх підприємств (МСП) аграрного сектору економіки України є одним із ключових чинників розвитку національної економіки, забезпечення продовольчої безпеки та соціальної стабільності в сільських територіях. У сучасних умовах економічних трансформацій, глобалізації ринків та зростання конкуренції виникає нагальна потреба у впровадженні системного підходу до управління ефективністю таких підприємств, що дозволяє інтегрувати стратегічні, організаційні та економічні аспекти їх функціонування.

Системний підхід передбачає розгляд МСП як цілісної організаційно-економічної системи, що включає виробничі процеси, управлінські ресурси, фінансові механізми, кадровий потенціал і взаємодію з зовнішнім середовищем. Такий підхід дозволяє не лише оцінювати поточну ефективність підприємств, а

й розробляти стратегічні рішення щодо підвищення продуктивності, оптимізації ресурсів і розвитку інноваційного потенціалу.

У довоєнний період розвиток аграрного сектору України характеризувався необхідністю підвищення ефективності управління виробничими процесами, удосконалення інфраструктурного забезпечення, впровадження інноваційних технологій та створення сприятливих умов для фінансування малих і середніх агровиробників. Незважаючи на позитивні тенденції у сфері модернізації, залишалися нерозв'язаними проблеми низької інвестиційної привабливості, обмеженого доступу до кредитних ресурсів та недостатнього рівня інтеграції суб'єктів аграрного підприємництва у ринкові ланцюги доданої вартості.

З початком військової агресії ці структурні дисбаланси суттєво загострилися. Загальні втрати аграрного сектору України протягом першого року війни оцінювалися у $40,2 млрд, з яких $8,72 млрд становили прямі матеріальні збитки, а $31,50 млрд – економічні втрати, пов'язані з недоотриманою продукцією. Територіальна прив'язаність аграрного виробництва унеможливлює релокацію підприємств, що зумовило виведення з обробітку близько 25–30% орних земель. Основними причинами цього є замінування, забруднення ґрунтів важкими металами, а також механічні, термічні та хімічні пошкодження [1].

Упродовж дев'яти місяців 2025 року в Україні спостерігається відносна стабільність динаміки підприємницької активності. Загалом було зареєстровано 225 046 нових фізичних осіб-підприємців, що практично відповідає показникам минулого року. Після зниження темпів створення бізнесів на початку року тенденція поступово змінилася: у січні відкрито 21,4 тис. нових підприємств, тоді як у вересні цей показник зріс до 29,6 тис., що стало рекордним за звітний період. Водночас спостерігається високий рівень припинення підприємницької діяльності. Протягом цього ж періоду 213 293 підприємці завершили роботу, що на 11% більше, ніж у 2024 році. Понад 45 тис. із них функціонували менше року, що свідчить про вразливість новостворених бізнесів до економічних ризиків, зниження купівельної спроможності та загальної нестабільності ринкового середовища, (рис.1) [2].

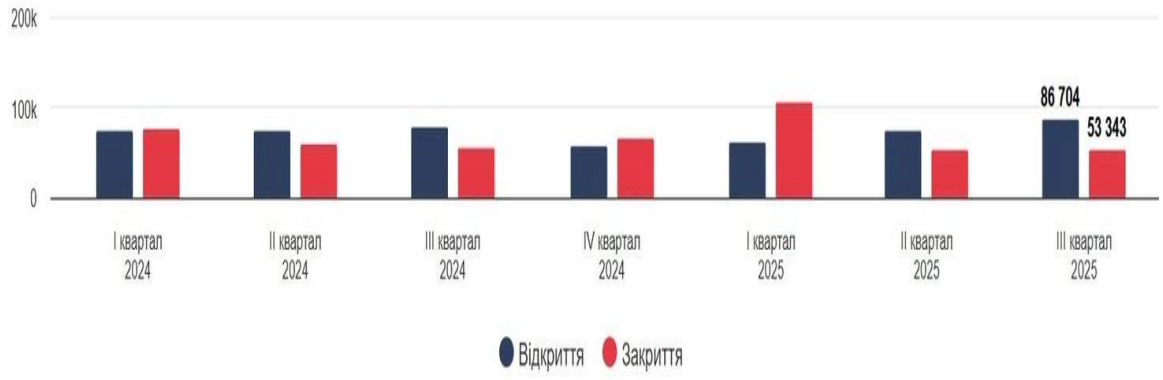

Рисунок 1. Динаміка підприємницької активності ФОП в Україні

Джерело: [2].

Інвестування у розвиток малого та середнього підприємництва в Україні здійснюється на декількох рівнях, охоплюючи державний, міжнародний та приватний сектори. Значну роль відіграють державні грантові програми, спрямовані на стимулювання відкриття нових бізнесів або підтримку діючих

підприємств. Поряд із цим, українським суб'єктам господарювання доступні різноманітні інструменти кредитного, грантового фінансування та немонетарної підтримки, які покликані забезпечити розвиток підприємницької діяльності та підвищити конкурентоспроможність національної економіки. Водночас обмежена спроможність бізнесу залучати фінансові ресурси, зумовлена складними бюрократичними процедурами та високими ризиками, істотно знижує потенційний ефект цих програм.

Згідно з аналітичними оцінками, сукупний річний обсяг доступних для бізнесу програм фінансування становить близько 341 млрд грн. Переважна частка цієї суми припадає на банківське кредитування – 72,6%, у тому числі: за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» – 29,6%, інше кредитування в національній валюті – 30,3%, у іноземній валюті – 12,7%. Додатковими джерелами фінансування виступають кредити та гранти міжнародних організацій (12,8%), фінансовий лізинг (8,0%), державні та регіональні програми підтримки (4,7%), а також фінансування від приватних компаній, підприємств і організацій (1,9%) [3]. Попри наявність розгалуженої системи фінансових інструментів, доступ малого та середнього бізнесу до капіталу залишається обмеженим, що потребує посилення координації між державними інституціями, банківським сектором і міжнародними партнерами з метою підвищення ефективності використання інвестиційних ресурсів.

Уряд здійснює заходи підтримки малого та середнього підприємництва шляхом надання кредитів за пільговими ставками, проте їх використання серед підприємств залишається обмеженим. Для підвищення ефективності функціонування МСП в Україні необхідно зосередити увагу на розвитку відповідної інфраструктури та комплексній системі підтримки бізнесу. У сучасних умовах потреба у формуванні системного підходу до управління ефективністю діяльності аграрних підприємств, який поєднує механізми антикризового менеджменту, стратегічного планування, екологічної безпеки та раціонального використання ресурсів. Реалізація такої моделі сприятиме підвищенню стійкості малих і середніх підприємств, їхній адаптації до ризиків воєнного часу та створенню передумов для післявоєнного відновлення аграрної економіки України.

Список використаних джерел:

1. Риковська О., Фраєр О., Михайленко О.; за ред. М. Бєлкіна, А. Даниляк. Аналіз стану сільського господарства України та імплементація нормативно-правових актів ЄС, дотичних до аграрних та довкіллєвих питань. Київ: ГО «Екодія». 2024. 22 с.

2. В Україні за дев'ять місяців 2025 року зареєстрували понад 225 тисяч нових ФОПів – інфографіка. *Українські національні новини.* URL: https://unn.ua/news/v-ukraini-za-deviat-misiatsiv-2025-roku-zareiestruvaly-ponad-225-tysiach-novykh-fopiv-infohrafika.

3. Доступність фінансових ресурсів для українського бізнесу. Центр економічної стратегії. URL: https://ces.org.ua/sme_access/.

УДК 338.461.11:332.67

Присяжнюк Б.М., *здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти Національного університету біоресурсів та природокористування України (м. Київ, Україна)*

ДОСВІД ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

Сільське господарство України традиційно відіграє стратегічну роль у національній економіці, забезпечуючи продовольчу безпеку країни та формуючи значну частину експортного потенціалу. В умовах сучасних викликів, пов'язаних з необхідністю модернізації виробництва, впровадження інноваційних технологій та підвищення конкурентоспроможності на світових ринках, питання ефективного залучення інвестиційних ресурсів набуває особливої актуальності для вітчизняних аграрних підприємств.

Інвестиційна діяльність аграрних підприємств характеризується специфічними особливостями, зумовленими сезонністю виробництва, тривалим операційним циклом, високими ризиками, пов'язаними з природно-кліматичними факторами, та значною капіталомісткістю галузі. Ці чинники формують унікальні умови для формування інвестиційних стратегій та вибору джерел фінансування розвитку сільськогосподарського виробництва.

Аналіз сучасного стану інвестиційної активності в аграрному секторі України свідчить про неоднозначні тенденції у залученні капітальних вкладень. З одного боку, спостерігається зростання інтересу з боку міжнародних інвесторів до українського агропромислового комплексу, що зумовлено високим природним потенціалом земельних ресурсів та сприятливими кліматичними умовами. З іншого боку, внутрішні інвестиційні можливості сільськогосподарських підприємств залишаються обмеженими через недостатність власних фінансових ресурсів та складнощі доступу до зовнішнього фінансування [2].

Структура інвестиційних потоків у сільське господарство України демонструє переважання капітальних вкладень у матеріальні активи, зокрема придбання сільськогосподарської техніки, обладнання для переробки продукції та будівництво виробничих об'єктів. Водночас спостерігається недостатній рівень інвестування в інноваційні технології, дослідження та розробки, що може негативно впливати на довгострокову конкурентоспроможність галузі.

Особливості формування доходів та прибутку сільськогосподарських підприємств суттєво впливають на їхню спроможність генерувати внутрішні інвестиційні ресурси [3]. Волатильність цін на сільськогосподарську продукцію, залежність від погодних умов та сезонний характер виробництва створюють нестабільність грошових потоків, що ускладнює планування інвестиційної діяльності та знижує привабливість галузі для потенційних інвесторів.

Таблиця 1.

Динаміка капітальних інвестицій у сільське господарство України, 2019-2023 рр.

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
Капітальні інвестиції, млн грн	24 387	29 358	35 742	28 156	31 249
Частка у загальному обсязі інвестицій, %	5,2	6,1	6,8	5,9	6,3
Індекс фізичного обсягу, % до попереднього року	112,4	120,4	121,7	78,8	111,0
Інвестиції на одне підприємство, тис. грн	522,8	629,5	766,2	603,4	670,3
Інвестиції у розрахунку на 1 га с.-г. угідь, грн	587	707	861	678	753

Джерело: Державна служба статистики України [2]

Аналіз представлених даних свідчить про нестійкий характер інвестиційних процесів у вітчизняному аграрному секторі. Період 2019-2021 років характеризувався позитивною динамікою зростання капітальних вкладень, однак у 2022 році спостерігалося значне скорочення інвестицій внаслідок воєнних дій та загальної дестабілізації економічної ситуації. Відновлення інвестиційної активності у 2023 році демонструє потенціал галузі до адаптації в складних умовах.

Теоретико-методичні аспекти інвестиційного механізму аграрних підприємств базуються на комплексному підході до формування інвестиційної стратегії, що враховує специфіку галузевого розвитку [5]. Ефективність функціонування інвестиційного механізму визначається збалансованістю між потребами у модернізації виробництва та наявними фінансовими ресурсами, а також здатністю підприємств адекватно оцінювати ризики та прогнозувати віддачу від капітальних вкладень.

Сучасний інвестиційний клімат в аграрному секторі економіки України характеризується суперечливими тенденціями [6]. З одного боку, високий експортний потенціал галузі, сприятливі природні умови та поступова лібералізація земельних відносин створюють позитивні передумови для залучення інвестицій. З іншого боку, політична нестабільність, недосконаліть інституційного середовища, корупційні ризики та воєнний стан значно ускладнюють інвестиційні процеси.

Джерела фінансування інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств України можна класифікувати на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх джерел належать власні кошти підприємств, зокрема нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування та кошти від реалізації необоротних активів. Зовнішні джерела включають банківські кредити, інвестиції інституційних інвесторів, державне фінансування, міжнародну технічну допомогу та кошти від емісії цінних паперів.

Таблиця 2.

Структура джерел фінансування капітальних інвестицій у сільське господарство України у 2023 році

Джерело фінансування	Обсяг, млн грн	Частка, %	Темп зростання до 2022 р., %
Власні кошти підприємств	22 897	73,3	115,2
Кредити банків	4 687	15,0	102,8
Бюджетні кошти	1 874	6,0	98,5
Кошти інвесторів	1 249	4,0	125,6
Інші джерела	542	1,7	108,3

Джерело: Державна служба статистики України [2]

Аналіз структури джерел фінансування демонструє домінування власних коштів підприємств у формуванні інвестиційних ресурсів, що свідчить як про високий рівень самофінансування розвитку, так і про обмежені можливості залучення зовнішнього капіталу. Порівняно невеликі частки банківського кредитування та інвестицій від зовнішніх інвесторів вказують на необхідність удосконалення механізмів доступу аграрних підприємств до фінансових ринків.

Фінансовий контекст досягнення Цілей сталого розвитку в аграрному секторі вимагає перегляду традиційних підходів до інвестування [4]. Підприємства мають орієнтуватися на довгострокові інвестиційні стратегії, що забезпечують не лише економічну ефективність, але й екологічну відповідальність та соціальну справедливість. Це потребує розроблення нових фінансових інструментів та механізмів оцінки ефективності інвестиційних проєктів.

Регіональні особливості інвестиційних процесів у сільському господарстві України відображають нерівномірність розподілу капітальних вкладень між різними областями. Найбільш інвестиційно привабливими залишаються регіони з високим агропромисловим потенціалом, розвиненою транспортною інфраструктурою та сприятливими природно-кліматичними умовами. Водночас прикордонні та економічно депресивні регіони характеризуються нижчим рівнем інвестиційної активності.

Міжнародний досвід показує важливість державної підтримки інвестиційних процесів у сільському господарстві через систему пільгового кредитування, податкових стимулів, грантової підтримки та розвитку інфраструктури. В українських реаліях такі механізми державної підтримки розвинені недостатньо, що негативно впливає на інвестиційну привабливість галузі.

Перспективи розвитку інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств України пов'язані з необхідністю формування сприятливого інституційного середовища, удосконалення фінансової інфраструктури та розширення спектра доступних інвестиційних інструментів. Особливої уваги потребує розвиток ринку земель сільськогосподарського призначення, що може стати потужним каталізатором залучення інвестицій у галузь.

Таким чином, досвід залучення інвестицій сільськогосподарськими підприємствами України демонструє складний та суперечливий характер інвестиційних процесів у галузі. Незважаючи на високий природний потенціал та експортні можливості, вітчизняний аграрний сектор стикається з численними викликами у сфері інвестиційного забезпечення розвитку, що вимагає комплексного підходу до вирішення існуючих проблем та формування ефективної інвестиційної політики на державному рівні.

Список використаних джерел:

1. Гривківська О. В., Поліщук Н. В. Стан інвестиційної діяльності аграрних підприємств у формуванні тенденції сталого розвитку галузі. Стратегії стійкого розвитку економіки: колективна монографія / за ред. І. Г. Оніщенко. Київ, 2018. С. 37–45.
2. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/
3. Качула С. В., Буштін А. А. Особливості формування доходів та прибутку сільськогосподарських підприємств. Агросвіт. 2021. № 21–22. С. 57–62.
4. Петруха С. В., Петруха Н. М. Аграрний сектор економіки: візія фінансового контексту досягнення Цілей сталого розвитку. Облік і фінанси. 2023. № 4. С. 143–155.
5. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Теоретико-методичні аспекти інвестиційного механізму підприємства. Бізнес Інформ. 2023. № 11. С. 161–167.
6. Тітенко З. М. Сучасний стан інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки. Фінансове регулювання зрушень у економіці України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Мукачево 24 березня 2021 р.). Мукачево, 2021. С. 280–283.

УДК 338.439.5:338.28

Рябов А.К., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Голєва М.С., *PhD,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЄС І ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА: МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ МАЛИХ ФЕРМЕРІВ ТА ВРАЗЛИВИХ ГРУП

Продовольча безпека є одним із ключових пріоритетів Європейського Союзу (ЄС), особливо в контексті глобальних викликів - змін клімату, економічної нестабільності та соціальної нерівності. Забезпечення доступу до

якісного харчування для всіх верств населення потребує системного підходу, що включає підтримку малих фермерів та вразливих груп.

Одним із головних інструментів ЄС у цій сфері є Спільна сільськогосподарська політика (САР), яка передбачає фінансову підтримку фермерів, інвестиції в інноваційні технології та розвиток сільських територій. САР спрямована на створення стійких продовольчих систем, збереження навколишнього середовища та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору.

Особливу увагу ЄС приділяє малим та сімейним фермерським господарствам, які відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки. Через грантові програми, такі як ініціатива ФАО-ЄС, малим виробникам надається доступ до фінансування, технічної підтримки та навчання. Наприклад, у 2024–2025 роках понад 230 українських фермерів отримали гранти на розвиток агрегаційних моделей, що дозволяють інтегрувати малих виробників у ланцюги доданої вартості, покращити логістику, зберігання та переробку продукції.

Іншим важливим напрямом є впровадження стратегії «Від ферми до столу», яка передбачає зменшення харчових втрат, перехід до екологічно чистих продуктів та забезпечення сталості продовольчих ланцюгів. Ця стратегія сприяє інклюзивному розвитку, оскільки враховує потреби споживачів, виробників і навколишнього середовища В.

Для підтримки вразливих груп ЄС застосовує механізми соціального захисту, включаючи продовольчі ваучери, освітні програми з харчування та підтримку місцевих продовольчих ініціатив. Такі заходи дозволяють зменшити продовольчу нерівність та забезпечити доступ до якісної їжі для всіх верств населення.

Таким чином, досвід ЄС демонструє ефективність комплексного підходу до продовольчої безпеки, який поєднує економічну підтримку, інновації, соціальну інклюзію та екологічну відповідальність. Ці механізми можуть бути адаптовані в Україні для посилення стійкості агропродовольчого сектору та забезпечення продовольчої безпеки в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. Європейський Союз та ФАО надають гранти на підтримку агрегаційних моделей у ягідництві та овочівництві. EEAS. 2025.
2. Пекера А.В., Бурковська А.І. Забезпечення продовольчої безпеки в ЄС: виклики, інновації та перспективи. Миколаївський НАУ. 2025. С. 232–234.
3. ФАО та Європейський Союз розпочинають третій грантовий цикл. Державний аграрний реєстр. 2024.
4. Інклюзивний розвиток агропродовольчого сектору України: можливості та ризики: колективна монографія / За ред. Шинкарук Л.В. Київ: НУБіП України, 2023. 356 с.

5. Шинкарук Л.В., Прушківська Е.В., Шепелєва Л.М. Інклюзія військових у національний соціально-економічний простір. Економічний вісник Дніпровської політехніки. 2024. № 2 (86). С. 21–31.

УДК 658.15:631

Степаньков Р.С., *здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Науковий керівник: Власенко Т.О., *к.е.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ПРОЦЕСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний розвиток аграрного сектору України вимагає удосконалення управління виробничими процесами на рівні сільськогосподарських підприємств, що є ключовим чинником забезпечення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Незважаючи на значний потенціал сільськогосподарських підприємств, на практиці часто спостерігаються проблеми, пов’язані з неефективним плануванням, організацією та координацією виробничих процесів, що негативно впливає на результативність їх діяльності.

Формування ефективного механізму управління виробничими процесами передбачає комплексний підхід, який включає оптимізацію технологічних процесів, використання сучасних інформаційних систем, підвищення кваліфікації персоналу та впровадження інноваційних методів управління. Важливим є також адаптування механізмів управління до умов ринку, регуляторного середовища та специфіки господарювання окремих підприємств.

Управління виробничими системами охоплює не лише процес трансформації ресурсів у готові товари та послуги, а й організацію операційної діяльності, спрямованої на забезпечення виходу продукції на ринок. У сучасних умовах господарювання виробничий процес набуває ширшого змісту, перетворюючись на комплексну систему взаємопов’язаних дій, що виходять за межі традиційного виготовлення товарів.

Структура операційної діяльності підприємства визначаються галузевими особливостями, технологічним рівнем та етапом життєвого циклу його розвитку. Вдосконалення операційного менеджменту, з одного боку, відображає стратегічні напрями розвитку виробничих систем і процесів, а з іншого – забезпечує практичну реалізацію управлінських рішень, координацію всіх етапів

проєктної діяльності – від розроблення до впровадження. Операційна система підприємства розглядається як підсистема загальної системи управління, що охоплює сукупність видів діяльності, ресурсів та елементів, необхідних для виготовлення продукції чи надання послуг (табл.1).

Таблиця 1.

Поділ виробничих процесів

Група виробничих процесів	Характеристика	Приклади / Основні елементи
Основні процеси	Безпосередньо пов'язані з перетворенням сировини, матеріалів, енергії в готову продукцію.	Вирощування сільськогосподарських культур, утримання тварин, збирання врожаю, переробка продукції.
Допоміжні процеси	Забезпечують умови для здійснення основного виробництва.	Ремонт і технічне обслуговування машин та обладнання, виготовлення запасних частин, транспортування сировини.
Обслуговувальні процеси	Підтримують загальну діяльність підприємства, створюючи організаційно-технічні умови.	Складські, транспортні, енергетичні, санітарно-технічні, охоронні служби.
Інформаційні процеси	Спрямовані на збирання, обробку, передачу та використання даних, необхідних для управління виробництвом.	Планування, облік, контроль, аналіз, звітність, використання цифрових технологій.

Джерело: [1].

Виробничі процеси сільськогосподарських підприємств мають складну багаторівневу структуру, що зумовлює необхідність їх чіткої класифікації. Такий поділ дає змогу системно оцінити роль кожного фактора у забезпеченні ефективності функціонування підприємства, виявити взаємозв'язки між основними, допоміжними та обслуговуючими процесами, а також визначити ключові ресурси, що формують виробничий потенціал підприємства.

У процесі управління виробничими процесами сільськогосподарських підприємств виникає низка проблем, що обмежують ефективність виробництва та прийняття управлінських рішень. Для кращого розуміння та систематизації цих проблем доцільно їх класифікувати за основними напрямами діяльності підприємства (табл.2).

Таблиця 2.

Проблеми формування механізму управління виробничими процесами сільськогосподарських підприємств

Напрям проблеми	Опис проблеми	Наслідки для управління
Структурні та організаційні	Недостатня чіткість функцій підрозділів, дублювання обов'язків, неефективна організаційна структура	Зниження швидкості прийняття рішень, витрати ресурсів, хаотичність управління
Планування та прогнозування	Недосконале планування врожайності та ресурсів, нестача аналітичних даних, складність прогнозування ринку та погоди	Невідповідність виробничих планів реальним умовам, ризик втрат продукції
Технологічні та виробничі	Використання застарілого обладнання, низький рівень автоматизації, висока залежність від погодних умов	Зниження продуктивності, підвищені витрати, часті збої у виробництві
Фінансові та ресурсні	Обмежені фінансові ресурси, нестача кваліфікованих працівників, високі витрати на матеріали та енергію	Неможливість модернізації, зменшення прибутку, затримки виробничих процесів
Інформаційні	Відсутність ефективних систем збору та обробки даних, погана інтеграція IT	Недостатня оперативність управлінських рішень, слабка аналітика
Соціальні та кадрові	Низька мотивація персоналу, плинність кадрів, старіння робочої сили	Зниження продуктивності, складнощі у виконанні планів, нестійкість команди
Економічні та ринкові	Нестабільність цін, складності виходу на нові ринки, вплив державного регулювання	Підвищений ризик збитків, зниження конкурентоспроможності, нестабільність доходів

Аналіз проблем формування механізму управління виробничими процесами сільськогосподарських підприємств показує, що основні перешкоди пов'язані як із внутрішніми аспектами організації, так із зовнішніми чинниками. Наявність цих проблем призводить до зниження ефективності виробництва, підвищення витрат та ризиків. Усунення або мінімізація зазначених перешкод потребує комплексного підходу: модернізації технологій, впровадження систем оперативного планування та обліку, підвищення кваліфікації персоналу і адаптації до ринкових умов.

Формування механізму управління виробничими процесами сільськогосподарських підприємств характеризується складними та різноплановими проблемами, зокрема недостатньою організаційною

структурою, обмеженими ресурсами, низьким рівнем автоматизації, нестабільністю ринку та кадровими труднощами. Водночас існують значні перспективи розвитку цього механізму через впровадження сучасних технологій, цифровізацію виробництва, удосконалення планування та прогнозування, підвищення кваліфікації персоналу і адаптацію до ринкових умов. Комплексне вирішення проблем дозволяє підвищити ефективність виробничих процесів, зменшити витрати та зміцнити конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел:

1. Коробка С.В. Теоретичні аспекти управління виробничими системами в сучасних умовах. Вісник Дніпропетровського НДІСЕ Економічні науки. Випуск № 1 (03) 2021. DOI: https://doi.org/10.46644/2708-1834/2021-03.5.

УДК 338.24:620.9

Цикунов В.В., *здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах, коли енергетика в Україні нестабільна через війну, кліматичні зміни та інші фактори, аграрний сектор потребує стратегічного підходу до забезпечення енергетичної безпеки. Війна сильно вдарила по енергетичній інфраструктурі, саме тому впровадження нових технологій стає ключем до зменшення загроз, оптимізації витрат і безперебійної роботи виробництва.

Формування стратегії енергетичної безпеки аграрних підприємств є комплексним процесом, що передбачає проходження низки послідовних етапів, спрямованих на забезпечення стабільного, ефективного та сталого енергозабезпечення [3]. До основних етапів цього процесу належать [2,4,5]:

- Ідентифікація та оцінювання ризиків, що зумовлені високим рівнем залежності від імпортних енергоресурсів, нестабільністю їх постачання та посиленням кліматичних викликів, які суттєво впливають на виробничу діяльність аграрного сектору.
- Розроблення та впровадження інноваційних рішень, серед яких важливе значення мають біоенергетика, розвиток сонячних і вітрових електростанцій, а також інтеграція технологій точного землеробства, що сприяють зменшенню енергоспоживання та підвищенню ресурсоефективності.
- Прогнозування наслідків реалізації стратегій, яке охоплює визначення економічної доцільності, аналіз екологічного ефекту та оцінку

потенціалу зростання продуктивності аграрного виробництва, що забезпечує довгострокову конкурентоспроможність підприємств.

З огляду на виклики, спричинені військовими діями, аграрні підприємства змушені адаптуватися до нестабільного енергетичного середовища. Це передбачає не лише технічне оновлення існуючих систем, а й стратегічний перехід до більш стійких, автономних і екологічно чистих джерел енергії. Технології забезпечення енергетичної безпеки зображено на рис. 1.

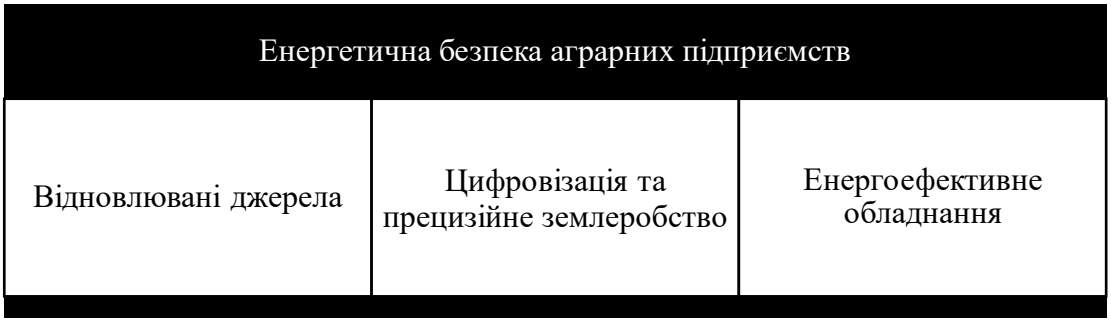

Рис.1 Технології забезпечення енергетичної безпеки

Джерело: розроблено автором на основі [1,4,5]

Відновлювані джерела енергії. Сонячні та вітрові установки є основою децентралізованих систем енергопостачання, що дозволяє зменшити залежність від централізованих мереж і викопного палива. Застосування систем сонячного зрошення дозволяє скоротити використання дизель-генераторів, зменшивши витрати на електроенергію та підвищивши автономність сільськогосподарського виробництва у віддалених районах. Біогазові комплекси на основі гною та рослинних залишків генерують метан для теплопостачання та електроенергії, сприяючи при цьому розвитку замкнутих циклів виробництва та циркулярної економіки. Інтеграція сонячних панелей із системами зберігання енергії в рамках «розумного сільського господарства» підвищує стійкість аграрного сектора до перебоїв у постачанні [1].

Цифровізація та прецизійне землеробство. Технології точного землеробства на основі GPS, датчики Інтернету речей, а також літальні апарати (дрони) зменшують споживання енергії за рахунок оптимізації ресурсів. Штучний інтелект і великі дані дозволять точно прогнозувати потреби в енергії. Автономні електротрактори та роботизовані системи допомагають економити на паливі, що прискорює процес впровадження електрифікованих технологій у сільському господарстві [4].

Енергоефективне обладнання. Ефективні насоси, двигуни та системи опалення, вентиляції та кондиціонування дозволяють скоротити споживання енергії разом із державними програмами (енергетичні аудити, гранти та субсидії), спрямовані на енергозбереження. Системи рекуперації тепла, зокрема гібридні сонячні панелі для сушіння продуктів, дають можливість підвищення енергоефективності. Особлива увага приділяється цифровим механізмам обліку та торгівлі енергією на основі блокчейн-платформ, які дозволяють сільськогосподарським виробникам продавати будь-які надлишки електроенергії, які вони виробляють і, таким чином, створювати локальні децентралізовані енергетичні ринки[5].

Зелена енергія в поєднанні з цифровими інструментами та інтелектуальними технологіями робить агропромисловий комплекс менш вразливим до зовнішніх проблем. Водночас такі технологічні рішення формують

нові конкурентні переваги для зростання в умовах дефіциту ресурсів й нестабільності.

Останні роки переломні для сільського господарства України. Впровадження інноваційних технологій у виробничі процеси не лише сприяє підвищенню рентабельності аграрних підприємств, але й забезпечує їхню стійкість до різноманітних ризиків. Фермерські господарства, які активно інтегрують цифрові рішення, автоматизовану техніку, енергоефективні системи та відновлювані джерела енергії, отримують відчутні конкурентні переваги як на внутрішньому, так і на світовому ринку, бо готові до будь-яких викликів, вони не тільки підвищують прибуток, але й стають стійкішими.

Список використаних джерел:

1. Єгоров І. Ю. Інноваційний розвиток аграрного сектору економіки: виклики та перспективи. *Економіка України*. 2021. № 7. С. 45–56.
2. Мазур О. В. *Ризики енергозалежності аграрного виробництва*: монографія. Харків: ХНАУ, 2021.
3. Міненерго України. *Стратегія енергетичної безпеки України до 2035 року*. Київ, 2023.
4. FAO. *Solar-powered irrigation systems: technology, economy and sustainability*. Rome: FAO, 2022.
5. IEA. *Renewables 2023: Analysis and Forecast to 2028*. Paris: International Energy Agency, 2023.

УДК 338.43:364.64

***Чорненька Л. М.**, к.е.н., доцент,*
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ

У сучасних умовах глобалізації, кліматичних змін, пандемій і геополітичних потрясінь система продовольчої безпеки в Європейському Союзі (ЄС) зазнає значних викликів. Пошук того, як підвищити ефективність управління цією системою, привертає увагу не лише при прийнятті технологічних чи економічних рішень, а й при застосуванні **мисленнєвих навичок** управлінців, зокрема – **критичного мислення**. У цьому контексті критичне мислення виступає як ключовий чинник, що сприяє адаптивному, гнучкому та обґрунтованому прийняттю рішень у сфері продовольчої безпеки. Здатність аналізувати логістичні ризики, прогнози врожаїв, міжнародні ринки, гуманітарні канали допомоги потребує аналітичної гнучкості, що є невід'ємною ознакою критичного мислення.

Критичне мислення проявляється у здатності аналізувати ризики, передбачати наслідки та приймати зважені рішення (рис 1). Воно сприяє

оцінюванню залежності від зовнішніх ринків, прогнозуванню наслідків екологічних катастроф та формуванню політики продовольчої стійкості, що дає змогу глибше розуміти складні процеси та ефективно реагувати на виклики сучасного світу.

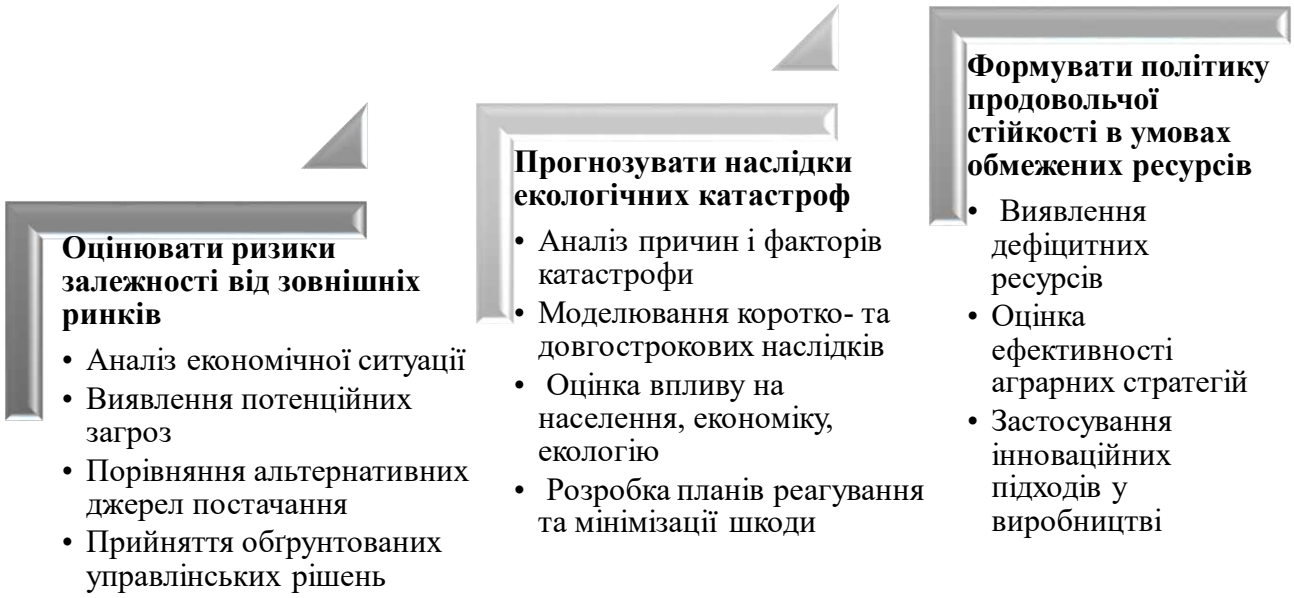

Рисунок 1 Прояви критичного мислення у сучасних викликах суспільства

У сучасних умовах ефективне управління продовольчими системами вимагає не лише технічних знань, а й здатності до критичного мислення. Однак низка чинників обмежує цей процес (рис. 2). Розуміння цих бар'єрів є ключовим для формування більш відкритих, гнучких і науково обґрунтованих управлінських рішень у сфері продовольчої політики [2].

- **Інституційна інерція**
  - системи формуються роками та мають усталені процедури, що не стимулюють запитання «чому саме так?» чи «є альтернативи?»
- **Складність і фрагментація систем**
  - системи продовольства часто мають фрагментоване управління, що ускладнює цілісне бачення
- **Незнання чи обмеженість даних**
  - для критичного аналізу потрібна якісна інформація, прозорість, доступ до даних — але не завжди це забезпечено
- **Перевага статус-кво та економічні інтереси**
  - зовнішні чинники (політика, бізнес) можуть домінувати над науковим аналізом, що призводить до прийняття рішень без достатнього критичного осмислення
- **Відсутність навичок та культури критичного мислення**
  - серед управлінців: не всі організації сформовані так, щоби заохочувати питання, скептицизм, перевірку

Рисунок 2. Бар'єри та складнощі у застосуванні критичного мислення

Європейська модель сільськогосподарської політики є орієнтиром для модернізації виробництва, досягнення сталого розвитку, збереження природних ресурсів та забезпечення соціальної справедливості на селі (рис. 3). Україна, як держава-кандидат на вступ до ЄС, повинна не лише формально зближувати нормативну базу, а й поетапно імплементувати ключові інструменти САР, адаптуючи їх до національних умов [1].

Рисунок 3. Європейські підходи до управління продовольчою безпекою

Завдяки цим підходам ЄС формує політику, яка не лише гарантує фізичну наявність продуктів харчування, але й забезпечує соціальну справедливість, збереження довкілля та економічну стабільність [3]. САР із її дворівневою структурою підтримки, що поєднує економічні та екологічні цілі, демонструє ефективність завдяки системному підходу до аналізу ризиків і прийняття зважених рішень. Така модель управління передбачає критичне осмислення впливу економічних, соціальних і екологічних факторів на продовольчу безпеку, що сприяє формуванню гнучких і стійких механізмів реагування на виклики [1].

Критичне мислення є не лише когнітивною компетентністю, а й стратегічним ресурсом для управління продовольчою безпекою та забезпечує адаптивність, системність і етичність управлінських рішень. Європейський досвід демонструє, що розвиток критичного мислення серед управлінців і експертів сприяє підвищенню ефективності системи продовольчої безпеки. Для України інтеграція цього підходу є не лише освітнім чи управлінським викликом, а питанням національної безпеки. Формування критично мислячої управлінської спільноти стане запорукою сталого відновлення та інтеграції в європейський продовольчий простір.

Список використаних джерел:

1. Обушний С. М., Венгер К. О. Аналіз елементів САР та інструментів сталого розвитку, застосовних до аграрного сектору України. *European scientific journal of Economic and Financial innovation.* 2025. №3(17). URL: https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/564/427 (дата звернення: 21.09.2025).

2. Maria El Gemaye. The Role of Risk Analysis in EU Food Governance: Balancing Scientific Food Safety Factors and External Factors that Inform Risk Management for Healthier Food Systems. *European Journal of Risk Regulation*. 2025. Vol. 16, Special Issue 1. Pp. 149-169

3. Petrunenko I., Grabchuk I., Vlasenko T., Petrova E., Strikha L. Ensuring food security of EU countries in the context of sustainable development. *Journal of Management Information and Decision Sciences*, 2021, Vol. 24, Issue 3

ТЕМАТИЧНИЙ НАПРЯМ 4.
СОЦІОЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ТА ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У СТРАТЕГІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД ЄС ТА МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНИ

УДК 305

Балалаєва О. Ю., *к.п.н, доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ГЕНДЕРНИЙ БАЛАНС У ДЗЕРКАЛІ СТАНДАРТУ МІЖНАРОДНОЇ РАДИ З ПИТАНЬ ПРЕСИ ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

Проблема гендерної збалансованості контенту залишається актуальною як для світових, так і для вітчизняних медіа [1; 2]. Для українських ЗМІ ситуація особливо загострилася в умовах повномасштабної війни [3].

Категоризацію медіаконтенту регламентують різні стандарти, одним з яких є *Media Topics,* розроблений Міжнародною радою з питань преси та телекомунікацій (International Press Telecommunications Council, IPTC). Це стандарт медіатем, який спеціалізується на категоризації тексту та являє собою таксономію, організовану за ієрархічним принципом; набір понять, або категорій, які можна використовувати для опису новин та контенту. Наразі це п'ятирівнева таксономія, що охоплює понад 1200 понять.

На найвищому, або першому рівні розташовано 17 макротем, як-от: *Politics* «Політика», *Economy, business and finance* «Економіка, бізнес і фінанси», *Religion* «Релігія», *Society* «Суспільство», *Sport* «Спорт» тощо. Кожна з тема має підтеми другого рівня з відповідними поняттями, або категоріями та підкатегоріями. До кожного поняття у таксономії наведено стисле визначення (у матеріалах подаємо визначення *Media Topics*).

На перший погляд, у стандарті дотримано гендерний баланс: поняття *men* «чоловіки» і *women* «жінки» (лише в множині, форми однини не зафіксовано) вжито в таксономії по 11 разів. Зокрема, поняття *women* «жінки» трапляється 5 разів у темі «Суспільство» і 6 – у темі «Спорт».

Уперше жінки згадуються у підтемі *discrimination* «дискримінація» призначеній для категоризації контенту про несправедливе ставлення, політику і практику щодо окремих осіб чи груп людей, на підставі реальної чи уявної приналежності до певної групи, як-от раси, сексуальної орієнтації, політичних чи релігійних переконань, віку. Підтема має чотири категорії: *ageism* «ейджизм», *racism* «расизм», *religious discrimination* «релігійна дискримінація» та *sexism* «сексизм». Саме в категорії *sexism* наведено визначення: дискримінація окремих осіб або груп людей, зазвичай жінок, за ознакою статі.

Удруге про жінок згадують у зв'язку з фундаментальним правами. Підтема *fundamental rights* систематизує контент про політичні, соціальні, культурні та

економічні права, на які мають право всі люди. В підтемі виокремлюють такі категорії:

1) *censorship and freedom of speech* «цензура та свобода слова» – право на висловлювання думок без обмежень і спроб придушення слова з боку організації чи окремої особи;

2) *civil rights* «громадянські права» – гарантії захисту свободи особи від порушень з боку урядів, політичних і громадських організацій та інших осіб, як це визначено законами чи конституцією окремої країни;

3) *freedom of religion* «свобода віросповідання» – право сповідувати релігію за власним вибором і спроби порушити це право шляхом залякування віруючих або законів, які посягають на релігійні ритуали;

4) *freedom of the press* «свобода преси» – право преси вільно повідомляти про історії та спроби урядів, організацій або окремих осіб притіснити, ув'язнити або вбити журналістів, які висвітлюють новини;

5) *human rights* «права людини» – права, якими мають користуватися всі люди загалом;

6) *privacy* «приватність» – право особи або групи осіб зберігати в таємниці інформацію про себе;

7) *women's rights* «права жінок» – права жінок на рівне з чоловіками ставлення до них, зокрема паритет в оплаті праці, фемінізм та тілесну автономію.

Знаменним є те, що серед фундаментальних прав немає окремої категорії *men's rights* «права чоловіків», які, можливо, підпадають під категорії *human rights* «права людини». Відповідно, виокремлення (і протиставлення) на одному ієрархічному рівні понять *human rights* «права людини» і *women's rights* «права жінок» під кутом етики не є безперечним.

Наступна згадка про жінок є ілюстративною у поясненні підтеми *mankind* «людство», призначеної для упорядкування інформації про «людей загалом або як членів окремих груп, як-от підлітки, жінки або люди з інвалідністю». Загалом ця підтема має дванадцять категорій:

1) *adults* «дорослі» – люди, які досягли встановленого законом віку, що дає їм право на повну відповідальність і певні привілеї;

2) *infants* «немовлята» – дуже молоді люди, зазвичай від новонароджених до двох років;

3) *children* «діти» – молоді люди, зазвичай до віку статевого дозрівання, які юридично вважаються неповнолітніми і перебувають під опікою дорослих;

4) *teenagers* «підлітки» – молоді люди у віці між дитинством та дорослим життям;

5) *senior citizens* «люди похилого віку» – люди, які досягли пенсійного віку;

6) *disabilities* «інвалідність» – фізичні або психічні стани, які обмежують рухи, відчуття або діяльність людини;

7) *LGBTQ* «ЛГБТК» – люди, які ідентифікують себе як лесбіянки, геї, бісексуали, трансгендери або квір;

8) *gender* «гендер» – класифікація осіб як чоловічої, жіночої або небінарної ідентичності;

9) *indigenous people* «корінні народи» – люди, які є споконвічними власниками певного регіону, також відомі як аборигени, на відміну від груп, які оселилися, окупували або колонізували цю територію нещодавно;

10) *national or ethnic minority* «національна чи етнічна меншина» – групи людей, які утворюють меншину за етнічною чи національною ознакою, а також їхній статус або проблеми, пов'язані з більшістю;

11) *women* «жінки» – люди, які ідентифікують себе як осіб жіночої статі, із фокусом на демографічній групі та досягненнях, наприклад, перша жінка, яка досягла певної віхи або виконує певну роль;

12) *men* «чоловіки» – люди, які ідентифікують себе як осіб чоловічої статі, із фокусом на демографічній групі та маскулінності (рис. 1).

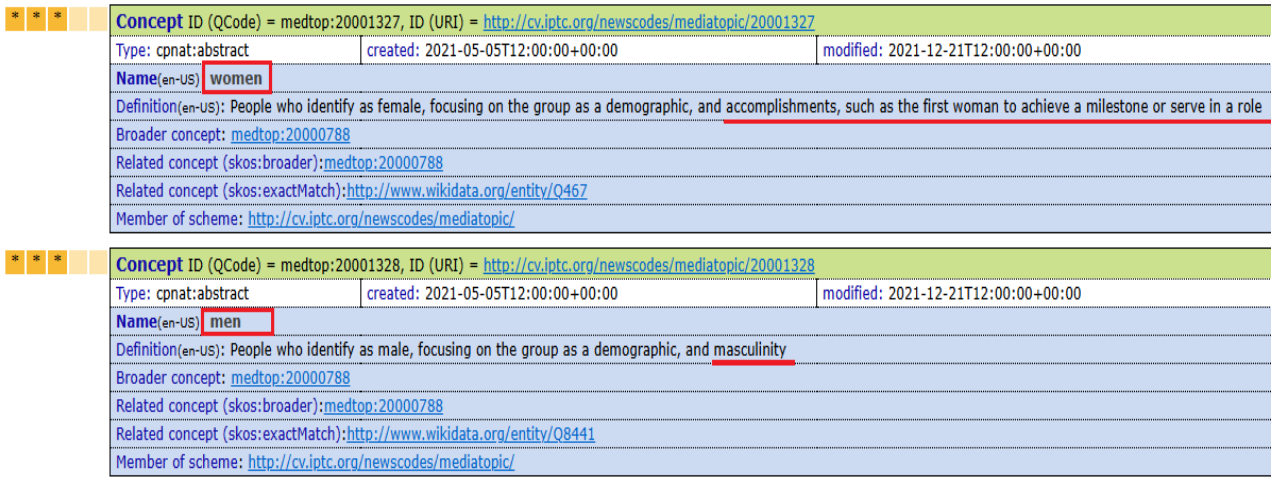

Рис. 1. Поняття «жінки» і «чоловіки» в кодах таксономії Media Topics
Джерело: IPTC Official Website [4]

Привертає увагу відмінність у дефініціях понять *men* «чоловіки» і *women* «жінки», які мають спільне в ознаці: *люди, які ідентифікують себе як осіб певної статі, із фокусом на демографічній групі,* проте мають і розбіжності у видовій ознаці. Чоловіки – з акцентом на *маскулінності*, тобто на комплексі характерних рис, ознак і ролей, що їх визнають притаманними чоловічому гендеру. А жінки – замість очікуваної фемінності – *на досягненнях: наприклад, перша жінка, яка досягла певної віхи або виконує певну роль.*

Список використаних джерел:

1. Балалаєва О. Проблема гендерного балансу в українських медіа: реалії та перспективи. *Міжнародний філологічний часопис.* Vol. 10. № 2. 2019. С. 97-103.

2. Balalaieva O. The problem of gender balance in Ukrainian media: outlines of a solution. *Euromentor.* 2019. No 3. P. 79-92.

3. Balalaieva O. The problem of gender balance in the Ukrainian media in a

full-scale war. *International Journal of Philology.* 2022. Vol. 26(4). P. 85-93. https://doi.org/10.31548/philolog13(4_1).2022.009
4. IPTC Official Website. URL: http://www.iptc.org.

УДК 316.4:305:355(477)

***Вансаровська К.Т.**, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
***Науковий керівник: Прушківська Е.В.**,*
д.е.н. професор
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Інклюзивний розвиток, це не просто економічне зростання або певні соціальні програми, це підхід, який ставить у центр людину, її можливості, а також її гідність. Головна ідея інклюзивного розвитку – це створити умови, щоб кожен мав шанс реалізувати себе, незалежно від статі, віку, місця проживання, соціального статусу чи фізичних можливостей. Тобто це розвиток, що охоплює всіх, а не лише окремі групи суспільства.

В умовах війни інклюзивність набуває нового змісту: країна бореться за існування, а головний виклик – збереження людського потенціалу (фізичного, морального, психологічно та професійного). Мільйони українців стали зовнішньо та внутрішньо переміщеними особами, сотні втратили роботу, здоров'я та дім. У таких умовах стає необхідною потреба у створенні умов, щоб люди змогли повернутися до навчання, знайти роботу, отримати підтримку та відчувати, що держава і суспільство не забули проних.

Проте війна показала іншу сторону. Інклюзивність – це не лише про економіку чи соціальні програми, але й про цінності. Вона розкрила глибокі нерівності суспільства, на яких раніше увага майже не акцентувалася, а саме – гендерні. Жінки опинилися в особливо вразливому становищі. В умовах війни змушені брати на себе більшу частину роботи по догляду за дітьми, старшими чи хворими, а також підтримувати сімейний добробут, коли чоловіки залучені до мобілізації або втратили роботу. Це означає зростання неоплачуваної праці та збільшення психологічного навантаження [1-2]. Переважно жінки змушені поєднувати ролі матері, працівниці, волонтерки й психолога для своєї родини. Вони більше, ніж чоловіки втрачають роботу, особливо формальну, переходять у менш захищені чи неформальні сектори, а заробітна плата значно нижча, ніж чоловіків. Сучасні реалії українського суспільства засвідчують, що жінки активно представлені у найрізноманітніших сферах діяльності – від громадського сектору до підприємництва, науки, оборони та державного

управління. Водночас, попри формальну рівність прав і можливостей, у структурі прийняття рішень, особливо у владних та управлінських інституціях, жінки залишаються недостатньо репрезентованими. Це відображає приховані бар'єри гендерної участі, що зберігаються навіть у суспільстві, яке декларує рівність.

Війна значно ускладнила ситуацію, посиливши традиційні гендерні ролі та стереотипи. Образи «чоловіка-захисника» і «жінки-доглядачки» знову почали домінувати в суспільній свідомості, обмежуючи свободу вибору й можливості самореалізації жінок. Така ситуація не лише стримує поступ гендерної рівності, а й знижує ефективність соціально-економічних трансформацій, адже виключає потенціал половини населення з процесів прийняття рішень та відбудови.

Особливо загрозливими є тенденції зростання гендерно зумовленого насильства, що супроводжує воєнні дії [3]. Зафіксовано збільшення випадків домашнього, сексуального та економічного насильства, посилене загальною нестабільністю, вимушеним переселенням і руйнуванням соціальної інфраструктури [4]. Ускладнений доступ до служб підтримки, медичної та психологічної допомоги лише поглиблює вразливість жінок і дівчат, що безпосередньо впливає на якість людського капіталу й темпи інклюзивного розвитку.

Водночас війна продемонструвала виняткову стійкість і мобілізаційний потенціал жінок. Вони активно залучені до волонтерських ініціатив, гуманітарних штабів, органів місцевого самоврядування, медичних установ, освітніх і культурних проєктів. Саме жінки переважно виступають не лише агентами допомоги, а й ініціаторами соціальних інновацій, створюючи нові форми взаємопідтримки, локальні мережі солідарності та жіночого лідерства.

Інклюзивний розвиток у цьому контексті має розглядатися не лише як забезпечення рівного доступу до ресурсів, а як глибока трансформація соціальних відносин, спрямована на залучення жінок до процесів відбудови на всіх рівнях: від місцевих громад до національної політики. Гендерна рівність стає не допоміжним, а системним елементом стратегії післявоєнної відбудови.

Необхідним є формування цілеспрямованих державних і регіональних політик, які забезпечують безпеку, доступ до освіти, охорони здоров'я, доглядових послуг та участь жінок у формуванні економічних рішень. Особливу увагу варто приділити розвитку програм психологічної реабілітації та відновлення соціальних зв'язків, що є ключовими для стабілізації післявоєнного суспільства.

Європейський досвід свідчить, що включення жінок у процеси прийняття рішень не лише підвищує ефективність управління, але й сприяє формуванню більш гуманної та сталої економіки. В умовах війни цей підхід набуває особливої актуальності: забезпечення гендерної рівності стає фактором соціальної стійкості та є основою відновлювальних процесів.

Таким чином, гендерний аспект інклюзивного розвитку в умовах війни вимагає переходу від декларативної рівності до практичної реалізації принципів участі, захисту та підтримки. Лише за умов системної інтеграції жіночого

потенціалу у відновлення національної економіки можливо досягти справді збалансованого та стійкого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Тріпак, М. М. Прагматика та реалії інклюзивної економіки в Україні *Інклюзивна економіка.* 2022/2023. Том 2. № 6. DOI:10.32782/inclusive_economics.2-6.

2. Жінки. Мир. Безпека: *Інформаційно-навчальний посібник з ґендерних аспектів конфліктів для фахівців соціальної сфери*. Київ, 2017. 172 с.

3. Зозуля О.В. Причини виникнення гендернозумовленого насильства серед населення України в умовах збройного конфлікту. *Актуальні проблеми психології*. 2018. Том І. Вип. 50. С. 57-64.

4. Грицанюк В. В. Особливості запобігання гендерно зумовленому насильству в Україні Публічне управління та соціальна робота. 2023. № 2. DOI:10.32782/3041-1319/2023-2-7.

УДК 81’27:316.77(477)

Вегера І.О., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Кендус Д.І.*, асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ІНКЛЮЗИВНОГО МОВЛЕННЯ ЯК ЧИННИКА СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Актуальність інклюзивного мовлення в Україні як чинника соціальної стійкості в умовах повномасштабної війни значно зросла. Інклюзивна комунікація виступає не лише етичною вимогою, а й стратегічним інструментом згуртування суспільства, подолання наслідків колективної травми, запобігання маргіналізації вразливих груп та протидії інформаційним загрозам. У період соціальної дестабілізації, спричиненої війною, формування культури інклюзивного мовлення стає ключовим елементом психологічної стійкості, соціальної згуртованості та національної безпеки.

Системний підхід до формування інклюзивного мовлення передбачає його розгляд як цілісного явища, що охоплює індивідуальну свідомість, інституційні комунікаційні практики (ЗМІ, держустанови, освіта) та суспільний дискурс. Такий підхід дозволяє інтегрувати принципи інклюзії в усі сфери комунікації: від міжособистісного спілкування до публічного простору, що сприяє створенню середовища взаємної поваги та підтримки. Він також передбачає координацію

зусиль між органами влади, громадянським суспільством, медіа та міжнародними партнерами.

У довоєнний період розвиток інклюзивного мовлення в Україні характеризувався поступовим усвідомленням його важливості, головним чином у контексті політики євроінтеграції та забезпечення прав людини. Активізувалися громадські ініціативи щодо впровадження недискримінаційної лексики, з'являлися перші медійні гайди. Однак залишалися нерозв'язаними проблеми недостатньої обізнаності суспільства, опору консервативних кіл, відсутності єдиної державної стратегії в цій сфері та глибоко укорінених стереотипів у мовленні.

З початком повномасштабної війни соціальна структура України зазнала значної трансформації: мільйони людей стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО), з'явилися нові категорії ветеранів, родини загиблих, цивільних осіб з психологічними травмами та фізичними ушкодженнями, посилилася травматизація суспільства в цілому. Неінклюзивне, стигматизуюче мовлення (наприклад, щодо ВПО, людей з інвалідністю, ветеранів) почало становити пряму загрозу соціальній єдності, породжуючи розкол, маргіналізацію та соціальну ворожнечу [1]. Дослідження та рекомендації таких організацій, як УВКБ ООН та ІМІ, підкреслюють, що мова, що об'єднує, а не розділяє, є критично важливою для підтримки соціального капіталу в умовах кризи [2, 3].

В умовах війни формування культури інклюзивного мовлення набуває практичного виміру соціальної стійкості. Воно сприяє:

1. Соціальній інтеграції та запобіганню конфліктам: Інклюзивна лексика щодо ВПО, ветеранів, осіб з інвалідністю допомагає їм почуватися частиною спільноти, а не ізольованою «проблемою», зменшуючи ризик соціальних конфліктів на ґрунті напруженості між місцевими жителями та переселенцями [4]. Дослідження 2024 року зазначають, що мовні практики, спрямовані на дестигматизацію, безпосередньо впливають на успішність адаптації ВПО в нових громадах.
2. Психологічній стійкості та резилієнтності: Мовлення, що враховує травматичний досвід, є елементом психологічної першої допомоги. Воно створює безпечний комунікаційний простір, що сприяє адаптації, запобігає вторинній травматизації та підтримує психічне здоров'я нації. Новий посібник з комунікації для роботи з дітьми, постраждалими від війни (2024), наголошує на використанні мови, спрямованої на розуміння, а не жалю [6].
3. Консолідації суспільства та протидії інформаційним загрозам: Інклюзивне мовлення, зокрема в медіа та офіційній комунікації, формує відчуття спільної долі та взаємної відповідальності, що є основою соціальної згуртованості в період випробувань [1]. Водночас, російська пропаганда активно використовує мову ворожнечі та розбрату для розпалювання суспільних конфліктів в Україні. Протидія цьому через впровадження інклюзивних комунікаційних практик стає питанням інформаційної безпеки.

Основним механізмом формування такої культури є комплексна робота на всіх рівнях:

- На інституційному рівні: Розробка та впровадження стандартів інклюзивної комунікації для органів влади, ЗМІ та освітніх установ. Ключову роль тут відіграють гайди від «Інституту масової інформації» та рекомендації міжнародних організацій [3]. У 2024 році низка міністерств презентували оновлені комунікаційні стратегії з обов'язковим розділом про інклюзивність [7].
- На рівні громадянського суспільства: Просвітницькі кампанії, тренінги для журналістів, соціальних працівників, педагогів та волонтерів. З'являються нові проєкти, спрямовані на інклюзивну комунікацію щодо ветеранів та їхніх родин.
- На рівні міжособистісного спілкування: Поширення знань про принципи інклюзивного мовлення серед широкого загалу через соціальні мережі, мистецтво та освітні платформи.

Таким чином, формування культури інклюзивного мовлення в період війни є не абстрактним гуманітарним завданням, а практичним інструментом зміцнення соціальної стійкості, психологічного здоров'я та національної безпеки. Реалізація системного підходу, що поєднує зусилля держави, медіа, громадянського суспільства та кожної людини, сприятиме подоланню наслідків війни, запобіганню соціальних розколів, ефективній інтеграції всіх груп та створенню основи для відбудови єдиної та згуртованої України.

УДК 336.14:305

***Возняк В. Ю.**, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)
***Науковий керівник: Цюпа О. П.**, к.е.н., доцент*

ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ У ФОРМУВАННІ СПРАВЕДЛИВОЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ГРОМАДИ

Бюджетна політика є одним із ключових інструментів реалізації соціально-економічної стратегії держави. Ефективна бюджетна політика передбачає прозорість, підзвітність та врахування потреб усіх груп населення. Для досягнення соціальної рівності громадам необхідно враховувати гендерні аспекти.

Тому зараз є такою необхідною інтеграція гендерно орієнтованого підходу в бюджетну політику, яка передбачає врахування різних потреб жінок та чоловіків, оцінювання того, як бюджетні рішення впливають на окремі групи населення і чи забезпечують вони однакові можливості та доступ до ресурсів та послуг для обох статей. У результаті бюджетна політика стає чутливою до потреб населення, підвищується ефективність використання коштів та формується інклюзивна, збалансована громада.

В Україні, незважаючи на створення законодавчої бази для забезпечення гендерної рівності, існує розрив між встановленими нормами і фактичним становищем системи. Ключовим інструментом подолання цього розриву є гендерний аналіз – центральний елемент гендерно орієнтованого підходу у бюджетній політиці. Саме він дозволяє виявити існуючі нерівності між жінками і чоловіками, оцінити, як бюджетні програми впливають на різні групи населення, та визначити потреби кожної з них.

Впровадження гендерно орієнтованого підходу в бюджетний процес доцільно здійснювати в чотири етапи у такій послідовності:

– здійснення огляду нормативно-правових актів та інших документів, які містять інформацію про гендерну рівність;

– проведення гендерного аналізу бюджетних програм;

– прийняття рішень за результатами гендерного аналізу бюджетних програм;

– моніторинг гендерно чутливих бюджетних програм [1].

На етапі огляду нормативно-правових актів аналізуються чинні закони, стратегії та програми, що регулюють питання забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків. Мета цього етапу – оцінити, наскільки нормативна база сприяє реалізації гендерного підходу, та визначити наявні прогалини чи суперечності, які можуть перешкоджати його ефективному впровадженню.

Гендерний аналіз – це інструмент для вивчення соціально-економічних відмінностей між жінками та чоловіками. За його допомогою досліджуються характерні для жінок і чоловіків конкретні види діяльності, умови існування, потреби, їх доступ до ресурсів і контроль над ресурсами, а також доступ до переваг розвитку і процесів ухвалення рішень [3].

Відповідно до наказу Мінфіну [1] метою гендерного аналізу бюджетної програми є визначення рівня забезпечення потреб жінок і чоловіків та/або їхніх груп у процесі реалізації програми, а також виявлення гендерних розривів і причин їх виникнення. Для цього використовуються дані, дезагреговані за статтю та іншими ознаками (вік, місце проживання, стан здоров'я, соціально-економічний статус тощо), що містяться у статистичній, фінансовій, адміністративній звітності, бюджетних запитах, паспортах і звітах про виконання програм. У разі відсутності необхідних даних рекомендується вдосконалити процес їх збору, у тому числі шляхом анкетувань, опитувань чи фокус-груп, забезпечивши паритетну участь осіб обох статей.

Гендерний аналіз передбачає дослідження назви, мети, завдань, напрямів використання коштів та результативних показників бюджетної програми з урахуванням гендерних аспектів. Аналіз охоплює публічні послуги, отримувачів і надавачів послуг, підходи до визначення обсягу та розподілу коштів, рівень розвитку інфраструктури та перешкоди у доступі до послуг. Особлива увага приділяється тому, наскільки бюджетна програма враховує потреби різних груп

жінок і чоловіків та чи забезпечує вона рівні можливості у доступі до ресурсів і результатів.

На основі отриманих даних готуються висновки та рекомендації для ухвалення управлінських рішень. Це може бути коригування існуючих програм, зміна обсягів фінансування, розроблення нових заходів, орієнтованих на усунення виявлених гендерних розривів. Прийняті рішення мають бути спрямовані на забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до можливостей, ресурсів та соціальних послуг, а також на підвищення ефективності і раціональності використання бюджетних коштів.

Останній етап передбачає систематичне відстеження результатів реалізації програм з урахуванням гендерних аспектів. Моніторинг забезпечує зворотний зв'язок між плануванням, реалізацією та оцінкою ефективності програм, що дозволяє своєчасно виявляти проблеми та вдосконалювати бюджетний процес.

Основна мета гендерного аналізу бюджетної програми полягає у визначенні рівня забезпечення потреб та задоволення інтересів жінок і чоловіків та/або їх груп у процесі реалізації бюджетної програми, а також у виявленні у відповідній сфері/галузі гендерних дисбалансів – гендерних розривів, гендерної дискримінації та причин їх виникнення [2].

Традиційно бюджети формуються з орієнтацією на середньостатистичного мешканця громади, без урахування потреб різних груп, які відрізняються. Без гендерного аналізу такі деталі залишаються без уваги, а політика є формально рівною, але фактично – несправедливою.

Гендерний аналіз дозволить громадам:

– покращити якість послуг для різних верств населення;

– забезпечити справедливість розподілу ресурсів;

– підвищити прозорість раціонального використання коштів, що забезпечить збільшення довіри населення до влади;

– сприяти вдосконаленню бюджетної політики та впровадженню досвіду європейських країн [4].

Формування справедливої бюджетної політики громади можливе тільки з розумінням, як соціально-економічні рішення впливають на різні групи населення. Гендерний аналіз є практичним механізмом, який допомагає подолати нерівність та перетворити бюджет громади на інструмент соціальної справедливості.

Незважаючи на інституціоналізацію гендерно орієнтованого бюджетування, на практиці воно часто залишається формальним процесом, оскільки багато працівників органів влади не мають достатніх вмінь та навичок для проведення якісного гендерного аналізу. Як наслідок, рекомендації щодо забезпечення рівності можливостей усіх груп населення не завжди реалізуються, а бюджетні програми продовжують формуватися без урахування специфічних потреб населення. Для того щоб гендерно орієнтований підхід став реальним інструментом соціальної справедливості, необхідно системно підвищувати кваліфікацію фахівців, розвивати компетентності у сфері гендерного аналізу та забезпечувати ефективний моніторинг його результатів.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування ґендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі. *Наказ Міністерства фінансів України* від 02.01.2019 р. № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text
2. Гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі : *практ. посіб*. / Т. Іваніна, О. Кисельова, М. Колодій, О. Остапчук, О. Цюпа. Київ : Віваріо, 2020. 88 с. URL: https://lnk.ua/y4XBz5WVX
3. Ґендерно-орієнтоване бюджетування в Україні: теорія і практика: *метод. посіб*. К.: ФОП Клименко, 2016. С. 19. URL: https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/12562.pdf
4. Цюпа О. П., Кондур О. С., Василюк М. М. Гендерний підхід у бюджетному процесі. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Вип. 18(2). С. 288–297.

УДК 316.77:305(4)(477)

Ворона І.В., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Кендус Д.І., *асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СТРАТЕГІЯХ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Інклюзивний розвиток у країнах Європейського Союзу тісно пов’язаний із формуванням гендерно чутливої політики та комунікації, спрямованої на забезпечення рівних можливостей для всіх громадян незалежно від статі, віку, соціального статусу чи походження. Європейський досвід демонструє, що ефективна гендерно чутлива комунікація є не лише складовою соціальної справедливості, а й чинником економічного зростання, інноваційного потенціалу та сталого розвитку суспільства.

Гендерно чутлива комунікація у стратегіях інклюзивного розвитку в ЄС базується на принципах прозорості, взаємоповаги, паритетного представництва та врахування потреб різних соціальних груп. Зокрема, у рамках Європейського інституту з питань гендерної рівності (EIGE) розроблено рекомендації для державних інституцій і бізнесу щодо використання недискримінаційної мови, візуальних образів і управлінських практик, які підтримують рівність між жінками й чоловіками.

Особливої уваги заслуговує досвід скандинавських країн, де реалізація гендерно орієнтованих комунікаційних стратегій стала частиною державної політики. Наприклад, у Швеції та Фінляндії впроваджено національні стандарти

гендерно нейтрального мовлення в урядових документах, освітніх програмах та ЗМІ. Це сприяло підвищенню рівня суспільної довіри, зміцненню демократичних інститутів і формуванню культури рівноправного діалогу.

Для України, яка інтегрується у європейський простір і водночас проходить етап глибоких соціально-економічних трансформацій, вивчення цього досвіду має особливе значення. У сучасних українських умовах спостерігається поступове впровадження гендерно орієнтованих підходів у державне управління, систему освіти, сферу зайнятості та комунікаційні кампанії. Зокрема, Міністерство соціальної політики та Офіс Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції реалізують ініціативи, що передбачають використання гендерно чутливої термінології та розробку стандартів публічних комунікацій.

Проте залишаються суттєві виклики, пов'язані з культурними стереотипами, недостатнім рівнем підготовки фахівців у сфері інклюзивних комунікацій і відсутністю системного моніторингу результатів реалізації гендерних стратегій. На відміну від ЄС, де такі політики мають міжгалузевий характер, в Україні процес інтеграції гендерного підходу часто обмежується декларативним рівнем.

Для адаптації європейського досвіду Україна має посилити інституційну спроможність органів влади, удосконалити систему навчання державних службовців з питань гендерної рівності, а також впровадити обов'язкові стандарти гендерно чутливої комунікації у публічному секторі, ЗМІ та освітньому просторі.

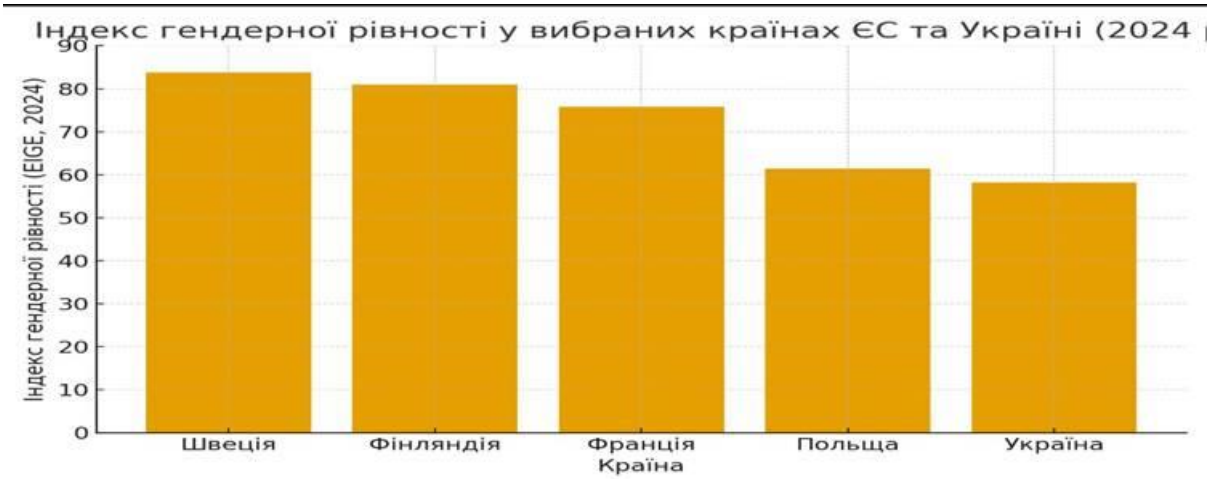

Рисунок 1. Індекс гендерної рівності у вибраних країнах ЄС та Україні

Джерело:[2]

Європейська модель інклюзивного розвитку на основі гендерно чутливої комунікації є не лише прикладом для наслідування, а й стратегічним орієнтиром для України у процесі трансформації суспільства. Вона демонструє, як поєднання принципів рівності, соціальної справедливості та взаємоповаги може забезпечити стійке економічне зростання, політичну стабільність і високий рівень громадської довіри. Така модель ґрунтується на усвідомленні того, що гендерна рівність є не лише етичним, а й економічним чинником розвитку - адже залучення жінок і чоловіків на рівних засадах до процесів прийняття рішень, освіти, праці та інновацій підвищує ефективність функціонування усіх сфер суспільного життя.

Для України запровадження подібних підходів означає необхідність розбудови нової культури комунікації - відкритої, толерантної, вільної від стереотипів і дискримінаційних наративів. Гендерно чутлива комунікація у цьому контексті стає не просто засобом взаєморозуміння, а важливим інструментом соціальної інтеграції та демократичного розвитку. Вона сприяє формуванню суспільного діалогу, у якому кожен голос є значущим, а кожна людина - видимою й почутою.

У перспективі адаптація європейської моделі інклюзивного розвитку може стати фундаментом для побудови в Україні сучасного, справедливого та стійкого суспільства, де кожен громадянин матиме рівний доступ до ресурсів, можливостей, участі у прийнятті рішень і культурному самовираженні. Такий підхід дозволить не лише зменшити соціальні нерівності, а й посилити потенціал національної економіки, створюючи суспільство, засноване на взаємоповазі, довірі та спільній відповідальності за майбутнє.

Список використаних джерел:

1. European Commission. Gender Equality Strategy 2020–2025. Brussels, 2020. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy-2020-2025_en

2. Міністерство соціальної політики України. Національна стратегія забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків до 2030 року. Київ, 2023. URL: https://www.msp.gov.ua/news/22544.html

3. Inter-Parliamentary Union (IPU). Women in National Parliaments – World Classification. Geneva, 2025. URL: https://data.ipu.org/women-ranking

УДК 316.6:004.738.5–053.6

Галанін А. А., *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Прушківська Е.В.,
д.е.н., професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ НА ФОРМУВАННЯ АГРЕСИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Актуальність питання зумовлена стрімким зростанням цифровізації життя молоді: за даними досліджень 2024-2025 років, понад 80% підлітків у віці 13-17 років щодня використовують соціальні мережі, а 26,5% американських підлітків стали жертвами кібербулінгу, що часто провокує емоційне виснаження та агресивні реакції [4]. Ця проблема загострилася під час пандемії COVID-19, коли онлайн-активність зросла, а ізоляція посилила вплив токсичного контенту, такого як насильницькі ігри чи ненависницькі коментарі, на психіку [2]. В Україні, ця проблема також є нагальною. Наразі 11% підлітків демонструють

проблемну поведінку в соцмережах, включаючи труднощі з контролем використання, це не лише цікаво для психологів та педагогів, але й критично важливо для профілактики шкільних конфліктів і суспільної безпеки, адже агресивність онлайн часто переходить в офлайн-насильство [3].

Історія питання сягає середини XX століття, коли дослідження впливу медіа на агресію почалися з аналізу телевізійного насильства (з 1950-х), а ключовим теоретичним підґрунтям стала теорія соціального навчання Альберта Бандури (1969), яка пояснювала імітацію агресивних моделей [2]. У контексті інтернету перші емпіричні роботи з'явилися на початку 2000-х: наприклад, у 2008 виявили високу кореляцію між інтернет-аддикцією та агресивними поведінками у підлітків, а у 2009 довели, що надмірне використання мережі є фактором ризику для агресії. Пізніше, у 2010-х, у систематичних оглядах пов'язали онлайн-аддикцію з коморбідними розладами, такими як тривога та СДУГ, що посилюють агресивність [1]. Ці дослідження заклали основу для сучасних лонгітюдних робіт, фокусуючись на переході від пасивного споживання до інтерактивних платформ.

Варто підкреслити вплив інтернет-ресурсів через призму медіаційних механізмів, спираючись на мультидисциплінарний підхід. По-перше, ключову роль відіграє тривога як посередник: надмірне онлайн-споживання провокує фрустрацію та негативні емоції, що трансформуються в фізичну чи вербальну агресію, особливо під час ізоляції, як це було під час пандемії [4]. По-друге, токсичні онлайн-простори, включаючи кібербулінг і насильницький контент, посилюють ефект "жертви-агресора": підлітки, які стикаються з ненавистю чи графікою насильства, демонструють десенсибілізацію та зниження емпатії, що призводить до зростання агресивних актів як онлайн (кібер-атаки), так і офлайн (фізичні конфлікти) [2]. На мою думку цей вплив не є лінійним, а залежить від шляхів: наприклад, зниження самооцінки через порівняння в соцмережах та погіршення відносин з однолітками посилюють зовнішні проблеми поведінки на 12-15% [3]. Зазначимо, що гендерні відмінності також значущі - хлопці частіше виявляють фізичну агресію через ігри, тоді як дівчата - реляційну через коментарі, - що вимагає диференційованих інтервенцій [1]. Загалом, інтернет не є монолітним "винуватцем", але його ресурси, як каталізатор, активують вразливості, роблячи підлітків схильними до циклу агресії.

Отже, варто підкреслити, що вплив інтернет-ресурсів на агресивність підлітків є двоїстим: потенціал для шкоди переважає без регуляції, але з освітою (цифрова грамотність) та батьківським супроводом (інструктивна медіація) можна мінімізувати ризики. Необхідні подальші лонгітюдні дослідження в українському контексті для локальних стратегій профілактики, аби перетворити онлайн-простір з джерела загрози на інструмент емпатії.

Список використаних джерел:

1. Дроняк О. (2021). Вивчення впливу інтернет-ресурсів на формування агресивності підлітків. Магістерська робота. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/3703

2. Гривна Д. Ю. (2023). Вплив соцмереж на формування агресивності підлітків. Кваліфікаційна робота для отримання ступеня бакалавра за спеціальністю "053 - Психологія". Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/44004
3. Чорна Л. В., Танасійчук І. М. (2023). Особливості прояву агресії в соціальних мережах: філософський аналіз. Культурологічний альманах, (4), 176-185. https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/292
4. Малоголова О. О. (2022). Інтернет-залежність та її вплив на підлітків. Актуальні проблеми психології, Том І, Випуск 54. http://www.appsychology.org.ua/data/jrn/v1/i54/15.pdf

УДК 005.963; 364.78

Гладкий В.В., *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Лобунець Т. В.,
к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ТА РЕІНТЕГРАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: КОНЦЕПЦІЯ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ХАБУ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

У контексті триваючої військової агресії проти України питання соціальної адаптації, реабілітації та підтримки військовослужбовців набуває особливої ваги. Багато захисників і захисниць, повертаючись із зони бойових дій, стикаються з численними викликами: психологічними травмами, фізичними обмеженнями, труднощами з інтеграцією в мирне життя та працевлаштуванням. У зв'язку з цим надзвичайно актуальним є створення інклюзивного ХАБу – простору, який сприятиме реінтеграції ветеранів, забезпечуватиме їм доступ до соціальних, психологічних, освітніх та професійних ресурсів.

Соціальна складова такого проєкту є ключовою, адже мова йде не лише про фізичну доступність приміщень, а й про формування безпечного середовища, де військовослужбовці можуть отримати комплексну допомогу, відчути підтримку суспільства та знайти нові сенси для розвитку. Такий ХАБ може стати ефективним інструментом згуртування громади навколо теми підтримки захисників України, розвитку інклюзивності та солідарності.

Розробка та впровадження подібних ініціатив співзвучна із стратегічним завданням державної політики у сфері соціального захисту ветеранів, розвитку інклюзивного суспільства та сталого відновлення країни в післявоєнний період.

Крім того, проєкт створення інклюзивного ХАБу для військовослужбовців відповідає принципам розробки та реалізації соціальних проектів. Йому характерні такі принципи як [1]:

– Доступність – простір пристосований для людей з інвалідністю, зручне розташування, відкритість до різних категорій осіб;

– Рівність і недискримінація – усі мають рівне право на участь у заходах ХАБу;

– Конфіденційність – гарантії безпечного середовища для спілкування і роботи з фахівцями;

– Участь і залучення – діяльність ХАБу формується за участі самих військових;

– Повага до досвіду кожного – підтримка без засудження, визнання унікальності бойового та життєвого шляху кожної людини.

Створення інклюзивного ХАБу для військовослужбовців має вагоме соціальне значення, оскільки безпосередньо сприяє реінтеграції ветеранів та діючих військових у цивільне життя, підтримці їхнього психосоціального благополуччя, а також формуванню згуртованого та стійкого громадянського суспільства.

Таблиця 1

Основні компоненти соціальної складової створення інклюзивного ХАБу для військовослужбовців

№	Компонента	Значення
1	Соціальна адаптація та підтримка	Військовослужбовці, особливо ті, хто повертається з зони бойових дій, часто стикаються з труднощами у спілкуванні, пошуку роботи, навчанні та відновленні звичних соціальних ролей. ХАБ слугує безпечним простором, де вони можуть адаптуватися до нових умов життя, отримати консультації, підтримку та взаємодіяти з однодумцями.
2	Психоемоційне розвантаження	Важливою соціальною функцією ХАБу є надання доступу до психологічної допомоги – індивідуальної, групової або сімейної. Це сприяє зниженню рівня ПТСР, тривожності, депресивних станів та зміцнює психічне здоров'я військових та членів їхніх родин.
3	Інклюзивність і недискримінація	Інклюзивний підхід передбачає врахування потреб різних категорій військовослужбовців: осіб з інвалідністю, жінок-військових, представників національних меншин тощо. ХАБ повинен бути доступним фізично (безбар'єрне середовище), ментально (сприйнятливе до різних досвідів) та соціально (відкритим до участі кожного без упереджень)
4	Освітні та професійні можливості	Одним із соціально важливих аспектів є надання можливостей для навчання, перекваліфікації та кар'єрного розвитку. Це дозволяє військовим розвиватися в нових галузях, підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці та забезпечує економічну самостійність.
5	Розвиток соціального капіталу	ХАБ створює платформу для взаємопідтримки, спільних проєктів, волонтерства, творчої самореалізації та соціального підприємництва. Це формує відчуття приналежності до спільноти, де кожен має значення, а також зміцнює довіру між військовими та громадянським населенням
6	Підтримка родин військових	Соціальна інтеграція не може бути повною без підтримки родин. ХАБ може включати програми для дітей військовослужбовців, партнерів/дружин/чоловіків, а також батьків – з метою подолання наслідків тривалих розлук, втрат чи травм

Джерело: сформовано на основі [1, 2] та власних авторських спостережень

Очікуваними соціальними результатами від реалізації проєкту створення інклюзивного ХАБу для військовослужбовців можуть бути:

- зменшення рівня соціальної ізоляції та психологічного виснаження серед військових;
- збільшення кількості військових, які активно беруть участь у житті громади;
- покращення психоемоційного стану ветеранів та членів їхніх родин;
- формування сталих горизонтальних зв'язків між військовими, цивільними, громадськими організаціями;
- підвищення рівня суспільної обізнаності щодо потреб і потенціалу військових.

Соціальна складова проєкту створення інклюзивного ХАБу для військовослужбовців – це системна відповідь на виклики, які постають перед людьми, що повертаються з війни. Вона формує середовище, де військові не залишаються наодинці зі своїми труднощами, а отримують підтримку, ресурси та можливості для повноцінного життя, розвитку та внеску в майбутнє країни.

Список використаних джерел:

1. Романовська Л. І. Особливості соціального проєктування в соціальній роботі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. №68, Т.1. С. 104-108. URL:http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/68/part_1/23.pdf

2. Шинкарук Л.В., Прушківська Е.В., Шепелєва Л.М. Інклюзія військових у національний соціально – економічний простір. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. 2024. № 2. (86). С. 21-31.

УДК 81'27:316.42(477)

Галицька О.В., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Кендус Д.І.*, асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МОВНА ПОЛІТИКА ІНКЛЮЗИВНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА СУСПІЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ

Під час збройного конфлікту мовна політика набуває виняткового значення як фактор гуманітарної, соціальної та безпекової стабілізації. В умовах війни перед державою і суспільством постає завдання забезпечити не просто формальну змогу використання рідної мови, а створити такі механізми, які гарантуватимуть, що всі групи населення – внутрішньо переміщені особи, жителі окупованих чи постраждалих територій, національні меншини – матимуть дійсний доступ до інформації, освіти та державних послуг без мовних бар'єрів.

Водночас цей процес ускладнюється низкою викликів: на тимчасово окупованих територіях відбувається насильницька політика щодо мови – примусове викладання російською, ліквідація української освіти та переслідування тих, хто використовує українську. Дисперсія населення через внутрішнє переміщення означає, що мовна карта країни швидко змінюється: навчальні заклади знову формуються, служби комунікації оновлюються, із чим пов'язана потреба в багатомовних форматах, перекладачах, доступних інформаційних ресурсах.

Крім того, мовний вибір – це не лише практична справа, а потужний символічний інструмент: мова стає маркером ідентичності, лояльності, приналежності. З одного боку, це дає шанс зміцнити національну солідарність; з іншого – породжує ризик стигматизації, дискримінації чи мовного тиску – коли вибір мови починає трактуватися як політична позиція, а не лише комунікативна потреба. У ситуації інформаційної війни додатково ускладнюється завдання отримання й поширення достовірної інформації: мова, якою вона подається, стає чинником довіри чи недовіри до джерела, а відтак забезпечення багатомовного доступу до перевіреної інформації – це вже питання не лише гуманітарного права, але й національної безпеки.

У контексті війни спостерігаються значні трансформації мовної політики. Держава підсилює роль державної мови – української – у публічній сфері, освітньому просторі, ЗМІ. Наприклад, уряд схвалив програму розвитку української мови до 2030 року, яка передбачає, що українська має стати домінуючою в щоденному житті, у тому числі на роботі, в навчанні й культурі. Одночасно громадянське суспільство і волонтерські ініціативи стали активними агентами мовної політики: відкриті курси української мови, клуби, перекладацькі проєкти створюють «безпечні простори», де носії російської чи інших мов можуть вивчати українську як свою спадкову чи громадянську мову. Ці ініціативи не лише доповнюють державні заходи, а й формують нові соціальні практики, що сприяють мовній інклюзії.

Освіта адаптується під нові реалії: через ризики та руйнування інфраструктури з'являються дистанційні та мобільні формати навчання, а системи освіти змушені враховувати мовні потреби переміщених дітей. Усе це веде до переосмислення стандартів і підходів у мовній політиці: інклюзія стає не лише про права, а про доступність, практичність і гнучкість у кризовий час.

Суспільне значення мовної політики інклюзивності важко переоцінити. Коли громадяни отримують інформацію, освіту й державні послуги рідною чи комфортною для них мовою, це підвищує рівень довіри до державних інститутів і до суспільства загалом, сприяє соціальній згуртованості та стійкості спільнот. Без такої підтримки маргіналізовані групи ризикують опинитися в ізоляції, що полегшує радикалізацію, ворожі впливи чи втрату ресурсу суспільної стійкості. Захист мовних прав також є складником верховенства права: нехтування мовними потребами під час чи після конфлікту може створити тривалі соціальні й культурні рамки невирішеного конфлікту. Таким чином, мовна політика – це не лише культурне питання, але й елемент довготермінової безпеки та відновлення.

На практиці це означає низку конкретних дій: забезпечення багатомовної комунікації у надзвичайних ситуаціях, адаптація гуманітарних і соціальних послуг до мовного складу громади, підтримка громадянських ініціатив перекладу і міжмовної комунікації, інтеграція мовної складової в програми реінтеграції переселенців, захист освітян, які працюють у складних умовах, і створення безпечних умов для викладання рідною мовою.

Такі кроки допомагають знизити мовний бар'єр, зміцнюють почуття приналежності до спільноти і надають можливість кожній людині бути повноправним громадянином навіть в умовах кризи. У кінцевому підсумку, мовна інклюзивність у політиці – це не просто декларація, а практичний інструмент побудови стійкого громадянського суспільства, яке здатне витримати навантаження війни і перейти до мирного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Government approves Ukrainian language development program until 2030. The Kyiv Independent. URL: https://kyivindependent.com/government-approves-ukrainian-language-development-program-until-2030/

2. Language Ombudsman: High-quality education in conditions of war is the key to victory and unity of Ukraine URL: https://mova-ombudsman.gov.ua/en/news/language-ombudsman-high-quality-education-in-conditions-of-war-is-the-key-to-victory-and-unity-of-ukraine

УДК 1'42:316.774(477)

Гильярді Н.В., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Кендус Д.І.*, асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОСТІ У МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У сучасних умовах війни медіа в Україні виконують не лише інформаційну функцію, а й стають потужним інструментом формування соціальних наративів, зокрема щодо інклюзивності, доступності та врахування потреб різних вразливих груп населення. Мова медіа, стилістичні рішення, обрана тональність повідомлень та дискурсивні стратегії формують у суспільстві уявлення про належну взаємодію з людьми з інвалідністю, внутрішньо переміщеними особами, ветеранами, людьми літнього віку, дітьми та іншими соціально вразливими категоріями.

Філологічний аналіз медійного контенту дозволяє виявити, як різні рівні мови – від лексики до синтаксису, прагматики висловлювань, структурного та візуального оформлення текстів і відеоматеріалів взаємодіють для створення цілісної моделі інклюзивної журналістики. Ця модель забезпечує не лише передачу новин, а й формує комунікативну культуру поваги, взаємопідтримки та солідарності, створюючи умови для соціальної інтеграції, підвищення громадянської свідомості та зміцнення довіри до медіа [1].

Практики доступності медіаконтенту набувають особливого значення в умовах війни. Використання субтитрів, адаптованих текстів, аудіодескрипцій, жестової мови та простих цифрових форматів значно розширює доступ до інформації для людей, які традиційно залишалися на периферії інформаційного простору.

Завдяки цим практикам люди з порушенням слуху або зору, внутрішньо переміщені особи, люди з обмеженими цифровими навичками, а також ті, хто перебуває у кризових умовах, отримують можливість швидко та безперешкодно отримувати необхідну інформацію. Це сприяє розвитку емпатії, підвищенню соціальної свідомості та формуванню позитивного ставлення суспільства до вразливих груп населення. Доступні формати допомагають забезпечити рівний доступ до новин і важливої інформації, створюючи умови для участі в суспільному дискурсі кожного громадянина, незалежно від його фізичних чи соціальних обмежень [2].

Коректна термінологія та мовні конструкції у медійному просторі відіграють критичну роль. Використання формулювань «особа з інвалідністю» замість «інвалід», «внутрішньо переміщена особа» замість «біженець», а також застосування гендерно чутливих форм у текстах і наративах допомагає уникнути стигматизації та дискримінаційних висловлювань. Такі мовні рішення формують правильне сприйняття суспільством вразливих груп як повноправних учасників соціального та інформаційного життя. Вони сприяють формуванню медіа-культури, орієнтованої на взаємоповагу, толерантність і інклюзивність, що особливо важливо в умовах постійного інформаційного тиску та кризових ситуацій.

Крім того, використання етичної мови у медіа допомагає формувати у аудиторії свідоме ставлення до прав людини та цінності гідності, що є ключовим чинником соціальної стабільності та інтеграції [3].

Незважаючи на позитивні тенденції, існують суттєві виклики, які обмежують ефективність інклюзивної медіа-комунікації. Відсутність єдиної термінології, недостатня підготовка журналістів і редакторів до використання етичної інклюзивної мови, нерівномірне впровадження доступних форматів у різних медіа, а також брак системного моніторингу контенту з точки зору інклюзивності зменшують потенціал медіа як механізму соціального відновлення та культурної реконструкції. Більшість українських медіа ще не мають чітко визначених стандартів щодо інклюзивності контенту, що ускладнює доступ до нього для певних груп населення. Це свідчить про потребу вдосконалення нормативних і технологічних механізмів забезпечення

інформаційної доступності, а також розвиток освітніх і тренінгових програм для медійників [4].

Для подолання цих проблем необхідний системний і багаторівневий підхід. Він включає кілька взаємопов'язаних напрямів. Перший напрям – розробка методичних рекомендацій і стандартів для журналістів та редакторів щодо використання інклюзивної мови та доступних форматів медіаконтенту. Другий напрям – створення редакційних політик, які визначають правила підготовки текстів, відеоматеріалів і соціальних медіа з урахуванням потреб вразливих груп населення. Третій напрям – підготовка спеціалізованих освітніх програм, тренінгів і семінарів для медійників, які дозволяють впроваджувати інклюзивні практики на всіх етапах створення контенту. Четвертий напрям – проведення регулярного моніторингу медійного контенту з позиції доступності та інклюзивності, а також оцінка його ефективності у формуванні соціальних наративів та культурних моделей сприйняття вразливих груп населення [1, 5].

Особлива увага повинна приділятися інтеграції філологічного аналізу з соціологічними, психологічними та медійними дослідженнями. Це дозволяє створювати ефективні наративи, які враховують культурні, соціальні та психологічні особливості сприйняття різних груп населення. Інклюзивна журналістика у такий спосіб не лише підвищує якість інформаційного контенту, а й забезпечує соціальну згуртованість, підсилює відчуття спільності, солідарності та відповідальності серед громадян [2, 3].

Реалізація системного підходу до інклюзивної медіа-комунікації сприятиме підвищенню якості журналістської практики під час війни, а також формуванню післявоєнного інформаційного простору, заснованого на принципах гідності, рівності, солідарності та взаємоповаги. Це створить стійку платформу для розвитку демократичного, гуманного та соціально відповідального медіа-середовища, де кожна людина, незалежно від стану здоров'я, віку чи соціального статусу, матиме рівний доступ до інформації та можливість бути почутою. Використання інклюзивної мови та доступних медійних практик не лише зміцнює інформаційну безпеку суспільства, а й сприяє соціальній інтеграції, культурному відновленню та формуванню довіри громадян до медіа, створюючи умови для розвитку солідарного та відповідального суспільства, де кожен голос цінується і враховується [2, 5].

Список використаних джерел:

1. SpringerLink. *Digital media tools for accessibility and inclusion: a case study of Ukraine* (Інструменти цифрових медіа для доступності та інклюзії: кейс України). – URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-60049-4_21

2. Human Rights Watch. *Ukraine: Displaced and Disabled People Need Help to Get Aid* (Україна: переміщеним та людям з інвалідністю потрібна допомога для отримання підтримки). – URL: https://www.hrw.org/news/2022/03/18/ukraine-displaced-and-disabled-people-need-help-get-aid

3. European Disability Forum. *Media Accessibility Rights for Persons with Disabilities* (Права на доступність медіа для людей з інвалідністю). – URL: https://www.edf-feph.org/media-accessibility/

УДК 330.338.2

Гуляєва У. М., *здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Дергач А. В.,
к.держ.упр., доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЕФЕКТИВНОГО ПЛАНУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Повномасштабна війна суттєво змінила політичну та економічну ситуацію України. Це проявляється у тому, що внутрішньо переміщені особи потребують інтеграції у суспільне життя, ветерани потребують реабілітації, працевлаштування та прилаштування до повсякденного життя, а малі бізнеси не витримують конкуренції та інших економічних проблем, тож вимушені зачинятися. За даними аналітичного центру YouControl.Market за три роки великої війни майже 600 тис. суб'єктів господарювання припинили свою діяльність, із них понад 180 тис. – новостворених бізнесів. З іншого боку – 873 тис. нових ФОПів та юридичних осіб зареєструвалися» [1].

Тож, наразі постає проблема, щоб усі верстви населення могли брати участь у розвитку економіки та усі соціальні групи мали захищеність та вигоду. Для вирішення цієї проблеми необхідно кожному підприємству розробити маркетингову стратегію відповідно до цілі та мети стартапу, бізнесу або підприємства.

Отже, маркетингові стратегії – це головні напрямки маркетингові діяльності, відповідно до яких організація бажає досягнути маркетингових цілей Маркетингова стратегія включає конкретні стратегії діяльності на цільових ринках, комплекс маркетингу і витрати на маркетингову діяльність [2]. Стратегії обираються відповідно до мети та цілей підприємства або бізнесу. Перед вибором стратегії необхідно проаналізувати підприємство, а саме: SWOT для дослідження сильних та слабких сторін підприємства та загроз, які можуть заважати бізнесу вийти на ринок або розвиватися і можливостей, які є у підприємства. Та дослідити економічну, політичну, соціальну та технологічну складову ринку, для цього проводимо PEST-аналіз макросередовища.

Від економічної складової ринку залежить вибір однієї із трьох стратегій: росту, стабілізації та виживання. Зокрема, якщо бізнес виходить на ринок, то витрачаються кошти на створення бренду та просування продукції – це характерно для стратегії інтенсивного росту. У свою чергу ця стратегія

поділяється ще на підвиди: стратегія проникнення на ринок, стратегія розвитку ринку, стратегія розвитку через товари, стратегія розвитку через товари і ринки.

Після того, як компанія затверджує себе на ринку вона планує стратегію інтегрованого зростання, яка теж у свою чергу поділяється на різновиди: стратегія прямої інтеграції, застосовувавши цю стратегію компанія напряму через власних посередників доставляє товар напряму споживачеві, зокрема, прикладами таких компаніє є : Apple, Levis, Tesla, у той час як стратегія зворотної інтеграції передбачає контроль джерел сировини, у такий спосіб компанії не залежить від постачальників. Горизонтальна стратегія передбачає купівлю компаній-конкурентів або злиття, це зменшує конкуренцію, однак це можливо за умови розвиненості підприємства його конкурентоспроможності та бюджету.

За потреби збільшення прибутку та охоплення якнайбільшої кількості споживачів компанія обирає стратегію диверсифікації та запускає нову продукцію. Слід зауважити, що є концентрична (вертикальна), підприємство випускає товари, які дотичні технологічно до попередніх, наприклад, компанія Apple почала із виробництва персональних комп'ютерів, а згодом виробництво переросло у виготовлення: смартфонів, планшетів, ноутбуків, годинників тощо. Горизонтальна диверсифікація характерна випуском абсолютно нової продукція, яка не дотична до попередньої продукції, наприклад Lamborghini, окрім авто випускає також сількогосподарську техніку під окремою компанією Lamborghini Trattori. Конгломеративна (чиста) деверсифікація – товари абсолютно різні, наприклад, коли авіалінії починають випускати медичне обладнання.

Маркетингова стратегія стабілізації – це стратегія, яку підприємства застосовують у періоди спаду, криз або нестабільності, коли головною метою є збереження позицій на ринку та відновлення рівноваги основних показників діяльності (обсягів продажів, прибутку, частки ринку тощо).

Стратегія виживання була провідною на початку війни, адже бізнесу довелося перебудовувати свою стратегію відповідно до умов, щоб функціонувати далі й залишатися на плаву. Основна діяльність базувалася на благодійності та користі державі.

За елементами комплексного маркетингу розрізняють: товарну (стратегія спрямована на продаж товару, на зріст пропозиції та попиту та забезпечення безперебійних логістичних ланцюгів поставок продукції); цінова політика в залежності від сегмента аудиторії, на який компанія орієнтується (преміум – високі ціни, середній сегмент – готовий платити трохи більше за якісну продукцію, економ сегмент – низькі ціни); стратегія розповсюдження (включає товари масового споживання або розподілення на певну аудиторію лише ексклюзивних товарів); стратегія просування (використовування маркетингових інструментів для збільшення впізнаваності та попиту на ринку).

Також, розрізняють стратегії за конкурентними перевагами (за М.Портером), а також вибір стратегії залежіть від виду диференціації, від конкурентного становища фірми та її маркетингових спрямувань, від співвідношення відносної ринкової частки фірми та темпу росту її ринку збуту (за матрицею Бостонської консалтингової групи) та багато інших.

Підбиваючи підсумки, можна зробити висновки, що маркетингова стратегія обирається індивідуально під кожне підприємство. Відповідно до мети, цілей, місії та візії підприємства або бізнесу, вона має бути гнучкою та корелюватися із сучасним становищем.

Список використаних джерел:

1. YouControl.Market: вебсторінка. URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=575327172333256&id=100095679336560&mibextid=WC7FNe&rdid=FlXYXNTxrg5x34EU#
2. Дарчук В.Г. Аналіз та планування маркетингової діяльності: навчальний посібник. Київ, 2019. С. 19. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/l_796_67558907.pdf

УДК 81’27:316.75(477)

Давидчук К.Я., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Кендус Д.І. *асистент,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МОВА, КУЛЬТУРА І ТОЛЕРАНТНІСТЬ: ФІЛОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Мова є не лише засобом комунікації, а й основним елементом культури, що відображає світогляд, цінності та ідентичність народу. В умовах війни, коли суспільство переживає стрес, розкол та втрати, роль мови у формуванні толерантності та інклюзивної комунікації стає особливо важливою. Інклюзивна комунікація передбачає таке спілкування, яке враховує різноманіття культур, мовних особливостей та соціальних груп, сприяючи взаєморозумінню та злагоді.

Мова є основним носієм культури, через неї передаються традиції, моральні норми та соціальні цінності. У період війни мова стає важливим інструментом збереження національної ідентичності та єдності. Використання мови як засобу комунікації в умовах війни допомагає зберегти культурну спадщину та сприяє психологічному відновленню суспільства.

Проблема інклюзивної комунікації в умовах війни посідає важливе місце в сучасних філологічних і соціолінгвістичних дослідженнях. Війна змінює не лише соціальні структури, а й мовну поведінку суспільства, формує нові етичні норми, стиль публічного мовлення та комунікативні стратегії. Філологічні засади цього процесу полягають у поєднанні мовної етики, культурної чутливості, комунікативної адаптивності та соціальної відповідальності мовця.

Згідно з дослідженням О. Кас’яненко, Т. Приходько, І. Салюк, інклюзивна комунікація є ключовим чинником соціальної згуртованості у кризові періоди.

Вона забезпечує доступність інформації, підтримує різні групи населення - внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців, людей з інвалідністю, осіб, що пережили травматичний досвід. Науковці підкреслюють, що мовна взаємодія у воєнний час повинна спиратися на принципи відкритості, доброзичливості та поваги до співрозмовника, незалежно від його соціального чи фізичного стану.

Інклюзивна політика держави неможлива без мовної інклюзії - адже мова є засобом соціального включення. Філологічна наука відіграє тут роль методологічного підґрунтя, оскільки аналізує, як мовні форми можуть сприяти або перешкоджати комунікації. Важливим завданням є усунення дискримінаційних виразів, стереотипів, емоційно агресивних конструкцій із публічного дискурсу.

В умовах війни зростає роль мовної етики. Як зазначає Л. Швелідзе (2023), у віртуальному просторі відбувається поляризація мовлення - одночасно поширюються як мова ворожнечі, так і мова підтримки. Завдання філолога полягає в тому, щоб виявляти механізми формування емпатійного дискурсу, який сприяє психологічній стабілізації суспільства. Мовна культура стає не просто характеристикою освіченості, а інструментом опору деструктивним інформаційним впливам.

Дослідження І. Гарбери, І. Непийводи, О. Пиндик (2022) показує, що війна змінює мовну картину світу: з'являються нові концепти («героїзм», «незламність», «окупант»), які формують колективну ідентичність і стають елементом культурного коду. Інклюзивна комунікація в цьому контексті має на меті об'єднання через мову - створення простору, у якому люди з різним досвідом та болем можуть говорити спільною мовою взаємоповаги.

В. Бондаренко та Т. Давидова (2023) у своїй статті про адаптацію українських біженців у Канаді підкреслюють соціолінгвістичний вимір інклюзії: мова стає засобом збереження ідентичності та водночас мостом до іншої культури. Такий досвід демонструє, що інклюзивна комунікація - це не лише внутрішня українська практика, а й глобальний процес формування мовної толерантності.

Сучасні комунікативні практики мають уникати стереотипного представлення людей з інвалідністю, переселенців або постраждалих від війни. Інклюзивна реклама і журналістика, на думку авторів, сприяють нормалізації сприйняття різних соціальних груп і виховують у суспільстві мовну чутливість.

Крім того, сучасна філологія вивчає лінгвополітичну синергію (Ю. Дем'янчук, 2023) - взаємодію мови, політики та суспільства у воєнний час. Авторка підкреслює, що формування мовної політики має враховувати не лише національну безпеку, а й етичні стандарти комунікації. Таким чином, філологічна наука стає частиною гуманітарного фронту, який підтримує націю засобами слова.

Отже, філологічні засади інклюзивної комунікації в умовах війни охоплюють:

- гуманістичний підхід до мови як інструмента підтримки та єднання;
- мовну етику як основу суспільного діалогу;
- культурну та комунікативну адаптивність;

- протидію дискримінаційним практикам у мовленні;
- формування інклюзивної інформаційної політики держави.

У підсумку можна стверджувати, що інклюзивна комунікація в умовах війни - це не лише соціальне завдання, а й філологічна місія, яка полягає у формуванні мовної культури солідарності, емпатії та взаємоповаги. Мова стає не лише засобом опису реальності, а способом її зцілення.

Список використаних джерел:

1. Дерман, Л. М., & Власик, Р. І. (2023). Репрезентація образу людей з інвалідністю в рекламі xxi століття. *Культурологічний альманах*, (1), 114–120. DOI: https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.1.15
2. Мовні засоби реалізації комунікативних стратегій у дискурсі соціальних мереж (на матеріалі української й англійської мов) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 / Л. Д. Швелідзе; Донецький національний університет імені Василя Стуса. - Вінниця, 2021. - 20 с. - укр.

УДК 330.338.2

***Дергач А.В.**, к. держ.упр доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
***Дашкель Б.О.**, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м.Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ: НОВІ МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ

Сучасне економічне зростання в Україні відбувається в умовах глибоких трансформацій: повномасштабна війна, пандемія COVID-19, руйнування логістичних ланцюгів, масова міграція, зростаюча роль цифрових технологій. У таких умовах традиційні підходи до аналізу та управління економікою, засновані переважно на класичних макропоказниках (ВВП, інфляція, рівень безробіття), не забезпечують необхідної гнучкості й оперативності. Економічна динаміка потребує нових методик, які враховували б не лише формальні цифри, а й якісні трансформації, такі як розвиток людського капіталу, інноваційність середовища, цифровізація, інституційна якість [1].

Саме тому доцільним є застосування комплексних та адаптивних інструментів оцінки економічного зростання, які дозволяють не тільки аналізувати минулі показники, а й прогнозувати динаміку на основі реальних даних, зібраних із різних джерел, у тому числі цифрових.

Однією з таких методик є Smart Growth Index (SGI) – інтегральний показник, що дозволяє оцінити рівень сталого економічного зростання з урахуванням:

– інноваційного потенціалу регіону або галузі;
– рівня цифровізації економічних процесів;
– обсягу інвестицій у людський капітал (освіта, підвищення кваліфікації);
– ефективності використання природних та фінансових ресурсів;
– екологічних аспектів зростання;
– інституційної якості та рівня прозорості управління [2].

Дана методика поєднує класичний статистичний аналіз з сучасними цифровими інструментами, такими як Big Data, супутниковий моніторинг, оцінка в реальному часі через системи ERP/CRM на підприємствах, AI-прогнозування. Це дозволяє отримувати не лише фактологічний, а й прогностичний рівень економічного розвитку. Унікальність методики SGI полягає у її адаптації до українських реалій, а саме: враховується нерівномірність розвитку регіонів, різні стартові умови, відмінності у рівні цифрової інфраструктури, військові ризики. Методика була апробована у кількох регіонах України з різними рівнями економічного розвитку. Розглянемо деякі результати.

Так, наприклад, у Київській області найвищі показники були досягнуті завдяки активній цифровізації бізнесу, наявності освітніх центрів та венчурних інвестицій. Це забезпечило понад 15 % приріст регіонального ВВП за два роки, навіть попри кризові умови. У Львівській області модель показала сильну залежність економічного зростання від наявності людського капіталу та креативної інфраструктури. Саме інвестиції в IT-освіту та підтримку малого бізнесу дозволили досягти стабільності попри втрату частини ринків. У Харківській та Дніпропетровській областях, навпаки, були виявлені слабкі місця. Попри розвинуту промисловість, через недостатню цифровізацію і високу залежність від старих енергомістких технологій темпи зростання залишаються нестабільними. У аграрному секторі, особливо в центральній Україні, застосування елементів SGI (наприклад, супутниковий моніторинг, AI-моделі прогнозу врожайності) дозволило знизити втрати на 8–12% і збільшити експортну ефективність [3].

Окремо варто зупинитися на перевагах та недоліках методики SGI. До переваг можна віднести:

– адаптивність, можливість врахування різних економічних умов;
– прогнозування, адже завдяки використанню AI-алгоритмів, модель дає можливість прогнозувати темпи зростання, виявляти ризики й точки росту;
– цифрова основа, так як використання цифрових систем підвищує точність і актуальність оцінки;
– політична нейтральність, адже SGI можна використовувати і в державному, і в бізнес-середовищі.

До недоліків методики Smart Growth Index варто віднести високі вимоги до цифрової інфраструктури (в сільських районах доступ до даних обмежений) та потребу в підготовленому персоналі, здатному аналізувати складні дані [4].

Отже, сталий розвиток економіки України вимагає переходу від реактивного до проактивного управління. Це можливо лише за умови впровадження сучасних методик, які базуються на глибокому аналізі, цифрових технологіях і адаптації до українських реалій. Таким чином, методика SGI може стати основою для нової парадигми економічного зростання, в якій оцінюється не лише обсяг ВВП, а й якість зростання, враховується людський капітал як

головний ресурс, забезпечується регіональний баланс розвитку, а цифровізація не є самоціллю, а інструментом прозорості, гнучкості й ефективності. Її впровадження сприятиме покращенню економічного планування, зменшенню асиметрій між регіонами, підвищенню конкурентоспроможності України у європейському просторі.

Список використаних джерел:

1. Звіт Світового банку: *«Ukraine Economic Update»* Spring 2024. URL: https://www.worldbank.org/en/country/ukraine
2. Програма розвитку ООН в Україні. *Цифровізація державного управління та економічний розвиток*. ПРООН. URL: https://www.undp.org/ukraine
3. Міністерство економіки України. *Огляд економічної ситуації в Україні: стан та перспективи розвитку*. Київ: Мінекономіки, 2024. URL: https://me.gov.ua/
4. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/

УДК 330.338.2

Дергач А.В., *к.держ.упр., доцент,*
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Телендій Д.О., *здобувач першого*
бакалаврського рівня вищої освіти,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КЛЮЧОВІ МЕХАНІЗМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРОЄКТУВАННЯ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах соціальні трансформації, виклики глобалізації та зростання соціальної нерівності висувають на передній план необхідність ефективного вирішення соціальних проблем. Одним із ключових інструментів у цьому процесі виступає соціальне проєктування – діяльність, спрямована на розробку, реалізацію та оцінку соціальних ініціатив, що мають на меті позитивні зміни у суспільстві. У XXI столітті соціальне проєктування стає не лише механізмом вирішення локальних проблем, а й важливою складовою сталого розвитку, громадянської активності та формування відповідального суспільства [1].

На сучасному етапі соціальне проєктування в Україні розвивається в умовах гібридної війни, соціально-економічних труднощів та активного реформування суспільних інституцій. Водночас останні роки засвідчили значне зростання активності громадянського суспільства, зокрема у сфері волонтерства, розвитку місцевих ініціатив, створення благодійних та освітніх проєктів [2].

Серед позитивних тенденцій розвитку соціального проєктування в Україні

можна виокремити **розширення грантової підтримки** (міжнародні донори, такі як USAID, UNDP, ЄС, надають фінансування на реалізацію соціальних ініціатив), **активізацію молоді** (участь у програмах Erasmus+, обласних конкурсах проєктів та діяльність молодіжних рад), **децентралізацію** через передачу повноважень місцевим громадам, що сприяє появі локальних проєктів, які вирішують конкретні соціальні проблеми та **цифровізацію** [1-5].

Проте, попри позитивні зрушення, існують і проблеми, такі як низький рівень обізнаності населення з методологією проєктування, недостатній професійний рівень кадрів, складнощі у забезпеченні стійкості проєктів після завершення фінансування [2].

У практиці соціального проєктування застосовуються різні підходи, які дозволяють формувати не лише результативні, але й сталі проєкти, здатні адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Серед найпоширеніших підходів можна виокремити:

– логіко-структурний підхід (Logical Framework Approach), який використовується для чіткого планування цілей, завдань, очікуваних результатів та індикаторів [1];

– дизайн-мислення – підхід, орієнтований на глибоке розуміння потреб цільової аудиторії через емпатію, тестування ітерацій рішень;

– партисипативне проєктування, яке полягає у залученні громади до процесу проєктування з метою підвищення ефективності і легітимності рішень [3].

Оцінюючи перспективи розвитку соціального проєктування в Україні та світі, цілком зрозуміло, що вони значною мірою пов’язані з глобальними тенденціями у сфері сталого розвитку, технологічного прогресу та гуманітарної безпеки. Саме соціальні проєкти дедалі частіше спрямовані на досягнення Цілей сталого розвитку, таких як боротьба з бідністю, якісна освіта, гендерна рівність, мир і справедливість [1]. Не менш важливим і перспективним напрямком розвитку соціального проєктування є розвиток крос-секторальної співпраці, яка заснована на взаємодії між громадськими організаціями, бізнесом, державними структурами і відкриває нові можливості для реалізації масштабних соціальних ініціатив [5].

Отже, соціальне проєктування сьогодні – це не лише інструмент вирішення актуальних проблем, а й засіб консолідації суспільства, формування довіри та розвитку громад. Успішна реалізація соціальних проєктів вимагає глибокого аналізу потреб, професійного підходу до планування, сталого фінансування та партнерської взаємодії [2, 5].

Перспективи розвитку соціального проєктування тісно пов’язані з глобальними тенденціями цифровізації, сталого розвитку, розширення участі громадян та міжсекторальної взаємодії. В Україні, попри виклики, є всі передумови для того, щоб соціальне проєктування стало дієвим механізмом побудови сильного, відповідального та інклюзивного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Програма розвитку ООН в Україні. Цілі сталого розвитку та проєкти громад, 2024. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine (дата звернення: 18.09.2025).
2. Аналітичний звіт щодо розвитку громадянського суспільства, 2023. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України: офіційний вебсайт. URL: https://minregion.gov.ua (дата звернення: 18.09.2025).
3. British Council Ukraine. Програма «Active Citizens», 2023. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/programmes/society/active-citizens (дата звернення: 18.09.2025).
4. TechSoup Україна. Цифрові інструменти для НУО та громадських ініціатив. URL: https://www.techsoup.org.ua (дата звернення: 18.09.2025).
5. Європейський Союз в Україні. Підтримка соціальних проєктів та розвитку громад, 2024. URL: https://eu4ukraine.eu (дата звернення: 18.09.2025).

УДК 316.422:338.2(4–67ЄС)

Дєліні М.М., *д.е.н., професор,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ В ЄС

З урахуванням демографічних змін ЄС стикається з реальною проблемою збалансованого розвитку ЄС. Це обґрунтовується тим, що зміни в демографічній структурі різних верств населення впливає на економічну, соціальну, культурну, освітню та інші сфери життя. За даними Eurostat, на 1 січня 2025 р. кількість населення в ЄС складало більше 450 млн. мешканців. А співвідношення жінок до чоловіків станом на 1 січня 2024 р. дорівнювало 104,4 жінки на 100 чоловіків. Хоча ця цифра й трохи зменшилась в порівнянні з попередніми періодами [1]. Важливим для розуміння викликів для інклюзивного розвитку є дослідження статистики осіб похилого віку. Так, за даними того ж Eurostat, у 2024 р. частка осіб віком 65 років та старше зросла на 6% в порівнянні з 2004 р. (22% у 2024 р. та 16% у 2004 р.). А частка населення віком від 80 років зросла на 2,3 п.п.: з 3,8% у 2004 р. до 6,1% у 2024 р. [1]. Дані цифри свідчать як про покращення якості життя населення країн ЄС, так й про навантаження на соціальні системи держав-членів, адже це передбачає зростання пенсійних виплат, витрат на систему охорони здоров'я тощо. Також, для забезпечення повноцінного та якісного життя населенню віком від 65 років, необхідно забезпечити можливості їхньої участі в соціальному, культурному та інших сферах життя, що дозволить покращити їхній психологічний стан та здоров'я. Немаловажним наслідком даної тенденції є також вплив на ринок праці. Що випливає із зростання терміну пенсійних виплат, що, в свою чергу, лягає на податкові виплати працівників. Це є одним із чинником, який впливає на інклюзивний розвиток ЄС.

Другим чинником, який впливає на інклюзивний розвиток, ми можемо виділити – частка молодого населення. Молоде населення є тією верствою, яка

дуже вразлива під впливом соціально-економічних змін. Але воно має стати тим прошарком, який забезпечить стабільний та інклюзивний розвиток економіки, що дасть можливість підтримувати населення віку від 65 та старше. Варто відзначити, що частка осіб віком до 15 років в ЄС з 2004 р. зменшилась з 16,2% до 14,6% у 2024 р. А частка молоді віком до 19 років з 22,4% до 20,0 % за той самий період часу. Також, варто звернути увагу, що 24,1% молодих людей віком 15-29 років у 2024 році перебували під загрозою бідності або соціальної ізоляції [1].

Це все свідчить про загрози збалансованого розвитку ЕС, так як є частка населення, яка зростає, але ця частка не може робити вагомий внесок у функціонування ринку праці через цілком логічні причини, а інша частка – яка має забезпечити в найближчому майбутньому стабільний інклюзивний розвиток, зменшується. Це дає підстави для пошуку різних шляхів по вирішенню цього питання: від максимального залучення до економічного та соціального життя людей похилого віку, до створення всіх передумов для зростання населення малого, підліткового та молодого віку.

Одним із напрямків вирішенням цього ЄС бачить в міграційній політиці. Так, населення ЄС, яке було народжене закордоном, зросло з орієнтовної цифри у 41 млн осіб у 2010 р. до 63 млн осіб у 2024 р. В загальній кількості населення ЄС ця частка складає 14,1% у 2024 р. Що є доволі високим показником. Завдяки міграційним процесам можуть бути вирішені демографічні проблеми та передбачається покращення ситуації на ринку праці. Але тут може виникнути проблема, коли людина не має відповідних навичок та компетентностей для залучення до ринку праці. В такому випадку, треба знов застосувати відповідні інклюзивні практики, які дозволять мігрантам не потрапити у прошарок людей із ризиком соціальної ексклюзії та долучитись до повноцінного економічного, освітнього та соціального життя.

Дослідження викликів та впливів на соціальну та інклюзивну Європу в наступному десятилітті, яке було проведене самим ЄС, засвідчує, що ринок праці отримає значні виклики та зміни. Серед яких можемо виокремити наступні:

- зростання до 2035 р. зайнятості в ІКТ, професійних послугах, охороні здоров'я та соціальному забезпеченню, що обумовлено як тими демографічними процесами, які ми описали вище, так й цифровізацією;

- зростання спостерігатиметься у висококваліфікованих професіях, із скороченням фізичної роботи та канцелярської. Деякі професії, в т.ч. й кваліфіковані сільськогосподарські робітники, скоротяться через механізацію та секторну трансформацію;

- диспропорції на ринку праці охоплять всі регіони та професії [2].

Зазначені деякі із описаних ЄС викликів, з якими вони стикнуться найближчі 10 років й вони цілком корелюють із описаними нами вище даними. Це означає, що політика ЄС має бути орієнтована на вирішення даних диспропорцій та забезпечення населення усіма освітніми інструментами для можливості володіти необхідними навичками на ринку праці та бути конкурентоспроможним для цього. Таким чином, основний напрямок соціальної

політики ЄС, який має бути розвинений ще більше, це освітній, який дозволить подолати ці диспропорції на ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Eurostat. URL : https://ec.europa.eu/eurostat
2. European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion & Centre for European Policy Studies (CEPS). (2025). *Study on the challenges and impacts to a social and inclusive Europe in the next decade*. Publications Office of the European Union. URL: https://data.europa.eu/doi/10.2767/4609973.

УДК 81’27:316.647.5(477)

Дзюба Н.С., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Науковий керівник: Мовчун С.В., *к.е.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

РОЛЬ МОВИ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.

Мова відіграє фундаментальну роль у процесі формування інклюзивної ідентичності українців в умовах війни, виконуючи водночас функції символу єдності, засобу комунікації та інструмента національної консолідації. Вона є не лише засобом обміну інформацією, а й потужним чинником формування національної свідомості, патріотизму та громадянської солідарності. У сучасному українському суспільстві мова стала маркером приналежності до спільноти, що об’єднується навколо спільних цінностей, культурних традицій та історичної пам’яті.

Українська мова в умовах війни виконує низку ключових функцій. По-перше, вона стала символом опору, адже саме через мовну самоідентифікацію відбувається відмежування від агресора й утвердження державної суб’єктності. По-друге, мова є інструментом консолідації**,** який сприяє згуртованості суспільства, формує відчуття спільної мети та відповідальності за майбутнє держави. По-третє, мова виступає засобом патріотичного виховання**,** особливо серед молоді, оскільки через неї передається історична пам’ять, моральні цінності та ідеали свободи.

Формування інклюзивної ідентичності українців ґрунтується на визнанні мови як універсального засобу комунікації та інтеграції. Українська мова, будучи основним каналом міжособистісної взаємодії, забезпечує

взаєморозуміння між представниками різних соціальних, культурних і регіональних груп. Вона є носієм унікальної ментальності українського народу, його культурного коду й національної спадщини, що сприяє збереженню тяглості традицій навіть у кризові періоди. Збереження й розвиток української мови - це не лише культурне, а й стратегічне завдання, спрямоване на протидію асиміляції та захист інформаційного простору держави.

У контексті війни поняття інклюзивності мови набуває нового змісту. Українська мова перестає бути фактором поділу - натомість вона стає засобом єднання, відкритим простором для діалогу між людьми з різним мовним досвідом. Водночас інклюзивна мовна політика держави передбачає підтримку української мови як державної при збереженні можливостей використання інших мов у побутовому чи культурному спілкуванні. Такий підхід сприяє формуванню толерантного ставлення до мовного різноманіття, базованого на повазі до української мови як об'єднавчого чинника.

Актуальність мовного питання значно зросла після 2014 року, коли розпочалася активна фаза російсько-українського протистояння. Прийняття Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019 р.) стало ключовим етапом державної мовної політики, спрямованої на зміцнення культурної та інформаційної безпеки. Ухвалення цього закону забезпечило українській мові провідну роль у публічній сфері, освіті, медіа та культурі, утвердивши її як символ державності.

В умовах війни українська мова виконує також важливу інформаційну функцію - вона є інструментом протидії дезінформації та пропаганді. Посилення присутності української мови в медіапросторі сприяє зміцненню національної свідомості, підвищенню стійкості суспільства до маніпуляцій і підтримує інформаційний суверенітет держави. За результатами соціологічних досліджень (American University Kyiv, 2023), у більшості регіонів, які традиційно вважалися російськомовними, кількість україномовних громадян зросла з 25% до 42% після початку повномасштабного вторгнення, що свідчить про глибокі трансформації у мовній поведінці населення.

Українська мова стала важливим чинником національної мобілізації, символом спільного спротиву й маркером європейської ідентичності. Молоде покоління дедалі частіше обирає українську як основну мову спілкування, що посилює тенденцію до культурної самоідентифікації та збереження традицій. Освіта й культурна політика держави, спрямовані на розвиток україномовного простору, відіграють ключову роль у цьому процесі, формуючи покоління, для якого українська мова є не лише засобом комунікації, а й елементом громадянської гідності.

Мова в умовах війни набуває статусу потужного соціального чинника - вона не лише формує комунікативний простір, але й виступає символом опору, духовної єдності та самоствердження української нації. Її роль у формуванні інклюзивної ідентичності полягає у здатності об'єднувати різні соціальні групи навколо спільної мети - збереження незалежності, культурної спадщини й

людської гідності. Українська мова сьогодні - це не просто засіб спілкування, а стратегічна основа національної безпеки, єдності та сталого розвитку України як демократичної європейської держави.

Список використаних джерел:

1.Закон України від 25.04.2019 № 2704-VII (Чинний). Про забезпечення функціонування української мови як державної URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text

2. Війна і мова: російська агресія рекордно швидко дерусифікує українців.. URL: https://forbes.ua/lifestyle/viyna-i-mova-rosiyska-agresiya-rekordno-shvidko-derusifikue-ukraintsiv-tse-khorosha-mozhlivist-dlya-biznesu-24092022-8567

3. Ажнюк, БМ 2008, 'Шляхи і методи розширення сфери застосування української мови: концептуальні й практичні аспекти', в кн. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом, кол. монографія Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, Київ: Дельта, с. 343–367.

УДК 338.4

Дяченко В.О., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Голєва М.С., *PhD,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ НА ШЛЯХУ ДО ІНКЛЮЗІЇ: ЯК ЗМІНИТИ СТАВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА

Інклюзія - це підхід, спрямований на створення умов, за яких кожна людина має рівні можливості для участі в житті суспільства, незалежно від її фізичних, інтелектуальних, соціальних чи культурних особливостей. Основна ідея полягає в тому, що середовище повинно адаптуватися до потреб людини, а не навпаки.

Принципи інклюзії:

1. Рівність та недискримінація - усі люди мають однакові права на освіту, працю, медичне обслуговування та культурне життя.
2. Доступність - створення умов, що забезпечують можливість користування послугами й ресурсами для всіх.
3. Повага до індивідуальності - визнання унікальності кожної особистості та її потреб.
4. Партнерство та підтримка - взаємодія між державою, сім'єю, освітніми закладами та громадськістю.

Однією з найважливіших сфер є інклюзивна освіта. Вона передбачає навчання дітей з особливими освітніми потребами у звичайних класах разом з іншими учнями. Це сприяє соціалізації, розвитку толерантності та формуванню поваги до різноманітності.

Соціальна інклюзія охоплює участь усіх громадян у суспільному житті: у політиці, культурі, працевлаштуванні, дозвіллі. Важливо, щоб жодна людина не була ізольована чи обмежена у доступі до ресурсів через свої особливості.

Переваги інклюзії:

- формування цінності різноманіття;
- розвиток толерантності у суспільстві;
- підвищення соціальної згуртованості;
- можливість повної реалізації потенціалу кожної людини

Виклики впровадження:

- нестача ресурсів (матеріальних та фінансових);
- недостатня підготовка педагогів та фахівців;
- наявність суспільних стереотипів та упереджень

Для ефективного розвитку інклюзії необхідна комплексна державна політика, яка включає законодавчу підтримку, фінансування, підготовку кадрів. Важлива також просвітницька робота для подолання стереотипів у суспільстві.

Інклюзія - це не лише про доступність, а про створення рівних умов і справжнього залучення кожної людини до суспільного життя. Вона є запорукою демократичного та справедливого розвитку, у якому цінується різноманітність і визнається цінність кожного.

Інклюзія є також показником зрілості та гуманістичної орієнтації суспільства. Вона формує основу для сталого розвитку, адже соціально інтегроване суспільство здатне ефективніше використовувати людський потенціал, зменшувати соціальну напругу та забезпечувати економічну стабільність. Особливе значення має інклюзивний підхід у сучасних умовах воєнних викликів, коли тисячі людей стикаються з втратою здоров’я, домівок, роботи чи соціальних зв’язків. Розвиток інклюзивної політики в цей період сприяє не лише соціальній адаптації постраждалих, а й формує відчуття єдності, взаємопідтримки та довіри. Це підтверджує, що інклюзія - це не тимчасовий соціальний проєкт, а стратегічний напрям розвитку держави, спрямований на зміцнення людського капіталу й побудову справедливого суспільства, у центрі якого - людина та її гідність.

Список використаних джерел:

1. Григоренко І. С. Інклюзія як соціальна парадигма: принципи та механізми впровадження. *Вісник соціальних досліджень*. 2021. № 3 (99). С. 45–56.

2. Шевцов А. Г. Інклюзивна освіта: досвід впровадження в Україні. *Освіта і суспільство*. 2020. № 1 (45). С. 58–67.

УДК 331.101.3:338.43

Івлєва В. О., *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Прушківська Е.В.,
д. е. н., професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ. Україна)

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ СЕКТОРІ: ДОСВІД ЄС ТА ІНКЛЮЗИВНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ЖІНОК-ФЕРМЕРОК В УКРАЇНІ

Агропродовольчий сектор є основою продовольчої безпеки, а гендерна рівність – не лише питання соціальної справедливості, але й ключовий фактор економічного зростання та сталого розвитку. За даними FAO [5], жінки становлять близько 43% робочої сили в світовому аграрному секторі. Жінки стикаються з системними бар'єрами, такими як обмежений доступ до землі, ресурсів і технологій тощо.

Гендерна рівність є важливою стратегічною метою європейської політики з часів Римського договору 1957 року. Чинна Хартія основних прав ЄС підтверджує необхідність політичних акцентів на досягненні цієї мети, а Стратегія гендерної рівності на 2020-2025 роки сприяє кращій інтеграції гендерних перспектив в усі політики ЄС. Водночас у більшості держав-членів гендерна рівність досі залишається радше орієнтиром, ніж реальною практикою, особливо у сфері сільського господарства. Гендерні диспропорції в аграрному секторі призводять не лише до проявів дискримінації, а й до втрати економічного потенціалу, що підтверджує Європейський інститут гендерної рівності, наголошуючи на необхідності посилення гендерного мейнстрімінгу в політиках ЄС[6].

В Україні гендерні виклики в агросекторі на сучасному етапі загострюються, адже жінки-фермерки, відіграючи ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, стикаються з обмеженим доступом до фінансових ресурсів, освіти та ринків збуту. З мобілізацією чоловіків жінки дедалі частіше беруть на себе управління фермерськими господарствами, часто не маючи достатньої підтримки, що загрожує продовольчій стабільності та економічному розвитку країни. Досвід ЄС, де застосовуються інклюзивні програми для жінок-фермерок, пропонує цінні уроки для України.

Програми та субсидії, спрямовані на заохочення жінок до входження в сільськогосподарський сектор, вже дають відчутний вплив. Такі ініціативи, як фінансування розвитку сільських районів ЄС в рамках «InvestEU» [6], дозволили фермерам модернізувати свою діяльність, інвестувати в механізоване виробництво та скоротити ручну працю. Ці зусилля не лише підвищують конкурентоспроможність європейських ферм, але й покращують рівень життя в сільській місцевості.

Крім того, програми розвитку сільських районів підтримали жінок у переході від допоміжних ролей до самостійного підприємництва. Надаючи доступ до землі, ресурсів та фінансування. В результаті, ці ініціативи надають жінкам можливість розпочинати власні сільськогосподарські підприємства та продавати свою продукцію безпосередньо на місцевих ринках.

У рамках Спільної сільськогосподарської політики (CAP 2021–2027) ЄС інтегрує гендерні аспекти в програми розвитку сталого сільського господарства, лісового господарства та сільських територій, сприяючи освіті й доступу жінок-фермерок до інновацій. Програми на кшталт EWA (Empowering Women in Agrifood) [2,4] підтримують українських жінок через освіту, менторство та фінансову допомогу (у 2024 році, 10 українок були відібрані для шестимісячної програми). У 2025 році ці ініціативи продовжаться для 13 країн, включаючи Україну, надаючи підтримку 130 жінкам-підприємницям у агропродовольчому секторі.

Конференції ЄС, такі як «Cultivating Change» [3] 2025 року, акцентують на подоланні гендерних нерівностей у продовольчих системах шляхом обміну знаннями та розроблення стратегій. Підтримка жінок у сільських регіонах України у реалізації їхнього потенціалу сприятиме підвищенню стійкості та ефективності агропродовольчого сектору

Особливе місце посідає TalentA [1] – інноваційна освітньо-грантова ініціатива Corteva Agriscience, заснована в 2019 році в Іспанії та успішно адаптована в Україні з 2020 року. Ця програма, впроваджується в країнах ЄС: Португалія, Румунія, Молдова, Угорщина, Польща. У партнерстві з GlobalGiving та за підтримки Міністерства аграрної політики й продовольства України, TalentA надає безкоштовне навчання з агрономії, бізнес-навичок та особистих компетенцій, а також гранти для мікропроєктів з переробки агропродукції. Критерії участі чіткі: вік від 18 років, досвід у аграрному виробництві не менше року та проживання в населеному пункті до 10 000 осіб. За шість років програма охопила понад 1500 учасниць у світі, серед яких майже 350 – українки. Такий підхід створює своєрідний «хвильовий ефект»: прибуток від бізнесу жінок-фермерок забезпечує харчування родин, освіту дітей і розвиток громад.

TalentA підтримує адаптацію бізнесу до нових викликів, сприяє розвитку локальної переробки та зміцненню продовольчої безпеки, що узгоджується з досвідом ЄС у межах Спільної аграрної політики (CAP). Програма надає учасницям доступ до знань та інформації, необхідних для збереження життєздатності їхніх господарств під час війни. Крім того, вона відкриває можливості отримати гранти для розширення локальної переробки сільськогосподарської продукції та виробництва готових харчових продуктів, що сприятиме сталому розвитку й задоволенню продовольчих потреб територіальних громад

Із вище зазначеного слідує, що проекти підсилюють трансформаційну силу цілеспрямованої політики у розширенні можливостей жінок розвиватися та впроваджувати інновації в сільськогосподарському секторі.

Список використаних джерел:

1. Corteva Agriscience. TalentA – програма розвитку та підтримки фермерок. [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://www.corteva.com.ua/social-responsibility/TalentA/TalentA.html
2. European Commission. Common Agricultural Policy overview. [Electronic resource]. Режим доступу:https://eu-cap-network.ec.europa.eu/common-agricultural-policy-overview_en
3. European Commission. InfoPoint conference: Cultivating change - Advancing gender equality in food systems. [Electronic resource]. Режим доступу:https://international-partnerships.ec.europa.eu/news-and-events/events/infopoint-conference-cultivating-change-advancing-gender-equality-food-systems-2025-04-09_en
4. EWA - Empowering Women in Agrifood. [Electronic resource]. Режим доступу: https://www.eitfood.eu/projects/ewa-empowering-women-in-agrifood
5. Food and Agriculture Organization of the United Nations. The status of women in agrifood systems. Rome: FAO, 2023. [Electronic resource] Режим доступу: https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/e7689bf7-00f0-465b-ad03-e0c56ffb14b1/content
6. GGN. Empowering Women in Agriculture: Bridging the Gender Gap in Europe. [Electronic resource]. Режим доступу: https://ggn.org/Magazine/PostView/empowering-women-in-agriculture-bridging-the-gender-gap-in-europe

УДК 378.147:81’243(477)

Кобець І. О. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Кендус Д.І.,
асистент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ІНКЛЮЗИВНА МОВНА ОСВІТА У ВОЄННИХ РЕАЛІЯХ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ФІЛОЛОГА

Повномасштабна війна в Україні стала надзвичайним викликом для всієї освітньої системи, зокрема для галузі мовної освіти, яка відіграє ключову роль у формуванні національної ідентичності, міжкультурної комунікації та соціальної єдності. Інклюзивна освіта, що раніше розглядалася переважно крізь призму залучення дітей з особливими освітніми потребами, сьогодні набуває значно ширшого змісту. Вона охоплює дітей, які пережили втрату домівки, мають досвід травми, перебувають у статусі внутрішньо переміщених осіб, навчаються в

прифронтових громадах або в умовах постійної небезпеки. Таким чином, філологічна освіта в умовах війни потребує не лише методичної гнучкості, а й глибокого переосмислення своєї гуманістичної місії.

Одним із головних викликів інклюзивної мовної освіти у воєнний період є забезпечення доступу до навчання для всіх категорій учнів. Через руйнування шкіл, евакуації та нестабільне інтернет-з'єднання значна частина дітей втратила можливість повноцінно навчатися. Для філолога це означає необхідність розробки багатоканальних форматів викладання - поєднання очних, дистанційних і офлайн-рішень, створення коротких автономних навчальних модулів, які можна використовувати навіть в укритті або за відсутності електроенергії. Водночас актуальним стає вироблення навичок адаптації навчальних матеріалів до різних форматів - від мобільних застосунків і мессенджерів до друкованих карток і аудіоуроків.

Другим важливим аспектом є психологічний стан дітей і педагогів, який безпосередньо впливає на ефективність навчання мови. Багато учнів зазнали травматичних подій, втратили близьких або були свідками насильства. Традиційні методики навчання в такій ситуації не працюють, адже не враховують потреби у відновленні відчуття безпеки та довіри. Саме тому дедалі більшого значення набуває підхід «trauma-informed teaching» - педагогіка, чутлива до травми. Для вчителя-філолога це означає використання доброзичливої комунікації, уникання контенту, що може викликати тривогу, а також інтеграцію у навчання елементів психологічної підтримки: вправ на самовираження, творчого письма, роботи з позитивними образами та емоціями. Мовне заняття у цьому випадку виконує не лише дидактичну, а й терапевтичну функцію - допомагає дитині говорити, чути і бути почутою.

Особливої уваги заслуговує доступність освіти для дітей з інвалідністю. В умовах воєнного стану їхні потреби часто залишаються поза увагою через евакуації, брак спеціалістів або технічних засобів навчання. Забезпечення рівного доступу до мовної освіти для таких дітей передбачає створення навчальних матеріалів у різних форматах: великий шрифт, озвучені тексти, субтитроване відео, візуальні підказки, підтримка жестової мови. Необхідно також підвищувати кваліфікацію вчителів-філологів у сфері інклюзивних технологій, розвивати партнерство з інклюзивно-ресурсними центрами (ІРЦ) та залучати асистентів учителя до мовних уроків.

Ще один виклик - мовна політика на тимчасово окупованих територіях. Російська агресія супроводжується цілеспрямованими спробами витіснення української мови з освітнього простору, знищенням підручників, зміною навчальних програм. Для філолога це не лише професійний, а й громадянський виклик. Захист права дитини на навчання рідною мовою стає елементом культурного спротиву. Українські освітяни, навіть працюючи дистанційно, створюють онлайн-школи, електронні архіви, зберігають контент у хмарних сервісах, щоб забезпечити доступ до україномовної освіти. Такі практики мають важливе значення для збереження мовної ідентичності та формування у дітей відчуття належності до своєї держави.

Не менш гострою є проблема соціальної та освітньої нерівності, спричиненої війною. Діти з малозабезпечених родин, переселенці або учні із сільських громад часто не мають належних технічних засобів для дистанційного навчання. У цьому контексті інклюзія означає не лише підтримку дітей з ООП, а й вирівнювання освітніх можливостей.

Філологічна спільнота може відігравати провідну роль у подоланні цього розриву - через розробку відкритих електронних ресурсів, поширення безкоштовних навчальних матеріалів, волонтерські мовні клуби та літні школи для дітей ВПО.

Слід також зазначити, що війна змінила професійний портрет сучасного філолога. Вчитель сьогодні - це не просто викладач мови, а фасилітатор, комунікатор і психолог. Він має володіти базовими знаннями з психолінгвістики, соціальної адаптації, кризового менеджменту та цифрової грамотності. Підготовка фахівців має включати модулі з інклюзивної педагогіки, роботи з травмою, адаптації контенту для дітей різних вікових і соціальних груп. Необхідним є й обмін досвідом між філологами різних регіонів, участь у міжнародних тренінгах, які пропонують UNICEF, UNESCO та інші гуманітарні організації.

Важливо наголосити й на позитивному потенціалі інклюзивної мовної освіти у процесі післявоєнного відновлення України. Мова об’єднує людей, сприяє формуванню спільної ідентичності, взаєморозумінню та примиренню. Навчання української мови в умовах війни - це не лише освітній, а й націєтворчий процес. Саме через мову діти вчаться співпереживати, осмислювати досвід і бачити спільне майбутнє. Таким чином, філолог стає не просто педагогом, а провідником гуманітарної стійкості суспільства.

Отже, інклюзивна мовна освіта у воєнних реаліях є багатовимірним явищем, яке поєднує педагогічний, психологічний, соціальний і культурний аспекти. Її головна мета - не лише забезпечити безперервність навчання, а й зберегти людяність, гідність і культурну ідентичність у найскладніших умовах. Нові виклики для філолога - це виклики професійної зрілості, емпатії та готовності діяти в умовах невизначеності. Саме філолог, як носій слова й сенсу, може допомогти дітям віднайти внутрішню силу, віру в себе і в Україну.

Список використаних джерел:

1. Міністерство освіти і науки України. Рекомендації щодо організації інклюзивного навчання в умовах воєнного стану. Київ, 2024.
2. Коссова-Сіліна Г. Інклюзивне навчання в умовах воєнного стану: методичний посібник. Київ: НМЦ, 2024., с. 234
3. Children and Armed Conflict. Guidance for Teachers Working with Children Affected by War. New York, 2023., с. 324

УДК 364.044:305

Козуб Є. *здобувач першого бакалаврського) рівня вищої освіти Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Пащенко О. *к.е.н., доцент Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Питання гендерної рівності є важливою складовою запровадження соціальної політики в Україні, а набуття гендерної компетентності фахівцями із соціальної роботи та захисту прав дитини – необхідною частиною їхньої діяльності [1]. Згідно Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок» гендерна рівність трактується як рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [2]. Гендерний підхід – стратегія, що забезпечує врахування інтересів й досвіду жінок та чоловіків як невід'ємної складової планування, реалізації, моніторингу та оцінювання політики і програм у політичній, економічній, культурній і соціальній сферах для отримання жінками та чоловіками рівних благ [3]. Гендерний підхід неможливий без даних, адже завдяки ним ми можемо побачити гендерні розриви всередині груп, відмінності у потребах й інтересах жінок та чоловіків та в результаті врахувати їх. А з іншого боку, гендерний підхід необхідний на всіх етапах роботи з даними: на етапі збирання, обробки, публікації, аналізу, використання та поширення. Без застосування гендерного підходу існує великий ризик отримати гендерно сліпі дані, які не дадуть можливості оцінити наслідки будь-яких запланованих програм, заходів та дій для різних груп жінок та чоловіків на всіх рівнях [3]. Аналіз не розподілених за ознакою статі даних може вести до помилкових висновків, сервіси і продукти можуть містити в собі упередження та дискримінацію за ознакою статі [3].

На думку Н. Маркової гендерний підхід у соціальній роботі – це аналіз потреб чоловіків та жінок, їхніх поведінкових особливостей та подолання гендерних стереотипів для створення рівних умов надання послуг [4]. Він відрізняється від рольового підходу тим, що зосереджується не на стереотипних "ролях", а на соціальних факторах, що відрізняють чоловіків і жінок, та способах усунення нерівності за допомогою гендерно-чутливих послуг. Ключовими аспектами гендерного підходу в соціальній роботі є [4]: вивчення потреб як чоловіків, так і жінок, аби зрозуміти їхні відмінності та спільні риси; активне протистояння стереотипам та помилковим уявленням про чоловіків і жінок, а також про їхню роль у певних вразливих групах; забезпечення однакових можливостей доступу до всіх видів послуг для жінок і чоловіків; впровадження послуг, які враховують гендерну чутливість, щоб подолати соціальні відмінності та сприяти рівності; розуміння того, що для обох статей можуть бути як спільні,

так і різні послуги, і важливо задовольняти обидва аспекти. На практиці це дозволяє людині: вільно обирати власну роль у суспільстві, не будучи обмеженою гендерними стереотипами стосовно "сильних" чоловіків чи "покірних" жінок; допомагає розв'язати проблеми, які спричинені дискримінацією та нерівністю, гармонізуючи суспільство; врахування гендерних аспектів робить соціальну роботу більш адаптивною та ефективною для всіх верств населення.

В Україні існує потреба в соціальних послугах, що враховують потреби жінок, чоловіків, дівчат і хлопців з різних груп та спрямовані на подолання гендерної нерівності й дискримінації [1]. Стереотипно соціальна робота є «жіночою справою» адже асоціюється з піклуванням та доглядом. Соціальна робота як професія розглядалася як можливість жінки реалізувати свій «природний» потенціал та призначення піклуватися, допомагати, співпереживати. Дана думка підтримувалася довгий час і була нормою. Люди часто мають стереотипні погляди стосовно ролі жінок і чоловіків у суспільстві. Так, за результатами дослідження соціологічної групи «Рейтинг» (2021 р.), оцінюючи життя у сім'ї та парі, респонденти вважають приготування їжі (64%) та хатні справи (56%) жіночими обов'язками, 30-40% опитаних вказали паритетність та лише 3% вважають, що ці обов'язки є чоловічими [1].

Одним із наслідків стереотипного погляду є недостатня представленість жінок на позиціях, які передбачають прийняття рішень. Так, у Верховній Раді України лише 21% жінок, тоді як частка жінок серед населення України до повномасштабного вторгнення складала 54% [1]. Також низьку частка чоловіків у процес виховання дітей, за результатами опитування ЮНФПА (2023 р.), лише 20% опитаних (16% матерів та 25% татів) говорять про рівномірний розподіл обов'язків з виховання дітей [1]. За підрахунками громадських організацій в Україні, орієнтовно 25 тис. татів, або ж 3-4% усіх татів, скористалися відпустками по догляду за дитиною. Також необхідно виділити високий рівень насильства за ознакою статі (гендерно зумовлене насильство), за результатами дослідження ОБСЄ (2019 р.), 67% жінок віком від 15 років зазнавали фізичного, психологічного чи сексуального насильства [1].

Рівність та права людини мають є відображення фахівців із соціальної роботи. Гендерночутлива соціальна робота спрямована на: утвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; підтримку рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; підтримку рівних можливостей жінок і чоловіків щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків; формування відповідального материнства й татівства; формування культури гендерної рівності серед населення, просвітницьку діяльність у цій сфері . Фахівцям із соціальної роботи важливо використовувати підхід, орієнтований на клієнта, коли аналізують чинники – гендер, расова чи етнічна приналежність, інвалідність, сексуальна орієнтація тощо, – які впливають на їхнє життя.

Гендерний підхід у соціальній роботі базується на формуванні відмінностей між чоловіками та жінками, а також на способах подолання цих відмінностей. За

допомогою його аналізуються особливості життєвих ситуацій залежно від статі, роботи та рівних можливостей доступу до послуг.

Список використаної літератури:

1. Гендерна компетентність фахівців/-чинь із соціальної роботи та захисту прав дитини. URL: hrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.unicef.org/ukraine/en/media/43796/file/genderna-kompetentnist-soczialnyh-praczivnykiv_cz.pdf.pdf

2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 2005. № 52. Ст. 561. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15 (дата звернення: 3.02.2024).

3. Гендерний підхід – стратегія, що забезпечує врахування інтересів і досвіду жінок та чоловіків URL: https://gosilrada.gov.ua/bezbar%E2%80%99ernist-genderna-rivnist-vazhlivist-i-vpliv-na-suspilstvo-11-08-40-22-05-2025/

4. Н. Марков. Гендерний підхід у соціальній роботі. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001111349.

УДК 316.752

Коломієць А.В., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Голєва М.С., *PhD,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ШЛЯХ ДО ІНКЛЮЗІЇ: ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРИЙНЯТТЯ ТА РІВНОСТІ

Інклюзія сьогодні є ключовим принципом розвитку суспільства, що гарантує кожній людині рівні права на освіту, соціальне та культурне життя незалежно від фізичних, психологічних чи соціальних особливостей. В Україні розвиток інклюзивної політики закріплено «Національною стратегією зі створення безбар'єрного простору до 2030 року», яка передбачає рівний доступ до освітніх, економічних та культурних ресурсів для всіх груп населення, особливо для тих, хто стикається з додатковими бар'єрами.

Світовий досвід показує, що формування інклюзивної культури ефективне через комплексну взаємодію освітніх установ, громади та держави. Університети Великої Британії, Канади та США активно залучають студентів, викладачів і громадські організації до створення середовища, яке сприяє прийняттю, рівності та взаємоповазі. Українські науковці (А. Колупаєва, Н. Софій, С. Миронова) відзначають, що українська практика інклюзії ще потребує розвитку, особливо в контексті інтеграції соціально-педагогічних ініціатив та підтримки студентів з особливими освітніми потребами.

Формування культури прийняття та рівності є складним і тривалим процесом, який охоплює не лише створення фізично доступного середовища, а й зміну суспільних установок, формування толерантності та взаємоповаги. Важливою складовою цього процесу є підтримка державних та громадських ініціатив, розвиток освітніх і культурних програм, а також активна участь медіа у популяризації інклюзивних практик. Лише комплексне поєднання законодавчих, освітніх та соціальних зусиль дозволяє поступово формувати суспільство, де різноманіття сприймається як цінність, а кожна людина має можливість реалізувати свій потенціал без обмежень.

Отже, інклюзія в сучасному суспільстві є не лише правовим або освітнім питанням, а комплексним соціокультурним процесом, що потребує змін у свідомості людей, поширення толерантності та взаємоповаги. Впровадження інклюзивних практик у освіті, культурі та соціальному житті сприяє зменшенню стереотипів і бар'єрів, робить суспільство більш відкритим та справедливим. Реалізація принципів рівності та прийняття дозволяє кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, а державі - створювати гуманне, стійке та згуртоване середовище для всіх громадян.

Список використаних джерел:

1. Губарь О.Г. Інклюзивна культура в освітньому просторі. Психологія і суспільство. 2024. № 1. С. 45–53.
2. Рашидова С.С. Інклюзивна культура здобувачів педагогічної освіти як показник їхньої професійної культури. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2024. Т. 3, № 110. С. 116–127.
3. Мельничук О. Місце інклюзивної культури в освітньому середовищі. Вісник Чернівецького національного університету. 2022. № 74. С. 45–53.
4. Качалова Т.В. Формування інклюзивної культури закладу вищої освіти. Наукові записки. 2018. № 8. С. 123–130.

УДК 81'27:316.346.2:004(477)

Крупко В.М., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Кендус Д.І., *асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України

МОВА РІВНОСТІ: ФІЛОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ГЕНДЕРНО ІНКЛЮЗИВНОГО ДИСКУРСУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Гендерно інклюзивна мова є сучасною лінгвістичною концепцією, що охоплює систему мовних засобів і комунікативних стратегій, спрямованих на уникнення дискримінаційних, стереотипних або упереджених висловлювань щодо статі, гендерної ідентичності, віку, національності чи соціального статусу. Вона ґрунтується на принципах рівності, поваги до різноманіття та недискримінації. Починаючи з початку XXI століття, міжнародні організації,

зокрема ООН та ЮНЕСКО, активно впроваджують рекомендації щодо вживання гендерно нейтральних форм у публічній комунікації. Так, замість традиційних формулювань *chairman* або *businessman* пропонується використовувати нейтральні варіанти *chairperson*, *businessperson*. В українському мовному просторі аналогічні тенденції проявляються через поширення фемінітивів - таких як директорка, менеджерка, викладачка - та формування етичних стандартів публічного мовлення.

У межах Цілей сталого розвитку ООН, зокрема Цілі 5 «Гендерна рівність», мовна інклюзивність розглядається як один із ключових інструментів соціальної трансформації. Саме через мову формуються комунікативні практики, які впливають на сприйняття гендерних ролей та суспільних норм. ЮНЕСКО у документі *Guidelines on Gender-Neutral Language in Education and Communication* (2023) підкреслює, що мова освіти та публічної комунікації повинна відображати принципи рівності й уникати стереотипних моделей опису. Гендерно інклюзивність у цьому контексті охоплює не лише граматичний рівень, але й когнітивно-дискурсивний, що включає способи номінації, оцінки та інтерпретації соціальних явищ.

Розвиток інклюзивного мовлення в Україні відбувається у напрямі поєднання традиційних мовних норм із сучасними тенденціями гуманізації комунікації. У політичному, медійному та освітньому дискурсах дедалі активніше використовуються фемінітиви, нейтральні формулювання та баланс у представленні обох статей. Українська модель мовної інклюзивності має не лише лінгвістичний, а й соціально-етичний вимір, оскільки сприяє формуванню гендерної культури, зменшенню стереотипів, підвищенню рівня довіри до інституцій і розвитку мови як інструменту соціальної єдності. Філологічний аналіз сучасних текстів свідчить, що принципи інклюзивності активно інтегруються у медіа, корпоративну комунікацію, освітні програми та навіть у штучний інтелект. Використання паритетних звертань, нейтральних форм і недискримінаційних термінів поступово формує новий етичний стандарт мовної культури.

Цифровий простір є важливою складовою процесу формування сучасного дискурсу рівності. Соціальні мережі, онлайн-медіа та освітні платформи дедалі частіше впроваджують інклюзивні мовні практики, що підтримують принципи поваги до різноманіття. Особливої актуальності набуває питання адаптації алгоритмів штучного інтелекту, систем перекладу та контент-модерації до принципів мовної інклюзивності. Міжнародні дослідження показують, що навіть автоматичні мовні моделі здатні відтворювати гендерні упередження, тому розроблення етичних стандартів цифрової комунікації стає важливим напрямом філологічної науки.

Інклюзивна мова є не просто лінгвістичною тенденцією, а вагомим чинником соціального прогресу. Вона забезпечує репрезентативність, формує культуру рівності, підтримує демократичні цінності й сприяє побудові суспільства, заснованого на повазі та взаєморозумінні. Для України розвиток гендерно інклюзивної мови має стратегічне значення, адже вона виступає

засобом інтеграції суспільства, зміцнення соціальної згуртованості та утвердження гуманістичних цінностей. Її впровадження у систему освіти, державне управління, засоби масової інформації та цифрову сферу створює основу для формування відкритого, толерантного та сталого суспільства, у якому мова стає простором рівних можливостей.

Список використаних джерел:

1. Brown, K. Inclusive Language in Modern Societies: Policies and Practices. London: Palgrave Macmillan, 2021., p. 304
2. Cameron, D. The Feminist Critique of Language. Routledge, 2020., p.235
3. Eckert, P., McConnell-Ginet, S. Language and Gender. Cambridge University Press, 2019., p.134

.

УДК 378.147:81’243(477)

Корнєєва В. Д. *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Кендус Д.І., *асистент,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна

ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Повномасштабна війна в Україні радикально трансформувала всі сфери суспільного життя, зокрема й освіту. У сучасних умовах викладання української мови набуває глибшого змісту, ніж традиційне засвоєння граматики, орфографії чи літературних текстів. Воно перетворюється на інструмент національної консолідації, засіб психологічної підтримки та формування громадянської свідомості. Українська мова постає символом стійкості, духовної сили та культурної ідентичності, через яку відбувається осмислення національного досвіду й об’єднання суспільства навколо спільних цінностей.

В умовах війни інклюзивна освіта отримує нове тлумачення. Її завданням стає не лише забезпечення рівних можливостей для дітей з особливими освітніми потребами, а й створення безпечного простору для всіх учасників освітнього процесу, які зазнали наслідків воєнних дій. Це діти, які втратили домівки, вимушено змінили місце проживання, навчаються дистанційно або перебувають у прифронтових регіонах. Для них мова є способом самовираження, каналом емоційної розрядки й засобом повернення до відчуття стабільності.

Учитель української мови в сучасних реаліях виконує роль не лише педагога, а й комунікативного медіатора, наставника та психологічного підтримувача. Через мовні завдання, обговорення та творчі проєкти він допомагає учням осмислити власний досвід, відновити внутрішню рівновагу та відчути себе частиною єдиної спільноти. Така педагогічна взаємодія формує

атмосферу довіри, емпатії та взаємоповаги, що є основою інклюзивного освітнього середовища.

Сучасні цифрові технології значно розширюють можливості навчання. Онлайн-курси, інтерактивні платформи, мультимедійні ресурси забезпечують безперервність освітнього процесу навіть за умов вимушеної міграції або відсутності доступу до традиційних шкіл. Вони підтримують зв'язок між учнями, учителями та культурним простором української мови, зберігаючи відчуття належності до національної спільноти.

Українська мова в контексті війни стає також елементом культурного опору. Використання рідної мови - це акт самоідентифікації й утвердження державності, засіб збереження історичної пам'яті та духовної спадщини. Викладання мови в цей період виходить за межі освітньої функції, набуваючи виховного та ціннісного змісту: воно сприяє формуванню покоління громадян, які усвідомлюють свою національну ідентичність, відповідальність і гуманістичні орієнтири.

Українська мова в умовах війни стає не лише навчальним предметом, а простором підтримки, єднання й відновлення людяності. Вона допомагає зберігати внутрішню силу, відчуття належності до спільноти й віру в майбутнє, де кожен має право на голос, гідність і надію.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. Освіта у час війни: виклики та перспективи розвитку. – Київ: Педагогічна думка, 2023. – 156 с.
2. Артеменко І. Інклюзивна освіта в умовах воєнного стану: український контекст // Педагогічні науки. – 2022. – № 78. – С. 45–52.
3. Гаврилюк О. Українська мова як чинник національної єдності у воєнний час // Мовознавство. – 2023. – № 2. – С. 10–18.
4. Коломієць Л. Інклюзивна освіта: методика, виклики, перспективи. – Харків: Основа, 2022. – 212 с.

УДК 330.338.2

Кугот А.В., *здобувач другого*
(магістерського) рівня вищої освіти
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Науковий керівник: Шинкарук Л.В., д.е.н., професор
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕННИХ ОСІБ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Повномасштабна війна в Україні спричинила безпрецедентні соціальні та гуманітарні зміни, серед яких одним із найгостріших викликів є масове внутрішнє переміщення населення. Мільйони громадян були змушені залишити

свої домівки у пошуках безпеки, ставши внутрішньо переміщеними особами (ВПО). За оцінками Міжнародної організації з міграції (ІОМ) та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR), станом на 2024–2025 роки кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні становить близько 3,6–3,8 мільйона [1]. Такий масштаб переміщень став серйозним викликом для держави, органів місцевого самоврядування та приймаючих громад, оскільки потребує не лише оперативного реагування, але й комплексної політики інтеграції та підтримки ВПО.

Війна докорінно змінила демографічну структуру країни. Найбільше постраждали мешканці східних та південних регіонів – Донецької, Луганської, Херсонської, Запорізької областей, а також частково Харківської та Миколаївської. Значна частина населення перемістилася до центральних і західних регіонів – зокрема до Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Київської та Дніпропетровської областей, де існували відносно безпечні умови проживання, наявна інфраструктура та робочі місця [2]. Водночас спостерігається зворотна тенденція часткового повернення деяких осіб до деокупованих територій, що свідчить про динамічний характер внутрішньої міграції.

Адаптація внутрішньо переміщених осіб є багатовимірним процесом, який охоплює економічні, соціальні, психологічні та культурні аспекти. Серед основних проблем, з якими стикаються ВПО, варто виділити питання житла, працевлаштування, соціальної ізоляції, доступу до медичних і освітніх послуг, а також психологічного відновлення [3]. Недостатня кількість довгострокового житла призводить до того, що багато переселенців вимушено проживають у тимчасових колективних центрах, що не завжди забезпечують належні умови для сімейного життя та приватності.

Проблема працевлаштування є однією з ключових. Багато осіб втратили роботу, не мають можливості продовжувати діяльність за попередньою спеціальністю або не володіють достатніми ресурсами для перекваліфікації. Відсутність стабільного доходу ускладнює економічну інтеграцію ВПО, а нерідко й призводить до соціальної маргіналізації. Не менш значущим є психологічний аспект адаптації: більшість внутрішньо переміщених осіб пережили травматичний досвід, мають високий рівень стресу, тривожності або посттравматичні розлади, що вимагає доступу до якісної психосоціальної підтримки [4].

Важливою передумовою успішної адаптації є ефективна взаємодія між центральними органами влади, місцевими громадами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами [5]. Місцеве самоврядування відіграє ключову роль у наданні базових послуг, реєстрації переселенців, організації житлових програм і забезпеченні доступу до освіти та медицини. Національні ініціативи, зокрема програми Міністерства розвитку громад, спрямовані на підтримку інтеграції та соціальної згуртованості, проте потребують сталого фінансування та моніторингу ефективності.

Перспективи вирішення проблеми адаптації внутрішньо переміщених осіб

пов’язані з реалізацією комплексної державної політики у сфері соціального захисту, зайнятості та житлового забезпечення. Необхідно переходити від короткострокових гуманітарних рішень до довгострокових стратегій інтеграції, що передбачають створення доступного житла, підтримку малого та середнього бізнесу серед ВПО, розширення програм професійного навчання та перекваліфікації. Важливим напрямом є розвиток психосоціальних сервісів, зокрема центрів психологічної підтримки та програм реабілітації [3].

Особливу увагу слід приділяти вразливим категоріям – жінкам, людям похилого віку, особам з інвалідністю, дітям, які зазнають подвійної дискримінації у процесі інтеграції [4]. Для таких груп важливим є не лише матеріальне забезпечення, але й створення інклюзивних умов участі у житті громади, зокрема через доступ до освіти, соціальних послуг і культурних ініціатив.

Таким чином, адаптація внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану є не лише соціальним, а й стратегічним завданням держави. Вона визначає стійкість суспільства, його спроможність до відновлення та розвитку після завершення війни. Комплексний підхід, заснований на партнерстві держави, громад, міжнародних донорів та громадських ініціатив, створює можливості для формування ефективної системи підтримки, що дозволить ВПО не лише відновити втрачене, а й інтегруватися у нові соціально-економічні реалії. Перспективи розв’язання цієї проблеми залежать від готовності суспільства сприймати ВПО не як об’єкт допомоги, а як активних учасників процесу відбудови України, здатних робити внесок у розвиток нових громад і формування спільного майбутнього.

Список використаних джерел:

1. International Organization for Migration (IOM). (2024). *Ukraine Internal Displacement Report: General Population Survey Round 18 (October 2024)*. URL: https://surl.li/qclvol
2. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2025). *Annual Results Report – Ukraine 2024*. URL: https://surl.lt/htylxv
3. Єфімова, А. (2024). *Адаптація українців до вимушеної міграції: соціально-психологічні аспекти*. *Amazonia Investiga, 13*(62), 180–187. Retrieved from URL: https://surl.li/zjhzlr
4. Vaskivska, S., & Zhadanov, S. (2024). *Psychological adaptation issues among Ukrainian refugees and internally displaced persons during the Russian-Ukrainian war: Causes and consequences*. URL: https://surl.li/zjnugu
5. Childress, S. (2025). *A qualitative study of adaptation challenges of Ukrainian refugees*. *Children and Youth Services Review, 152*, 106252. URL: https://surl.li/wzoacj

УДК 81’27:37.014.53

Лещенко А.,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
***Науковий керівник: Мовчун С.В**, к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)

МОВА ПІДТРИМКИ: РОЛЬ ФІЛОЛОГА У ФОРМУВАННІ БЕЗПЕЧНОГО ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Сучасна система освіти переживає етап глибоких трансформацій, орієнтованих на утвердження гуманістичних цінностей - безпеки, відкритості, толерантності та взаємоповаги. Формування інклюзивного освітнього середовища постає не лише як управлінське чи педагогічне завдання, а як комплексний соціокультурний процес, що передбачає розвиток нової комунікативної етики. У цьому контексті особливого значення набуває **мова підтримки** - система мовних і невербальних засобів, спрямованих на створення емоційно безпечного, довірливого простору для всіх учасників освітнього процесу.

Формування культури мови підтримки є стратегічним напрямом розвитку інклюзивної освіти, адже саме через слово реалізуються принципи взаєморозуміння, рівності та психологічного комфорту. Мова стає не лише інструментом передачі знань, а й засобом соціалізації, емоційної регуляції й розвитку критичного мислення. Здатність педагогів і студентів комунікувати на основі емпатії, ненасильницького спілкування та поваги є запорукою подолання бар’єрів, що виникають у навчальному середовищі - як соціальних, так і психологічних.

Роль філолога в цьому процесі є визначальною, оскільки саме він формує мовну культуру суспільства, закладає основи етичного й інклюзивного спілкування. Філолог виступає провідником цінностей гуманістичної комунікації, розвиває у здобувачів освіти здатність розуміти силу слова, його вплив на емоційний стан, самооцінку й соціальну поведінку людини. Через викладання дисциплін із культури мовлення, риторики, мовної етики та психології спілкування викладач-філолог формує у студентів комунікативну компетентність нового типу - засновану на емпатії, доброзичливості та діалозі.

Важливою складовою цього процесу є **лінгвістична експертиза освітнього контенту**, що передбачає аналіз і корекцію навчальних текстів, методичних матеріалів і медіаресурсів на предмет інклюзивності. Тексти повинні бути вільними від дискримінаційних формулювань, стереотипів,

принизливих узагальнень, що можуть впливати на сприйняття учасників освітнього процесу. У цьому аспекті філолог постає не лише як мовознавець, а й як соціальний комунікатор, який забезпечує гармонію між лінгвістичними, культурними та психологічними аспектами спілкування.

Мова підтримки є важливим чинником гуманізації освіти та демократизації суспільства. Вона формує атмосферу довіри, взаєморозуміння та солідарності, що особливо важливо у сучасних реаліях, коли освіта виконує функцію не лише академічного, а й психоемоційного відновлення. **Філолог**, у цьому контексті, виступає ключовою фігурою у забезпеченні сталого розвитку освітнього середовища - середовища, де слово не травмує, а підтримує, де комунікація стає засобом інтеграції, а мова - джерелом безпеки, гідності й людяності.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. – К.: Либідь, 2008., с 298
2. Синельникова Л. Педагогічна комунікація та культура мовлення. – К.: Освіта, 2020., с. 307

УДК 330.338.2

Лушпей Н.С., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Науковий керівник: Власенко Т.О., *к.е.н., доцент,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України (м.Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Управління вітчизняними організаціями в умовах глибоких трансформаційних змін постає як складна і багаторівнева система, яка має реагувати на виклики зовнішнього середовища, забезпечуючи стійкість, конкурентоспроможність і розвиток. Менеджмент в Україні зазнає серйозного тиску як з боку макроекономічної нестабільності, зумовленої війною, інституційною невизначеністю та структурними деформаціями економіки, так і внаслідок недостатньої адаптації до сучасних управлінських тенденцій, що вже успішно впроваджуються у розвинених країнах.

До ключових проблем функціонування менеджменту можна віднести збереження переважно адміністративного підходу до управління, що не відповідає потребам сучасного ринку, який вимагає швидкої реакції на зміни, гнучкості управлінських структур та впровадження інновацій. Недостатній рівень стратегічного мислення серед керівників, орієнтованість на

короткостроковий результат, а також брак ефективних комунікацій між структурними підрозділами значною мірою знижують ефективність управлінських процесів.

Актуальним викликом є низький рівень впровадження цифрових технологій управління. Хоча цифрова трансформація декларується як пріоритет, реальна її реалізація обмежується переважно великими компаніями або міжнародними організаціями. Малі та середні підприємства, які становлять більшість у структурі національної економіки, не мають достатніх фінансових, кадрових та технічних ресурсів для інтеграції інформаційно-аналітичних систем, управління великими даними (Big Data), використання алгоритмів машинного навчання або автоматизованих платформ для управління персоналом (HRM).

Кадровий аспект менеджменту також залишається критичним. Брак кваліфікованих управлінських кадрів, відсутність системи безперервного професійного розвитку, формальний підхід до навчання менеджерів, недостатнє залучення молодих фахівців та відсутність ефективного механізму адаптації управлінського персоналу до сучасних викликів створюють стійкий кадровий розрив між потребами бізнесу та пропозицією освітньої системи. Це знижує гнучкість організацій, їхню здатність до змін, інновацій та конкурентної боротьби.

Водночас розвиток управлінських практик в Україні демонструє і позитивну динаміку. Зокрема, дедалі більше компаній впроваджують принципи стратегічного управління, корпоративної соціальної відповідальності, орієнтованого на клієнта підходу та аналітичного супроводу прийняття рішень. Поширюються сучасні управлінські методології, серед яких варто відзначити гнучкі підходи (Agile, Scrum), системи управління проєктами (Project Management), а також практики діджиталізації бізнес-процесів, що передбачають інтеграцію ERP-, CRM-, HRM-систем.

У галузевому розрізі найбільш динамічно управлінські інновації розвиваються в IT-сфері, фінансовому секторі, аграрному бізнесі, освіті та сфері послуг. Особливу увагу варто приділити аграрному сектору, який, попри виклики, демонструє стійку тенденцію до модернізації, впровадження ресурсозберігаючих технологій, використання геоінформаційних систем для прийняття управлінських рішень та залучення міжнародного досвіду. У цих сферах з’являються нові організаційні форми, зокрема агрокластери, стартапи, соціальні підприємства, які потребують якісно нового рівня менеджменту.

Окремим вектором розвитку менеджменту є його взаємодія із системою освіти та науки. Формування сучасного управлінця передбачає не лише оволодіння класичними управлінськими функціями, а й розвиток критичного мислення, навичок антикризового реагування, системного аналізу та емоційного інтелекту. Інтеграція освітніх програм з реальними бізнес-кейсами, дуальна освіта, міжнародні стажування, а також активна співпраця між вищими навчальними закладами і підприємствами можуть стати запорукою формування управлінських кадрів нового покоління.

Подальший розвиток менеджменту в Україні обумовлений необхідністю реалізації комплексного підходу до реформування державної політики у сфері

управління. Йдеться не лише про перегляд нормативно-правової бази, а й про забезпечення її відповідності сучасним міжнародним стандартам управлінської діяльності, з урахуванням динаміки глобального ринку, цифровізації економіки та принципів сталого розвитку. Надзвичайно важливим є посилення інституційної спроможності держави щодо підтримки інноваційного підприємництва, надання сприяння у трансфері технологій, захисті інтелектуальної власності та формуванні механізмів співпраці між наукою, бізнесом і громадянським суспільством.

Ключову роль у цьому процесі відіграють ефективні мотиваційні механізми, що мають стимулювати бізнес до впровадження сучасних управлінських інструментів, орієнтованих на підвищення продуктивності, якості управлінських рішень і соціальної відповідальності. Це можуть бути податкові пільги, грантові програми, інкубатори інновацій, публічно-приватні партнерства, а також цифрові платформи підтримки підприємців. Не менш важливим є створення сприятливого підприємницького клімату, який забезпечить стабільність, прозорість правил гри, доступ до фінансування, розвинену інфраструктуру підтримки малого та середнього бізнесу.

Окремої уваги заслуговує питання гармонізації освітніх, економічних та правових інструментів управління. Без оновлення змісту підготовки управлінських кадрів, адаптації навчальних програм до реальних потреб ринку праці та розвитку дуальних форм освіти досягти якісного прориву в управлінській сфері неможливо. Концентрація зусиль державних інституцій, бізнесу та академічної спільноти на синхронізації стратегічних пріоритетів, розвиткові управлінської культури та зміцненні інституційних рамок дозволить сформувати цілісну, адаптивну та інноваційно орієнтовану екосистему менеджменту, здатну відповідати викликам сучасної епохи та забезпечити довгостроковий соціально-економічний прогрес країни.

Таким чином, аналіз сучасного стану менеджменту в Україні свідчить про наявність як численних проблем, так і потенціалу для розвитку. Основними стримувальними факторами залишаються інституційна слабкість, застарілі управлінські моделі, низька швидкість впровадження цифрових технологій, дефіцит кваліфікованих кадрів та недостатній рівень інтеграції інновацій у повсякденну практику підприємств. Водночас формуються і позитивні тренди, пов’язані з поширенням стратегічного та проектного управління, розвитком цифрової інфраструктури, активізацією міжнародної співпраці та зростанням ролі соціально відповідального бізнесу.

Для досягнення якісного прориву в управлінській сфері необхідно перейти до системного й інтегрованого підходу до управління розвитком, який включатиме реформу державної політики, зміцнення управлінських інституцій, розвиток людського капіталу, підтримку малого та середнього підприємництва, розширення цифрової трансформації та активне впровадження інновацій.

Менеджмент майбутнього має ґрунтуватися на гнучкості, адаптивності, відкритості до нових знань і ціннісній орієнтації на сталий розвиток. Усе це вимагає переосмислення ролі менеджера – від адміністратора до лідера змін, здатного формувати візію, надихати команду та досягати результатів в умовах високої турбулентності та постійних викликів. Україна має значний людський і інтелектуальний потенціал для того, щоб сформувати ефективну національну модель менеджменту, інтегровану в європейський і глобальний контекст.

Список використаних джерел:

1. Дмитрик І.О., Загороднюк О.В. Роль BPM, CRM та ERP-систем у цифровій трансформації українського бізнесу. Уманський національний університет садівництва. 2017. С. 191–201.
2. Крухмаль О.В., Криворучко Л.Б. Джерела та проблеми фінансування малих підприємств в Україні. Вісник СНАУ. Сер. «Фінанси і кредит». 2020. № 2.
3. Кузнєцова Л.В. Вплив банківської системи України на розвиток малого і середнього бізнесу. Вісник соціально-економічних досліджень. 2020. № 2(45). С. 249–254.
4. Кузьменко О.В. Щодо інноваційної діяльності вітчизняного малого і середнього підприємництва. Університет імені Альфреда Нобеля (Дніпро) – 2021.
5. Турчак В.В. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. Молодий вчений. – 2020. № 1. С. 39–44.

УДК 330.338.2

***Макаренко С.А.**, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
***Науковий керівник: Дергач А.В.**,*
к. держ.упр доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м.Київ, Україна)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

Глобальні виклики, війна, COVID-19, цифровізація формують новий контекст для менеджменту України, акцентуючи потребу антикризового та цифрового адміністрування. На думку багатьох науковців, український менеджмент відстає від західних аналогів. Це відбувається через обмежений досвід, корупцію, нерозвинену корпоративну культуру і мікроменеджмент. Як показали сучасні дослідження, в багатьох українських підприємствах (60%) домінує радянський стиль управління (централізація, слабка мотивація). Але

спостерігається позитивна динаміка: зростання інвестицій в навчання, міжнародні стажування, мотиваційні програми у 45 % [1].

Найбільш важливою проблемою сучасного менеджменту є проблема якості управлінських кадрів, підвищення вимог до їх професійного рівня, підвищення рівня компетенцій, спрямованих на можливість приносити господарюючому суб'єкту економічну вигоду.

Другою проблемою, але не менш актуальною, з якою стикається сучасний менеджмент, є високий рівень корупції сучасної економіки України на різних рівнях. На сучасному етапі корупція є практично у всіх структурах, включаючи й державний сектор економіки. Наявність її ознак є негативним чинником у роботі: структур, окремих підприємств, структурних підрозділів.

Третьою проблемою, з якою стикається сучасний менеджмент в Україні, є нераціональне використання робочого часу. Без ефективного планування робочого часу організація не зможе утримувати свої позиції на ринку, а підприємства-конкуренти, які ефективно розподілили цей ресурс, незабаром зможуть випередити за багатьма показниками досліджувану

На нашу думку, окрім виявлених бар'єрів, українські підприємства мають потенціал через інвестиції у навчання, діджиталізацію та залучення AI-технологій. Для розвитку менеджменту важливим є перехід від радянських адміністративних схем до європейських стандартів. Цілком очевидною є стратегічна важливість цифровізації. Так, впровадження AI, діджитал-інструментів на даний час є у 30 % аграрних підприємств [2].

Розглянемо деякі сучасні методики менеджменту.

Lean-менеджмент. Орієнтований на усунення втрат і надлишкових процесів, Lean дозволяє українським підприємствам знижувати витрати та підвищувати ефективність без використання додаткових ресурсів. У сільськогосподарському та державному секторах Lean-інструменти дають змогу оптимізувати логістику, скоротити бюрократію та покращити швидкість прийняття рішень.

Дизайн мислення. Як метод вирішення складних проблем з фокусом на людину, дизайн-мислення ефективно використовується для розробки клієнтоорієнтованих сервісів. В умовах України це означає створення простих, зрозумілих та доступних цифрових послуг наприклад, електронних заяв через додатки на кшталт «Дія». Також цей підхід актуальний у реформуванні освітніх, медичних та адміністративних послуг.

Digital Governance. Цифрове управління в Україні швидко розвивається: впроваджуються CRM/ERP-системи, AI-аналітика. Digital governance забезпечує прозорість, боротьбу з корупцією, доступність послуг у селах та містах. Воно є базою для впровадження інших методик і підтримує їхню ефективність [3].

Світ не стоїть на місці, він перебуває у постійній зміні, разом з ним удосконалюються особи, їхні погляди. Відповідно до стану сучасної економіки можна назвати такі принципи розвитку менеджменту, як: раціональне поєднання державного втручання та ринку, необхідність державного регулювання такими діями: запровадження антимонопольної політики, забезпечення податкових надходжень до скарбниці країни; досягнення поставлених цілей в організації за рахунок оптимального розподілу матеріальних, тимчасових та трудових ресурсів

за основними напрямками діяльності держави; підвищення рівня професійної підготовки управлінських кадрів; впровадження та використання нових методів управління, що дозволяють організації пристосуватися до найбільш гнучкого сприйняття зміни навколишнього середовища; максимальне використання інновацій, пов'язане із збільшенням потоку вхідної інформації.

Таким чином, перспективи розвитку менеджменту в Україні пов'язані з комплексною модернізацією управлінських підходів. Цифровізація, якісна освіта, інтеграція з європейським бізнес-середовищем та розвиток соціальної відповідальності є ключовими напрямами цього процесу. Реалізація цих завдань вимагатиме спільних зусиль бізнесу, освітніх установ та держави, але саме вони дозволять українським підприємствам стати конкурентоспроможними на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. Іванова Т.В. Сучасні проблеми та перспективи розвитку менеджменту в Україні. URL: https://core.ac.uk/outputs/286613549/?source=2

2. Мінаков О.В. Проблеми та перспективи розвитку менеджменту в Україні. URL: https://core.ac.uk/reader/534423500

3. Актуальні питання теорії та практики менеджменту: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. студ. конф. 26 трав. 2021 року, Київ: НУБіП України. 2021. 70 с. URL:https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u75/zbirnik_tez_konferenciyi_2021_2_1.pdf

УДК 378.147:316.346.2(477)

Молчанова А.А., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Кендус Д.І.,
асистент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ФІЛОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ІНКЛЮЗИВНОСТІ ТА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Філологічна освіта є потужним інструментом формування світогляду, що виходить за межі суто мовної та літературної компетенції. Її вплив є вирішальним у контексті розвитку культури інклюзивності та утвердження гендерної рівності у сучасному демократичному суспільстві, яке прагне до європейських цінностей. Ці процеси вимагають не лише законодавчих змін, але й глибокої трансформації мовної свідомості та комунікативної практики. Ключовим теоретичним підґрунтям є розуміння мови як системи, що відображає та активно конструює соціальну реальність, у тому числі її упередження та

стереотипи. Філологія, вивчаючи мову, дискурс і текст, має унікальну можливість виявляти та деконструювати стереотипи, що закріпилися у суспільній свідомості через мовну практику. «Саме через аналіз мовних одиниць та наративів можна виявити приховані механізми дискримінації та сформувати етичний комунікативний простір», що і є основною місією філологічної освіти у цьому контексті».

Інклюзивність передбачає прийняття та повагу до різноманітності, забезпечення рівного доступу та можливостей для всіх. Філологічна освіта впливає на цей процес, насамперед, через формування етичної комунікації та толерантності. Вивчення мови у філологічному контексті акцентує увагу на етиці мовлення, що включає обов'язкове уникнення мови ворожнечі (*hate speech*) та стигматизуючої лексики щодо осіб з інвалідністю, представників різних етнічних, релігійних чи соціальних груп. Філологи навчаються використовувати коректну, особистісно-орієнтовану термінологію (*people-first language*), наприклад, «людина з інвалідністю» замість «інвалід», що підкреслює пріоритетність особистості, а не її особливості. Студенти-філологи також навчаються критично оцінювати медійні та політичні тексти, проводячи аналіз дискурсів, що виключають, виявляючи маніпулятивні техніки та наративи, які можуть призводити до соціального відчуження. Крім того, література як частина філології є потужним джерелом емпатії. Філологічні дисципліни дозволяють досліджувати тексти, що репрезентують «іншість», вводячи до навчальних програм твори, які висвітлюють досвід різних соціальних груп, і проводячи деконструкцію канону. Цей критичний перегляд літературного доробку з позицій інклюзивності, виявлення та аналіз упереджень чи замовчувань, сприяє розширенню культурного горизонту та формуванню готовності до діалогу в мультикультурному середовищі.

Наразі в Україні гендерологія стає достатньо популярною. Видаються відповідні монографії й активно обговорюються проблеми впровадження гендерної теорії в освіту. Питання гендерної теорії теорії розглядаються з різних аспектів: різновиди репрезентації гендерного фактору (Н. Антонова, Г. Ніколаєва); вплив гендерного чинника на культуру повсякденності та родинних відносин 1. Колякова, О. Отраднова); гендер та поняття норми в культурі (О. Жбиковська, А. Мішукова) та ін [2].

Гендер слугує фактором формування усталених відносин між жінками та чоловіками та показує їх відмінності у способі ведення політичної комунікації, визначенні певних ролей у суспільстві та виокремлення тем та рис притаманним певній особі [1]. Проблема гендерної рівності безпосередньо пов'язана з мовною системою, яка історично була андроцентричною. Філологічна освіта виступає каталізатором змін у цій сфері через роботу над подоланням андроцентризму в мові та впровадженням гендерно чутливого мовлення. Андроцентризм проявляється у використанні чоловічого роду як «універсального» та у невидимості жінок у професійній сфері. Що стосується сучасності, то у Франції, як і в Німеччині або у Великобританії, серед керівників 200 провідних

підприємств немає жодної жінки. З 300 найважливіших промислових об'єднань Франції ледь набереться 5% таких, де в складі генеральної дирекції є хоча б одна жінка [3]. Філологічна підготовка включає нормування та активну популяризацію фемінітивів («письменниця», «лікарка», «адвокатка») як засобу забезпечення видимості жінок у всіх сферах суспільного життя, оскільки це інструмент, який «безпосередньо впливає на усунення гендерної асиметрії в мові, що є віддзеркаленням соціальної нерівності». Паралельно відбувається навчання уникненню гендерно-маркованих виразів, замінюючи стереотипні мовні конструкції, що закріплюють традиційні гендерні ролі, на нейтральні та рівноправні. Філологічні методи також дозволяють студентам проводити глибинний гендерний аналіз дискурсу та тексту для розуміння того, як гендер конструюється та закріплюється. Це охоплює аналіз медіа-дискурсу для виявлення того, як ЗМІ формують гендерні стереотипи, а також виявлення «скляної стелі» в мові через дослідження мовних механізмів, які підтримують нерівність на робочих місцях. Це допомагає майбутнім фахівцям усвідомлено використовувати мову для просування рівноправності.

Філологічна освіта є фундаментальним чинником розбудови суспільства, заснованого на принципах поваги до різноманітності та рівноправності. Через призму мови, літератури та дискурс-аналізу вона не лише навчає, але й виховує відповідального громадянина, здатного до критичного мислення та емпатійної комунікації. З огляду на це, інтеграція гендерної та інклюзивної чутливості має стати наскрізною в усіх філологічних дисциплінах, а не обмежуватися окремими курсами. Необхідною є також розробка сучасних методичних матеріалів, що відображають останні досягнення у сфері гендерної лінгвістики та інклюзивного мовлення. Ключовою перспективою є поширення набутих філологами знань через активну просвітницьку діяльність у суспільстві, зокрема у сфері освіти та медіа, оскільки тільки через усвідомлене та етичне ставлення до слова, сформоване філологічною освітою, можливе реальне утвердження культури інклюзивності та гендерної рівності в Україні.

Список використаних джерел:

1. Бродська Д. С., Скобнікова О. В. Індекси мовної особистості у гендерному аспекті в сучасному англомовному політичному дискурсі. Романські та германські мови. 2023. Вип. 6. С. 43.

2. Голубева М. О., Ковальчук О. С. Гендерна культура педагога та гендерна чутливість. Сучасні педагогічні виклики та інновації: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: Видавництво НаУКМА. 2024. С. 276.

3. Бібік Н. В. Рівність жінок та чоловіків – міфи і реальність. Харківська національна академія міського господарства. 2020. С. 8.

УДК 330.59:305:316.42(4ЄС)(477)

Мовчун С.В., *к.е.н., доцент*
Національний університет
біоресурсів і
природокористування України
(м. Київ, Україна)

СОЦІОЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ТА ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У СТРАТЕГІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД ЄС І МОЖЛИВОСТІ УКРАЇНИ

Інклюзивний розвиток є однією з ключових парадигм сучасної соціоекономічної політики, що поєднує економічне зростання з рівними можливостями для всіх членів суспільства. У контексті реалізації Цілей сталого розвитку України до 2030 року особливого значення набуває гендерний аспект, який визначає рівень соціальної справедливості, доступу до ресурсів та участі у прийнятті рішень, які відповідають світовим викликам і глобальним цілям ООН [1].

Відтак сутність інклюзивності економіки розкривається через низку ключових факторів таких як: а) реалізація людського потенціалу, що передбачає забезпечення можливості кожному індивіду повною мірою розкрити свої здібності, знання та таланти в умовах рівного доступу до економічної діяльності; б) активна участь у суспільному житті має на меті формування сприятливих умов для соціальної активності, підприємництва та громадської взаємодії як чинників самореалізації особистості; в) гідна оплата праці та справедлива винагорода виступає гарантом співвідношення між результатами праці та отриманими доходами, що створює передумови для підвищення добробуту та соціальної мобільності ґ) справедливий розподіл результатів економічної діяльності забезпечує досягнення балансу між інтересами найманих працівників, підприємців і держави через пропорційний розподіл заробітків, прибутків і податкових надходжень; д) рівний доступ до базових соціальних благ сприяє отриманню якісних освітніх і медичних послуг, що забезпечують розвиток людського капіталу й підвищують конкурентоспроможність національної економіки [2]. Очевидним є те, що у сукупності ці елементи формують основу інклюзивної економічної моделі, орієнтованої на гармонійне поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості та людського розвитку. Водночас у світі існує декілька моделей інклюзивного розвитку економіки, всі вони орієнтовані на зазначені фактори, однак вирізняються особливостями економіки своєї країни, а також пріоритетними завданнями та шляхами їх реалізації.

Так, досвід Європейської моделі (країн Європейського Союзу) свідчить про те, що результативна стратегія інклюзивного розвитку базується на всебічній інтеграції принципу гендерної рівності у всі суспільні сфери – від ринку праці та системи освіти до політики зайнятості й соціального захисту. При цьому пріоритетним орієнтиром стає концепція соціальної якості, яка визначає базові параметри формування стійких суспільних відносин. Її зміст ґрунтується на чотирьох взаємопов'язаних вимірах людських можливостей:

1) економічна безпека, – як умова забезпечення гідного рівня життя та стабільності добробуту населення;

2) соціальне включення, – що передбачає доступність інституційного, інфраструктурного та соціокультурного середовища, а також визначає ступінь інтеграції індивідів у систему суспільних відносин;

3) соціальна згуртованість, – як чинник підтримання солідарності, спільних цінностей і норм, що забезпечують узгодженість соціальної взаємодії;

4) надання повноважень і розширення можливостей – як здатність індивідів здійснювати контроль над власним життям, володіти необхідними знаннями, навичками та ресурсами, а також як міра, у якій суспільні інститути створюють умови для реалізації людського потенціалу.

Зокрема, у країнах Північної Європи (Швеція, Фінляндія, Данія) створено потужні інституційні механізми забезпечення гендерного балансу, що сприяє підвищенню продуктивності праці, соціальній згуртованості та інноваційності економіки. У межах Європейського соціального фонду (ESF+) гендерна рівність розглядається як базовий критерій для оцінки ефективності програм зайнятості та розвитку людського капіталу. Такий підхід дозволяє забезпечити не лише економічну ефективність, а й соціальну сталість. Важливою складовою політики ЄС є також розвиток ґендерно-орієнтованого бюджетування, що дає змогу оцінювати вплив державних видатків на становище жінок і чоловіків у різних секторах економіки [2].

Таким чином, європейська модель інклюзивного розвитку орієнтована на поєднання економічної ефективності з високим рівнем соціальної справедливості, що забезпечує баланс між індивідуальними правами, колективними інтересами та сталими перспективами розвитку суспільства, зменшуючи гендерну нерівність.

Для України питання соціоекономічної інклюзії та ґендерної рівності набувають дедалі більшої актуальності в умовах воєнних і післявоєнних трансформацій. Зокрема, серед основних викликів – нерівний доступ до економічних ресурсів, дисбаланс у структурі зайнятості, низький рівень представництва жінок у керівних ланках, а також обмежені можливості для поєднання професійної та сімейної ролей.

Удосконалення стратегії інклюзивного розвитку України має базуватися на системному врахуванні гендерного підходу у формуванні державної політики, посиленні інституційної спроможності центральних і місцевих органів влади, запровадженні моніторингу гендерних індикаторів у національній статистиці та бюджетному плануванні. Важливою передумовою також є розширення партнерства з інституціями ЄС, які мають успішний досвід у реалізації програм гендерної інтеграції.

Для України на часі буде використання підходу, який розроблений Міжнародною організацією праці ООН (МОП) «Змусити ринки праці працювати для бідних» до ситуацій, які характеризуються вимушеним переміщенням» [3, с. 120]. В якому МОП запровадила підхід «виштовхни-тягни», на відміну від традиційних в ньому поєднана праця як на боці попиту, так і пропозиції на ринку паці, що в совокупності створює цілісну ринкову структуру для стратегій забезпечення засобів до існування. Мета цього проєкту лежить в площині припущення: «…для того щоб будь-хто отримав змогу створити стійкі засоби до існування, необхідно виконати дві умови:

по-перше, на ринку повинні бути створені можливості для самозайнятості, якщо є попит на повний товар чи послугу, або для належно оплачуваної роботи, якщо працедавці шукають працівників;

по-друге, людям потрібні певні навички та вміння, щоб отримати доступ до таких існуючих ринкових можливостей…»[3, с. 120]. Відповідно для покращання ситуації або вирішення проблеми, в залежності від обставин, що склалися в країні, МОП пропонує сукупність інструментів і підходів, які можна використати та адаптувати в умовах вимушеного переміщення населення, що є актуальним на часі для України.

Отже, гендерна рівність та інклюзивність – це не лише етичні принципи, а й ключові фактори стійкого соціоекономічного розвитку. Використання досвіду ЄС може стати дієвим орієнтиром для формування ефективної української стратегії інклюзивного розвитку, в якій враховано гендерний підхід до справедливого розподілу ресурсів, розвитку людського потенціалу та забезпечення соціальної згуртованості.

Список використаних джерел:

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. *Указ Президента України* від 30.09.2019 № 722/2019. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text

2. Ексклюзивність регулювання соціально-економічного розвитку регіонів: сутність, прояви та загрози : *наукове видання* / [наук. Ред. С. Л. Шульц]; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів. 2020. 106 с. URL:https://ird.gov.ua/irdp/p20200039.pdf

3. Бродовська О. Г. Глобальна інклюзивна економіка в умовах новітніх трансформаційних викликів : *монографія*. Тернопіль, ЗУНУ, 2023, 342 с. URL:https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49817/1/Brodovska.pdf

УДК 330.338.2

Мороз К.В., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,*
Науковий керівник: Дергач А.В.,
к.держ.упр., доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

БІЗНЕС- ПЛАНУВАННЯ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УПРАВЛІННІ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах економічної нестабільності, воєнних викликів та високої конкуренції ефективне управління інвестиційною діяльністю підприємства стає справжнім викликом. У таких обставинах бізнес-планування відіграє ключову роль, адже саме воно дозволяє грамотно структурувати процеси, чітко визначити цілі та шляхи їх досягнення. Бізнес-план є не просто формальним документом, а стратегічним інструментом, який допомагає не лише розраховувати фінансові показники, а й прогнозувати можливі ризики, оптимізувати витрати та формувати реалістичну дорожню карту розвитку

компанії.

Інвестиційне бізнес-планування в сучасних умовах стало критично важливим інструментом, що забезпечує системний підхід до оцінки та реалізації проєктів. Воно слугує надійною основою для мінімізації ризиків, оскільки дозволяє детально проаналізувати всі потенційні загрози, пов'язані з ринковою невизначеністю. Якісно розроблений план чітко окреслює фінансову життєздатність і перспективи прибутковості проєкту, надаючи об'єктивні прогнози грошових потоків та показників окупності.

Для підприємств бізнес-план стає основою для залучення інвестицій, оскільки дає можливість обґрунтовано представити проєкт потенційним інвесторам. Чітко прописані фінансові розрахунки, аналіз ринку, маркетингова стратегія та прогноз прибутковості викликають більше довіри, ніж загальні обіцянки чи приблизно розраховані витрати. Особливо це важливо для малого та середнього бізнесу, який часто має обмежені ресурси, але може бути перспективним для партнерів і донорів [1].

У процесі створення бізнес-плану важливо не лише зафіксувати поточний стан речей, а й закласти в нього бачення розвитку на кілька років уперед. Зазвичай до основних етапів розробки такого плану входять: вивчення ринку (конкурентне середовище, потенційні клієнти, тренди), формулювання місії та цілей підприємства, аналіз сильних і слабких сторін, розробка маркетингової стратегії, фінансове планування, оцінка ризиків, підготовка сценаріїв розвитку та обґрунтування очікуваних результатів. Такий комплексний підхід дає змогу не лише орієнтуватися в середовищі, а й гнучко реагувати на його зміни. Крім того, процес планування вимагає глибокого аналізу конкурентного середовища та визначення унікальних конкурентних переваг, що є необхідним для успішного позиціонування на ринку [2].

Згідно з аналітичними даними компанії KPMG, бізнеси, які відповідально підходять до планування інвестиційних проєктів, у 2–3 рази рідше стикаються з перевищенням бюджету і мають значно вищу ймовірність успішної реалізації задумів у зазначені терміни. Це ще раз підтверджує, що бізнес-план - не формальність, а важливий інструмент управління, що допомагає уникнути хаотичних рішень і фінансових втрат.

Проте, незважаючи на переваги, в українській практиці бізнес-планування досі залишається слабкою ланкою для багатьох підприємств. Часто бізнес-плани створюються формально, лише через те розуміння, що так треба, або взагалі ігноруються. За даними Української універсальної біржі (UUB), лише близько 25% представників малого і середнього бізнесу в Україні мають детально пророблені інвестиційні бізнес-плани. Це пов'язано не тільки з браком професійних кадрів, обмеженим доступом до якісної ринкової аналітики, відсутністю навичок стратегічного планування, а й через відсутність розуміння важливості даного процесу [3].

Держава також відіграє важливу роль в бізнес-плануванні. Створення сприятливого інвестиційного клімату, підтримка інкубаторів малого бізнесу, спрощення доступу до консультацій, відкриті бази ринкової аналітики – усе це здатне підвищити загальний рівень бізнес-планування в країні [4].

Таким чином, інвестиційне бізнес-планування перетворюється з формального документа на стратегічний механізм управління, який адаптує інвестиційні рішення до постійних змін. Впровадження цієї методології є не просто рекомендацією, а фундаментальною передумовою для досягнення стійкого економічного зростання та довгострокового успіху будь-якої організації. Тому українським підприємцям необхідно розуміння того, що бізнес-планування є не лише «першим кроком» при створенні нового проєкту, а й інструментом управління, який допомагає контролювати всі подальші етапи розвитку бізнесу. Саме від якості бізнес-плану значною мірою залежить не лише успіх окремої ініціативи, а й фінансова стійкість, гнучкість, довіра партнерів і конкурентоспроможність підприємства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Поляков М.А. Планування інвестиційної діяльності підприємства. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/47_2023ua/29.pdf (дата звернення: 29.09.2025).

2. Лященко Ю. Як самостійно скласти дієвий бізнес-план: етапи планування, структура та обсяг. Дія. Бізнес: вебсайт. URL: https://business.diia.gov.ua/history-of-success/yak-samostiino-sklasty-diievyi-biznes-plan-etapy-planuvannia-struktura-ta-obsiah (дата звернення: 29.09.2025).

3. Business Development Team. European Bank for Reconstruction and Development. URL: https://www.ebrd.com/home/work-with-us/business-development-group.html (дата звернення: 29.09.2025).

4. Цілі сталого розвитку. Україна. URL: Міністерство економіки України: офіційний вебсайт. URL: https://me.gov.ua/view/4819b04d-99d6-47d3-a0db-fd4a4215f13d (дата звернення: 29.09.2025).

УДК 316.346.2:81’27(477)

Петрук А.С., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Кендус Д.І., *асистент,*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЛЬ ФІЛОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОГО СОЦІОЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ: ВІД ТЕОРІЇ ГЕНДЕРУ ДО ПРАКТИКИ РІВНОСТІ

У сучасних умовах глобалізації, соціокультурних трансформацій та посилення уваги до прав людини особливого значення набуває формування інклюзивного соціоекономічного дискурсу. Його основою виступає рівність

можливостей, толерантність, етична комунікація та подолання дискримінаційних практик. У цьому контексті філологія, як наука про мову, літературу та комунікацію, відіграє ключову роль у створенні теоретичних і практичних засад для забезпечення гендерної, культурної та соціальної інклюзії.

Філологічні дослідження дозволяють осмислити мову як інструмент соціального впливу, що формує суспільні уявлення про гендер, владу, статус і цінності. Мова виступає не лише засобом спілкування, але й механізмом репрезентації соціальної реальності, у якій можуть закріплюватися стереотипи або, навпаки, утверджуватися принципи рівності. Аналіз гендерних аспектів у дискурсі економіки, політики, медіа та освіти дає змогу виявити упередження, мовні маркери дискримінації та шляхи їх подолання через реформування мовних практик.

Застосування філологічного підходу до вивчення соціоекономічного дискурсу дає змогу інтегрувати гуманітарну складову в управлінські, економічні та соціальні процеси. У сучасному суспільстві важливо розуміти, як мовна політика впливає на репрезентацію жінок, осіб з інвалідністю, національних меншин та інших соціальних груп у публічному просторі. Відповідно, філологи беруть участь у розробці рекомендацій щодо інклюзивного мовлення, гендерно нейтральної термінології, а також стандартів академічного та публічного дискурсу.

Суттєвим аспектом є вплив філологічної науки на освітню політику. Впровадження гендерно чутливих методик викладання, адаптованих навчальних матеріалів і концепції рівності в академічному середовищі сприяє формуванню нового покоління громадян із розвиненою культурою інклюзивного мислення. Таким чином, мова стає не просто засобом вираження, а важливим соціальним механізмом конструювання толерантного суспільства.

На практичному рівні інклюзивний соціоекономічний дискурс охоплює комунікаційні стратегії державних інституцій, ЗМІ, бізнесу та громадського сектору. Створення рівноправного мовного простору сприяє підвищенню соціальної згуртованості, економічній стабільності та демократичному розвитку. Участь філологів у таких процесах дозволяє поєднати лінгвістичну аналітику, критичну теорію дискурсу та гуманітарну експертизу для реалізації політики рівності у публічній комунікації.

Отже, філологія в сучасному світі виходить за межі традиційного вивчення мови й літератури. Вона стає ключовим інструментом формування інклюзивного соціоекономічного простору, що ґрунтується на принципах справедливості, поваги до різноманітності та гендерної рівності. Реалізація таких підходів сприятиме не лише гуманізації суспільства, але й підвищенню ефективності соціально-економічного розвитку, оскільки рівноправна участь усіх громадян є запорукою стійкості й прогресу.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко, І. В. Мова і гендер: лінгвістичні аспекти рівності. - Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2023.

2. Брайт, А. Gender and Discourse in Contemporary Society. - London: Routledge, 2022.
3. Сидоренко, Л. Філологія в системі гуманітарного знання: соціокультурні виміри. - Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024.

УДК 316.77:81’27(4+477)

Подкова С.В., *здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Кендус Д.І., *асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І МОВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

Сучасна концепція інклюзивного розвитку базується на принципі рівного доступу кожної особистості до освіти, інформації, праці, політичного життя та культурного самовираження. У цьому контексті комунікативна культура виступає фундаментальним чинником формування толерантного, відкритого суспільства, орієнтованого на діалог, взаєморозуміння та соціальну згуртованість. Рівень розвитку комунікативної компетентності громадян безпосередньо впливає на ефективність реалізації ідей інклюзивності на державному, інституційному та міжособистісному рівнях.

Європейський досвід засвідчує, що ефективна мовна політика, побудована на підтримці багатомовності, взаємоповаги до культурних ідентичностей і розвитку міжкультурного діалогу, є необхідною умовою стабільності та сталого суспільного розвитку. Європейський Союз реалізує низку стратегій, спрямованих на збереження мовного різноманіття, розвиток освітніх програм з вивчення офіційних та регіональних мов, підтримку академічних і культурних обмінів. Такі ініціативи сприяють формуванню європейської ідентичності, міжкультурної взаємодії та спільних цінностей.

В українському контексті питання мовної політики в аспекті інклюзивного розвитку набуло особливої ваги після 2014 року. Прийняття Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» стало ключовим етапом у формуванні державної стратегії зміцнення національної ідентичності та створення умов рівного доступу до комунікаційного простору для всіх громадян. Водночас важливо зберегти баланс між утвердженням державної мови та забезпеченням прав національних меншин на культурне і мовне самовираження, що відповідає європейським цінностям і міжнародним зобов’язанням України.

Формування комунікативної культури інклюзивного типу потребує інтеграції освітніх, соціокультурних і мовних політик. Йдеться про створення

суспільного середовища, у якому мовна різноманітність розглядається як ресурс розвитку, а не як бар'єр. Освітні стратегії мають бути спрямовані на розвиток емпатії, критичного мислення, толерантності та міжкультурної чутливості як базових компетентностей сучасного громадянина.

Європейський досвід доводить, що ефективна мовна політика в сфері інклюзивного розвитку спирається на партнерство між державою, освітніми інституціями та громадянським суспільством. Для України це означає необхідність формування цілісної моделі комунікативної культури, побудованої на принципах взаємоповаги, відкритості, рівноправного діалогу та визнання мовного розмаїття як важливої умови демократичного й соціально згуртованого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Council of Europe. Language Policy Division: Guide for the Development of Language Education Policies in Europe. Strasbourg, 2023.

2. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» № 2704-VIII від 25.04.2019 р.

3. European Commission. Promoting Inclusive Education and Multilingualism in the EU. Brussels, 2022.

УДК 316.77:316.42(477)

Панасенко О.С., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)
Науковий керівник: Кендус Д.І., *асистент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНСЬКОМУ ПУБЛІЧНОМУ ДИСКУРСІ ВОЄННОГО ЧАСУ.

Поняття інклюзивності (від лат. «include» – включати, охоплювати) увійшло в науковий та суспільно-політичний дискурс на початку 2000-х як відповідь на виклики зростаючої соціальної нерівності, дискримінації вразливих груп, дефіциту представництва меншин у процесах вироблення політики. У широкому сенсі інклюзивність тлумачиться як залученість усіх членів суспільства, незалежно від їхніх фізичних, культурних, соціальних, економічних особливостей чи обставин, до повноцінної участі в усіх сферах суспільного життя на засадах рівності та недискримінації. У контексті публічного управління принцип інклюзивності передбачає забезпечення рівного доступу усіх громадян та їх об'єднань до процесів творення політики з урахуванням їхніх специфічних потреб і запитів [1, с. 132–133].

Екстраполюючи концепт інклюзивності на царину комунікацій в публічній сфері, можемо окреслити інклюзивні комунікації як цілеспрямовану діяльність органів влади з налагодження стійких каналів симетричної взаємодії з різними соціальними групами та територіальними спільнотами на засадах відкритості, довіри, емпатії та співучасті. На відміну від односторонньої трансляції інформації, притаманної традиційним підходам, інклюзивні комунікації орієнтовані на постійний діалог, спільне осмислення суспільних проблем та пошук взаємоприйнятних рішень із залученням усіх зацікавлених сторін [2, с. 64]. Важливим аспектом інклюзивності є адаптація контенту і форматів комунікації до специфічних потреб та особливостей різних цільових аудиторій, подолання бар'єрів, що можуть обмежувати доступ окремих груп (осіб з інвалідністю, національних меншин, літніх людей тощо) до публічної інформації та обговорення [3, с. 237].

Інтегральною складовою інклюзивних комунікацій в публічному управлінні є формування і трансляція об'єднавчого стратегічного наративу. У найширшому розумінні наратив (від лат. «narro» – розповідати, пояснювати) – це впорядкована послідовність тверджень, що пояснюють певні події чи явища та пропонують їх інтерпретацію. В політичному контексті наратив виступає потужним символічним інструментом, що формує спільні сенси, цінності, емоційні стани, мобілізує на колективні дії. На відміну від ситуативних меседжів, стратегічний наратив закладає цілісне бачення минулого, теперішнього і майбутнього певної спільноти, пояснює її базові цінності, виклики та прагнення. Як відзначає професор Гарвардського університету М. Кастельс, в умовах кризи саме змагання наративів значною мірою визначає траєкторії суспільного розвитку та здатність держав і спільнот до відновлення [4, с. 21].

Особливої ваги інклюзивний стратегічний наратив набуває в умовах гуманітарних криз та воєнних конфліктів, коли держава і суспільство стикаються з екзистенційними загрозами. У часи катаклізмів, спільноти потребують не лише матеріальної підтримки, але й символічної репрезентації, яка б відображала травми і досвід постраждалих, давала емоційну розраду та надихала на відновлення [5, с. 98]. Відтак, інклюзивний наратив постає потужним інструментом подолання суспільної фрагментації, зміцнення соціальної солідарності та психологічної стійкості громадян. Дослідження трансформації стратегічних комунікацій під час Балканських воєн 1990-х, довели, що саме завдяки зверненню до інклюзивних форм публічного діалогу, які давали голос жертвам конфлікту незалежно від етнічної приналежності, залученню громадських активістів та лідерів з різних сторін до спільних комунікаційних кампаній, вдалося зменшити міжгрупове відчуження, закласти підвалини примирення [6].

Натомість, нездатність сформувати інклюзивний консенсусний наратив в умовах тривалої кризи може обернутися деструктивними наслідками. Аналізуючи невдачі інформаційної політики урядів Іраку та Афганістану, А. Майлс доводить, що «брак комунікації з локальними спільнотами, переважання пропагандистського контенту та ігнорування травматичного досвіду цивільного населення суттєво підірвали легітимність влади та віру в можливість мирної

розбудови» [7, с. 55]. Схожу ситуацію можна було спостерігати під час дводенної російсько-грузинської війни 2008 року, коли брак діалогу з етнічними меншинами та односторонній героїчний наратив уряду М. Саакашвілі посилили суспільні розколи та взаємну недовіру [8, с. 282–283].

Натомість, досвід Хорватії в період збройного конфлікту 1991-95 рр. засвідчує потенціал інклюзивного стратегічного наративу для суспільної консолідації. Попри масштабні руйнування та гуманітарну катастрофу, хорватська влада послідовно впроваджувала широкі комунікаційні кампанії, що апелювали до спільної історичної пам'яті, героїчних сторінок визвольної боротьби, цінностей міжетнічної співпраці. Завдяки залученню громадянського суспільства, релігійних лідерів, авторитетних митців до спільного обговорення візії «життя після війни», постійному акцентуванню на силі та стійкості хорватського народу, посиланню на успішний досвід повоєнної відбудови інших країн, вдалося підтримати моральний дух суспільства та закласти основи реінтеграції. Подібні підходи можемо простежити і в комунікаціях керівництва Ізраїлю під час операції в Газі 2014 р. Активне роз'яснення національної позиції на міжнародних майданчиках поєднувалося з постійним діалогом з ізраїльським суспільством, відкритим визнанням втрат, щоденним інформуванням про проміжні здобутки та запевненням щодо неминучої перемоги. Широке публічне обговорення сценаріїв «наступного дня» за участі різних політичних сил, громадських асоціацій, бізнес-спільноти дозволило сформувати цілісну «історію надії», що мобілізувала ізраїльтян на спільні зусилля [9, с. 174].

В умовах затяжних збройних конфліктів та гуманітарних криз публічні інституції стикаються з безпрецедентними викликами щодо підтримання суспільної стабільності, забезпечення базових потреб громадян, мобілізації ресурсів для відновлення. Ключову роль у досягненні цих цілей відіграють ефективні комунікаційні стратегії, здатні об'єднати фрагментоване суспільство навколо спільних цінностей та візії майбутнього. В цьому контексті особливої ваги набувають інклюзивні моделі комунікації, зорієнтовані на залучення усіх соціальних груп та спільнот до вироблення публічної політики, врахування їхнього розмаїтого досвіду та потреб, забезпечення рівного доступу до інформації та процесів прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Ingrams, A. (2018). Public Values in the Age of Big Data: A Public Information Perspective. Policy and Internet, 11(2), 128–148. DOI: https://doi.org/10.1002/poi3.193 URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/poi3.193

2. Robles, P., & Mallinson, D. (2023). Artificial Intelligence Technology, Public Trust, and Effective Governance. Review of Policy Research. DOI: https://doi.org/10.1111/ropr.12555

3. Jiang, H., Geertman, S., & Witte, P. (2019). Smart Urban Governance: An Urgent Symbiosis? Information Polity, 24(3), 245–269. URL: https://content.iospress.com/articles/ information-polity/ip190130

УДК 330.342

Сивириненко А.В., *здобувачка першого (бакалаврського) рівня освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Прушківська Е.В*., д.е.н. професор*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ Україна)

РОЛЬ ЖІНОК У РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД І ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Питання гендерної рівності вже давно перестало бути лише соціальною або моральною дилемою, це стало одним із ключових чинників, що визначають якість і ефективність відновлення та довгострокового розвитку. У цьому контексті Стратегія Європейського Союзу з гендерної рівності закликає до системного впровадження гендерного мейнстримінгу, а саме синхронізовані заходи мають знижувати нерівності на ринку праці, підвищувати участь жінок у керівництві та розширювати доступ до сервісів і ресурсів. Щоб досягти реального результату, політика відновлення повинна поєднувати кілька комплементарних підходів. Насамперед гендерний аналіз має стати обов'язковою частиною проєктної документації й бюджетування, це дозволить одразу фіксувати, як ті чи інші рішення впливають на жінок та чоловіків. Ці принципи мають безпосереднє значення для національного аграрного сектору. Важливо зазначити, що обсяг роботи, яку виконують жінки, у цьому секторі значний. Проблема полягає в тому, що ця праця зазвичай формально не зафіксована: від догляду за посівами до переробки й пакування. Багато операцій залишаються «прихованою» працею, що не супроводжується правом власності чи офіційним статусом. Це обмежує доступ жінок до кредитування, страхування й державних програм підтримки та, як наслідок, зменшує можливості для інвестування й масштабування [1]. Для виправлення цієї ситуації, на наш погляд, потрібні цільові фінансові інструменти – мікрофінансування на пільгових умовах, грантові механізми для ініціатив жінок та гарантійні фонди для кооперативів, які допоможуть формалізувати бізнес і розширити доступ до кредитів. Досвід країн Європейського Союзу показує, що ефективна інклюзивна політика не може будуватися лише на деклараціях. Такі держави, як Швеція , Німеччина та Нідерланди , впровадили комплексні програми, спрямовані на підтримку жінок у сфері малого і середнього бізнесу, де ключову роль відіграє пільгове оподаткування, наставництво та розвиток інкубаторів жіночого підприємництва. Основний акцент полягає в інтеграції гендерних критеріїв у державні закупівлі, коли пріоритет надається компаніям, які забезпечують рівні можливості для працівників незалежно від статі. Подібні інструменти демонструють не лише соціальну, але і економічну ефективність. В українському контексті було б доцільніше запровадити національну програму, яка б

поєднувала освітню, фінансову та консультаційну підтримку. Її метою могло б стати не лише підвищення економічної активності жінок, а й формування нової управлінської культури, орієнтованої на інклюзивність. Такі програми сприяли тому, що жінки були не просто бенефіціарами допомоги, а рівноправними учасницями процесу відбудови, від локальних ініціатив до участі в стратегічному плануванні.

Підкреслимо, що повномасштабна війна додатково загострила вже наявні нерівності, жінки частіше стають внутрішньо переміщеними особами, беруть на себе непропорційно великий обсяг неоплачуваної праці та стикаються зі складнішим доступом до послуг і ринків збуту. Саме тому заходи з відновлення мають враховувати гендерні аспекти ще на початкових етапах планування, аби не відтворювати структурні вади й не закріплювати нові бар'єри для жінок [2].

Огляд доступних даних і аналітичних матеріалів свідчить, що для подолання цих викликів потрібен підхід, який поєднує «видимість» потреб (через системний збір даних і моніторинг) та цільові інструменти підтримки. У своїх матеріалах щодо гендерного ландшафту України Світовий банк наголошує на важливості використання якісних індикаторів для формування гендерної політики [3].

Цифрова інклюзія –навчальні платформи, маркетплейси та прості шляхи доступу до фінансових сервісів відкриває реальні можливості для швидкого розширення ринків збуту як для мешканок сільської місцевості, так і для міст, де фізичні сервіси обмежені. Локальні кейси з органічного сектору підтверджують, що там, де жінки мають доступ до навчання, мереж та фінансування, вони створюють конкурентні кооперативи й виходять на нішеві ринки. Аналіз органічного сектору свідчить, що в окремих нішах гендерний баланс праці кращий, проте загалом жінки отримують нижчі доходи й мають обмежені можливості для масштабування бізнесу без додаткової підтримки. Ці локальні висновки допомагають визначити, які інструменти будуть найбільш дієвими в практичній політиці.

Отже, роль жінок у відновленні та побудові інклюзивної економіки слід розглядати не як побічний соціальний аспект, а як ключову складову економічної стійкості. Європейський досвід дає інструменти й корисні поради, але успіх адаптації в Україні залежить від місцевої чутливості, цілеспрямованих фінансових рішень та узгодженої політики, яка поєднує короткострокову підтримку з довгостроковими структурними змінами. Активна участь жінок зміцнює економічну стабільність і розвиток країни.

Список використаних джерел:

1.National gender profile of agriculture and rural livelihood. Ukraine/Food and Agriculture Organization (FAO). –Rome, 2022.

2.Policy brief: A gender-responsive recovery for Ukraine/UN Women. –Kyiv, 2023.

3.Ukraine. Gender data landscape/World Bank. –Washington, D.C., 2024.

УДК 338.439.5:338.28

Соломаха А.В., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Національний університет біоресурсів і природокористування України*
Науковий керівник: Голєва М.С., *PhD, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЇ: УРОКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Економічна та соціальна інклюзія є наріжними каменями моделі сталого розвитку Європейського Союзу, закріпленими у таких стратегічних документах, як Європейський стовп соціальних прав (European Pillar of Social Rights). ЄС розглядає інклюзію не як благодійність, а як економічну необхідність, оскільки виключення значної частини населення (наприклад, через безробіття, інвалідність чи регіональну ізоляцію) призводить до втрати людського капіталу та зниження конкурентоспроможності.

Ключовими інструментами ЄС є:

1. Політика згуртування (Cohesion Policy): Спрямована на зменшення регіональних економічних та соціальних диспропорцій між країнами-членами та регіонами.

2. Європейський соціальний фонд плюс (ЄСФ+): Головний фінансовий інструмент для інвестицій у людей, який підтримує зайнятість, освіту, професійну підготовку та соціальну інтеграцію.

Цей комплексний підхід, що поєднує макроекономічне регулювання з мікропроєктною діяльністю, забезпечує досягнення цілей ІЕЗ на практиці.

Економічна інклюзія в ЄС фокусується на забезпеченні рівного доступу до ринку праці та фінансових ресурсів.

Гнучкість та Перекваліфікація (Flexicurity). Європейські країни впроваджують моделі, які поєднують гнучкість ринку праці для підприємств із високим рівнем соціального захисту та можливістю постійної перекваліфікації для працівників. Це дозволяє адаптуватися до технологічних змін, не збільшуючи при цьому соціального виключення. Урок для України: необхідність створення національної системи навчання протягом життя, що охоплює ветеранів та ВПО, забезпечуючи їхні нові навички відповідно до потреб відбудови.

Підтримка ММБ та Соціального Підприємництва. ЄС активно використовує цільові фонди для підтримки малого та мікробізнесу (ММБ), зокрема через Гарантійний фонд ЄІБ (EIF). Особлива увага приділяється соціальному підприємництву як механізму економічної інтеграції вразливих груп. Урок для України: запровадження державних програм мікрогрантів, які мають критерій інклюзивності, стимулюючи створення робочих місць для осіб, які повернулися з війни, та внутрішньо переміщених осіб.

Соціальна інклюзія спрямована на подолання бідності, дискримінації та забезпечення доступу до якісних соціальних послуг для всіх.

Європейська Гарантія для Дітей (European Child Guarantee). Механізм, спрямований на забезпечення доступу до освіти, харчування та медичної допомоги для дітей із сімей, що перебувають у скрутному становищі. Це є інвестицією у майбутній людський капітал. Урок для України: пріоритетне фінансування інклюзивної освіти та якісних соціальних послуг у деокупованих та постраждалих громадах для запобігання міжгенераційному циклу бідності.

Безбар'єрне Середовище (Accessibility Act). Директива ЄС, що встановлює спільні вимоги до доступності продуктів та послуг (транспорт, банківські послуги, інформаційні технології) для людей з інвалідністю. Це є ключовим фактором соціальної участі. Урок для України: принцип «відбудовувати краще інклюзивно» (Build Back Better and Inclusively), що передбачає обов'язкове застосування стандартів універсального дизайну в усіх проєктах відновлення інфраструктури, зокрема для потреб військовослужбовців та цивільних осіб, які отримали травми.

Соціальний Діалог. Модель, де профспілки, роботодавці та уряди співпрацюють для формування соціально-економічної політики. Це забезпечує легітимність рішень та баланс інтересів. Урок для України: посилення ролі соціального діалогу та залучення громадських організацій (представників ветеранів, людей з інвалідністю) до формування політики відбудови та використання фінансової допомоги.

Досвід Європейського Союзу чітко демонструє, що інклюзія - це не витрата, а продуктивна інвестиція у стійкість та конкурентоспроможність економіки. Для України на шляху євроінтеграції та післявоєнного відновлення критично важливим є перехід від фрагментованої соціальної допомоги до системних, проєктно-орієнтованих механізмів, подібних до ЄСФ+. Успішна імплементація цих уроків дозволить Україні не лише ефективно використати міжнародну допомогу, але й побудувати справедливе, згуртованіше та економічно сильніше суспільство, де кожна людина має можливість реалізувати свій потенціал.

Список використаних джерел:

1. Європейський стовп соціальних прав. Офіційний вісник Європейського Союзу. 2017. 17 с. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/UK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L2113&from=EN (дата звернення: 01.10.2025).

2. Павлова В. А. Європейська політика згуртування як інструмент забезпечення інклюзивного зростання. Економічний часопис – XXI. 2022. № 1–2. С. 4–8.

3. UNDP Ukraine. Огляд людського розвитку в Україні: виклики та пріоритети для сталого розвитку. Київ : ПРООН, 2023. 115 с. URL: https://www.undp.org/ukraine/publications/human-development-report (дата звернення: 01.10.2025).

УДК 334.012.64:330.34:316.422(477)

Терещенко З.П.,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
***Науковий керівник: Гаврилюк В.П.,** к.е.н., доцент*
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МАЛИЙ БІЗНЕС У СФЕРІ ГОСТИННОСТІ ЯК ОСЕРЕДОК ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД

Ключові слова: інклюзія, громада, соціальне підприємництво, фермерство, гостинність, сталий розвиток.

Розвиток інклюзивної економіки вимагає пошуку нових механізмів поєднання соціальної місії та економічної ефективності. Малий бізнес у сфері гостинності є однією з найбільш гнучких форм реалізації таких підходів, адже поєднує людяність, доступність і сталі бізнес-моделі.

Як зазначає Гаврилюк В.П., соціальна нерівність і нерівний доступ до економічних ресурсів стають суттєвою перепоною для ефективного економічного зростання [1]. Тому розвиток інклюзивного підприємництва може виступати засобом зменшення диспропорцій у розвитку регіонів.

Метою дослідження є визначення економічної доцільності та соціального ефекту розвитку малого бізнесу у сфері гостинності на прикладі проєкту “Кав’ярня Серце”.

Малий бізнес у сфері гостинності може стати платформою для інтеграції соціально вразливих груп населення, стимулюючи локальну економічну активність і формування соціального капіталу. У сучасних умовах громади, які підтримують соціальне підприємництво, демонструють вищу здатність до самовідновлення та залучення інвестицій [2].

На прикладі проєкту “Кав’ярня Серце” можна побачити, як соціальне підприємництво поєднує економічну доцільність із соціальною місією.

З економічної точки зору, модель ґрунтується на партнерстві з місцевими фермерами, зокрема ветеранами агросектору, які постачають натуральну сировину. Така кооперація дозволяє зменшити логістичні витрати, забезпечити стабільну якість продукції й гарантувати справедливу закупівельну ціну для фермерів. Подібні практики характерні для країн ЄС, де соціальні підприємства відіграють важливу роль у формуванні сталих локальних екосистем [3].

Таким чином, “Кав’ярня Серце” створює локальний економічний мультиплікатор – частина коштів, витрачених споживачами, повертається у громаду через доходи фермерів, зайнятість молоді та розвиток місцевої інфраструктури.

Соціальний ефект проєкту полягає у створенні інклюзивного простору, де різні групи населення можуть співпрацювати, навчатися та взаємодіяти. Це відповідає підходам Європейської Комісії до розвитку «економіки соціального впливу», у межах якої підприємництво спрямоване не лише на прибуток, а й на суспільну користь [4]. Кав’ярня виступає осередком спілкування, неформальної освіти та взаємної підтримки. Участь фермерів у постачанні продукції сприяє зміцненню соціального капіталу – зростає довіра, відновлюються горизонтальні зв’язки у громаді, формується культура партнерства.

Малий бізнес у сфері гостинності може бути не лише прибутковим, а й стратегічним елементом інклюзивного розвитку громади. Поєднання економічної ефективності та соціальної інклюзії створює мультиплікативний ефект – через зайнятість, партнерство, локальне виробництво та підвищення якості життя населення.

Проєкт “Кав’ярня Серце” демонструє, що соціально орієнтоване підприємництво стає основою сталого розвитку, формуючи цінності довіри, взаємопідтримки та відповідальності у громадах.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк В.П. Соціальна нерівність як перепона на шляху ефективного економічного росту України // Економіка та управління АПК. – 2014. – № 2 (115). – С. 31–35.
2. Рудаченко О.О., Коненко В.В. Соціальне підприємництво як основа сталого розвитку територіальних громад // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. – 2024. – № 11. – DOI: 10.54929/2786-5738-2024-11-03-13.
3. European Commission. Social Enterprises and their Ecosystems in Europe: Comparative Synthesis Report. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. – 124 p. – URL: https://base.socioeco.org/docs/social_enterprises_and_their_ecosystems_in_europe_comparative_synthesis_report.pdf. (дата звернення: 20.10.2025).
4. Кабінет Міністрів України. Національна доповідь про цілі сталого розвитку України. – Київ: КМУ, 2020. – URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf. (дата звернення: 20.10.2025).

УДК 81’27:305(477)

Туз А. М., *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Науковий керівник: Мовчун С.В.,
к.е.н, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ: ФІЛОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНО ІНКЛЮЗИВНИХ СТРАТЕГІЙ.

Мова – це не лише сукупність лексичних одиниць і граматичних структур, а складна соціокультурна система, через яку людина пізнає світ, формує власну ідентичність і здійснює комунікацію з іншими. Вона виступає засобом соціальної інтеграції, інструментом передачі знань, цінностей і культурних кодів, а також відображенням суспільної структури. У цьому контексті мова не є нейтральною – вона віддзеркалює соціальну ієрархію, уявлення про рольові моделі та ступінь видимості різних соціальних груп. Отже, мова може бути як засобом відтворення нерівності, так і механізмом її подолання, сприяючи формуванню соціальної справедливості.

У сучасному філологічному дискурсі все більшого значення набуває підхід, який розглядає мову як простір боротьби за репрезентацію. Гендерно-інклюзивна мова постає не просто як лінгвістичне явище, а як соціальний інструмент забезпечення рівності. Її мета – надати всім соціальним групам право бути представленими у мовленні без упереджень і дискримінаційних конотацій. Приклади, коли чоловічий рід в українській мові виконує функцію “загального”, а жіночі або небінарні форми залишаються периферійними, демонструють, що граматичні структури можуть формувати суспільне сприйняття ролей і статусу. Лінгвістичні дослідження доводять, що використання фемінітивів і нейтральних конструкцій не лише підвищує видимість жінок та небінарних осіб у публічному просторі, а й впливає на сприйняття рівності у свідомості мовців.

Гендерна нерівність у мові проявляється не лише у граматиці, а й на рівні лексики та дискурсу. Усталені метафори й стереотипні вислови на кшталт “слабка стать” або “жіноча логіка” закріплюють соціальні кліше, створюючи мовну основу для дискримінаційних практик. Натомість впровадження інклюзивних мовних стратегій – використання узагальнених понять (“люди”, “громадяни”), паритетних форм (“учасники й учасниці”), або фемінітивів (“директорка”, “викладачка”) – сприяє формуванню нових комунікативних норм, орієнтованих на рівність і повагу до різноманіття.

Особливе місце у цьому процесі займає перекладознавство. Саме перекладачі стають медіаторами між культурами, які мають різні підходи до гендерної репрезентації. При передачі текстів з англійської, де можливе використання нейтрального “they”, українські перекладачі змушені шукати альтернативні засоби для відтворення гендерної інклюзивності, що стимулює розвиток нових мовних рішень.

Гендерно-інклюзивна мова поступово утверджується і в медіа-дискурсі, освітніх програмах, офіційних документах. Європейський досвід показує, що

адаптація мови до принципів рівності можлива без порушення граматичної гармонії тексту: у Німеччині, Австрії, Швейцарії офіційні установи вже перейшли на використання подвійних і нейтральних форм у публічних комунікаціях. Український мовний простір також демонструє тенденцію до поступового прийняття інклюзивних практик, хоча процес залишається предметом дискусій.

Попри спротив частини суспільства, філологічні дослідження підтверджують: впровадження інклюзивних форм не лише збагачує мову, а й підвищує рівень соціальної чутливості мовців. Філологічна наука, поєднуючи лінгвістичний, соціальний і культурологічний підходи, розглядає мову як інструмент соціальної трансформації, здатний змінювати норми мислення й поведінки.

Підсумовуючи вище сказане, мова постає не лише засобом комунікації, а й дієвим механізмом реалізації соціальної справедливості. Її інклюзивність відображає рівень зрілості суспільства, його готовність визнавати різноманіття і забезпечувати рівноправне представлення всіх груп. Філолог у цьому процесі виступає не просто дослідником, а активним учасником формування гуманістичних цінностей, де слово стає інструментом рівності, поваги та солідарності.

Список використаних джерел:

1. Зінченко В. М. Мовна інклюзія в публічному дискурсі та лінгвістичні стратегії. 2022. Вісник науки і освіти. URL: https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/view/2

2. Ґендерно нейтральна мова в сучасному суспільстві: акцент перекладача. 2023. ResearchGate.
URL: https://www.researchgate.net/publication/380753143

УДК 331:305

***Халюк М. В.**., здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і і природокористування України,
***Науковий керівник: Прушківська Е.В.**,*
д.е.н., професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМА ТА ПОДОЛАННЯ РІЗНИЦІ В ОПЛАТІ ПРАЦІ ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК В УКРАЇНІ ТА ЕС

Проблема ґендерної нерівності в оплаті праці залишається актуальною як для України, так і для країн Європейського Союзу. Незважаючи на формальне закріплення принципу рівної оплати за рівну працю, жінки в середньому продовжують отримувати менше, ніж чоловіки, за однакової кваліфікації та професійного досвіду. Така ситуація є наслідком поєднання структурних,

економічних та соціокультурних чинників, що спричиняють горизонтальну і вертикальну сегрегацію.

У ЕС середній ґендерний розрив в оплаті праці становить близько 12% за некориґованим показником [4]. У Данії невідкориґований ґендерний розрив в оплаті праці за 2023 рік становить 14,2 % за рівня жіночої зайнятости 74,2 %, тоді як в Італії це 5 % при зайнятости жінок 52,5 % [2]. Така різниця відображає вплив структури ринку праці: у країнах із високою участю жінок до ринку залучені всі професійні сеґменти, включно з нижче оплачуваними, тоді як у країнах із низькою зайнятістю працюють переважно високоосвічені жінки. У Звіті про ґльобальний ґендерний розрив 2023 року Ісляндія, Фінляндія та Норвегія мають найкращі показники співвідношення загального ґендерного паритету [3, с.11].

Європейська комісія виокремлює такі причини ґендерного розриву у оплаті праці: секторальна сегрегація, нерівний розподіл оплачуваної та неоплачуваної праці, недостатня представленість жінок на керівних посадах (скляна стеля), стереотипи, дискримінація в оплаті праці. EIGE наголошує на необхідності рівного доступу до відпусток по догляду за дитиною, гнучкої зайнятости та підтримки батьків, щоб зменшити розрив в оплаті праці та пенсіях.

У межах Ґендерної стратеґії ЕС 2020–2025 та нового EU Roadmap for Women's Rights (2025) впроваджуються заходи для зменшення сегрегації: розвиток доглядових послуг, балянс між роботою і сім'єю, залучення жінок у STEM і керівні позиції, економічна рівність та зменшення пенсійного розриву. Ініціятиви "Girls Go Digital", "Women on Boards", "European Equal Pay Day" та кампанії EIGE підвищують обізнаність про дискримінацію, сприяють ґендерно нейтральному кар'єрному вибору й демонструють економічну вигоду рівности, змінюючи культурні стереотипи. Важливо зазначити, що для подолання ґендерної різниці в оплаті праці ухвалено Директиву про прозорість зарплат (2023/970), яка зобов'язує компанії звітувати про розрив у зарплатах, публікувати стартові ставки, забороняє запитувати історію оплати та гарантує працівникам доступ до даних за статтю. Якщо розрив перевищує 5 %, роботодавець має його обґрунтувати або скориґувати.

Підкреслимо, що в Україні ж офіційний ґендерний розрив в оплаті праці зріс із 17,8 % у 2021 році до 18,6 % у 2023 році. Наведені вище структурні фактори посилили наслідки війни - скорочення робочих місць у жіночих секторах, зростання неформальної зайнятости, додаткове доглядове та волонтерське навантаження, рельокація бізнесів, мобілізація та міґрація чоловіків –обмежили офіційні можливості працевлаштування жінок. За оцінками UN Women, фактична різниця може істотно перевищувати офіційні дані, а до 2024 року серед тимчасово переміщених осіб отримало працевлаштування 71% чоловіків і лише 48% жінок [5]. Водночас у період повномаштабної війни, коли жінки долучаються до лав ЗСУ, стають єдиними годувальницями родини це питання набуває особливої критичности.

У 2023 році було ухвалено Національну стратеґію подолання ґендерного розриву в оплаті праці в Україні на період до 2030 року, що є комплексним пляном подолання ґендерного розриву. На першому етапі реалізації (2023–2025 роки) заплановано комплекс заходів для зміцнення ґендерної рівности та

розширення прав жінок і дівчат. Передбачено розробку методики ґендерно нейтральної оцінки робіт та проведення перевірок Державної служби з питань праці разі скарг на дискримінацію в оплаті праці, а також проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаности про ґендерні тенденції на ринку праці, включно з маштабною кампанією «Звісно, зможеш» для подолання стереотипів. Ця стратеґія спрямована на впровадження на рівні роботодавців механізмів реагування на випадки дискримінації, проведення ґендерних аудитів і створення керівництв із забезпечення рівности на робочому місці [1]. Додатково передбачено створення умов для рівного доступу до освіти та професій у сферах, розвиток інфраструктури дитячих закладів, поширення альтернативних форм догляду за дітьми та заохочення роботодавців до політик, дружніх до поєднання роботи та сімейних обов'язків. Проте чинною залишається 176 КЗпП стаття дискримінаційного характеру України, що забороняє відрядження жінок-матерів дітей до трьох років, а також їхню роботу в нічний час, у надурочні години та вихідні дні, тоді як чоловіки таких обмежень не мають. Вона має бути переглянута задля захисту права жінок на працю.

Зазначимо, що окрім затвердженого у Стратеґії, для України могло б бути корисним перейняття досвіду, як-от обов'язкова сертифікація рівної сплати праці для компаній (Ісляндія) або Директиву про прозорість зарплат, зокрема у сферах клясифікації посад (ЕС), для забезпечення прозорости. На наш погляд, також важливим є забезпечення належного захисту та ґарантій трудових прав вагітних жінок та працівниць з дітьми. Для подолання вертикальної сеґреґації необхідно сприяти рівномірному розподілу домашніх обов'язків і заохочувати рівне використання батьківської відпустки обома батьками.

Вирішення проблеми ґендерного розриву в оплаті праці є надважливим як для соціяльної, так і для економічної сфери, оскільки зменшує рівень бідности, знижує навантаження на систему соціяльного забезпечення, стимулює економічний розвиток та сприяє збільшенню доходів державного бюджету.

Список використаних джерел:

1. Гендерний розрив в оплаті праці: досвід України (частина 2). ЮрФем. 2025. URL: https://jurfem.com.ua/gender-gap-p2/ (дата звернення: 07.05.2025).
2. Different statistics of gender pay gaps. Nordic Council of Ministers. 2025. URL: https://pub.norden.org/temanord2025-546/5-different-statistics-of-gender-pay-gaps.html? (дата звернення: 07.05.2025).
3. World Economic Forum. Global Gender Gap Report 2023. Geneva: WEF, 2023. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf (дата звернення: 07.05.2025).
4. How much do women earn compared to men across Europe. Euronews. 2025. URL: https://www.euronews.com/business/2025/03/08/how-much-do-women-earn-compared-to-men-across-europe (дата звернення: 07.05.2025).
5. Three years of full-scale war in Ukraine roll back decades of progress for women's rights, safety and economic opportunities. UN Women. 2025. URL:

https://www.unwomen.org/en/news-stories/press-release/2025/02/three-years-of-full-scale-war-in-ukraine-roll-back-decades-of-progress-for-womens-rights-safety-and-economic-opportunities (дата звернення: 07.05.2025).

УДК 336.14:305

***Цюпа О. П.**, к.е.н., доцент*
Карпатський національний університет
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ГЕНДЕРНО ОРІЄНТОВАНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ БЮДЖЕТАМИ

Сьогодні органи місцевого самоврядування в умовах децентралізації відповідають за розвиток громади та якість життя її мешканок і мешканців. Місцеві бюджети стали головним інструментом реалізації політики розвитку територій, проте незалежно від обсягу доходів, громади постійно стикаються з необхідністю ефективного та раціонального використання бюджетних ресурсів. Світовий досвід показує, що підвищити результативність управління бюджетами можливо шляхом упровадження сучасних підходів, одним із яких є гендерно орієнтоване бюджетування (далі ГОБ), яке дозволяє враховувати потреби різних груп жінок і чоловіків, дівчат і хлопців та оцінювати реальний вплив видатків бюджету на людей. В Україні цей підхід отримав інституційне закріплення – наприкінці 2024 року до Бюджетного кодексу України було внесено норми, які встановлюють обов'язковість застосування гендерно орієнтованого підходу, що стало важливим кроком до більш справедливого та ефективного управління ресурсами громад.

Гендерно орієнтоване бюджетування (гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі) – це врахування гендерних аспектів на усіх стадіях бюджетного процесу та висвітлення у відповідних бюджетних документах цілеспрямованості на забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків (гендерної рівності) [2]. Як видно з визначення, гендерно орієнтоване бюджетування є наскрізним підходом у бюджетному процесі – від етапу планування до етапу звітування. Це дозволяє не лише відобразити в бюджетних документах усі стадії його застосування, а й головне – побачити реальні результати впровадження підходу у звіті про виконання програм чи бюджету загалом, а також оцінити вплив заходів програм на різні групи жінок і чоловіків, дівчат і хлопців та визначити подальші напрями вдосконалення.

Застосування цього підходу дає громаді змогу виявити реальні потреби та проблеми своїх мешканок і мешканців, з урахуванням їхнього віку, місця проживання, наявності інвалідності та інших релевантних ознак. Така інформація не лише розширює розуміння ситуації, а й слугує основою для розроблення та реалізації гендерно чутливої бюджетної політики, орієнтованої на людей.

У практиці громади впровадження ГОБ охоплює кілька ключових етапів:

– проведення гендерного аналізу програм;

– визначення цілей і завдань з урахуванням потреб різних груп населення;

– включення до програм кількісних і якісних показників, які дають змогу відстежувати вплив на жінок і чоловіків, дівчат і хлопців;

– узгодження бюджетних рішень зі стратегією розвитку громади, планом соціально-економічного розвитку, цільовими програмами та прогнозом місцевого бюджету.

Виконання цих етапів створює основу для отримання реальних управлінських переваг. Завдяки системному впровадженню ГОБ громада переходить від формального розподілу коштів – до управління результатами, орієнтованими на людей.

Упровадження ГОБ змінює підхід до управління бюджетом - від розподілу коштів «за статтями» до управління результатами. Громада спрямовує ресурси усвідомлено, розуміючи для кого, з якою метою та яких результатів очікується досягти як у межах бюджетного періоду, так і в середньостроковій перспективі. Такий підхід підвищує ефективність використання бюджетних ресурсів і посилює вплив бюджету на якість життя людей.

ГОБ дозволяє пройти шлях від ідентифікації проблеми – до скорочення гендерних розривів, підкріплюючи соціальні цілі конкретними бюджетними рішеннями.

Наприклад, проблема низького представництва дівчат серед здобувачів STEM-освіти (наука, технології, інженерія, математика) залишається актуальною як для України, так і для світу загалом. Обмежений доступ дівчат до цих напрямів освіти зменшує їхні можливості працевлаштування у високооплачуваних секторах економіки, де формується майбутнє цифрової, інноваційної держави. Така ситуація часто є наслідком гендерних стереотипів, які з раннього віку впливають на вибір професійного шляху дівчат і хлопців.

Завдання громади полягає у створенні сприятливих умов для подолання цих стереотипів і розширення можливостей дівчат здобувати STEM-освіту. Це передбачає не лише зміну підходів у навчанні, а й формування нового соціального уявлення, – що наука, технології та інженерія відкриті для всіх, незалежно від статі. Для досягнення цієї мети важливо розвивати творчі та інтелектуальні здібності учениць через залучення до конкурсів, змагань і вікторин, що стимулюють їхній інтерес до досліджень і винахідництва. Не менш важливо підвищувати обізнаність педагогів, учнів і батьків про переваги STEM-освіти. Важливо, щоб такі ініціативи знаходили реальне відображення у бюджетних рішеннях громади. Саме через середньострокове бюджетне планування, рішення про місцевий бюджет та бюджетні програми можна забезпечити фінансування відповідних заходів – від підтримки шкільних STEM-лабораторій до освітніх програм для дівчат і підвищення кваліфікації педагогів. Такий підхід дозволяє громаді не просто витрачати кошти, а керувати ними

усвідомлено – з розумінням, для кого, для чого і який результат буде досягнуто. Це і є прояв ефективного управління бюджетними ресурсами в інтересах людей. Очікується, що такі кроки сприятимуть збільшенню частки дівчат, які обирають STEM-спеціальності, підвищенню їх конкурентоспроможності на ринку праці та появі нових жіночих лідерок у сфері технологій, науки й інновацій. Адже інвестиції у STEM-освіту для дівчат – це не лише інвестиції в майбутнє громади, а й приклад того, як гендерно орієнтоване бюджетування перетворює політичні пріоритети на конкретні зміни у житті людей.

Вирішуючи таку проблему, громади не лише реалізують принцип рівних прав та можливостей на місцевому рівні, а й долучаються до досягнення цілей, визначених Державною стратегією забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, зокрема стратегічної цілі 3 – «Розширення економічних можливостей жінок та чоловіків» та оперативної цілі 3.1 – «Забезпечення рівного доступу жінок і чоловіків до ресурсів, послуг, технологій і можливостей для самореалізації» [1]. Таким чином, місцеві ініціативи стають частиною загальнонаціональної політики сталого, рівноправного розвитку, забезпечуючи практичну реалізацію державної гендерної політики через бюджетний процес та підвищуючи ефективність управління бюджетними ресурсами на місцевому рівні. Відповідно до сучасних підходів державної політики, органи місцевого самоврядування зобов'язані впроваджувати гендерно орієнтований підхід при плануванні та виконанні місцевих бюджетів, що є важливою складовою реалізації політики рівних прав і можливостей на місцевому рівні [3].

Гендерно орієнтоване бюджетування поступово стає невід'ємним елементом ефективного управління місцевими фінансами, адже дозволяє громадам приймати рішення, що базуються на реальних потребах жінок і чоловіків, дівчат і хлопців, а не лише на статичних показниках. Воно поєднує фінансову раціональність із соціальною справедливістю, сприяючи сталому розвитку громад і підвищенню добробуту їхніх мешканців. Реалізуючи підхід ГОБ, громади не лише розвивають власний потенціал, а й роблять вагомий внесок у досягнення загальнодержавних цілей та реалізацію державної політики рівних прав і можливостей на місцевому рівні.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022–2024 роки. *Розпорядження Кабінету Міністрів України* від 12 серпня 2022 р. № 752-р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D1%80#n15.

2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування ґендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі. *Наказ Міністерства фінансів України* від 02.01.2019 р. № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001201-19#Text

3. Застосування ґендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі : *навч. посіб*. / М. Колодій, О. Кисельова, Н. Рябушенко, О. Цюпа. Київ : Віваріо, 2020. 132 с.

УДК 657:005.35:658.012.4

Цегельник Н. І., *к.е.н., доцент,*
Поліський національний університет
Петренко В. В., *здобувач першого*
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Поліський національний університет
(м. Житомир, Україна)

ESG-ЗВІТНІСТЬ ЯК НОВИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

Сучасні тенденції сталого розвитку, глобалізація економічних процесів та зростання вимог до прозорості бізнесу зумовлюють трансформацію системи обліку й звітності підприємств. У цих умовах ESG-звітність (Environmental, Social, Governance) стає ключовим інструментом демонстрації відповідальності бізнесу перед суспільством, державою та інвесторами. Її поява означає перехід від традиційної фінансової звітності, орієнтованої виключно на економічні результати, до інтегрованої моделі обліку, яка відображає екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності підприємства.

В Україні формування ESG-звітності є відносно новим явищем, однак її впровадження набуває особливої актуальності у зв'язку з євроінтеграційним курсом держави, запровадженням стандартів сталого розвитку (SDGs) [1] та наближенням до вимог Директиви ЄС 2022/2464 (CSRD) [2] щодо обов'язкової нефінансової звітності. Підприємства, які прагнуть підвищити інвестиційну привабливість і репутаційний капітал, мають удосконалювати свої системи обліку з урахуванням принципів ESG.

Водночас існує низка проблем: відсутність єдиної методології обліку ESG-показників, недостатня підготовленість бухгалтерських кадрів, складність кількісного виміру соціальних і екологічних результатів. Це вимагає переосмислення традиційних функцій бухгалтерського обліку та розроблення нових підходів до його аналітичного забезпечення.

Отже, дослідження ESG-звітності як нового напряму розвитку системи обліку є надзвичайно актуальним, оскільки воно поєднує економічні, соціальні та етичні аспекти діяльності підприємства, сприяє підвищенню прозорості бізнесу, формуванню довіри зацікавлених сторін і реалізації принципів соціальної відповідальності у практиці корпоративного управління.

Дослідження останніх публікацій свідчать про поступове формування наукового підходу до ESG-звітності як нового напряму розвитку системи обліку. Так, Цегельник Н.І., Гайдучок Т.С. та Малюга Н.М. [3] підкреслюють важливість інтеграції управлінських стандартів зі сталим розвитком для підвищення ефективності внутрішнього аудиту та управлінської звітності.

Селецька Д. [4] акцентує на екологічному аспекті формування ESG-звітності за стандартами GRI, розкриваючи практичні проблеми кількісного оцінювання екологічних показників. У свою чергу, Легенчук С.Ф., Олійник О.В. та Завалій Т.О. [5] досліджують інституційне сигналізування через ESG-звітність, визначаючи її роль як інструменту комунікації між підприємством і зовнішніми зацікавленими сторонами.

Отже, ESG-звітність стає важливим напрямом розвитку системи обліку, що поєднує економічні, соціальні та етичні аспекти діяльності підприємств, сприяє підвищенню прозорості бізнесу, формуванню довіри зацікавлених сторін і реалізації принципів соціальної відповідальності в практиці корпоративного управління.

ESG (Environmental, Social, Governance) – це система критеріїв, що дозволяє оцінити діяльність компанії за трьома напрямами:

- Environmental (екологічний) – вплив на довкілля, ефективність використання ресурсів, скорочення викидів та управління відходами;
- Social (соціальний) – умови праці, права людини, інвестиції у розвиток персоналу та громади, реалізація соціальної відповідальності;
- Governance (управлінський) – структура корпоративного управління, прозорість прийняття рішень, дотримання етики та стандартів професійної поведінки.

На відміну від традиційної фінансової звітності, ESG-звітність дозволяє враховувати нефінансові аспекти діяльності підприємства. Основні міжнародні стандарти ESG-звітності включають GRI (Global Reporting Initiative), SASB (Sustainability Accounting Standards Board) та TCFD (Task Force on Climate-related Financial Disclosures). У контексті соціальної відповідальності бізнесу (CSR) ESG-звітність стає практичним інструментом оцінки та моніторингу впливу компанії на суспільство та довкілля.

Інтеграція ESG-показників у систему управлінського та фінансового обліку передбачає:

– облік екологічних показників – моніторинг викидів парникових газів, споживання енергії та ресурсів;

– облік соціальних показників – інвестиції в освіту та розвиток персоналу, участь у благодійних програмах, оцінка задоволеності працівників;

– облік управлінських аспектів – забезпечення прозорого внутрішнього контролю та ефективної взаємодії зі стейкхолдерами.

Такий підхід дозволяє підприємствам комплексно оцінювати ризики, планувати витрати та приймати стратегічні рішення з урахуванням соціальної та

екологічної відповідальності. Впровадження ESG-звітності надає компаніям низку переваг, серед яких:

- підвищення довіри інвесторів – інвестори оцінюють не лише фінансові результати, а й соціальні та екологічні аспекти бізнесу;
- доступ до «зеленого» фінансування – банки та інвестори все частіше надають преференції компаніям із високими ESG-показниками;
- покращення репутації – компанії, що демонструють соціальну відповідальність, підвищують лояльність споживачів та партнерів.

Водночас існують і певні виклики:

– нестача стандартизованих методик – різні стандарти та вимоги ускладнюють порівняння показників;

– відсутність навичок у бухгалтерів та аналітиків – необхідно підвищувати кваліфікацію спеціалістів у сфері ESG;

– ризик «greenwashing» – коли компанії декларують ESG-практики без фактичного впровадження.

Впровадження ESG-звітності в Україні поступово набирає обертів. Деякі великі компанії вже інтегрують екологічні та соціальні показники у свої річні звіти. Наприклад, підприємства агропромислового сектору відстежують вплив на довкілля, а банки оцінюють соціальні ініціативи у регіонах своєї діяльності.

Сучасні ERP-системи та аналітичні платформи дозволяють автоматизувати збір ESG-даних, підвищити їхню точність та своєчасність, що робить звітність більш прозорою та корисною для управлінських рішень.

ESG-звітність стає не просто додатковим інструментом, а ключовою складовою стратегічного управління. Світові тенденції показують посилення вимог щодо прозорості бізнесу та інтеграції сталого розвитку у корпоративну політику. В Україні очікується поступове впровадження обов'язкових ESG-звітів для великих компаній та державних підприємств.

Інтеграція ESG у фінансову та управлінську звітність сприяє підвищенню економічної ефективності, зниженню ризиків та зміцненню соціальної довіри до бізнесу.

Таким чином, ESG-звітність виступає інноваційним інструментом розвитку системи обліку, що дозволяє враховувати не лише фінансові, а й соціальні та екологічні аспекти діяльності підприємства. Впровадження ESG-практик підвищує прозорість бізнесу, сприяє сталому розвитку та зміцненню корпоративної репутації. Незважаючи на певні виклики, перспективи розвитку ESG-звітності у контексті соціальної відповідальності бізнесу є визначальними для сучасного корпоративного середовища.

Список використаних джерел:

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#top (

2. Директива ЄС про корпоративну звітність зі сталого розвитку (CSRD). URL: https://www.pwc.com/ua/uk/services/csrd.html

3. Цегельник Н. І., Гайдучок Т. С., Малюга, Н. М. Комплаєнс і культура доброчесності у внутрішньому аудиті: синергія управлінських стандартів та сталого розвитку. *Актуальні питання економічних наук.* 2025. № 15. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.17159431

4. Селецька Д. Формування esg-звітності за стандартами gri: екологічний аспект. *Економіка та суспільство.* 2024. № 69. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-145

5. Легенчук С. Ф., Олійник О. В., Завалій Т. О. Інституційне сигналізування за допомогою ESG звітності. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу.* 2024. № 2(58), С. 24–31. DOI: https://doi.org/10.26642/pbo-2024-2(58)-24-31

УДК 331.101.262:005.44(477)

***Черненко Д.Є.**, здобувач третього (аспірант) рівня вищої освіти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (м. Харків, Україна)*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРИ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

В умовах повномасштабної війни в Україні та системних викликів, людський капітал стає вирішальним чинником соціально-економічної стабільності, інноваційного відновлення та інклюзивного розвитку. Війна не лише порушила традиційні структури зайнятості, але й стимулювала появу нових компетенцій, які раніше не були у пріоритеті: цифрових, управлінських, психологічних, соціально-волонтерських. З'являється адаптивний людський капітал, здатний швидко реагувати на виклики зовнішнього середовища, забезпечуючи економічну та соціальну стійкість громад.

Саме через трансформацію структури людського капіталу формуються нові моделі регіональної економічної відбудови, інноваційної зайнятості, а також соціальної інтеграції вразливих груп. Під впливом воєнних, демографічних і технологічних факторів змінюється не лише кількісна, а й якісна складова людського капіталу[1,2]. Це потребує переосмислення стратегій управління трудовими ресурсами та планування відновлювальних програм на національному та регіональному рівнях.

Трансформаційні зміни торкнулися всіх секторів економіки. Відбувається значний перерозподіл трудових ресурсів: знижується частка працівників у традиційній промисловості, водночас зростає зайнятість у сфері IT, оборонних технологій, медицини, освіти та соціальних сервісів. Велика кількість українців,

які перебувають за кордоном, продовжують працювати дистанційно, підтримуючи економіку країни через ремітенси та знаннєвий обмін. Особливу увагу слід звернути на гендерній динаміці людського капіталу. Цифровізація та розвиток дистанційних форм праці формують нову структуру компетенцій, орієнтовану на гнучкість, інноваційність, міждисциплінарність і здатність до швидкого навчання. Потреба у «lifelong learning» стає стратегічним фактором для забезпечення конкурентоспроможності національного людського капіталу. Жінки дедалі частіше виконують керівні функції, координують логістичні та волонтерські проєкти, беруть участь у локальному самоврядуванні та медичній допомозі. Такі тенденції свідчать про підвищення соціальної адаптивності суспільства, водночас підкреслюєють виклики щодо поєднання праці та доглядових функцій.

Інституційна трансформація людського капіталу України в умовах воєнних викликів вимагає системного оновлення державної політики, орієнтованої на стійкість і відновлення. Основним завданням політики у цій сфері є створення сприятливих умов для повернення трудових ресурсів, їх ефективної реінтеграції у національну економіку та стимулювання інвестицій у людський розвиток. Зміцнення соціальної стійкості громад має розглядатися не як побічний ефект, а як стратегічна мета державної відбудови [3].

У цьому контексті особливого значення набувають програми, які підтримуються Європейським Союзом, Світовим банком і Програмою розвитку ООН та формують інституційне середовище для модернізації людського потенціалу. Основним фокусом цих програм має бути розвиток інклюзивного ринку праці, здатного забезпечити рівні можливості для всіх категорій населення, зокрема ветеранів, жінок та внутрішньо переміщених осіб. Важливим напрямом стає цифровізація освіти й організація системи перекваліфікації відповідно до актуальних потреб економіки знань. Поряд із цим державна політика повинна приділяти особливу увагу медичній та психологічній реабілітації громадян, які зазнали наслідків війни, забезпечуючи їх поступову інтеграцію у соціальне та економічне життя. Соціальна інтеграція ветеранів та внутрішньо переміщених осіб у локальні економіки є критично важливою для запобігання маргіналізації та формування суспільної єдності.

Синергія зазначених інституційних і політичних заходів формує основу для становлення стійкого, інноваційно- орієнтованого та адаптивного людського капіталу. Саме цей тип капіталу здатний забезпечити довгострокову конкурентоспроможність економіки, підвищити соціальну згуртованість і сприяти сталому розвитку в повоєнний період.

Отже, трансформаційні зміни людського капіталу України під впливом воєнних викликів є критично важливими для інклюзивного розвитку та післявоєнної відбудови. Новий тип людського потенціалу (гнучкий, компетентний, соціально відповідальний) стає основою модернізаційної

траєкторії національної економіки. Ефективна інтеграція державної політики, громадських ініціатив та бізнес-практик дозволяє перетворити виклики війни на каталізатор розвитку, зміцнюючи соціальну стійкість, інноваційність та інклюзивність.

Список використаних джерел:

1. Антонюк В.П. Ризики і втрати людського капіталу внаслідок війни. Економічний вісник Донбасу. № 1(67), 2022. С. 110-116.
2. Демченко О.В. Фундаментальні засади сталого розвитку як базису формування людського капіталу сільських територій. Економічний простір, 2024, № 193, С. 94-101.
3. Точиліна Ю. Ю. Роль людського капіталу в інноваційному розвитку національної економіки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Вип. 26. Ч. 2. 89 с.

УДК 336.22

Ткачик Ф.,*д.е.н., професор,*
професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Оліфіров О., *здобувач третього*
(освітньо – наукового) рівня вищої освіти
Західноукраїнський національний університет
(м. Тернопіль, Україна)

СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ АГРОБІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ПОВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Агропромисловий сектор України є стратегічною складовою національної економіки, що забезпечує продовольчу безпеку, створює робочі місця та формує значну частку бюджетних надходжень. В умовах воєнного стану та повоєнного відновлення особливого значення набуває спрощена система оподаткування суб'єктів агробізнесу, яка дозволяє зменшити податкове навантаження та підтримати фінансову стійкість малих і середніх товаровиробників. Водночас цифровізація фіскального простору продукує нові можливості для модернізації адміністрування податків, забезпечення прозорості звітності та підвищення ефективності оподаткування суб'єктів бізнесу.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності покликана забезпечити баланс між фіскальними інтересами держави та фінансовими можливостями малих сільськогосподарських виробників. Вона передбачає сплату єдиного податку четвертої групи на основі площі сільськогосподарських угідь, а також звільнення від податку на прибуток підприємств, земельного податку для земель сільськогосподарського призначення та орендної плати за спеціальне водокористування. Такий прагматичний концепт сприяє оптимізації фінансових потоків, підвищенню інвестиційної активності та зменшенню тінізації аграрного виробництва. Водночас проблемами залишаються сезонність

аграрного виробництва, застаріла база нормативної грошової оцінки земель, низький рівень цифрової зрілості сільських громад і брак інструментів податкового планування [1].

Сучасна фіскальна політика аграрного сектору неможлива без інформаційно-аналітичного забезпечення, що інтегрує статистичні, облікові, нормативні та геопросторові дані для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Зокрема, ефективними інструментами є використання ARIMA-моделей і пакету SPSS Statistics для прогнозування надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів, методи Computer Assisted Mass Appraisal (CAMA) для масової оцінки земель і майна, а також впровадження електронних кадастрів, е-реєстрів, цифрових карт і «дронового моніторингу» для контролю за використанням сільськогосподарських угідь [2]. Такі технології забезпечують автоматизацію обліку, мінімізацію людського фактора й підвищення ефективності податкового аналізу. Цифрові рішення формують основу «розумного податкового моніторингу», який дозволяє органам місцевого самоврядування ефективніше планувати доходи та здійснювати контроль.

Військові дії призвели до зниження податкових надходжень від аграрного сектору через втрату частини земельних ресурсів, знищення інфраструктури та порушення логістики. Попри це, єдиний податок залишається стабільним джерелом доходів місцевих бюджетів, продемонструвавши у 2024 р. понад 109% виконання планових показників. Прогноз на 2025–2027 рр. свідчить про стабілізацію частки надходжень від сільськогосподарських виробників на рівні 10–10,5% у структурі доходів місцевих бюджетів [3]. Цифрові інновації у сфері податкового адміністрування дозволяють скоротити адміністративні витрати, підвищити податкову дисципліну й забезпечити ефективну взаємодію аграрних підприємств із податковими органами через е-сервіси. Повоєнна трансформація системи оподаткування повинна передбачати інтеграцію єдиної цифрової платформи для суб'єктів агробізнесу, яка об'єднуватиме облік земель, податкові калькулятори, функції звітності та доступ до державних дотацій.

Для підвищення ефективності спрощеної системи оподаткування суб'єктів агробізнесу доцільно здійснити такі заходи [4; 5]:

1) запровадити «цифрові податкові кабінети» аграрних підприємств із можливістю автоматичного розрахунку єдиного податку, моніторингу пільг і формування звітності;

2) забезпечити узгодження параметрів спрощеної системи оподаткування з Національною стратегією доходів України;

3) надати податкові канікули для новостворених сільськогосподарських підприємств у перші 2–3 роки діяльності;

4) застосовувати пільгові ставки для підприємств, що впроваджують екологічно безпечні технології;

5) передбачити перспективне реформування або поступову трансформацію спрощеної системи оподаткування шляхом її інтеграції з механізмами інноваційного або інвестиційного податкового кредиту;

6) розвивати освітні програми з податкової грамотності для суб'єктів агробізнесу.

Спрощена система оподаткування залишається одним із ключових інструментів підтримки аграрного бізнесу у воєнний та повоєнний період. Її ефективність визначається рівнем цифрової інтеграції, гнучкістю нормативного

регулювання та якістю інформаційно-аналітичного забезпечення. В умовах цифрової економіки саме інтелектуальні податкові системи, електронні сервіси та прогнозні моделі забезпечать перехід до адаптивної, прозорої та клієнтоорієнтованої системи оподаткування агросектору. Повоєнна податкова трансформація має базуватися на принципах справедливості, цифрової відкритості та сталості розвитку, що дозволить українському агробізнесу зміцнити свої позиції в європейському економічному просторі.

Список використаних джерел

1. Добрунік Т. Спрощена система оподаткування: фіскальна значимість та пріоритети розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 60. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3543/3473
2. Gruziel K., Raczkowska M. The taxation of agriculture in the European Union countries. *Problems of World Agriculture*. 2018. Vol. 18, № 4, pp. 162–174.
3. Korchak A., Tkachyk F., Shuliuk B., Petrushka O. Information and Analytical Support for Taxation of Agricultural Enterprises in the Context of Digitalization of the Economy. Proceedings of the 13th IEEE International Conference on Intelligent Data Acquisition and Advanced Computing Systems: Technology and Applications (September 4-6, 2025). Gliwice, Poland. 2025. URL: https://ieeexplore.ieee.org/xpl/conhome/10348627/proceeding.
4. Huang L. Quantifying Taxation Policy Effectiveness: The Mediating Role of Big Data and the Moderating Influence of Digitalization. *Journal of Internet Services and Information Security*. 2023. Vol. 14, № 4, pp. 163–180.
5. Lemos K., Dinis A., Serra, S. Green Taxation for SMEs' digital transformation of accounting. In A. Dinis, F. David, L. Pereira, & S. Dias (Eds.), Taking on climate change through green taxation. *IGI Global Scientific Publishing.* 2023. URL: https://doi.org/10.4018/978-1-6684-8592-7.ch007

УДК 330.338.2

***Свириденко О. В.**, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
***Науковий керівник: Дергач А. В.**, к.держ.упр., доцент*
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(м. Київ, Україна)

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Креативна економіка виступає одним із ключових напрямів сучасного інклюзивного розвитку, оскільки поєднує інновації, культуру, освіту й підприємництво. У контексті європейської інтеграції України розвиток цього сектору має стратегічне значення для забезпечення сталого зростання, підвищення конкурентоспроможності та соціальної згуртованості.

У 2008 році Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) погодила термін і концепцію креативної економіки. Згідно з її визначенням, креативна економіка – це концепція розвитку, що ґрунтується на поєднанні людської творчості, ідей, інтелектуальної власності, знань і технологій. По суті, це економічна діяльність, заснована на знаннях, на якій базуються креативні індустрії [1]. Вона включає галузі культури, IT, дизайну, реклами, аудіовізуального виробництва, моди, туризму та освіти.

За даними Євростату, у культурних та креативних індустріях в ЄС зайнято 8,7 млн людей, що становить приблизно 3,8% від загальної кількості зайнятого населення в ЄС і представляє 1,2 млн підприємств [5]. Європейський Союз розглядає креативну економіку як інструмент інклюзивного розвитку, здатний залучати до економічної діяльності різні соціальні групи.

Програма ЄС «Креативна Європа» спрямована на підтримку культурного, креативного та аудіовізуального секторів, розвиток європейського культурного різноманіття та підвищення конкурентоспроможності галузі. Україна бере участь у програмі з 2016 року і може отримувати гранти у понад 30 конкурсах. Загальний бюджет програми на 2021-2027 роки становить 2,44 млрд євро, вона реалізується у 40 країнах. У рамках програми для України було оголошено другий спеціальний конкурс у жовтні 2024 року з початковим бюджетом 5 млн євро. Під час Конференції з відновлення України у липні 2025 року Європейська Комісія збільшила фінансування до 7 млн євро для українських культурних і креативних секторів. Підтримку отримали чотири міжнародні проєкти-консорціуми за участі українських організацій: ZMINA:Resilience, Culture Helps Solidarity, UAxEU, Cultural Horizons. Ці проєкти демонструють, що культура є не лише сферою творчості, а й джерелом стійкості та спільного майбутнього для України у партнерстві з ЄС [4].

Для України розвиток креативної економіки стає пріоритетним напрямом євроінтеграційної політики. За даними Центру розвитку креативної економіки, за 2021 рік креативна економіка України становила близько 7% ВВП, водночас її реальний потенціал може перевищувати 10% ВВП [2]. У «Стратегії розвитку креативних індустрій України на період до 2030 року», затвердженій Міністерством культури та інформаційної політики України, зазначено, що цей сектор має значний потенціал для розвитку та може стати важливим чинником економічного зростання країни. Документ передбачає створення сприятливого середовища для підприємництва у сфері культури, розвиток цифрових платформ, підтримку стартапів та залучення міжнародних інвестицій.

Український культурний фонд (УКФ) реалізує численні програми грантової підтримки креативних ініціатив, спрямовані на розширення доступу до культури та інтеграцію українських проєктів у європейський простір. Візія УКФ на 2024-2027 роки: культура та креативність як інструменти перемоги, відновлення та об’єднання українців. Основні напрями діяльності включають відновлення культурно-мистецької діяльності, культуру без бар’єрів, розвиток регіонів, збереження культурної спадщини та стипендіальні програми. Згідно з Річним звітом УКФ за 2024 рік, фонд профінансував 235 проєктів [3].

Після початку повномасштабної війни в Україні креативна економіка довела свою стійкість і здатність до адаптації. Вона має потужний інклюзивний потенціал через створення робочих місць для молоді, внутрішньо переміщених осіб, жінок і людей з інвалідністю. Представники креативних індустрій активно долучаються до гуманітарних, інформаційних і волонтерських ініціатив, сприяючи міжнародній комунікації та збереженню культурної ідентичності.

Таким чином, креативна економіка є не лише джерелом інновацій і культурного розквіту, але й важливим чинником соціально-економічної інтеграції. Для України цей сектор може стати опорою інклюзивного відновлення, стимулом для регіонального розвитку та інструментом зближення з Європейським Союзом.

Список використаних джерел:

1. Карінцева, О. І., Литвиненко, С. М., Харченко, М. О., Ібрагім, Х. Ж., Дейнека, А. В., & Чорток, М. В., *Розвиток креативної економіки як провідний напрям цифрових трансформацій: досвід Європи та практика України*, Підприємництво і торгівля, 2023, (37), С. 27-40. https://doi.org/10.32782/2522-1256-2023-37-03
2. Креативні індустрії: їх роль та місце у сучасному українському суспільстві. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України: офіційний вебсайт, 2024. URL: https://mcsc.gov.ua/news/kreatyvni-industriyi-yih-rol-ta-miscze-u-suchasnomu-ukrayinskomu-suspilstvi/
3. Річний звіт 2024. Український культурний фонд: вебсайт. URL: https://ucf.in.ua/news/16042025
4. Що принесуть українській культурі додаткові 7 мільйонів євро від програми ЄС «Креативна Європа». Національне бюро програми ЄС «Креативна Європа» в Україні: вебсайт, 2025. URL: https://creativeeurope.in.ua/news/coop_ua_25_results
5. Data on the cultural sector. European Commission: website, 2023. URL: https://culture.ec.europa.eu/policies/selected-themes/data-on-the-cultural-sector